MEMORIILE CĂPITANULUI
DUMITRU PĂSAT

editate şi prefaţate de EUGEN NEGRICI

1941-1945

Lt.-col. (r) Dumitru Păsat (1981)

Când ne-am mai liniştit sufleteşte, coloana a pornit prin viscol şi zăpadă spre necunoscut. Am mers fără a ne opri, fără mâncare, trecând prin locurile pe unde luptasem. În drumul nostru, morţii încă nu fuseseră strânşi, zăceau în toate poziţiile, aşa cum îi apucase nemiloasa moarte,

departe de cei dragi, fără planşete, fără jale din partea nimănui.

memorii | jurnale

Dumitru Păsat s-a născut la 20 mai 1906, în satul Călina, judeţul Vâlcea, fiul Măriei şi al lui Alexandru Păsat (soldat în Regimentul 42 infanterie, mort în 1918 de tifos exantematic). În 1920 este primit copil de trupă în Regimentul 2 infanterie Râmnicu Vâlcea. La 18 ani este înrolat ca soldat, între 1925 şi 1926 urmează cursurile liceului militar din Iaşi, apoi este admis la şcoala militară de la Sibiu. În 1928 primeşte gradul de sublocotenent. În 1930 se căsătoreşte cu Maria Brăcăcescu, care îi va fi soţie devotată timp de 43 de ani. La Bazargic este încadrat ofiţer cu aprovizionarea în Regimentul 40 infanterie. În 1937 se mută la Balcic, în Regimentul 4 grăniceresc din Divizia a 2-a de gardă, cu grad de căpitan.

În 1941 participă la înăbuşirea rebeliunii legionare la Ploieşti. În 1942 este mutat la centrul de instrucţie Sărata, din Basarabia (unde sunt concentraţi în vederea reabilitării pe front mai ales infractori, legionari condamnaţi etc.), şi i se dă comanda unei companii a Batalionului 991. În 1942, în bătălia de la Cotul Donului, este luat prizonier şi ajunge în lagărul de la Libidiansk, apoi în lagărul 74 de la Oranki.

În 1945 se întoarce în ţară cu Divizia „Horea, Cloşca şi Crişan”. La Curtea de Argeş i se dă comanda Batalionului 1. Împreună cu locţiitorul politic al regimentului formează o echipă artistică şi merge în satul natal, Călina, unde înfiinţează filiala ARLUS. În acelaşi an este mutat în cadrul Diviziei a 9-a infanterie Constanţa; este numit comandant secund politic. Devine membru de partid. Ţine conferinţe la sate şi în faţa muncitorilor din port. Este o perioadă în care se simte privit cu circumspecţie de foştii camarazi („generalul Poenaru [...] s-a făcut mai negru decât era, mi-a întins mâna şi mi-a spus: «La revedere» [...]. Când i-am spus că am venit în ţară cu Divizia «HCC» a plecat imediat de lângă mine, fără să mă mai întrebe ceva. Motivul acestei întâlniri reci este destul de uşor de ghicit.”) La 23 august 1946 este înaintat la gradul de locotenent-colonel. În 1947 devine cadru disponibil („fără pensie, fără nimic, şi, ca să trăiesc, a trebuit să mă apuc de muncă brută”). Pentru a-şi întreţine familia, acceptă diverse slujbe ocazionale – hamal în portul Constanţa, inspector la

magazinele de stat din judeţ, director administrativ la o şcoală de contabili, şef de depozit. În 1951 este repartizat ca funcţionar la Direcţia Regională de Muncă din Constanţa. La 1 ianuarie 1952 este reactivat în cadrul armatei. Devine vicepreşedinte al AVSAP (Asociaţia Voluntară pentru Sprijinirea Apărării Patriei) pe regiunea Constanţa. Se mută apoi la Râmnicu Vâlcea. În 1966 îşi cumpără un Trabant, cu care colindă prin ţară şi cu care, în 1968, ajunge la Balcic, unde îi rămăseseră „două case şi cele mai frumoase amintiri din tinereţe”.

După ieşirea la pensie şi după moartea soţiei urmează ani de singurătate. În 1974 îşi oferă serviciul pe linie militară în cadrul gărzilor patriotice din Râmnicu Vâlcea. Din 1976 funcţionează ca secretar al veteranilor de război din judeţul Vâlcea. În mai 1977 este înaintat la gradul de colonel. Se stinge din viaţă la 17 ianuarie 1994, în Drăgoeşti, judeţul Vâlcea.

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT

editate şi prefaţate de EUGEN NEGRICI

aHUMAN ITAS BUCUREŞTI

Redactor: Iuliana Glăvan Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Tipărit la Fedprint

© HUMANITAS, 2015

Lucrare apărută cu acordul COPYRO -

Societate de Gestiune Colectivă a Drepturilor de Autor.

Descrierea C1P a Bibliotecii Naţionale a României Păsat, Dumitru

Memoriile căpitanului Dumitru Păsat / Dumitru Păsat; ed., prof.: Eugen Negriei. – Bucureşti: Humanitas, 2015 ISBN 978-973-5»48i3-6 8ui.I;J5-»-Î)4

KDITUKA HUMANITAS

Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România tel. oai 408 83 r,/i, fax oai 408 83 51 www.humnnitnH.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro Comenzi prin e-nmil: vanzari@libhumanitas.ro Comenzi telefonice: (137a 743 38a, 0723 684 194

CUVÂNT ÎNAINTE de Eugen Negriei

Nu ar trebui să ne mire interesul – ca şi inexistent – al scriitorilor români pentru cel de-al Doilea Război Mondial. în primii ani ai ocupaţiei sovietice, „războiul de la Răsărit" – început ca un război de reîntregire a teritoriului naţional – a fost declarat drept criminal şi a fost, practic, făcut să dispară din conştiinţa publică. Subestimată a fost şi contribuţia armatei române pe frontul din Transilvania, Ungaria şi Cehoslovacia, unde, fireşte, doar Armata Roşie s-ar fi putut acoperi de glorie. Nu numai istoricii, ci şi prozatorii adevăraţi s-au lămurit repede despre ce era vorba. Terorizaţi de oficialităţi sau avizi de notorietate, câţiva scriitoraşi au adoptat punctul de vedere al ocupantului, înfierând, in cărţile lor, aroganţa ofiţerilor noştri şi lăudând prietenia ce s-a legat între prizonierii români şi minunaţii oameni sovietici. Apoi tema războiului a fost înlocuită cu altele care aveau căutare, servind politicii de îndoctrinare ideologică: tema luptei de clasă, a colectivizării, a industrializării, a formării omului nou etc. Deşi nu scutită de derapaje, literatura, cu timpul, a intrat, cât de cât, pe făgaşul ei. Dar, la *70* de ani de la sfârşitul unui război sângeros, cu consecinţe teribile asupra evoluţiei noastre istorice, constatăm că nu ne putem gândi la un singur text care să ne satisfacă – dacă nu prin artisticitate, măcar prin bogăţia faptelor de viaţă şi prin probitate.

Din această perspectivă, e demnă de toată lauda iniţiativa Editurii Humanitas de a publica amintirile (din războiul din Rusia şi din perioada prizonieratului) ale colonelului Păsat, care mi le-a încredinţat, în anii 'go, în scopul tipăririi lor.

Colonelul Păsat – căpitan în anii '40 – nu este ceea ce se cheamă „un scriitor în vremuri de război",

precum prozatorii războiului prim mondial. Crescut, cu enorme sacrificii, de o văduvă de război, a fost mai întâi copil de trupă şi mai apoi ofiţer, prin străduinţa şi calităţile lui omeneşti.

Cititorii acestor „amintiri" nu vor putea descoperi trăsături scriitoriceşti, fiorituri stilistice, eforturi vizibile de înfrumuseţare. Semnatarul lor se arată interesat doar de descrierea întocmai a evenimentelor, de relatarea exactă a faptelor.

Aflat tot timpul în postura ofiţerului care, ca să folosim un termen militar, „raportează", el ne scuteşte de descripţii patetice şi lăbărţate, de alunecări pilduitoare, de comparaţii fastuoase, de panseuri disproporţionate, care debilitează vigoarea faptelor. Dar tocmai această indiferenţă faţă de „frumos" conferă expresivitate şi măreţie întâmplărilor, oferin- du-ne una dintre cele mai frisonante reprezentări ale războiului din câte ne-a fost dat să întâlnim.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Ofiţerul Dumitru Păsat şi-a scris memoriile, după cum reiese din notaţiile sale, în mai multe etape. Manuscrisul integral este alcătuit din două volume de 202 pagini, respectiv 159 de pagini dactilografiate, şi cuprinde amintiri din perioada 1906-1978, la care se adaugă cinci poezii ale autorului, precum şi o scrisoare adresată primarului, părintelui Nicolaie şi cetăţenilor comunei Dobrovăţ (unde a fost înmormântat tatăl său, care a făcut parte din Regimentul 42 infanterie).

În prezentul volum au fost selectate doar amintirile despre cel de-al Doilea Război Mondial, pe care autorul le-a aşternut pe hârtie la puţină vreme după întoarcerea din prizonierat, în 1947, şi asupra cărora a revenit cu completări în 1974 (amintirile din copilărie şi tinereţe, care nu sunt cuprinse în paginile de faţă, au fost consemnate începând cu anul 1979).

Manuscrisul a fost încredinţat de autor profesorului Eugen Negriei în vederea publicării, aşa cum reiese dintr-o scrisoare datată 1990:

Donez, de bunăvoie şi nesilit de nimeni, domnului profesor universitar şi distins scriitor Eugen Negriei acest buchet de duioase aduceri aminte din războiul 1941-1045, momente pe care le-am trăit cu multă durere şi suferinţe, considerate de multe ori ca imposibile şi supra-rea- liste. Rog pe domnul profesor ca, atunci când aceste amintiri vor putea vedea lumina tiparului, ele să reprezinte viaţa mea autentică şi amintirea numelui, colonel Păsat Dumitru, născut în comuna Prundeni, sat Călina, judeţul Vâlcea, la somai igo6. Col. rez. D. Păsat, 1 octombrie 1990.

Reproducerea textului a ţinut seama de particularităţile de limbă ale autorului. S-au aplicat regulile ortografice actuale şi s-a intervenit la nivelul punctuaţiei atunci când a fost necesar. Au fost explicate între paranteze drepte unele abrevieri (AA, ac etc.), iar altele au fost întregite (PC – postul de comandă, M. St. M. – Marele Stat Major, PM – puşcă- mitralieră etc.). Toponimele şi, în unele cazuri, numele de persoane au fost corectate, înlăturându-se variaţiile.

Manuscrisul se încheie cu următoarele cuvinte: ...Un exemplar din ceea ce scriu acum vreau să-l depun la Arhivele Statului, că poate, cine ştie, vor ieşi la lumină vreodată şi vor vedea viaţa mea zbuciumată, bucurii şi necazuri, şi vor trage poate ceva învăţăminte din tot ce am scris [...]. Acum în sat nu am la cine mă mai duce, fără de cimitirul satului, unde este înmormântată mama şi unde mă duc când pot să-i aprind o lumânare. Am scăpat multe din amintirile mele, dar nici eu nu am căutat să le scriu pe toate, că şi eu le-am mai uitat. M-am oprit aici, că vreau să le duc la legat aşa cum am făcut şi cu primul volum.

MEMORIILE CĂPITANULUI

DUMITRU PĂSAT
1941-1945

Martor al rebeliunii legionare de la Ploieşti

Kram cu Regimentul 4 grăniceresc la Ploieşti şi se întâmplase să am compania întreagă în cantonament. Aveam gradul de căpitan şi în faţa tuturor ofiţerilor şi a comandanţilor de regiment treceam drept unul dintre căpitanii pe care se putea conta în orice împrejurare.

De aceeaşi stimă mă bucuram şi din partea ofiţerilor din comandamentul Diviziei a 2-a de gardă din care făcea parte regimentul nostru şi pe care o comanda atunci generalul I »avidescu Vintilă, un om înalt şi cu un corp atletic, a cărui prezenţă impunea.

În ziua de 21 ianuarie 1941, trupa şi ofiţerii am fost consemnaţi în cantonamente, însă în stare de alarmă. De dimineaţă, colonelul Lăzărescu fusese invitat la comandamentul diviziei, după care, la orele 9.30, am fost chemaţi, telefonic, hi postul de comandă al regimentului, toţi comandanţii de companii. În câteva cuvinte, ne pune în situaţie cu evenimen- l.cle, arătându-ne cum fuseseră ridicaţi de pe stradă un colonel şi alţi ofiţeri de către legionari şi închişi într-o casă ca ostatici. Ne-a mai spus cum au luat legionarii de la o unitate militară echipament şi armament, şi să avem grijă să nu ieşim în afara cantonamentului, să dublăm sentinelele, să nu permitem nici unui grup de legionari să intre în cantonamentele noastre. Când dezarmaseră şi luaseră armament, m uniţie şi echipament, se folosiseră de anumiţi ofiţeri care simpatizau cu ei şi doreau să fie avansaţi de regimul legionar, dacă vine la putere. Au fost destule pramatii din rândul armatei şi chiar din regimentul nostru: maiorul Guşu Vanghele, slt. Balamoti şi mulţi dintre soldaţi, toţi de origină macedoneană. Aveam şi eu în companie destui şi odată i-am surprins, fără să vreau, tocmai când aveau şedinţă de cuib, cum spuneau ei celei mai mici organizaţii. Dar ştiau cu cine au de-a face, ştiau bine ce pot şi că nu mă temeam de nimic, fiindcă, în afară de legionari, toţi soldaţii companiei mă considerau ca pe un părinte. Îmi luasem şi eu măsuri pentru orice eventualitate, mai ales că ştiam tot ce pun la cale, cej planuri au prin omul pe care l-am introdus în cuibul lor. Nu încredinţasem nici un serviciu nici unui macedonean şii aveam ca secretar un sergent oltean, cu armament (pistol în ' sertarul mesei de scris).

în noaptea de 21-212 ianuarie 1941, era forfotă mare în oraş. Umblau legionarii pe străzi, cântau, zbierau ca animalele şi strigau: „Jos trădătorul Antonescu! Trăiască Horia Sima! Moarte jidanilor şi comuniştilor!”

în ziua de 22 ianuarie 1941, au continuat cu demonstraţiile pe străzi şi au început baricadarea prin diferite case, aducându-şi armamentul şi muniţia necesară. Către orele 14, în aceeaşi zi, primesc ordin telefonic să mă deplasez cu compania şi să pun mitralierele la bătaie în piaţa oraşului Ploieşti, cu câte un pieton în direcţia fiecărui punct cardinal.

Trupa fiind gata şi locul ce mi se fixase fiind aproape, în timp de 1111 sfert de oră mi-am ocupat poziţia şi am pus mitralierele 111 dispozitiv, asistat de comandantul de regiment, care se afla deja în piaţa oraşului. La scurt timp, mai apar încă trei companii de puşcaşi. în alt loc, fusese adunat, pentru orice eventualitate, şi un batalion din Regimentul 7 Prahova. Eram o forţă destul de importantă, înarmată şi cu muniţie suficientă, cu oameni disciplinaţi. La un moment dat, observ că mulţi tineri, pe care nu-i bănuiam că ar fi legionari, că nu aveau căciuli, centuri sau pistoale la şold, se îndreptau pe o stradă ce ducea la liceul comercial. Nu mi-au pftrut deloc suspecţi. în timpul acesta, şefii armatei din Plo- iVsU şi şefii legionari duceau tratative pentru a elibera pe nliţ.erii luaţi ostatici în ziua de ai ianuarie 1941, pentru predarea echipamentului şi armamentului militar şi plecare;! acasă a tuturor legionarilor de la sediul lor. Comandan- 1111 de regiment ne-a ordonat să dăm masa trupei pe locul unde ne aflam. Am trimis o grupă la bucătărie şi plotonierul- mujor Panait a venit cu marmitele cu mâncare caldă.

Totul părea că se liniştise, circulaţia încetase. Am ridicat mitralierele de pe poziţie, am strâns compania

pe lângă zidurile unei case şi am dat ordin ca arma să fie încărcată şi cu piedeca pusă şi să se distribuie masa. Plot.-major Panait a

I reçut pe lângă fiecare ploton, a distribuit ciorba, şi oamenii s-au aşezat pe marginea trotuarului şi au început să mănânce. După ce oamenii au mâncat şi şi-au aranjat gamela şi lingura în sacul de merinde, fumătorii şi-au aprins ţigările şi aşteptau ordine, ca şi mine. Văzând că totul pare liniştit, şi cum mi se făcuse şi mie foame ca şi celorlalţi ofiţeri, am intrat într-o cârciumă de vis-à-vis de companie. Acolo

IIni găsit mulţi ofiţeri din alte companii, care gustau câte un şpriţ şi o bucăţică de cârnat prăjit. Era foarte mare aglomeraţie în cârciumă, fiindcă acolo se găseau mulţi tineri aşezaţi la mese. Am apucat şi eu o bucată de pâine şi o bucăţică de cârnat fript şi m-am retras lângă uşă să-mi astâmpăr foamea, stând în picioare. Nu apucasem să gust din ce aveam m mână, că aud că afară se trage cu armament automat.

Cârciumarul, care nu era străin de ce se petrecea afară, ca şi tinerii civili din cârciumă, sare ca o panteră să închidă uşa cârciumii.

Uşa era făcută din tablă ondulată şi se rula când se închidea sau deschidea. într-o clipită mi-am dat seama de ce se petrece afară şi, pe sub cârciumar, îmi fac loc şi ies, şi când cârciumarul închidea uşa m-a prins tocmai pe jumătate afară în stradă şi a rămas să-mi scot doar picioarele. Am ajuns afară, şi mi-am dat seama imediat că cârciumarul a vrut să prindă înăuntru pe toţi ofiţerii, ca trupa să rămână fără comandanţi, ca turma fără cioban şi fără câini.

Primul lucru pe care l-am făcut când am ajuns la soldaţii mei a fost să descarc în aer şapte cartuşe şi să le comand „Drepţi, arma la picior, în sus despiedicaţi arm. La comanda mea veţi trage un singur foc de armă în sus: FOC". După acest foc, trupa îşi revine, că, sincer să fiu, intrase în panică când a auzit că se trage foc de arme automate din apropiere, în timpul acesta ies, pe rând şi în fugă, toţi ofiţerii care erau în cârciumă cu uşa închisă de cârciumar. Mai târziu am aflat că, după ce trăsese uşa, cârciumarul stinsese şi lumina, şi toţi tinerii care se aflau la mese au făcut zid în faţa uşii ca să nu poată ieşi nimeni. Ofiţerii şi-au luat unităţile în mână şi panica a trecut repede. Am dat ordin trupei să se adăpostească lângă zidurile caselor, să se bareze orice ieşire din case sau curţi, apoi am strigat: ‚Am absolută nevoie să mă

urmeze un ofiţer, doi sergenţi, doi caporali şi zece oameni cu o puşcă-mitralieră. Cui nu-i este frică, să iasă afară lângă mine." Mi-a fost foarte greu să aleg, că m-am pomenit în mijlocul străzii cu toată compania şi toţi strigau „Luaţi-mă şi pe mine, dle căpitan". Am ales la repezeală, că nu era timp de pierdut, pe slt. Sachelaride, doi sergenţi şi doi caporali, plus zece oameni şi, din întâmplare, şi pe un caporal de la mine din sat, un băiat care era mândru că suntem consăteni, pe nume Hristache Virgil. Las comanda slt. Pavlovici şi ordon să se ţină legătura cu mine prin agenţi. Când să pornesc cu această grupă în direcţia de unde se trăgeau focuri, de la o casă se deschide o fereastră, şi un copilaş de vreo câţiva ani întinde spre noi un pistol cu două ţevi de pe timpul pandurilor. Dau ordin unui sergent să intre în casă, să ia pistolul copilului, să vadă cine stă acolo şi ce face stăpânul casei, lucru ce l-a executat imediat. Pornind mai departe şi ajun- i;nnd la o cafenea cu perdelele lăsate, caporalul Hristache Virgil, din sat de la mine, îmi atrage atenţia că sala cafenelei i>rn plină până la refuz de bărbaţi în civil. Mă uit şi eu şi, ¡11 ndevăr, aşa era. Opresc grupa, dau ordin slt. Sachelaride mm posteze câte doi oameni la fiecare fereastră şi să intervină in cazul că voi fi atacat. Deschid uşa de la intrare urmat de 11 ci oameni cu arma în cumpănire şi intru în cafenea. Cu o grenadă în mână, comand: „Sus mâinile! Nu mişcă nimeni, i.l 11 că cineva dintre dumneavoastră schiţează vreun gest, aici mc vor arunca, prin ferestre, zeci de grenade şi vom muri cu Iuţ ii. Veţi părăsi localul trecând prin faţa mea şi veţi depune, pc această masă, armele de foc şi albe ce le aveţi asupra dumneavoastră şi muniţia respectivă." Au început să iasă c;He unul pe uşă, depunând pe masa respectivă pistolul sau cuţitul, şi eventual cartuşele de pistol, spunându-şi, în acelaşi 11111 p, ce rang sau funcţie deţine în partid. Toţi cei ieşiţi au Hpus că sunt simpli membri de partid, în afară de unul care mi-a spus că este prefectul judeţului Prahova şi că se numeşte Măntăluţă. M-a rugat să nu-l dezarmez. I-am spus că aşa n in ordin să-i dezarmez, şi cu dânsul nu pot face excepţie. Avea un pistol calibru 8 mm şi un cuţit, pe a cărui lamă, pe niiibele părţi, erau săpate numele Caranica, Doru Belimace, I loria Sima şi încă câteva nume. Am pus întregul armament într-o foaie de cort şi l-am expediat la comandamentul zonei petrolifere.

Din tot ce am strâns de la legionari, ca armament, eu am oprit şişul (cuţitul) şi pistolul prefectului. Cea mai mare parte dintre legionari a plecat acasă, aşa cum le spusesem, insă restul aşteptau afară, între soldaţi, neavând curajul sA meargă acasă. Când i-am întrebat de ce nu pleacă, mi-au spus că le este frică să nu fie împuşcaţi din spate de soldaţi. I ,e-am dat cuvântul de onoare că nu li se va întâmpla nimic şi, încet-încet, mergeau pe stradă în direcţia caselor lor. Ca sil termin operaţia şi să-i împrăştii mai repede, nu le-am făcut percheziţie, aşa că asupra lor au rămas destule pistoale şi mai ales cuţite. Am trimis la comandantul zonei petrolifere un ofiţer să raporteze că pe prefectul judeţului, Mântăluţă, l-am dezarmat şi să mi se dea ordin scris ce fac cu el, fiindcă celorlalţi legionari le dădusem drumul acasă.

Generalul Davidescu Vintilă îmi trimite o motocicletă cu ataş şi ordin să mă prezint la dânsul cu prefectul, lucru ce am şi făcut.

Pe drum, prefectul, care era îmbrăcat doar într-un lodin subţire, tremura şi de frig, şi de frică. Avea o faţă foarte tânără, ca de copil, şi vă spun drept că mi-a inspirat un pic de milă, când l-am văzut atât de pierdut şi galben la faţă ca ceara de albine.

Când am ajuns cu el la comandantul diviziei, mă opreşte comandantul meu de regiment, col. Lăzărescu, şi-mi cere să-i predau pistolul şi cuţitul luate de mine de la prefect. I-am dat cuţitul, dar pistolul, care era o bijuterie, nu l-am dat. M-a prezentat generalului, apoi l-am prezentat pe prefect. Generalul mi-a întins mâna, m-a felicitat şi m-a întrebat felul cum am procedat, unde sunt ceilalţi legionari şi dacă au încercat să opună vreo rezistenţă. La această întrebare a răspuns prefectul, spunând generalului felul cum i-am surprins, intimidându-i cu o grenadă cu comanda „Mâinile sus, nu mişcă nimeni”.

I-am raportat că mulţi dintre cei ce se aflau împreună cu prefectul nu au depus armamentul. Cu această ocazie am rugat pe general să-mi lase mie, ca amintire, pistolul prefectului, la care rugăminte mi-a spus: „Să-l porţi sănătos!" Motociclistul m-a dus înapoi la companie, pe care am găsit-o tot în faţa cârciumii sub comanda slt. Sachelaride.

Spre surprinderea mea şi a întregii companii, mă pomenesc cu o rafală de armă automată trasă de la fereastra unei case pe care o cunoşteam. Era casa unei farmaciste, doamna Mazăre. Trăgătorul a apreciat greşit înălţimea ţintelor, res- prctiv înălţimea soldaţilor, şi toate gloanţele s-au înfipt în /.ulurile caselor, cu circa o jumătate de metru mai sus faţă de înălţimea medie a soldaţilor. Au executat însă bine focul de secerare, căci fâşia pereţilor unde se prinseseră gloanţele uvea o lăţime de front de circa 100 de metri. Dacă se trăgea cu circa doi metri mai jos, aş fi avut pierdere de cel puţin f,o de oameni, morţi sau răniţi.

Când am descoperit locul de unde se trage, cu aceeaşi Ki upă am traversat strada pe stânga şi, pe lângă zid, m-am Hl i ecurat spre casa de unde se trăsese cu arma automată. Trecând pe lângă o poartă şi fiind eu cu ochii înainte, mă împiedic de o mitralieră şi primesc un pumn zdravăn în ceafă. I >upă lovitură, întreb: „Care eşti, mă, ăla care m-ai lovit?

Ku, căpitan Osman, dar tu cine eşti? Ce cauţi aici? – Fire-ai Hă (ii, Osmane, bine, mă, tu în loc să tragi pumni celor ce trag m noi, tu îmi tragi pumni mie? Eu sunt Păsat, camaradul I ftu de promoţie, de ploton, din «pregătitoare».” îşi cere scuze că nu m-a cunoscut, ne luăm în braţe şi ne sărutăm, ca unii care nu ne mai văzusem din anul 1932, de la absolvirea şcolii speciale.

îmbrăţişările au fost de scurtă durată şi eu am trecut mai departe. L-am rugat să mă ajute cu foc dacă va fi nevoie. ('asa era complet în întuneric şi la etaj nu puteam ajunge. Uşile de jos erau încuiate, şi la bătaia noastră să ni se deschidă nu a răspuns nimeni. în curte, spre norocul nostru, am găsit o scară destul de înaltă cu care am ajuns în balcon.

Acolo, sergentul care s-a urcat găseşte o puşcă-mitralieră ('SRG, franţuzească, din Primul Război Mondial, cu câteva încărcătoare goale, dar cel ce trăsese nu se afla nicăieri. Am luat puşca-mitralieră, încărcătoarele şi tuburile trase şi am rugat pe camaradul cpt. Osman Ion, din Regimentul 7 Prahova, să înconjoare casa şi să nu dea voie să iasă nimeni şi să ţină sub arest pe cei ce ar încerca să intre sau să iasă.

În acest timp, aud împuşcături rare în direcţia sud a oraşului şi raportez acest lucru comandamentului de regiment, rugându-l să-mi spună ce să fac, stau pe loc, merg în cantonament cu trupa sau îmi dă altă însărcinare.

După o scurtă convorbire între comandantul de regiment şi generalul Davidescu, primesc ordin să merg numai cu un ploton în direcţia sud, să mă lămuresc şi, la nevoie, să reduc la tăcere pe cei ce mai trag cu arme. Iar restul companiei să intre în cantonamente, în stare de alarmă.

Mă întâlnesc cu cinci milioane de lei şi două aparate de radio

Iau cu mine plotonul 1 de sub comanda slt. Sachelaride şi pornim spre sud, unde auzisem focuri de armă. Trimitem o grupă înainte, la circa 100 de metri, pe lângă garduri sau zidurile caselor, să fie cât se poate de mascaţi şi cu următoarea grupă, înapoi, tot pe lângă garduri şi ziduri. în capul grupei din faţă era plot. Grăjdănescu, un oltean tare curajos.

După circa zece minute de marş, în noaptea ce se liniştise şi care mai era tulburată acum doar de lătratul câinilor din mahalale sau de cântatul cocoşilor care habar nu aveau de cele întâmplate până atunci în oraş, sunt chemat, prin agent, la grupa din faţă de plot. Grăjdănescu.

Ajung repede în faţa grupei 1, care se oprise. Când am sosit acolo, plot. Grăjdănescu îmi raportează: „Să trăiţi, domnule căpitan, m-am întâlnit cu acest domn, cu sacul acesta de jos în spate, şi care a vrut să fugă când ne-a văzut. Părân- du-mi suspect, l-am somat şi, fiindu-i frică, s-a oprit când ne-a văzut. Vă rog să-mi permiteţi să-i controlez sacul.”

L-am întrebat mai întâi unde lucrează şi ce anume, fiindcă era bine îmbrăcat şi chipeş, şi cu sacul în spinare

tlu.-i cred că nu i-ar fi stat bine. Mi-a spus numele, pe care nu I mai reţin, şi că este casierul fabricii de porţelan. L-am ı N IM apoi să scoată din sac ce are. A scos două aparate de radio. I, n m întrebat de unde le are şi mi-a spus că le-a luat de la înt reprindere. Intrebându-l apoi dacă sunt luate legal şi ce fiice cu două aparate, mi-a răspuns că nu le-a cerut la nimeni •11 c.i le-a luat pentru a distra pe cei ce vor veni la nunta sa, lixntă la mijlocul lunii februarie.

După ce a dat aparatele la o parte, l-am întrebat ce mai nre in sac şi a ezitat să spună. Plot. Grăjdănescu nu mai are n'ilxlare, bagă mâna în sac şi scoate de acolo nişte pachete cu hârtii de 500 şi 1000 de lei.

Domnul casier, văzând că nu mai poate ascunde nimic, iun spune că, în adevăr, sunt bani, cinci milioane şi că a vrut мм i ducă acasă, de frică să nu-i ia legionarii. El era însă un legionar notoriu, aşa s-a dovedit la urmă. Am pus aparatele de radio din nou în sac, i-am dat ordin să le ia în spate şi, Hut> escorta a patru soldaţi, l-am trimis la postul de comandă ni regimentului. După această operaţie, am intrat cu trupa in cantonament, dând ordin ca deşteptarea să se dea a doua /.i la orele 8.

După sumare cercetări, colonelul Lăzărescu a concentrat l>e toţi ofiţerii din regiment şi secretarii companiilor, reuşind p'mă la ziuă să numere cele cinci milioane de lei, să facă proces-verbal de suma găsită şi aparatele de radio. Am omis нi! spun că la numărătoarea banilor a luat parte şi un ofiţer de poliţie, care şi-a pus şi el semnătura pe procesul-verbal de constatare.

Banii şi aparatele de radio au fost predate întreprinderii, după ce personalul legionar (director şi alţii) a fost înlocuit cu oameni competenţi. Subliniez că, pe timpul cât au fost la putere, legionarii dezorganizaseră şi sărăciseră ţara. Cizmarii legionari au cerut să fie şefi la farmacii, croitorii, să conducă magazine de îmbrăcăminte etc.

Toţi au cerut să li se dea câte ceva de condus, fără să fi cunoscut cât de puţin ce însemnează a conduce o întreprindere sau un magazin, ce este acela comerţ, şi în mai puţin de două luni de zile au rămas magazinele fără mărfuri, fabricile fără materie primă etc., fiindcă ei nu s-au priceput să aprovizioneze întreprinderile cu materie primă.

Ziua de 23 ianuarie

în această zi, pe la orele 9-9.30, sunt invitat de comandantul de regiment şi împreună am mers la generalul Davidescu Vintilă, comandantul zonei petrolifere. Ajunşi acolo, ne informează că legionarii s-au strâns, în număr mare, la sediul lor din piaţa oraşului şi mai ocupă şi clădirea prefecturii cu efective mai puţine, dar în sediul lor se găseşte armament, muniţie şi echipament. Ne-a mai informat că sediul este bine păzit de legionari înarmaţi şi că circulă zvonul că generalul Praporgescu vine pe Valea Prahovei spre Ploieşti, în fruntea unei divizii, să sprijine pe legionari. Ne mai spune că legionarii baricadaţi la sediul lor cred în acest zvon şi de aceea nu au vrut să predea armamentul militar ce fusese luat de la armată. în continuare generalul ne spune că s-a decis să-i forţeze pe legionari să predea armamentul şi echipamentul militar şi să-i dezarmeze complet, şi pentru acest lucru m-a invitat pe mine, ca să-mi dea această misiune periculoasă. M-a întrebat apoi cum înţeleg eu să duc la bun sfârşit, iară vărsare de sânge, misiunea ce-mi încredinţează, de ce ajutoare am nevoie, fiindcă îmi pune la dispoziţie tot ce doresc, pentru reuşita misiunii.

După o scurtă judecare a situaţiei, îi spun generalului planul meu de atac, cum înţeleg eu să-i pun cu botul pe labe pe aceşti ticăloşi, derbedei şi asasini ordinari, ca să le pot lua

W-----

armamentul şi echipamentul militar şi să-i dezarmez. Planul meu de atac a fost următorul: I < 'ele patru plotoane de mitraliere ale companiei mele vor II puse în bătaie, două în faţă şi două în flancurile sediului. Mai cer două tunuri anticar, pe care le pun în bătaie, în intervalul plutoanelor din faţă. Două companii de puşcaşi ■fi ocupe, nevăzuţi de legionarii ce ocupau sediul, toate străzile dinapoi, cu misiunea de a percheziţiona pe toţi bărbaţii MI lemeile ce vor trece prin străzile barate. În planul meu, ura mai întâi o tratare cu şeful lor, ca să-mi dea armamentul militar şi să părăsească sediul de bunăvoie. După ce aceste măsuri au fost luate şi am ocupat şi instalat cele patru plo- loane de mitralieră, cele două tunuri anticar, cu grupa din noaptea trecută am ajuns la poarta sediului. Să fi fost orele iu 12.30, când am ajuns la poartă. Sediul era plin până la ÎTH'uz.

Curtea nu era aşa de mare, însă avea un gard de fier HI imit, iar poarta era bine baricadată şi legată cu un lanţ. J in curte, bărbaţi şi femei, înarmaţi cu puşti şi pistoale •»de tot felul erau aşezaţi cu faţa spre piaţă, pe trei rânduri.

- Primul rând culcat, al doilea, al treilea în picioare. Rândul fdin faţă şi al doilea erau aşezate pe nişte paie. în spatele

rândului al treilea erau alţii, gata să le ia locurile celor că-

* »(iţi. în mijlocul rândului din faţă, era şi o puşcă-mitralieră ('SRG cu câteva încărcătoare lângă ea şi cu unul pus în lăcaşul lui, gata de tragere. Dintr-o singură privire mi-am dat seama că aceşti oameni nebuni sunt în stare să tragă in noi dacă îi întărât sau dacă nu procedez cu tact. Le-am dat lamă ziua şi mi-au răspuns cu „trăiască legiunea şi căpitanul". Le-am cerut să mă prezinte celui mai mare şef al lor care se afla în sediu. Şi unul din ei, care părea a fi şeful celor din curte, mi-a spus că mă bagă în sediu, însă singur şi nearmat, şi asta numai după ce trupa din faţa sediului se retrage împreună cu armamentul. Eu nu am acceptat aceste condiţii si am cerut să vină la mine unul din cei care auj'ost dezarmaţi în cafenea.

Dintre cei pregătiți pentru luptă, aflat în spatele trăgă torilor în picioare, iese şi se prezintă un tânăr, şi întâmplarea face să fie tocmai tânărul care nu voia să plece singur acasă de frică să nu fie împuşcat.

L-am întrebat dacă mă cunoaşte şi dacă s-a întâmplat ceva până acasă, în noaptea trecută, când i-am dat cuvântul de onoare că nu i se va întâmpla nimic. Mi-a răspuns că, în adevăr, mă cunoaşte, că nu i s-a întâmplat nimic, şi să aştept puţin până vine el înapoi.

A intrat în sediu, unde a stat circa cinci micuţe, în care timp îmi cam pierdusem răbdarea. A venit la poartă cu unul îmbrăcat cu suman şi pantaloni de dimie, cu căciulă cu moţ şi cu nişte mustăţi zbârlite ca de mistreţ, care mă întreabă ce caut la poarta casei lor. Îi spun că vreau să stau de vorbă cu cel mai mare şef al lor, cu care să tratez o problemă vitală pentru cei aflaţi în sediu şi în curte.

După o scurtă gândire, îmi spune că pot intra, însă singur, şi nu-mi mai condiţionează intrarea, ca să retrag trupa şi armamentul cu care ocupasem poziţie în faţa sediului. Las pe slt. Sachelaride cu o grupă la poartă, şi în timp ce intram poarta se încuie din nou. Cel care îmi descuiase mă întreabă: „Nu-ţi este frică, domnule căpitan, să intri singur între noi? Dacă nu mai ieşi viu de aici?" Eu, foarte liniştit, îl opresc o clipă şi, arătându-i cele 16 mitraliere şi cele două tunuri, îi spun: „Nu-mi este frică, dacă eu voi muri, poate cu încă 5-10 soldaţi, din ai dumneavoastră nu va scăpa nici unul şi nu cred că veţi recurge la asemenea lucruri ca să ne omorâm degeaba român pe român."

Am ajuns apoi în sediu, trecând prin mai multe camere, şi văd un hol în dreapta, unde se găseau încă două puşti-mi- traliere, muniţie şi echipament militar, vestoane, pantaloni, bocanci, moletiere şi mantale. M-am făcut că nu le văd şi am ajuns într-o cameră mare, de asemenea înţesată cu bărbaţi şi femei tinere. Persoana care m-a introdus, m-a dus tnlr-un birou pe care era instalat un telefon şi a cerut să ■»'Iţească cu cineva. Nu am putut auzi nimic, fiindcă cei din jurul meu mă întrebau diferite lucruri, de unde sunt, ce pngină socială am, dacă sunt căsătorit etc., şi mă mai între- l)nii de ce nu simt româneşte, de ce nu trec în tabăra lor, că pi Valea Prahovei vine generalul Praporgescu în fruntea unei divizii şi toată armata va fi de partea lor şi a legiunii 1,11 1111 se ştie ce se va întâmpla cu mine.

Cei ce-mi întinseseră mâna, şi eu mă făcusem că nu-i uliserv, mă întrebau cum de nu cunosc regulile de bună cuvi- lri|.rt, să întind şi eu mâna celui ce mi-o întinde. Le-am spus .1 nu se mai înghesuie în jurul meu că nu pot scoate mâna ilm buzunarul hainei (eram îmbrăcat într-o haină de piele), fiindcă am în fiecare buzunar câte o grenadă şi degetul m atător al fiecărei mâini este băgat în inelul de siguranţă În liecare grenadă. Când au auzit aceste cuvinte, au început ᴍɪɪ se

dea înapoi şi am rămas singur pe un spaţiu de un metru patrat. în acest timp, cel ce mă introdusese în sediu mă pofteşte la telefon. O voce mă întreabă cine sunt, numele, gradul, unitatea şi cine m-a trimis pe mine acolo. I-am spus numai că am primit ordin de la comandantul zonei petrolifere să fiu la sediul legionar, să rog pe cel mai mare şef să dea ordine să mi se înapoieze tot ce se luase de la armată. Să lase fiecare legionar armamentul personal şi să părăsească nod iul în linişte desăvârşită, să se ducă acasă, că nimeni nu vii păţi nimic. Mă întreabă ce se poate întâmpla dacă nimeni nu acceptă aceste condiţii şi mă va opri pe mine acolo. îi răspund cu un calm prefăcut că, în acest caz, după trecerea a .{o de minute de la intrarea mea în sediul legionar, cei din afară ştiu că sunt prizonierul legionarilor şi vor deschide locul cu tot armamentul care se vede în piaţă. Nu voi scăpa nici eu, dar nimeni din cei adunaţi aici nu va scăpa cu viaţă.

După această convorbire, predau receptorul celui ce mă introdusese în sediu, şi el reia convorbirea cu şeful cu care vorbisem. Eu m-am plasat iarăşi pe locul liber de un metru pătrat şi iarăşi am băgat mâna în buzunarul stâng al hainei pe grenadă.

Am fost sigur că au vrut să mă intimideze când mi-au spus că mă vor reţine la ei. După o scurtă convorbire între cei doi şefi, cel care mă introdusese lasă receptorul în furcă; sculându-se în picioare, şi dă următorul ordin: „Camarazi, cu părere de rău vă aduc la cunoştinţă că s-a luat următoarea hotărâre, pentru moment, trebuie să depunem armele. Fiecare dintre dumneavoastră pleacă acasă pe cel mai scurt drum, lăsându-şi armamentul de foc sau alb pe masa de lângă uşă.”

Au început să părăsească sediul, unul câte unul, bărbaţi şi femei, şi spre mirarea mea văd că nimeni nu-şi lasă arma de foc sau arma albă. Mă uitam cum femeile îşi băgau pistolul în poşetă sau îl ascundeau în sân şi părăseau sediul. Bărbaţii, la fel, îşi ascundeau pistolul în sân, în aşa fel ca să fie strâns de cureaua pantalonului. După ce s-a evacuat sediul, am primit tot armamentul şi muniţiunile luate de la unităţile militare, împreună eu echipamentul. Am chemat omul de serviciu, a pus lacăt la uşi şi la poartă şi mi-a predat cheile. La despărţire, mi-a spus că, în curând, crede că va avea ocazia să ne revedem. Am pus trei posturi de sentinelă, pe trei schimburi, şi am plecat să dau semnalul de retragere companiei de puşcaşi, care blocase străzile controlând

pe toţi bărbaţii şi femeile care erau în trecere prin sectorul lor.

Ajuns la compania cpt. Moldoveanu, mi s-au arătat pistoale de tot felul găsite la bărbaţi şi femei. Pe femei le controlau, la început, în poşetă, şi dacă nu găseau nimic le căutau până dădeau de pistolul ascuns în sân sau pe burtă sub elasticul de la chiloţi.

S-a făcut mare haz în timpul controlului femeilor, când nu se găsea pistolul în poşetă şi era nevoie să le controleze mai departe.

Armamentul şi muniţia găsită au fost predate la comandamentul zonei petrolifere cu proces-verbal. Se înserase şi mc aprinseseră luminile pe străzi când am dat ordin ca trupa iul intre în cantonamente. M-am prezentat la postul de comandă al generalului Davidescu, căruia i-am raportat că mi-am îndeplinit misiunea, aşa cum îmi ordonase, fără incidente şi fără vărsare de sânge. I-am povestit apoi, detailat, cum am procedat, stând cu dânsul la o cafea curată, lucru mr pe acele timpuri, că noi nu mai importam cafea. La plecare, mi-a dat ordin să fac un tabel cu toţi cei ce mi-au fost de ajutor în acţiunea dusă de la începutul rebeliunii. Toţi cei propuşi au fost decoraţi. Pentru mine a făcut o propunere aparte şi am fost şi eu decorat cu medalia „Virtutea Militară dc pace clasa I", cea mai mare medalie ce se atribuie unui oliţer pe timp de pace.

în aceste zile şi nopţi de încordare fizică şi psihică, s-a petrecut cu mine ceva curios. Nu mai puteam să dorm. Deşi eram scutit de orice program, timp de trei zile nu am putut să dorm şi a trebuit să apelez la medicul unităţii.

Primesc o scrisoare de ameninţare

Nu trecuseră decât câteva săptămâni de când se terminase cu rebeliunea legionară şi, într-o dimineaţă, un caporal ce comandase patrula schimbului trei din sectorul companiei se prezintă şi-mi întinde o scrisoare (în) plic, cu adresa mea pe el. îl întreb de unde o are şi cine i-a dat-o şi spune că a găsit-o pe stradă în apropierea postului meu de comandă. Iau plicul, care nu era lipit, îl desfac şi-l citesc cu multă atenţie. Era o scrisoare de ameninţare cu moartea. Scria acolo că eu nu sunt un bun creştin şi român, că, în loc să sprijin

mişcarea legionară, am căutat să o înăbuş prin felul cum am acţionat. Mai departe, scria că să nu cred că o mişcare ca asta va fi

de-a pururi înfrântă. Legiunea va deveni în curând mai tare şi mai puternică. Aşa cum creşte lucerna mai viguroasă după ce a fost cosită, aşa va creşte şi legiunea după ce îşi va strânge din nou rândurile rărite, de unde a tras învăţăminte. Atunci am să văd eu ce greşeală am făcut.

Cu această scrisoare m-am prezentat la comandantul de regiment, care, la rândul lui, a citit-o de câteva ori. Cu frun-' tea încruntată, mi-a spus să i-o înaintez cu un raport, pe baza căruia şi dânsul să o înainteze la comandamentul zonei I petrolifere. Aşa am făcut şi, după câteva zile, colonelul I Lazărescu mi-a spus că generalul Davidescu a plecat cu un raport, la care era ataşată scrisoarea, la Bucureşti, la Marele Stat Major al armatei. În luna mai sau iunie, regimentul ne-a cerut câte un tabel, strict secret şi întocmit personal de comandantul de companie, în care să înscriem pe toţi soldaţii, caporalii şi sergenţii pe care îi cunoaştem că sunt legionari. Nu a trecut mult timp, circa două săptămâni, şi am primit ordin ca pe toţi cei ce i-am trecut pe tabel că sunt legionari să-i dezechipăm, să le completăm la zi livretele militare şi foile matricole, să le dăm solda la zi şi hrana rece pe trei zile. Am procedat aşa cum primisem ordin.

Celula comunistă în curte cu sala de mese a companiei mele

Pe Strada Oilor, aşa cum se numea atunci strada principală din Ploieşti, era o casă a unui colonel de la domeniile militare, cu o curte mare, care, într-o parte, avea şi acoperiş, un adăpost foarte bun pentru ploaie sau ninsoare. În această curte aveam locul unde încăpea întreaga companie să ia masa. Aveam mese tip cazarmă, cu băncile unde se putea aşeza, cum am spus, întreaga companie. Alături de aşa-zisa sală de mese, mai erau două cămăruţe despărţite de locul cu mesele companiei printr-un gard de lemn, aproape putred,

■fi era şi aplecat într-o parte. În aceste două camere, lucrau un număr de circa opt cizmari, între care se găsea şi un băieţaş cam de 14-15 ani, ca ucenic.

Krau nişte oameni liniştiţi, şi încălţămintea, pe care o lucrau din nou sau pe care o reparau, o aducea unul dintre lucrători şi cu ucenicul, în fiecare zi, cu un cărucior sau o Macoşă mare.

Mi-am dat seama că toţi cei ce aveau nevoie de reparat mergeau, pentru asta, în altă parte, la un birou de comandă, nu veneau la atelierul unde se lucra. Când am luat eu în primire curtea pentru sala de mese, ei erau în cele două camere amintite.

Kste de notat că, începând cu data zilei când m-am făcut vecin cu acești oameni, găseam în fiecare dimineață desenat cu cretă roșie pe pereții caselor din sectorul companiei mele Hccera și ciocanul și diferite lozinci ca: „Afară din țară cu nemții! Proletari din toate țările, uniți-vă! Jos cu trădătorul Antonescu!" și multe altele. La început nu le-am dat impor- l anță, până într-o zi când m-a chemat comandantul de regiment și mi-a pus în vedere că, dacă nu iau măsuri să prind |ie cei ce scriu pe pereți, mă pedepsește.

Nu mi-a convenit acest lucru și am pus o echipă din trei Holdați să curețe pereții caselor din sectorul meu pe care se desenase, cu cretă roșie, secera și ciocanul. Am mai format I iei patrule pe timpul nopții să supravegheze sectorul și să prindă, eventual, pe cei ce desenau și scriau. în zadar, nu am putut prinde pe nimeni și desenele reapăreau a doua zi. Nu puteam face altceva decât să iau măsuri de curățire a pereților în fiecare dimineață.

într-o zi, când intram în curtea unde lua masa trupa, îmi iese în cale ucenicul de la atelierul de cizmărie, plângând. Ku l-am întrebat de ce plânge şi mi-a spus că l-a bătut meşterul cel mare. Ca să-l mângâi, i-am spus că nu e nimic, că poate a greşit cu ceva şi că se mai întâmplă, că aşa se învaţă meseria etc. El îmi spune că eu nu-l cunosc pe meşter, că e rău de tot, că este un mare comunist, că este şef peste ei, că în fiecare săptămână îi adună pe comunişti, şi că, dacă vreau eu, îi pot aresta în timpul şedinţei, când le spune unde[1] să ducă ziare sau când îi numeşte pe cei care desenează pe pereţii caselor secera şi ciocanul.

Am rămas surprins de cele auzite, însă i-am spus ucenicului că am să stau eu de vorbă cu meşterul şi am să-l rog să nu-l mai bată, iar despre celelalte i-am spus că ştiu de şedinţe, de scris pe pereţi etc. şi că asta mă priveşte pe mine, el să fie cuminte, să-l asculte pe meşter, că altfel nu poate învăţa meseria de cizmar. Băiatul s-a oprit din plâns şi a ieşit pe poartă în stradă, iar eu m-am aşezat pe o bancă lângă o masă şi am început să meditez la cele aflate de la ucenic. Vasăzică vecinii mei erau aceia care desenau secera şi ciocanul pe pereţi. Ei urmăreau plecarea patrulelor pe străzi şi apoi, în urma lor, se lucra cu toată siguranţa că nu vor fi prinşi. Am luat hotărârea să stau de vorbă cu meşterul

cel mare şi să nu vorbesc cu nimeni despre descoperirea făcută. Era foarte uşor să mă grăbesc să mă duc la comandantul de regiment să-i raportez şi împreună cu poliţia să-l iau ca din oală, cum se zice. Intrau la puşcărie atâţia oameni care nu aveau altă vină decât aceea că luptau pentru o idee.

A doua zi pândesc pe meşter când intră pe poartă şi merge la atelier. Îi dau bună dimineaţa şi-l rog să se aşeze pe bancă lângă mine, la o masă mai retrasă. Când a văzut că-l invit să stăm de vorbă, a pălit, s-a schimbat la faţă şi sunt convins că bănuia motivul pentru care l-am invitat să stăm de vorbă. Am deschis imediat discuţia, având grijă să nu fim ascultaţi de nimeni şi am început astfel: „Măi nene, să nu-ţi fie frică de mine şi de cele ce am să-ţi spun", şi-i povestesc întâlnirea cu ucenicul, cele spuse mie de ucenic, că este şeful comuniştilor din atelier, cum dă sarcini să se deseneze pe pereţi secera şi ciocanul, cum se distribuie afişe etc. şi cum l-am potolit pe ucenic şi ce i-am zis. în continuare i-am spus, încă o dată, să nu se teamă de mine, să facă ce iircde el de cuviinţă, însă îl rog mult de tot să nu mai deseneze pe pereţii caselor din sectorul meu secera şi ciocanul, ffi voi fi pedepsit de comandantul de regiment. Să scrie în nll.ă parte cât vrea şi cât poftepte. îi atrag din nou atenţia ca

nimeni nu va şti vreodată de cele ce am descoperit, şi de mine să nu se teamă.

l-am făcut o scurtă autobiografie a mea, arătându-i ori- Hina, felul cum am învăţat carte etc., cu scopul de a-i căpăta tiicrederea şi a mi-l apropia sufletește. Omul, cu toate cele ce i am povestit despre mine, cred că a gândit că-i întind o cursă, fiindcă nu a scos nici un cuvânt. Sta cu capul în jos n dus pe gânduri. Ne-am spus bună ziua şi ne-am despărţit, cu rugându-l din nou să dea dispoziţii să nu se mai scrie pe pereţii caselor din sectorul meu.

Ca dovadă că nu a avut încredere în mine este că, după două zile, atelierul s-a mutat în altă parte, iar eu nu l-am întrebat pe meşter nici cum îl cheamă, nu i-am cerut nici un act de legitimaţie.

Am format şi caractere, nu numai luptători

IWmânând fără tată la frageda vârstă de numai zece ani, am crescut în sărăcie şi lipsuri, nu s-a ocupat nimeni de educaţia mea şi a celorlalţi fraţi mai mici ca mine din casă. Am văzut însă în casa noastră că mama nu se certa cu nimeni, cu taica sau cu vecinii. Nu am văzut niciodată pe părinţii mei că aduc în casă lucruri de furat, nu i-am auzit vorbind de rău pe nimeni, decât de necazurile lor, cum să facă s-o scoată la capăt cu greutăţile ce le aveau. Am ţinut minte, şi ţin şi astăzi, cuvintele mamei mele, femeie simplă şi fără ştiinţă de carte, pe care mi le-a sădit în suflet în ziua când m-a luat de mână şi m-a băgat pe poarta Regimentului 42 infanterie, din Drăgăşani.

Parcă o văd, parcă o aud spunân- du-mi: „Maică, să ai grijă, să fii cuminte, să nu furi, să nu minți și să nu fii ăl mai prost din sat, n-aș vrea să râdă lumea de tine și de mine.”

Aceste sfaturi primite de la măicuța mea le-am respectat și le respect și astăzi la vârsta de peste 70 de ani.

De cum am intrat în liceu, am început să urăsc minciuna) şi să-mi însuşesc, prin autosugestie, curajul răspunderii. Şii asta în urma a două întâmplări, şi anume: am minţit în clasa 1 de liceu pe directorul liceului că am absolvit cele cinci) clase primare cu media 9,50, ca să mă pună supraveghetor în clasă şi nu am avut curajul răspunderii faţă de domnişoara Voiculescu, pedagoga noastră, la orfelinat, să recunosc că am scris nişte prostii pe jgheabul unui balcon. Am jurat în gândul meu că, dacă nu sunt descoperit că nu am media 9,50 şi că am scris pe grilaj, în viaţa mea nu am să mai mint şi să-mi recunosc faptele atunci când greşesc.

Cu timpul, ţinând seama de ce mi-am propus, totdeauna am spus adevărul (şi am suferit mult de tot în viaţă că am spus tot ce aveam pe suflet) şi am avut curajul răspunderii faţă de faptele mele.

Deşi aceste însuşiri ale unui om sunt frumoase şi cine le posedă este cu adevărat un caracter de cea mai nobilă speţă, de multe ori el are de suferit. Spun aceste lucruri, pentru faptul că nu de multe ori mi-au folosit în viaţă cinstea şi curajul răspunderii faptelor mele. Dacă aş face un procent acestor calităţi necesare oricărui om în societate, eu am avut satisfacţia lor în procent de 10%, iar pentru 90% am avut numai de suferit. Înţelept a fost acela care a spus că minciuna stă cu Vodă la masă. Şi cel ce nu are curajul răspunderii faptelor sale scapă cu faţă curată din cele mai mari încurcături, chiar dacă vede că semenul său cade victimă în locul lui.

La efortul făcut de mine ca să fiu un om cinstit şi cu curajul răspunderii, am adăugat educaţia primită în şcoala militară din Sibiu.

Când am primit primul şi cel mai frumos grad de ofiţer, gradul de sublocotenent, la 1 iulie 1928, şi am luat contact cu mildatul nostru, am căutat să dezvolt în sufletul lor aceste două mari calităţi: cinstea şi curajul răspunderii. | Nu am reuşit să sădesc aceste frumoase calităţi în sufle- lul tuturor, dar sunt convins că la 90% din toţi ostaşii care nu trecut prin mâna mea am reuşit acest lucru. Cum am reu- ■ nl7 De la început le-am spus că omul este supus greşelilor. I Inii greşesc din neştiinţă, alţii cu bună ştiinţă. Eu le-am liigiîduit că orice greşeală ar face cineva, greşeală făcută cu nmu fără ştiinţă, cel ce-mi spune adevărul va fi iertat, cu condiţia să nu mai repete greşeala. în acest fel, am reuşit cum am spus, ca 90% din soldaţii şi ofiţerii pe care i-am comandat să-şi însuşească aceste mari calităţi.

I ,a numai o săptămână după intrarea nemţilor în Ploieşti yi in timpul cât eram consemnaţi în cantonamente, s-a ivit

0 întâmplare destul de neplăcută pentru mine. Veneam la programul zilei, ca de obicei, cu 10-15 minute înainte, şi primul lucru pe care îl făceam era să intru în dormitoarele

1 rupei, să mă conving că e curat şi toate lucrurile aranjate, înainte de a intra în curtea fabricii Petrol Foraj, unde aveam compania cartiruită, văd pe crâşmăriţa de vis-ă-vis că leagă de o sfoară un bidon şi că un soldat îl trage sus, de la fereas- Ira. Dădusem ordin, aşa după cum îl primisem, ca nici un Holdat să nu i-a contact cu nimeni în afara cantonamentului, 111 r programul de instrucţie să fie executat în cantonament.

Fiecare comandant de companie îşi executa programul 111 funcţie de spaţiul ce-l avea la dispoziţie. Sub acest raport, cu eram favorizat, fiindcă aveam o curte de circa un hectar, unde puteam executa, în foarte bune condiţii, instrucţia

I l agerilor de tot felul, în special contra avioanelor. M-am uitat din fugă la care fereastră a fost soldatul care a ridicat bidonul cu băutură şi am urcat repede scările la etaj, ca să

II jung în camera unde vream să găsesc pe cel care călcase ordinul meu. înainte de a intra în cameră, în care credeam că am să-l găsesc pe vinovat, îmi iese în cale un soldat pe care îl opresc şi fără a-l întreba nimic i-am dat două palme şi i-am spus ca, la ora 11, să iasă la raportul companiei. Mi- răspuns că „a înţeles" şi a plecat la adunarea companiei.

După executarea programului de instrucţie, la ora 11, com pania s-a adunat pentru raport. Am comandat „Raportul afară" şi toţi cei ce aveau ceva de raportat s-au aşezat în linie pe un rând, compania fiind adunată cu plotoanele în careu Alături de mine era plut.-major cu administraţia, care nota ce îi spuneam eu referitor la cererile soldaţilor. A venit şi rân dul celui lovit de mine de dimineaţă, cel cu bidonul de vin, şi s-a prezentat şi el după formula „să trăiţi, domnule căpitan sunt soldatul sau gradul, ieşit la raportul dumneavoastră pentru următorul motiv", şi spunea în continuare ce anume doreşte. Soldatul în cauză a spus formula, ca şi ceilalţi, dar nu mi-a spus motivul pentru care a ieşit la raport. întrebân du-l pentru ce a ieşit la raport, ce doreşte, mi-a spus că nu ştie pentru ce, ştie doar că i-am dat două palme şi i-am spus să iasă la raport. După felul cum s-a prezentat, într-o clipă mi-am dat seama că am

greşit. Nici nu l-am mai întrebat dacă el este acela care a luat băutură cu bidonul pe fereastră şi am dat ordin să iasă în faţă cel ce a luat băutura cu bido nul legat cu sfoară pe fereastră de dimineaţă. Imediat, în pas de defilare, iese un soldat care-mi spune: „Eu am luat domnule căpitan.” I-am ordonat apoi să intre în front. Lovi sem un soldat pe nedrept şi conştiinţa mă mustra, fiindcă nu suportam, ca şi acum, nedreptatea, iar eu nedreptăţisem un om, îl lovisem pe nedrept.

Ce am făcut eu? Cum credeţi că am rezolvat acest caz?

în faţa întregii companii şi a comandanţilor de plotoane i-am spus celui lovit de mine „Camarade, dă-mi voie să spăl cu un sărut faţa pe care ţi-am murdărit-o pe nedrept cu două palme". Şi, până să-mi răspundă, l-am sărutat pe amândoi obrajii. După aceea i-am spun că „eu am greşit şi te rog să mă ierţi- Dacă mă ierţi, îmi întinzi mâna, dacă nu, ai drep tul să ieşi la raportul batalionului, că te-am lovit pe nedrept .Şi că merit să fiu pedepsit". Soldatul mi-a întins mâna ca semn că m-a iertat. A fost un moment pe care nu-l pot uita.

Eram emoţionat până la lacrimi şi, când mă uit la în- truaga companie, toţi lăcrămau, îşi ştergeau ochii din plâns. N-am mai putut continua raportul şi de-abia le-am putut spune „Poftă bună", şi am plecat spre cancelarie, însoţit de plot.-major Panait.

În felul acesta am înţeles să rezolv o greşeală făcută de mine. Şi am constatat că ceea ce sădisem în sufletul ostaşilor mei, curajul răspunderii, prinsese rădăcini. Altfel, nu ieşea, singur şi cu curaj, cel ce luase băutura cu bidonul, în faţa fron- I ului să spună că el a luat băutura.

Le promisesem, şi ei ştiau, că cel care iese cu curaj în faţa frontului şi recunoaşte greşeala făcută nu va fi pedepsit, orice greşeală ar fi făcut. II certam doar şi-l sfătuiam să nu se mai repete. Aşa cred eu că am format şi caractere, nu numai luptători.

Să-mi fie iertată lipsa de modestie, dar eram tare iubit de toţi ostaşii din compania mea, fiindcă vedeau în mine pe un adevărat părinte. Vedeau şi simţeau că le port de grijă, ca un frate mai mare, că mă zbat pentru drepturile lor, că intervin, cu autoritate, pentru a le satisface unele cereri urgente, care mă depăşeau, că-i tratam pe toţi în mod egal. Eram sever cu ei, dar eram foarte drept, şi cu aceasta i-am legat sufleteşte de mine.

O cavalcadă cu urmări neplăcute

în ziua de 13 iunie 1941, sunt chemat la postul de comandă de colonelul Lăzărescu, comandantul meu de regiment. îmi aduc aminte că era într-o sâmbătă, pe la orele 11.30. Ajuns acolo, îmi spune, râzând, că a doua zi, duminică, la orele 7.30, să fiu călare la postul de comandă al regimentului, cu calul şi harnaşamentul de călărie lustruit, fiindcă voi lua parte la o cavalcadă ca

invitat al generalului Davidescu Vintilă, comandantul zonei petrolifere.

îmi mai spune că vor veni la această cavalcadă câţiva generali nemţi, colonei şi maiori, tot nemţi, iar unii dintre ei vor lua parte cu soţiile şi că sunt singurul căpitan între toţi ofiţerii care iau parte la cavalcadă, ca o dovadă că mă bucur de multă simpatie din partea generalului Davidescu. în adevăr aşa era, că trecuseră doar patru luni de când mă felicitase şi mă propusese pentru decorare.

Am ţesălat personal a doua zi pe frumoasa mea Lola şi mi-am pregătit şaua, coburii şi i-am pus căpăstrul rotund, şi el bine curăţat.

La ora 7.30, eram la postul de comandă, la colonelul Lăzărescu. Acolo, am mai găsit doi cai, unul al colonelului, al doilea, pe Stela, a maiorului Dranca Ştefan, o iapă tot aşa de frumoasă ca şi Lola mea.

Am pornit toţi trei la pas, spre bariera şoselei Bucureşti. Am ajuns acolo printre primii, şi am mai aşteptat un sfert de oră până s-a strâns întreg grupul de călăreţi.

După cinci minute a sosit şi generalul Davidescu şi ne-am încolonat câte patru. În fruntea coloanei, călărea generalul, având două doamne, una la dreapta şi alta la stânga, după care urmau patru rânduri, pe câte patru, doamne echipate de călărie, cu pantaloni, cizme, taior şi pălărie. Caii lor se prezentau frumos, erau blânzi, curaţi şi mergeau la trap liniştit.

Coloana o încheiam eu, cel mai mic în grad, după regulile de călărie. în urma mea, dar la o distanţă de 15-20 de metri, mai veneau, tot călare, 10-12 soldaţi „ţine cal”. Am pornit mai întâi la pas pe şoseaua asfaltată şi după circa 500 de metri am ajuns pe drumul care mergea paralel cu şoseaua, fiind mai bun pentru cai, mai ales că era moale din pricina unei ploi căzute cu câteva zile înainte. Cum am părăsit asfaltul şi am trecut pe drumul de pământ, Lola a început să se enerveze, sforăind şi jucând, molipsind şi pe ceilalţi cai. îi cer voie comandantului meu de regiment să-mi aprobe să mă înapoiez în oraş, fiindcă Lola este atât de enervată, că nu o pot linişti şi stric plăcerea tuturor din coloană. Fiindcă nimeni nu vorbea şi nu se auzea decât trapul cailor, probabil că cererea mea a fost auzită de generalul Davidescu, fiindcă mi-a spus că pot trece înaintea coloanei şi să-mi domolesc printr-un galop pe neastâmpărata de Lola. Am omis să vă spun că Lola a fost cumpărată de cumnatul meu maior Ber- ceanu de la un turc din satul Cotul Văii, din judeţul Constanţa, şi că turcul o punea la plug, la căruţă, iar în timpul alergărilor la Patroaia din Constanţa lua de câţiva ani premiul unu sau doi la alergările anuale, şi ea nu era învăţată să meargă în coada coloanei, ea voia să fie în frunte, şi de aceea era acum nervoasă, fiindcă eu încheiam coloana.

Am trecut în faţa coloanei şi am depăşit-o cu circa 15-20 de paşi, am lăsat frâul liber şi i-am spus doar atâta „Haide, Lola”.

La această comandă pe care Lola de-abia o aştepta, a pornit într-un galop nebun, iar mie îmi lăcrimau ochii din cauza vitezei cu care alerga. După un galop de circa 4 km mă înapoiez cu Lola numai spumă. Intrasem în coloană de câteva minute şi-mi ocupasem locul după grad, dar Lola tot nervoasă, deşi o alergasem atâta drum. Am luat-o apoi la dreapta pe un drum, tot la pas. La distanţa de circa 800 de metri în faţa drumului pe care mergeam, se afla o pădure de stejar. întregul grup a intrat în pădure pe un drum care avea o lărgime de circa trei metri. Drumul era presărat cu băltoace rămase de la ploaia din ajun. Din loc în loc, se făcuseră şi nişte mici obstacole, pe care trebuia să le trecem călare. Erau în aşa fel făcute, că orice cal şi călăreţ le sărea cu multă uşurinţă. Eu, fiind în urma tuturor, am căutat să măresc distanţa dintre mine şi cei din faţă şi am mers, la pas, circa 100 de metri. Cu mare greutate am reuşit să stăpânesc pe Lola, care iarăşi devenise nervoasă. La un moment dat, drumul a cotit spre dreapta şi n-am mai văzut grupul de călăreţi, înapoia mea veneau încă soldaţii „ţine cal”. Aveam de gând să merg numai la pas, ca să ajung cu Lola odihnită şi fără transpiraţie, aşa cum

scria la carte, dar ţi-ai găsit. Lola, cum a observat că grupul de călăreţi a dispărut, porneşte într-un galop nebun printre copaci. Văzând că sunt în pericol să mă azvârle în vreun copac, smucesc, cu puterea disperatului, de frâu. La smucitura mea, Lola cabrează, ridicând picioarele dinainte la verticală. Abia am avut timp să-mi scot picioarele din scări, şi am alunecat pe crupă cu faţa în sus, iar Lola a căzut cu spatele pe mine, cu toată greutatea ei. S-a sculat foarte repede de pe mine şi tremura ca varga, cum se spune. Curios că a stat locului şi nu a plecat singură mai departe. Sforăia însă şi se uita la mine cu nişte ochi, parcă şi-ar fi cerut iertare.

Am fost ridicat de doi soldaţi în timpul ce venea la mine să vadă ce mi s-a întâmplat maiorul Dranca, comandantul meu de batalion. M-am curăţat pe haine şi, cu Lola de căpăs tru, am mers circa 100 de metri, după care am încălecat din nou. După cinci minute am ajuns şi eu grupul de călăreţi care descălecaseră şi intraseră într-un local, iar caii erau legaţi cu căpestrele de un gard, că soldaţii „ţine cal" au sosit odată cu mine. Am descălecat, am dat pe Lola unui soldat rugându-l s-o bușumeze că era transpirată şi se cunoşteau urmele de spumă, dar el n-a făcut acest lucru, aşa că Lola mea a răcit la plămâni. Am intrat şi eu în local, m-am aşezat la masă, lângă

maiorul Dranca, am fost servit cu nişte gus tări, în timp ce o muzică militară cânta. Toţi caii au fost trimişi la Ploieşti cu soldaţii cu care venisem, noi urmând să plecăm cu autoturisme puse la dispoziţie de generalul Davidescu. După gustări, a început dansul. Am dansat şi nu am simţit nici o durere din căzătura cu Lola.

Nu prea mă simţeam în apele mele, cum se zice, şi m-am strecurat încet afară din local, m-am suit în prima maşină şi în zece minute am fost acasă. Acasă m-am dezbrăcat şi m-am culcat. Deodată încep să simt dureri în şira spinării şi la bazin unde căzuse Lola pe mine, dar nu le-am dat importanţă.

Luni de dimineaţă, la ora când mă sculam, vreau să mă dau jos din pat, dar nu pot, şi durerile m-au aşezat din nou În pat. Am trimis vorbă la companie că programul se va executa fără mine şi apoi am scris şi trimis la regiment un i-aport de boală, rugând să-mi trimită medicul să mă vadă.

Toată săptămâna am zăcut la pat. Duminică, pe la orele 10, a venit soţia mea. Nu m-am mai dus la popotă, fiindcă venise încărcată cu toate bunătăţile, aşa că am mâncat acasă. Bucuria mi-a fost şi mai mare că avea să stea cu mine tot timpul vacanţei în care intrase, iar eu începusem să merg pe picioare.

Cât de iute fugea Lola mea, îmi aduc aminte că în cursul săptămânii mergeam paralel cu un tren accelerat care se ducea la Ploieşti. într-un vagon, la fereastră, l-am văzut pe fratele meu, Gheorghe (care mergea să se prezinte la unitate, era mobilizat), şi am mers la galop cu Lola circa 3 kilometri. Aşa fugea de repede.

Decretarea mobilizării

în ziua de 22 iunie 1941, la ora o, mareşalul Antonescu, care conducea ţara şi îşi luase angajamentul faţă de Hitler că va intra alături de el în războiul contra ruşilor, a decretat mobilizarea şi a ordonat armatei noastre, pe care o conducea şi o concentrase de-a lungul frontierei de stat, să treacă Prutul. Ziua de 22 iunie a căzut în acel an într-o duminică.

Sâmbătă seara, în ajun, am ieşit în oraş cu soţia să luăm masa la un restaurant. Era ora 22 şi ne pregăteam să mergem acasă, când intră în restaurant camaradul meu de promoţie, căpitan Zamfirescu, ofiţer de stat-major.

M-a observat de cum a intrat pe uşa restaurantului şi a venit direct la mine la masă. I-am prezentat pe soţia mea şi a luat loc la masă.

A mâncat foarte repede, a plătit consumaţia, după careB mi-a spus: „Miticã, du-te acasă să te apuce ora o în mijlocul! companiei, că în noaptea asta, la ora o, se decretează mobi-ll lizarea. Eu sunt cu o maşină şi merg cu un ordin de operaţii |T la Buzău.“ Ne-am luat rămas-bun, dorindu-ne sănătate ş m-am dus la cantonament. Am adunat ofiţerii comandanţi de plotoane, i-am pus la curent cu situaţia şi le-am dat ordin I să nu părăsească cantonamentul, să fie în mijlocul trupei. I Am discutat cu ei şi am fixat sarcini. Am luat toate măsurile pentru cazul că ar fi trebuit să facem o deplasare cu unitatea. În timpul discuţiei noastre, sună telefonul. Eu eram legat prin fir cu regimentul. Ridic receptorul, îl pun la ureche şi aud pe colonelul Lăzărescu, comandantul de regiment, cu o voce gravă, că-mi dă ordin să mă prezint la regiment cât se poate de repede, să ne comunice tuturor comandanţilor de companii o veste de o importanţă capitală. îi răspund că mă voi prezenta imediat şi că, din întâmplare, ştiu despre ce este vorba. Am plecat imediat, iar ofiţerii companiei au aşteptat să mă înapoiez cu ordine, să le comunic vestea importantă.

Când am ajuns la postul de comandă al regimentului, împreună cu toţi comandanţii de companii

şi batalioane, colonelul Lăzărescu ne pune la curent cu noua situaţie creată şi cu măsurile ce trebuie să le luăm în cazul unei deplasări în afara oraşului.

Am plecat apoi fiecare la unitatea lui. Ofiţerii din compania mea nu plecaseră, erau curioşi să afle vestea importantă şi i-am găsit tot în birou la mine. Le-am comunicat ceea ce ştiau deja de circa o oră şi am accentuat asupra măsurilor ce trebuia să luăm în caz de deplasare.

Am dat drumul unui aparat de radio şi, exact la orele 24, crainicul anunţă că vorbeşte conducătorul statului, mareşalul Antonescu.

Din cuvântarea lui, m-a impresionat mult fraza: „Ostaşi, a sosit momentul să ne dezrobim fraţii din Basarabia, subjugaţi de Rusia Sovietică, şi pentru asta vă ordon ca în acest moment să treceţi Prutul.”*

* Citat aproximativ din memorie (n. red.).

Tot în acest moment auzeam la radio clopotele bisericilor ItiUând a jale, a tristeţe, a moarte.

De data aceasta, deşi din cuvântarea mareşalului Anto- ncscu reieşea că mergem să ne dezrobim fraţii basarabeni, (•¡1 mergem la un război drept, nimeni dintre militari sau civili nu era bucuros. Pe feţele tuturor apăsa tristeţea, gândi ndu-se la greutăţile ce apăsau pe umerii întregii ţări, la mizeria şi lipsurile care se simţeau din ce în ce mai mult.

Era parcă o presimţire că Hitler şi acoliţii lui, inclusiv ţara noastră, vor pierde războiul şi că va ii măcelărită o bună parte a armatei noastre. Ofiţerii au plecat la plotoanele respective, pe care le-au găsit echipate şi gata pentru marş sau pentru ocuparea poziţiei de luptă.

în dimineaţa zilei de 23 iunie, primesc ordinul să împachetez, să încarc în căruţe hrana rece pe trei zile şi toată muniţia de care dispuneam şi să mă deplasez în satul Tătă- rani, care se afla la circa 5 kilometri de Ploieşti, pe şoseaua Ploieşti-Bucureşti.

La orele 10, mi-am încolonat compania şi masa de prânz am luat-o la Tătărani. înainte de plecare, dădusem ordin ca în cantonamente să nu rămână nimic, să se încuie şi să se sigileze tot. Am lăsat în Ploieşti pe plot.-major Panait cu restul de materiale, căruţe, cai, furaje, echipament şi muniţie, adică trenul regimentar al companiei.

Aşa cum am spus mai înainte, soţia se găsea la mine şi am luat-o şi pe dânsa în satul Tătărani. Am cartiruit compania în sat, pe plotoane, şi am luat măsuri de apărare antiaeriană, având un ploton de mitraliere în bătaie pe tot timpul zilei, din zori şi până-n noapte.

Am fost şi eu cartiruit la nişte oameni care se ocupau cu grădinăritul şi care mi-au dat voie ca să gătească şi soţia mea la plita lor. Câmpul de instrucţie îl aveam aproape şi jl executam, în special, instrucţia tragerii contra avioanelor.® În acest timp, nemţii aveau, în jurul oraşului Ploieşti, unde se găseau toate rafinăriile de petrol, instalate peste 10 ooo de baterii AA [antiaeriene] şi peste o sută de baloane captive | ■ care se înălţau în circa cinci minute de la darea alarmei la înălţimea de 700-1200 de metri. Cu greu ar fi putut bom-1 barda avioanele inamice distileriile din oraş.

Bombardarea rafinăriei „A.stra Română"

După vreo cinci zile, Ploieştiul a început să primească vizita unor avioane sovietice. Aceste avioane, cărora noi le spuneam „Rata", aveau un sunet de motor special, aveau parcă un zumzet de bondar sau trântor de albine, aşa că le auzeam când vin, după motor. Nu au fost însă

în stare să se apropie de Ploieşti, să-şi descarce încărcătura de bombe asupra obiectivelor (rafinăriilor), fiindcă erau întâmpinate de aviaţia de vânătoare germană, apoi de bateriile AA şi trebuia să ţină seama şi de barajul de baloane captive. Ne obişnuisem cu zgomotul de motor al lor, şi de acum îl cunoştea fiecare soldat. La fel îl cunoştea şi soţia mea.

în timpul acesta se construise către Valea Călugărească un nou Ploieşti din cartoane, pânze etc. Se instalase acolo lumină electrică, se făcuseră şosele etc., aşa că, din avion, Ploieştiul acesta nou deruta avioanele inamice, care veneau să bombardeze în timpul nopţii. Spre a deruta pe inamic, în acest oraş fals, când se dădea alarma aeriană, se aprindeau luminile şi erau pregătite materiale inflamabile. Când avic nele aruncau bombe care cădeau în apropierea ţintelor, i personal specializat dădea foc materialului incendiar. Aviatorii credeau cu adevărat că îşi atinseseră ţinta şi făceau calea întoarsă. A mers acest truc o săptămână şi ruşii au băgat de seamă că sunt păcăliţi, fiindcă la radio au spus acest lucru.

într-una din zile, cam la orele 13, pe când mă găseam la ninsă cu soţia, pe prispa casei unde locuiam, soţia îmi spune cil se aude un bâzâit de motor de avion rusesc. Ascult şi eu hi, în adevăr, aşa era, dar mă miram în acelaşi timp că nu se (Induse alarma aeriană că sosesc avioane inamice. Avioanele se apropiau. Mă scol de la masă, ies din curte, mă îndrept spre plotonul de mitralieră care era pus în bătaie AA. Când mii arunc ochii spre stânga unde era o baterie AA germană, văd servanţii tunurilor că joacă ping-pong. Nu a trecut nici nn minut, că au şi apărut două avioane de vânătoare la o înălţime de circa 100 de metri, cu culorile avioanelor româneşti, iar după ele, un avion de bombardament, la aceeaşi înălţime şi tot cu culorile aviaţiei noastre. Când avionul de bombardament a ajuns deasupra rafinăriei „Astra Română", a început să-şi lase bombele în dâră. Rafinăria a fost lovită în plin şi a luat foc. Una din bombe a căzut pe un tun AA german din incinta rafinăriei, aruncând în aer nu numai tunul, ci şi pe servanţii lui, împreună cu un căpitan neamţ. Nimeni din cei ce răspundeau de paza distileriilor nu a putut da vreo explicaţie, cum şi de unde au venit aceste avioane sovietice, fără să fie identificate de departe, pentru a da alarma aeriană şi a se lua măsuri de apărare.

A fost uşor să se picteze pe aceste avioane tricolorul nostru, dar se pune întrebarea pe unde au trecut frontiera şi au ajuns la Ploieşti iară să le identifice nimeni după zgomotul motoarelor, atât de caracteristic?

Cum de nu au fost identificate de nici un post de observaţie? în primele săptămâni de război, acesta a fost singurul atac inamic care a reuşit.

Reuşita acestui atac s-a datorat numai şi numai încălcării flagrante a dreptului internaţional, prin aceea că inamicul a îmbrăcat, să spunem aşa, uniforma aviaţiei noastre. A fost un atac laş, un atac care nu este permis de legile internaţionale, dar inamicul a aplicat, în cazul de faţă, zicala „scopul scuză mijloacele”. Interesant a mai fost şi faptul că circa opt bombe de calibru mare nu au făcut explozie. Am primit ordin să le dezamorsăm cu specialiştii de la divizie, care au venit la faţa locului. Trei zile şi trei nopţi a ars distileria, aducând pagube însemnate, mai ales că în acel timp petrolul începuse să se vândă pe cartelă, deşi aveam destul, dar trebuia dat nemţilor pentru a duce războiul lor.

Alte atacuri ale aviaţiei inamice

Cum am spus mai înainte, ziua nu prea îndrăzneau avioanele inamice să atace Ploieştiul. Dacă încercau, erau luate în primire, de departe, de cele 250 de tunuri AA

germane, de aviaţia de vânătoare. Apoi nu se încumetau să intre printre baloanele captive, unde s-ar fi prăbuşit în mod sigur. Noaptea însă încercau şi reuşeau să zboare deasupra oraşului, după ce lansau în jurul lor un mare număr de paraşute-cande- labru, cum le spuneam noi. Le numisem astfel, fiindcă păreau nişte candelabre cu zeci de lumânări care pluteau în aer, lăsându-se încet pe pământ. Erau atât de multe, că tot oraşul era luminat ca ziua. într-una din acele nopţi, au fost aruncate peste o sută de asemenea paraşute-candelabru, la lumina cărora au fost aruncate bombe de diferite calibre, care nu au făcut mari pagube. La lansarea primelor paraşute, care cădeau printre baloanele captive, au început să tragă toate cele 250 de tunuri AA. Era un infern, nu altceva. De sus se legănau căzând pe pământ paraşutele-candelabru, bombele aruncate de avioane, iar do jos urcau spre cer proiectilele trasoare de toate calibrele.

Schijele acestor proiectile trasoare se înapoiau pe pământ, căzând pe case, în curţi sau grădini. Cred că a picat cel puţin o schije pe metru pătrat, găurind tabla de pe acoperişurile caselor sau spărgând ţigla, făcându-ţi impresia că începe să cadă grindină mare. Nimeni nu mai îndrăznea să se mai ducă in adăposturi, toată lumea

a stat în case şi a fost mai bine, r;i au fost feriţi de ploaia de schije.

Un căruţaş a fost prins în acest timp în plină stradă, cu caruţa trasă de un cal. Neavând unde se adăposti, a tras căruţa pe dreapta, şi el s-a aşezat sub streaşina unei case. Mare i-a l'ost mirarea când calul a căzut la pământ într-un lac de sânge. Ce se întâmplase? O schije din cele ce cădeau de sus lovise bietul animal drept în cap, şi sărmanul om a rămas Iară singura avere a lui, cu care câştiga hrana copiilor.

înapoierea în oraş

După două săptămâni, primesc ordinul să revin în oraş şi să-mi iau cantonamentele în primire. Mai primesc ordin ca un ploton să-l pun la dispoziţia Tribunalului Militar, pentru pază, altul la paza unor sonde, spre satul Boldeşti, şi două la paza rafinăriilor Vega şi Teleajen. Nu mai dispuneam de nici un om cu care să continui instrucţia. De altfel, nu mai aveam ceva nou să învăţ pe soldaţi. Totuşi, comandantul de regiment îmi dă sarcină ca, din grupul de comandă, să formez un ploton cu câte trei servanţi la mitralieră, cu misiunea AA pe timpul zilei, iar noaptea cu supravegherea luminilor şi paza pe trei schimburi, în sectorul companiei. Pe lângă sarcinile mele trasate de regulamentele în vigoare, mă detaşează la Tribunalul Militar, ca asesor. Comandant era lt.-col. magistrat Manea şi avea ca ajutor, tot magistrat, un căpitan, al cărui nume nu mi-l mai amintesc. Completul de judecată era format din cei doi ofiţeri de justiţie, şi al treilea eram eu, ca asesor. Ei judecau procesele, ei luau hotărârea, şi, în cazul că eu aş fi fost contra, aş fi optat pentru alte măsuri şi nu aş fi fost de părerea lor în hotărârea ce o luau, ei erau doi, eu unul, aşa că hotărârea lor era definitivă. Eu eram acolo ca să fie legea respectată, adică să fie şi un asesor, fiindcă ei hotărau ce pedepse sau achitări să pronunţe.

Se judecau pe atunci şi procesele legionarilor şi nu era zi de judecată să nu apară în faţa instanţei unul sau doi preoţi din timpul guvernării legionare, care umblau cu crucea în mâna stângă, şi cu pistolul în mâna dreaptă. Aşa au înţeles aceşti aleşi şi reprezentanţi ai lui Dumnezeu pe pământ să-l slujească. Când veneau în faţa completului de judecată, auzeam pe colonelul Manea Cristea: „Ia, părinte, înainte de începerea procesului, vreau să-mi cânţi ceva, spre exemplu cântecul lui Ştefan cel Mare sau despre căpitan şi garda lui.” Nici unul din ei nu a cântat, stăteau ca nişte mironosiţe cu capul plecat, smeriţi, cum pretindeau ei credincioşilor, când se găseau în faţa lor, la spovedit.

Urma procesul care se termina repede, mai ales că nu se găseau avocaţi să-i apere, de frică să nu fie şi ei socotiţi de colonelul Manea tot ca legionari. în timpul scurt cât am fost asesor la Tribunalul Militar, nici un popă nu a scăpat nepedepsit. Pedeapsa lor însă a fost mică faţă de marile nelegiuiri ce săvârşiseră. în schimb, erau batjocoriţi în timpul judecăţii, sub pretextul că li se face educaţie cetăţenească. Nu aş fi vrut să fiu în faţa col. Manea, în locul lor. Sunt convins că şi ei, dacă ar fi avut posibilitatea, nu numai că l-ar fi batjocorit pe col. Manea Cristea, dar ar fi tăiat de pe el cureluşe fine şi le-

ar fi dat la tăbăcit, din care să-şi facă curea la ceasornic sau încălţăminte.

Mare nenorocire a fost pe capul ţării noastre guvernarea acestui regim de teroare şi jaf. Dacă guvernau mai mult, ne vindeau lui Hitler şi cenuşa din vatră, iar ei luptau pentru strângerea de averi.

Scap o evreică de la moarte

După decretarea mobilizării şi intrarea ţării noastre în război contra ruşilor, alături de Hitler, s-a pus un accent Toarte mare pe „camuflajul din timpul nopţii”. Legile erau foarte aspre cu cei ce nu respectau dispoziţiunile date. Cel prins în vină era dat în judecata tribunalelor militare şi putea fi pedepsit cu moartea, dacă se interpreta că a semnalizat cu inamicul, când aviaţia lui zbura deasupra oraşului. După intrarea noastră din nou în oraşul Ploieşti şi numirea mea ca asesor la Tribunalul Militar, ordinele referitoare la camuflaj s-au înăsprit. Odată cu căderea serii când şi luminile se aprindeau, poliţia şi armata făceau controale pe străzi şi dresau acte de dare în judecată celor ce, din neglijenţă, lăsaseră să se strecoare afară, prin camuflaj, o cât de mică rază de lumină.

Mă găseam la cantonament şi la postul de comandă de companie de pe strada Candiano Popescu, când se înserase de-a binelea şi se dăduse alarma aeriană.

Când să intru în curte, comandantul patrulei îmi raportează că băiatul colonelului (nu-mi mai aduc aminte numele lui), elev în clasa a a-a la un liceu militar, intrase în casa unei evreice, vecină cu el, care era bolnavă şi zăcea în pat. Elevul aprinsese lumina, apoi o stinsese de câteva ori şi desfăcuse în acelaşi timp şi fereastra, şi se văzuse lumina aprinsă. Acest lucru fusese observat de un organ al poliţiei care dresase acte de dare în judecată femeii bolnave.

După o săptămână, pe când eram încă asesor la Tribunalul Militar şi mă găseam în completul de judecată, col. Manea Cristea cere grefierului să strige un nume de femeie, care nu răspunde la apel. Se prezintă în schimb un avocat, care spune colonelului Manea că femeia (clienta lui) este bolnavă la pat şi că ea nu a aprins lumina în timpul alarmei aeriene. O altă persoană necunoscută a intrat peste ea, a deschis fereastra tapetată cu hârtie albastră, apoi a umblat la lumina electrică, întorcând întrerupătorul de mai multe ori, după care a ieşit şi a plecat din cameră. Şi, după câte ştie, era un tânăr în vârstă de 14-16 ani, ca dovadă că şi acum femeia este bolnavă. În continuare, avocatul cere scoaterea de pe rol a acestui caz. Eu, care toată viaţa am crezut în adevăr şi după care am avut mult de suferit, îi spun colonelului Manea că avocatul are dreptate, lumina a fost aprinsă de un băiat elev la liceul militar, pe care chiar patrula companiei mele l-a prins în timpul când aprindea şi stingea lumina la pârâtă. Toate acestea le-am spus tare şi au fost auzite de toţi din sala de judecată şi în special de avocatul apărării. Avocatul a făcut feţe-feţe, col. Manea s-a făcut negru, a pus mâna pe clopoţel, a sunat, a suspendat şedinţa pentru zece minute şi m-a poftit la biroul lui. Acolo începe să ţipe la mine, spunându-mi mai întâi de ce m-am amestecat neîntrebat în acest proces tocmai în timpul când vorbea avocatul şi ce mă face pe mine să iau apărarea unor evrei. Din moment ce poliţia scrie, negru pe alb, că pârâta este vinovată, cu ce drept mă amestec eu unde nu-mi fierbe oala.

I-am răspuns numai atât: „Domnule colonel, este păcat să condamnaţi un nevinovat. Sunteţi pus aici să fiţi un judecător drept, şi am crezut că, dacă vă spun adevărul, vă ajut în darea unei sentinţe drepte.”

Când am revenit în sala de judecată, a amânat procesul, aflând mai târziu că a pronunţat o sentinţă de achitare. La despărţire, după terminarea zilei de lucru, mi-a spus că o să trag consecinţele acestei ieşiri ale mele, şi pe care le-am tras mai târziu.

După o săptămână, am fost desărcinat din această funcţie şi am fost bucuros, că eu eram pus acolo doar să completez un loc care nu avea nici un cuvânt de spus. Mi-a părut foarte bine când am aflat că evreica a fost achitată, că o încadraseră într-un articol de lege care prevedea pedeapsa cu moartea, ca spioană în timp de război.

După circa o lună, femeia a murit de moarte naturală.

Mutarea mea din Regimentul 4 grăniceresc

Prin luna iunie a anului 1942, sunt chemat la postul de comandă al Regimentului 4 grăniceresc de către lt.-col. Iliescu, care ţinea locul comandantului de regiment, lt.-col. Lăzărescu. Cu acest ofiţer superior, prin funcţia ce deţinea de ajutor administrativ, aveam legături de serviciu destul de des. Ţinea foarte mult la mine, fiindcă eram un bun gospodar şi orice sarcină încredinţată am executat-o întocmai şi la timp. Când avea să dea o sarcină mai dificilă spre executare, mie mi-o dădea.

Am stat la dânsul în cabinet cam o jumătate de oră. A sunat plantonul şi i-a dat ordin să nu fie deranjat de nimeni până ce nu termină de vorbit cu mine.

Ia de pe birou o mapă cu corespondenţă, scoate o hârtie pe care îşi aruncă ochii şi-mi spune că Marele Stat Major cere un ofiţer, căpitan destoinic care nu a fost încă pe front (deşi regimentul nostru era considerat pe front ca unul ce făcea paza zonei petrolifere), dar să fie energic, autoritar, gospodar şi cu o foarte bună metodă de instrucţie. În continuare, îmi spune că sunt vizat de către comenduirea pieţii* să fiu trimis pe front pentru motivul că ţin partea evreilor, că nu am primit să fiu instruit de un căpitan neamţ şi alte motive de felul acesta. Locotenent-colonel Manea Cristea, cu care avusesem discuţia arătată mai înainte, îmi făcuse raport la Marele Stat Major să fiu trimis pe front. îmi spune, în continuare, că ar fi mai bine să accept să fiu eu numit de regiment să plec pe front fără să intervină alţii şi să nu apar că aş fi fost trimis pe front pentru reabilitare.

Am acceptat acest lucru, căci altă soluţie mai bună nu era.

* Autoritate militară disciplinară cu comandă asupra garnizoanei dintr-un oraş (n. red.).

I-am cerut o permisie de patru zile şi am plecat la Călăraşi să-mi văd soţia. La înapoierea mea, am găsit ordinul Marelui Stat Major că sunt mutat, în interes de serviciu, la centrul de instrucţie de la Sărata, din Basarabia.

Mutarea mea era urgentă, fiindcă era mare lipsă de cadre. Am predat compania căpitanului Constantinescu Petre. După cinci zile m-am prezentat la regiment pentru plecare. În acest timp, col. Lăzărescu fusese înaintat în grad şi mutat la comanda Regimentului Olt, din Slatina, cu care a plecat pe front, de unde nu s-a mai întors. A fost călcat de tancurile sovietice în luptele din Cotul Donului. Mi-am făcut lada de

campanie, mi-am luat rămas-bun de la dragii mei ostaşi, pe care îi instruisem cinci ani de zile, care mă cunoşteau şi pe care îi cunoşteam sub toate aspectele. Când le-am strâns mâna la fiecare în parte luându-ne rămas-bun, am văzut multe lacrimi ce se scurgeau pe feţele lor, lacrimi sincere care-mi arătau că şi ei se despart cu greu de mine, căci îmi cunoşteau sufletul, ştiau câtă dragoste le-am purtat, cât de drept am fost cu ei şi cu câtă omenie m-am purtat cu toţi.

Au fost grele clipele despărţirii, mai ales că nu ştiam dacă, în restul zilelor noastre, aveam să ne mai vedem sau nu vreodată. Am fost sever cu soldaţii mei, dar şi drept, şi ei au apreciat asta. A doua zi, împreună cu soldatul Tocu Gheorghe, care ceruse să meargă cu mine ca ordonanţă, şi cu formele de mutare, am luat trenul cu destinaţia Sărata, din Basarabia.

Prezentarea la centrul de instrucţie din Sărata

La data de 2 iunie 1942, la orele 10, m-am prezentat la centrul de instrucţie, după o călătorie de 30 de ore, cu un tren care staţiona în fiecare gară. Adjutant al centrului era un locotenent, pe care-l cunoşteam, încă din anul 1938, de la ' Balcic. Era un bărbat foarte urât, purta o pereche de ochelari care îi dădea o figură de broscoi călcat pe cap. Îşi dădea o foarte mare importanţă şi pe cât era de arogant, pe atâta era de prost ca militar. După ce i-am predat formele de mutare la centrul de instrucţie, mă anunţă comandantului de centru, generalul Poenaru.

Generalul era un om înalt, cu siluetă şi brunet. îi ieşea in relief faţa cu ochi mari şi negri şi nişte sprâncene dese, de asemenea negre, aşa că avea o figură simpatică, care te cucerea de la prima discuţie.

S-a bucurat mult când mi-a citit memoriul adus, chiar de mine, în corespondenţă. A citit cu multă atenţie, chiar în faţa mea, foile calificative din gradul de locotenent şi căpitan. Ridica adeseori capul şi se uita la mine, zâmbind după fiecare încheiere a foii calificative.

După ce a terminat de citit memoriul, l-a închis şi l-a pus pe birou, apoi a spus aşa: „Bine că de data asta Marele Stat Major mi-a trimis şi mie un ofiţer de nădejde, că până acum nu am primit decât ofiţeri care nu au stagiul la o trupă, de la cercurile de recrutare, care de ani de zile nu au mai făcut instrucţie, sau ofiţeri de care comandanţii de regimente au voit să se scape.” îmi pune întrebarea dacă vreau să comand compania de puşcaşi sau compania de mitraliere. Era natural să-i spun că m-am specializat în mitraliere şi mi-a dat comanda Companiei 4 de mitraliere din batalionul întâi.

în continuare, m-a întrebat de familie, de soţie, dacă am copii, părinţi, după care m-a trimis să mă prezint la ajutorul comandantului, care era colonelul Ghenescu Iancu, ofiţer de stat-major, la care am fost anunţat tot de locot. adjutant. Când am intrat în birou şi l-am salutat după formula: „Am onoarea a vă saluta, domnule colonel", de la birou se scoală un om înalt, cam grăsuţ şi blond, cu ochi albaştri, iar eu în faţa biroului mă prezint după formula „Domnule colonel, am onoarea a mă prezenta, sunt căpitanul Păsat Dumitru din Regimentul 4 grăniceresc, mutat de Marele Stat, în interes de serviciu, la centrul de instrucţie Sărata". îmi întinde mâna, mă invită să iau loc şi începe să-mi pună întrebări de ' tot felul. Când m-a întrebat unde sunt născut şi când i-am spus că în satul Călina, Vâlcea, s-a bucurat spunându-m: sunt primul oltean dintre cadre şi că şi dânsul este din Băileşti. Mi-a mai dat câteva instrucţiuni referitoare la gospodăria companiei şi m-a pus în gardă cu cele ce voi avea de întâmpinat în ceea ce priveşte disciplina, dezertorii, furturile etc. Am plecat apoi la companie însoţit de un agent care m-a condus. Acolo am găsit efectivul complet, comanda companiei având-o, provizoriu, locot. de rezervă Dăneţ Constantin, învăţător, de fel din Vâlcea.

Soldatul de ordonanţă Tocu Gh. a adus lada de campanie într-o cameră de lângă un dormitor al trupei şi am început activitatea. Am adunat mai întâi cadrele, pe comandanţii de plotoane şi pe plotonierul cu administraţia.

Plot. cu administraţia era plotonierul Pencia, care a făcut apelul companiei. Eu m-am uitat la fiecare om care răspunde „prezent" şi am rămas surprins când la apel nu au răspuns vreo zece oameni, care dezertaseră. Am spus tuturor că sunt comandantul lor de campanie, că doresc să fiu ascultat şi că oricine are ceva de raportat să vie la mine, în orice timp şi oriunde, că nu mă supăr. Am văzut apoi caii plotoanelor, ai trenului de luptă şi regimentar şi în continuare căruţele care erau într-o situaţie jalnică, aproape de dat la reformă, nu de plecat cu ele pe front.

Satul Sărata

Sărata era un sat frumos, cu case mari şi frumoase, reşedinţă de plasă şi fusese locuit de nemţi, care se repatriaseră. Rămăsese aproape gol după plecarea precipitată a locuitorilor nemţi. Mai rămăseseră puţini băştinaşi de origină română şi mai veniseră câţiva colonişti din cei refugiaţi din judeţele Caliacra şi Durostor, cedate bulgarilor în 1940. Din I i psă de mână de lucru, rămânea mult pământ nelucrat. în acest sat, care avea case mari şi goale, Marele Stat Major a I uat hotărârea să facă acel centru de instrucţie care a dus faima în întreaga armată română.

Băştinaşii, în plecarea lor urgentă, lăsaseră acolo o mulţime de bunuri, mobilă, inventar agricol şi chiar cereale. Fiecare casă avea câte o pivniţă mare, o hrubă lungă de 10-12 metri şi 6-6 metri largă, unde am găsit butoaie cu murături foarte bune de mâncat şi câte alte lucruri de gospodărie.

Singurul dezavantaj era că unele case puteau fi invadate de apele ploilor mari şi drumul satului din centru nu era pietruit, era scormonit de ape şi stricat. Biserica din sat fusese distrusă din temelie, odată cu cedarea Basarabiei, în anul 1940. Noii locuitori ai satului, puţini la număr faţă de cei ce plecaseră, doreau să aibă şi ei o bisericuţă.

Batalionul ggi independent

Acesta era numărul de ordine al batalionului independent, care trebuia instruit şi trimis pe front. Compoziţia materialului uman era curioasă. Ofiţerii erau trimişi pentru reabilitare, ca unii care aveau diferite pedepse de ispăşit, în urma judecării lor pentru diferite abateri de la legile războiului, de la legile omeneşti, sau de la morala creştină.

Erau trimişi de Marele Stat Major, în interes de serviciu, numai comandanţii de companii, comandanţii de plotoane, şi comandanţii de grupe. Restul erau, aşa cum am spus, trimişi pentru reabilitare.

Eu nu faceam parte din acea categorie, am fost selecţionat ca mână forte.

O bună parte dintre soldaţi, caporali şi sergenţi fuseseră oameni destoinici, oameni buni, cu frica lui Dumnezeu sădită în suflet, însă pervertiţi de legile ce le făcuseră conducătorii de pe-atunci. Să mă explic, dând un exemplu. Erau unii dintre soldaţi şi gradaţi care luaseră parte la luptele de la Odessa şi din Basarabia. în acest timp, dacă au avut norocul să nu moară şi au fost răniţi, după ieşirea lor din spital li s-au dat câte 10-15 "il" de concediu medical, cum era şi normal.

Fiindcă sângeraseră din belşug, au crezut că, dacă mai rămân acasă 3-4 zile până la înapoierea la unitate, ţara nu o să piară. Astfel, neprezentându-se la unitate la timp, au fost daţi dezertori, judecaţi, şi condamnaţi de la 6 luni la 3 ani închisoare. Până la acea dată erau în închisorile din ţară mai multe mii de soldaţi şi gradaţi. Tot în închisori se mai aflau şi alt soi de condamnaţi. Erau din aceia care se făcuseră vinovaţi de furturi de vite de tot felul, în special de oi caracul, mobilă, piane, blănuri scumpe etc. Din această tagmă făceau parte plotonierii-majori şi, spre ruşinea armatei, şi unii ofiţeri. Aceştia, când au fost prinşi, au fost judecaţi, condamnaţi pe câte 3-4 ani, degradaţi şi închişi în diferite închisori.

Fiindcă era un număr prea mare de asemenea oameni care stăteau închişi şi nu produceau nimic şi doar consumau, Marele Stat Major a hotărât să-i scoată din închisori şi să formeze din ei batalioane independente şi să-i trimită pe front. Timpul petrecut în închisoare şi conflictele cu alţi condamnaţi, pentru alte fapte decât ale lor, le-au ascuţit minţile şi deşteptat mult de tot. Ei cunoşteau Codul penal şi toate legile precum un avocat, că altceva nu aveau de discutat la închisoare.

Acolo au dat şi peste comunişti, care le-au făcut educaţie şi le-au explicat că noi nu ducem un război drept, că Hitler şi Antonescu duc ţara la pieire, că războiul va fi pierdut de nemţi şi că, dacă cumva ajung pe front, cel mai bun lucru este să se predea, să nu moară degeaba şi să le rămână copiii pe drumuri, muritori de foame. Dacă îi scoate din închisori, să dezerteze, să fugă în munţi şi să formeze detaşamente de partizani şi să lupte în orice fel contra nemţilor, că numai aşa se va termina războiul repede, şi Hitler va fi învins. Cea mai mare parte din ei s-au prezentat la Sărata, cu convingerea că aşa o să fie. Erau acolo adunaţi din toate armele, infanterie, cavalerie, artilerie marină, aviaţie, şi de diferite grade. Am avut astfel pe plotonierul-major Pencea, condamnat pentru furt, pe locot. aviator Petrică, pentru furt de benzină şi alte categorii de furturi. Din astfel de elemente se formau aceste batalioane. Odată ajunşi la Sărata, o bună parte dezertau din nou. Când erau prinşi, erau din nou judecaţi, apoi trimişi la Sărata. Alţii, îmbrăcaţi în civil sau chiar în haine militare, înarmaţi, prădau şi jefuiau satele din jur sau trenurile de persoane între staţiile Românești şi Cetatea Albă din Basarabia. Băgaseră groază în călătorii de trenuri şi jandarmii puşi ca să ţină ordinea, să facă siguranţa populaţiei care călătorea, erau dezarmaţi şi aruncaţi din trenuri. Nu puteau fi prinşi în staţiile CFR, unde îi aşteptau să-i prindă organele de siguranţă, fiindcă mergeau la locomotivă şi, sub ameninţarea cu arma, sileau pe mecanic să oprească trenul unde credeau ei că nu pot fi prinşi de jandarmi. Erau printre ei şi condamnaţi pentru spargeri de case de bani. Chiar in Sărata au spart casa de fier a primăriei şi a staţiei de CF [cale ferată] fără a fi prinşi.

Nu era companie care să nu aibă 10-15 dezertori. Aveam şi eu dezertorii mei, care mi-au dat foarte mult de gândit. Mă chinuiam să găsesc metoda să-i conving să nu mai dezerteze, că, odată şi odată, tot o să fie prinşi şi că poate îi

va condamna la moarte Curtea Marţială, care funcţiona în acest timp şi dând pedepse fără milă şi sentinţe cu închisoare de multe ori pe viaţă.

Am început cu munca de lămurire, strângându-i de multe ori seara în jurul meu, ca la şezătoare. Luam loc pe un scăunel mic cu patru picioare, iar ei şedeau jos sau pe câte un trunchi de lemn sau pe câte o piatră, cu ţigările aprinse. începeam să le ascult mai întâi dorinţele, necazurile de care luam notă şi căutam să le satisfac pe cât îmi stătea în putere.

Apelam la sentimentele lor umane, arătându-le că nu este omeneşte şi creştineşte să intre în casa omului să

jefuiască. Sunt atâţia ostaşi care, fără voia lor, au plecat la război, chemaţi cu ordine de mobilizare şi au trebuit să se prezinte la unităţile lor, altfel familiile lor ar fi avut de suferit. Nu toţi cei ce pleacă la război trebuie să moară, cui îi este hărăzit să vină acasă vine teafăr la familia lui. Nu e bine să fugă, să dezerteze, că nici acasă, la familie, nu poate să stea, şi cât va ţine războiul, chiar şi după aceea, va fi hăituit de jandarmi şi tot va fi prins, judecat şi nu se ştie ce pedepse îl aşteaptă şi pe el, şi pe familie. Mulţi m-au înţeles şi şi-a\ schimbat atitudinea faţă de muncă şi gândurile de fugă.

Săptămânal, mi se aduceau 2-3 din cei ce dezertaseră şi, tot săptămânal, mai plecau câte 2-3, parcă făceau cu schimbul.

În acest timp, o dată pe săptămână, miercurea, generalul Poenaru, comandantul centrului de instrucţie, aduna pentru raport întregul efectiv, adică cele trei batalioane, care aveau fiecare peste 1200 de oameni. Adunarea se făcea pe un câmp, în apropierea centrului. I se spunea „la avion”, fiindcă acolo fusese doborât un avion sovietic de către artileria antiaeriană.

De fiecare dată aducea acolo, sub escortă, pe toţi cei ce dezertaseră şi fuseseră prinşi în cursul unei săptămâni. Îţi inspirau milă figurile lor slăbite, bărbile mari şi hainele numai zdrenţe. Dezertau cel puţin câte douăzeci în fiecare săptămână.

într-una din adunările de seară ale companiei, un soldat îmi spune că cine dezertează şi va ii prins, dacă vrea să scape cu viaţă, mai bine să meargă pe front şi acolo să dezerteze la inamic, că după război sigur se întoarce acasă. Era natural ca eu, comandantul lor de companie, să nu fiu de acord cu ceea ce spusese acel soldat şi să-l contrazic, amintindu-le de jurământul militar, depus cu mâna pe drapel, de ruşinea ce va apăsa pe familia lui etc.

Paralel cu munca de lămurire, trebuia să fac instrucţia de front şi de luptă. învăţaseră ei această instrucţie, însă erau o adunătură de oameni din toate armele, infanterie, artilerie, cavalerie, geniu etc., şi instrucţia trebuia omogenizată. Erau plictisiţi atât de instrucţie, cât şi de anii sau lunile de puşcărie pe care le făcuseră. Cum am mai spus, această puşcărie făcuse din ei alţi oameni. Se deşteptaseră inult, aveau de-acum o personalitate, însă se şi pervertiseră, minţeau, erau laşi, nu aveau curajul răspunderii. Şi, ce era mai rău, deveniseră hoţi, iar sentimentul milei, al dreptăţii şi alte sentimente umane şi frumoase dispăruseră cu totul din sufletele lor. într-un cuvânt, puşcăriile făcuseră din ei, într-un procent de 70%, nişte brute, fără lege, fără Dumnezeu. Se spunea că fuseseră condamnaţi politici, legionari, însă nu era adevărat. Toţi fuseseră condamnaţi pentru dezertare, furturi, jafuri la drumul mare, spargeri, siluiri, înşelăciune etc. Am căutat să-i conving să se lase de toate astea. Le vorbeam şi eu din suflet, cu convingere, şi ei simţeau acest lucru.

Cu ei mă purtam sever, dar drept. Mă luptam cu comandamentul centrului de instrucţie să le obţin toate drepturile şi la timpul oportun. Le obţineam permisii mai mari decât aveam eu dreptul să dau. încet, încet, au văzut în mine un părinte sever, dar drept, cu aceeaşi dragoste pentru toţi şi, în felul acesta, mi-am căpătat, pot spune, de la o bună parte din ei, nu numai respect, dar şi dragoste.

în acel an, vara era foarte călduroasă. Era greu la instrucţie fără echipament de vară. Erau echipaţi cu efecte recuperate de la morţi şi răniţi, efecte cu un mare grad de uzură, peticite. Nu ştiu de ce conducerea armatei nu le-a dat şi lor efecte mai bune, dar ştiu că un căpitan de administraţie a fost condamnat şi trimis pe front pentru reabilitare, cu gradul de soldat, fiindcă furase şi vânduse cinci mii de metri de postav kaki. Un covor de stofă kaki, lat de 1,20 şi lung de 5 km. Căpitanul hoţ a făcut trei luni de puşcărie, a fost trimis pe front, apoi a căzut prizonier şi a venit în ţară, fără ca cineva să-i mai ceară socoteală de ceva din trecut.

Din cauza căldurii, şi de acord cu întreaga companie, am schimbat programul. Dam deşteptarea la orele 24 şi la ora 1 plecam la câmp. Făceam exerciţii de noapte şi în special incursiuni şi trageri cu cartuşe de manevră. Alteori plecam la câmpul de instrucţie după masa de seară şi intram în cantonament la orele 24.

într-o zi, sunt invitat la raport de colonelul Ghenescu, ajutorul comandantului de instrucţie, care începe să mă ia la rost, că-mi fac de cap, fac ce vreau eu, nu mă ţin de program. I-am răspuns că eu răspund de instrucţia companiei ce comand, eu plec cu ea pe front. Cum o instruiesc, aşa are să se comporte în faţa inamicului. Colonelul a fost convins de cele spuse de mine, fiindcă a zâmbit şi mi-a spus aşa: „Treaba ta, băiatule, din moment ce părăseşti centrul de instrucţie şi te îmbarci pentru plecare, noi nu mai răspundem de nimic şi de nimeni.”

Într-o seară, înainte de stingere, mă surprinde aşezat pe un scaun, iar compania aşezată pe jos, împrejurul meu, colonelul Ghenescu Iancu, secundul comandantului de centru. Nu l-am observat când a intrat, dar s-a oprit la 50 de metri de mine şi, văzând că nu vine, mi-am continuat discuţiile cu oamenii. Discutam cu ei felul cum trebuie să se poarte în cantonamente, cu populaţia civilă, cum trebuie să respecte avutul altuia, chiar în ţară străină, cum să îngrijească de cele ce au în primire, cum să aibă grijă de caii care ne transportă hrana, muniţia şi armamentul etc. Le ceream părerea despre felul cum trebuie să aranjăm căruţele cu care plecăm pe front, să nu rămânem în pană pe drum şi cum să ne facem chiar roţi de rezervă, să avem două sacale pentru apă şi multe alte discuţii gospodăreşti. După aceea, colonelul Ghenescu a plecat. A doua zi, întâlnindu-mă mi-a făcut observaţie că discut cu trupa prea familiar, că aceste discuţii o să-mi fie luate ca slăbiciune şi că disciplina, în loc să se întărească, va slăbi. Din nou i-am răspuns că eu voi comanda compania pe front şi l-am rugat să nu-şi mai facă griji de felul cum îmi instruiesc oamenii. Am format un grup din cei mai bătrâni şi mai gospodari şi am trecut la acţiunea de pregătire a căruţelor, a reparării hamurilor şi ajustarea lor pe cal, la împerecherea cailor. Cei mai închişi la culoare erau pentru plotoanele de mitraliere, câte 16 cai la ploton, iar ceilalţi, pentru căruţele trenului de luptă şi regimentar. După deviz, centrul de instrucţie mi-a dat o jumătate metru cub de scândură, cu care mi-am reparat toate căruţele. Am mai găsit încă un butoi de circa 300 de litri pentru apă şi am făcut o saca în plus. Timp de 40 de zile s-a lucrat de către meseriaşii companiei şi mi-am pus la punct trenul de luptă şi regimentar, având, la fiecare căruţă, câte o roată de rezervă. Fuseseră găsite în sat, părăsite de foştii locuitori de origine germană, care se repatriaseră în Germania. Ultima lucrare a fost la furgonul de furaje, pe care l-am amenajat, lărgindu-l cu circa 25 cm şi lungindu-l cu 1 metru şi jumătate, ca să aibă echilibru şi mai multă stabilitate.

Cu toate aceste lucrări am însărcinat pe un sergent bătrân, care suferea de picioare.

Tragerile cu tot armamentul

în ultimele săptămâni, am trecut la tragerile cu tot armamentul, pușcă, mitralieră și grenade ofensive și defensive. Soldații erau mai bucuroși să tragă cu armamentul decât să facă instrucție în teren. La executarea acestor trageri cu cartușe de război și cu grenade reale a trebuit să fiu atent ca să nu se întâmple vreo nenorocire, așa cum s-a întâmplat la Compania a 3-a, când un soldat grenadier, la exercițiul „atac pe baza de plecare la atac" s-a intimidat, și în loc să arunce grenada ofensivă dincolo de 10 metri a aruncat-o spre dreapta, între doi camarazi. Grenada a explodat și i-a omorât pe amândoi. De vină a fost și comandantul de grupă care nu a supravegheat îndeajuns pe luptători și nu le-a indicat direcția de aruncare fiecărui luptător. Până la urmă morții au fost vinovați.

Am insistat mult ca să învăţ pe comandanţii de grupe să execute trageri prin intervale, pe deasupra şi în special trageri mascate.

Generalul Poenaru, comandantul centrului de instrucţie, mi-a atras atenţia că statul-major, când va veni să inspecteze batalionul nostru înainte de a pleca pe front, va insista foarte mult asupra tragerilor cu armamentul greu şi mi-a fixat o zi când va veni să mă inspecteze dânsul.

Mi-a mai fixat locul şi ora unde să fiu prezent cu compania. Mai aveam două zile până să fiu inspectat de generalul comandant. La raportul companiei, am adus la cunoştinţă

ofiţerilor subalterni acest lucru şi le-am ordonat să ia toate măsurile să nu ne lipsească ceva din materialele de care aveam nevoie, în special ţăruşi pentru limitarea ţevii mitralierelor, la tragerile prin intervale, de care eram sigur că mă va pune să le execut. În ziua fixată, am fost cu compania la locul ce-mi fixase, unde erau trei movile mari şi de la care pornea uşor o vale largă, de circa 2 kilometri. Un pârâiaş curgea de la nord la sud şi apoi, brusc, se ridica un deal tăiat de viroage distanţate la câte 100-150 de metri, orientate V-E. Dealul nu era cultivat, era o păşune şi, ca iarbă, predomina laptele-cucului, o plantă cu floarea galbenă, din care, când o rupeai, curgea un suc alb ca laptele.

Când am văzut maşina, la circa 2 kilometri, că vine cu generalul, am adunat compania în linie de plotoane prin flanc, am comandat alinierea, şi apoi, când a sosit generalul, i-am prezentat compania pentru inspecţie. A trecut compania in revistă, i-a ordonat şi un repaus, apoi m-a invitat să mergem pe movila din mijloc. Mi-a cerut să-i măsor distanţa până la o pată galbenă, de pe dealul din dreapta pârâului. Am chemat telemetristul şi în câteva minute mi-a raportat că până acolo sunt 2300 de metri. Atunci mi-am dat seama că doreşte să vadă o tragere măsurată. După ce i-am dat distanţa, mă pune în situaţie, spunându-mi că, la distanţa măsurată, este o concentrare de trupe inamice şi să deschid focul asupra lor, pentru a le neliniști şi împrăştia, trăgând cu toate piesele, câte 500 de cartuşe de fiecare mitralieră.

Tragerea va începe la semnalul dat mie, ridicarea şepcii în sus, cu mâna dreaptă. îmi spune că pot ocupa poziţia de tragere şi da misiunea companiei, iar calcularea elementelor de tragere, făcută numai de comandanţii de mitraliere, se va face cronometrată. Timpul de pregătire nu va depăşi cinci minute.

Semnalul de deschiderea focului – fluierături scurte repetate, încetarea focului – fluierături lungi repetate. Aceste semnale le-am dat comandanţilor de plotoane. La semnalul stabilit, comandanţii de mitraliere au pus înălţătorul şi, aşa cum îi învăţasem eu, au ridicat piesele către creastă, au scos închizătorile şi, când au privit prin gaura ţevii şi au văzut că linia nu se opreşte în creastă şi trece pe deasupra, au fixat mitralierele, au pus închizătoarele şi au băgat benzile alimentând mitralierele.

în timp de trei minute, am fost gata cu toate cele 16 mitraliere şi i-am raportat generalului că sunt gata să deschid focul. S-a uitat la ceas şi, zâmbind, mi-a spus că prea repede sunt gata să deschid focul şi că să aştept câteva minute. Pe un drum de care şi la o distanţă de 1200 de metri, o companie din Batalionul 992, în coloană de marş, cu căpitanul călare în fruntea companiei, mărşăluia spre centrul de instrucţie, probabil avusese o aplicaţie de noapte. Când compania aceasta ajungea cu centrul pe direcţia de tragere a companiei ce comandam, generalul, cu binoclul la ochi, îmi comanda „FOC". La darea semnalului meu, fluierături scurte, toate cele 16 mitraliere au deschis focul asupra obiectivului. Privind prin binoclu, atât generalul cât şi eu vedeam pământul răscolit pe suprafaţa de teren pe care o băteam. Imediat ce am deschis focul, compania de puşcaşi, care mărşăluia spre cantonamente, a dispărut, culcându-se la auzul fluierăturilor gloanţelor ce treceau pe deasupra lor. Comandantul, călare şi într-un galop nebun, venea spre mine să vadă cine trage şi de ce trage. Ajunge la mine, dar vede pe general râzând. Generalul îl întreabă ce caută şi unde îi este compania. Se uită şi el înapoi şi, cu adevărat, compania nu se vedea. Dau semnalul, fluierături lungi şi repetate, şi focul încetează. Căpitanul pleacă tot la galop spre compania sa, care se ridicase de la pământ şi se scutura, punându-şi ţinuta în ordine. Generalul îmi dă ordin să adun compania în careu. Adun compania, prezint raportul şi primesc ordin să dau pe loc repaus.

Generalul, tot zâmbind, ne spune că a vrut să vadă pregătirea companiei, că el este foarte mulţumit de cele constatate personal şi pentru acest lucru felicită întreaga companie, de la comandant până la ultimul servant.

îmi dă apoi ordin să suspend instrucția, trupa să intre în cantonamente, iar pe mine mă invită în mașina lui.

în timpul acesta, mă roagă să reflectez ce metodă să punem în aplicare pentru a stăvili dezertările, îmi mai fixează o zi pentru a vedea cum mi-am aranjat eu căruțele, caii, harnașamentul etc. A doua sau a treia zi, erau prezentate și aceste lucruri și mi-a părut curios, când a venit să vadă, că erau toți ofițerii comandanți de companii din batalioanele 991, 992 și 993. îi adusese cu scopul să tragă învățăminte și să procedeze ca mine. La această inspecție, era însoțit și de colonelul Ghenescu Iancu, care, la despărțire, m-a felicitat, strângându-mi mâna. Natural că am fost emoționat când am fost dat ca exemplu și felicitat în fața a trei comandanți de batalioane și a 14 comandanți de companii.

Tragerea cu grenada

în ajunul zilei de tragere cu grenada defensivă, sosise soţia şi cu nepoata ei de la Călăraşi. Nepoata soţiei era căsătorită cu căpitanul Stănescu Iorgu, comandantul Companiei 1 puşcaşi. Era mult mai vechi ca mine, dar fusese numai pe la cercurile de recrutare, şi ca să-l facă maior, că avea vechimea, dar nu avea stagiul la trupă, Marele Stat Major l-a trimis la centrul de instrucţie pentru stagiu. Erau programate în ziua aceea în poligon două companii, compania mea şi compania 1 a lui Iorgu Stănescu, nepotul meu. Generalul, de când cu accidentele mortale de la tragerea cu grenade ofensive, venea zilnic la poligon şi asista la aceste trageri, în ziua aceea, cpt. Stănescu a rămas acasă şi a trimis compania la instrucţie şi tragere cu ofiţerul cel mai vechi. Eu terminasem de tras şi am trimis compania în cantonament cu lt. Petrică. Am rămas să stau de vorbă cu ofiţerii companiei lui Stănescu, fiindcă printr-un soldat mă anunţase că nu vine, stă acasă şi n-ar dori ca generalul să-l asiste când trage.

Deşi militar de carieră, el rupsese de ani de zile contactul cu trupa şi cu instrucţia, cu trageri etc. Fusese numai la birou, şi din această cauză îi era cam frică, mai ales de grenade, de aceea mă rugase ca în ziua aceea să trag eu cu compania lui.

Am început tragerea cu compania lui şi nu mai aveam de tras decât cu un ploton, când văd că se opreşte maşina generalului. Opresc tragerea şi mă duc înaintea lui să-i prezint raportul. Mă întreabă de ce trag eu cu compania lui Stănescu. îi răspund că i-a sosit soţia şi că m-a rugat să-l înlocuiesc, mai ales că se simte şi cam bolnav. Primesc ordin să continui tragerea, lucru ce am şi făcut.

Generalul s-a adăpostit într-o tranşee alături şi a aşteptat să termin tragerea. La terminare, au rămas în poligon vreo opt grenade neexplodate, pe care nu le puteam lăsa aşa. Am luat câţiva buni trăgători cu puşca şi am început să le vânăm, pentru a le exploda, dar cinci bucăţi au mai rămas neexplodate. Am trimis oamenii unui ploton şi au adunat paie şi vreascuri uscate, pe care le-am aşezat în jurul grenadelor, după care le-am dat foc. După circa 10 minute toate grenadele au explodat şi câmpul de instrucţie a rămas curat, am înlăturat orice pericol.

Când am terminat, generalul mi-a mulţumit de gestul meu camaraderesc de a ajuta pe un camarad la nevoie. M-a invitat în maşină şi m-a întrebat dacă m-am gândit la vreo măsură să împiedicăm dezertările şi i-am răspuns că „Da, m-am gândit". La coborâre m-a făcut atent că peste 3 zile batalionul 991 va fi inspectat de subşeful Marelui Stat Major, generalul Arhip, şi că în mine îşi pune toată nădejdea ca exerciţiul să iasă bine, şi cu asta să fie salvată onoarea centrului de instrucţie.

Când am părăsit comandamentul, pe mine m-a reţinut comandantul, generalul Poenaru, şi m-a rugat să-i expun planul meu, ca să înceteze dezertările şi să poată pleca pe front cu efectivele complete. Am rămas şi am expus planul meu.

Iată ce am propus generalului:

„Domnule general, eu m-am gândit să jucăm puţin teatru. Dar piesa să fie jucată în aşa fel, ca tot ce spunem să credem şi noi cei ce înscenăm. Ca să reuşească trebuie să păstrăm secretul absolut. Şi, după ce se va juca piesa noastră şi dacă ne reuşeşte, va fi un exemplu şi pentru celelalte batalioane. Mâine de dimineaţă, în jurul orei 11, îmbrăcaţi pe toţi dezertorii din închisoare în cele mai reformate haine, pantaloni şi vestoane şi fără încălţăminte. Până la acea oră, aduceţi un ploton sub comanda unui ofiţer care să aştepte în faţa închisorii. Până la acea oră, confecţionaţi un ordin scris de mână, pe care-l daţi adjutantului să-l bată la maşină şi să-l citească la momentul oportun. Cu zece minute înainte de ora 11, daţi ordin preotului de la batalion să fie în faţa închisorii, îmbrăcat pentru oficierea unei slujbe. La orele 11, scoateţi din închisoare pe toţi dezertorii. După încolonarea lor, pe trei rânduri, plotonul adus îi ia în primire, înconjurându-i cu o grupă de jur împrejur, iar restul din ploton vor merge în capul coloanei sub comanda ofiţerului comandant de ploton. Veţi primi raportul de la comandamentul de ploton, apoi veţi scoate din buzunar o hârtie pe care o va citi ofiţerul adjutant. Această hârtie, scrisă de dumneavoastră personal, v-ar fi fost trimisă de Tribunalul Militar şi Curtea Marţială, care ar fi condamnat la moarte pe cei scoşi din închisoare. După ce presupusa sentinţă a fost citită şi ascultată de toţi, daţi ordin comandantului de ploton să-i ducă la locul de execuţie ca să-i execute, după ce preotul le va oficia un scurt serviciu religios.

întâmplător, când apar plotonul şi preotul, împreună cu dezertorii scoşi din închisoare pe poartă, intru şi eu în scenă. Mai departe, prevăd că se va întâmpla aşa. Eu am să-i întreb pe cei din compania mea ce este cu ei, unde se duc şi sigur că ei îmi vor spune că merg la locul unde vor fi executaţi. Atunci, eu mă voi opune, le voi da ordin să iasă din front şi să se aşeze în spatele meu, în timp ce voi vocifera.

Dumneavoastră, auzind aceste vociferări, veniţi la poartă şi mă luaţi în primire, spunându-mi ce veţi crede, iar eu vă voi spune că sunt soldaţii mei, că nu sunt de acord cu sentinţa Curţii Marţiale şi că-i iau pe răspunderea mea, că voi da eu în scris că nu vor mai dezerta. Dumneavoastră mă veţi ameninţa cu darea în judecată pentru nesupunere la ordine în timp de război şi câte veţi mai crede dumneavoastră de cuviinţă, ca apoi să-mi cereţi în scris că, dacă vor mai dezerta, voi fi eu judecat şi condamnat în locul lor. Generalul a fost de acord şi aşa a şi decurs sceneta. Soldaţii mei, opt la număr, se ţineau şi trăgeau de mine şi se rugau: „Nu ne lăsaţi, domnule căpitan, nu ne lăsaţi să ne omoare, tăticul nostru, fie-vă milă de noi, avem neveste şi copii mărunţi care ne aşteaptă şi care nu au ce mânca, noi suntem viaţa lor.” între timp, sosesc la ordinul generalului, rând pe rând, toţi comandanţii din companii, şi care cum îşi vedea căpitanul ieşea cu faţa de sub escortă şi se agăţa de el, rugându-l, plângând, să-i ia la companie că nu vor mai dezerta. Deoarece nimeni nu ştia ce piesă jucam, căpitanii s-au strâns în jurul generalului, cerându-i explicaţii.

Până la urmă, văzând că eu am plecat cu ai mei spre companie, au făcut şi ei la fel, au dat în scris că-şi asumă răspunderea, şi astfel piesa s-a terminat. Când am ajuns cu ei la companie, lt. Dăneţ era cu compania adunată pentru raport. Mare le-a fost mirarea la toţi când m-au văzut cu cei opt camarazi de-ai lor, care dezertaseră, că-i aduc la companie lără escortă. Ani pus pe unul din ei să povestească cele întâmplate, adică cum li s-a citit sentinţa de condamnare la moarte prin împuşcare, cum i-a încolonat să-i ducă să-i împuşte, cum i-ani întâlnit eu, cum mi-am dat semnătura pentru ei.

În acest fel, eu am plecat cu tot efectivul companiei pe front.

Am primit bocanci noi

în după-amiaza aceleiaşi zile, am adunat compania în careu şi plot. Pencia a împărţit bocancii pe plotoane. Fiecare îşi căuta perechea, apoi o încălţa şi preda rupturile, apoi îi ungeau cu unsoare de bocanci ca să se înmoaie şi să li se ajusteze pe picior.

A doua zi mă cheamă colonelul Ghenescu şi-mi face o muzică grozavă. Mă ceartă că nu am executat ordinul centrului şi am distribuit prea devreme bocancii, că o să-i vândă la populaţia civilă şi câte altele.

Eu iarăşi i-am răspuns că mâna mea a semnat de primirea acestor bocanci, că eu răspund de-acum de ei şi că am învăţat în şcoala militară şi din practică că bocancii se dau soldatului să-i poarte cel puţin cu o săptămână înainte de a face un marş lung, ca să se vlăguiască, să se acomodeze soldatul cu ei, să nu-i facă răni la picioare când va mărşălui.

Am încheiat astfel discuţia spunându-mi: „Bine, te priveşte ce faci. Văd că degeaba te sfătuiesc, că tu tot ce ştii, aia faci.” Am salutat şi am plecat la companie, unde mă aştepta multă treabă.

Plecarea pe front din gara Sărata

La trenul garniturii noastre a fost ataşat un vagon de clasa a treia pentru personal, adică pentru ofiţerii şi grupul de comandă al companiei.

Ofiţerii nu au vrut să urce în acest vagon. Au preferat să stea în mijlocul oamenilor pentru a-i supraveghea mai departe să nu facă vreo năzbâtie, căci erau capabili de orice, între două bănci, după ce am aşezat nişte scânduri de-a latul băncilor, mi-am aşezat o saltea de hârtie, pe care o umplusem cu fân curat, nu cu paie. La ora H trenul s-a pus în mişcare, după ce o locomotivă puternică a fluierat lung şi sinistru, mai degrabă a jale. Fluieratul acesta lung şi repetat ne-a adus pe toţi la realitate. El prevestea despărţirea de ţară şi de cei dragi pe care-i lăsam, pentru mulţi dintre noi, pentru totdeauna, aşa cum s-a şi întâmplat.

Grupul meu de comandă în număr de 15 oameni, la figurile cărora m-am uitat când fluiera locomotiva, stăteau cu capul în jos, trişti şi unii chiar lăcrimau. Eram cu toţii cu mile strânse, cu sufletele întristate, neştiind ce ne aşteaptă, I care ne va fi soarta, câţi ne vom întoarce să ne vedem pământul scump al ţării pe care o părăseam şi pe cei dragi lăsaţi acasă.

Aceste sentimente, produse de ruperea noastră de pământul sfânt al ţării, le-am simţit intens în momentul când am trecut Nistrul şi am intrat pe pământ străin, pe pământ pe care noi nu aveam ce căuta. Dacă conducătorii ţării din acele vremuri au avut o justificare să lupte, alături de nemţi, în

Basarabia, apoi, de aici înainte nu au mai putut justifica cu nimic trecerea armatelor noastre peste Nistru. Dar Ion Antonescu îşi luase obligaţia faţă de Hitler să meargă împreună până la sfârşit.

Pe la orele 16.00, în aceeaşi zi, am ajuns în staţia Golta, o staţie mare, punct de încrucişare pentru mai multe direcţii. Era prima gară mare, unde trenul a aşteptat circa 20 de minute, în care timp am coborât pe lângă vagoane şi ne-am dezmorţit picioarele.

Trenul s-a pus în mişcare fără a anunţa plecarea cu vreo fluierătură şi a fost mare îmbulzeală la urcarea în

vagoane. Totuşi, nu a rămas nimeni pe jos. După două zile am debarcat în gara Mariupol, de pe coasta de nord a Mării Negre. După debarcare, ne-am încolonat şi am început marşul pe jos până în Cotul Donului, distanţă de circa 1000 de kilometri.

Aici ne-a ieşit în cale comandantul batalionului lt.-col. Dimitriu. El ar fi dorit să cantonăm într-o margine a oraşului, dar eu nu am fost de părerea lui, aducându-i, ca argumente, că soldaţii vor începe jaful populaţiei şi ne vor face armata de râs, că poate vor începe chiar să dezerteze. Argumentele mele l-au convins pe comandant să ieşim afară din oraş, să luăm masa de seară şi să dormim într-o margine de pădure, care ni se arăta pe hartă cam la 10 kilometri depărtare. Dar harta era foarte veche şi pădurea dispăruse ilf])c teren, iar oraşul Mariupol se întinsese destul de mult Hpre nord.

După parcurgerea a 10 kilometri, văzând că se întunecă, nc-am oprit pe un loc, pe stânga şoselei, şi am luat măsuri de înnoptare.

Am tras căruţele şi le-am aşezat una lângă alta, am făcut conovăţ şi am legat caii, iar trupa şi-a făcut corturi de câte două persoane. După masă am luat măsuri de pază, punând santinele pe patru schimburi de jur împrejurul companiei. După ce am legat caii la conovăţ, le-am dat grăunţe şi apă. Am ordonat servirea mesei la trupă, apoi am dat stingerea. Ordonanţa, soldat Tocu Gheorghe, mi-a dat şi mie să mănânc, apoi a dat jos din furgon salteaua de paie peste care a pus un coviltir. Peste coviltir a pus câteva pături, iar el şi-a făcut un cort lângă mine.

Am avut grijă ca unul din oamenii grupului de comandă, care era adventist, să nu doarmă şi să supravegheze comportarea oamenilor. îl ţinem pe acest soldat numai pentru a supraveghea şi trage cu urechea la discuţiile şi eventual la planurile de jefuire a populaţiei.

Frânţi de oboseală, oamenii şi caii au căzut cu toţii la odihnă. Nu se mai auzea decât rar câte o tuse a vreunui fumător pasionat.

Soldatul lăsat de mine să supravegheze tot ce se putea în timpul nopţii nu dormea decât ziua, suit într-o căruţă, ca om bolnav, scutit de medic să meargă pe jos. în

felul acesta, cunoşteam toate faptele şi gândurile rele ale soldaţilor care se gândeau numai la a face rele, şi în felul acesta, preveneam trecerea la fapte.

Pe la mijlocul nopţii (mi-a raportat a doua zi soldatul adventist) a observat că patru soldaţi din grupul de comandă s-au sculat, pe rând, şi au plecat la WC de companie, făcut lângă un boschet, dar că erau înarmaţi. Au întârziat, după spusele lui, cam o oră şi un sfert, după care au revenit şi s-au culcat.

A doua zi, după ce s-a dat deşteptarea, oamenii s-au spălat, au luat ceaiul, şi după o oră eram încolonaţi să pornim

la drum, fiindcă trebuia să parcurgem zilnic câte 50 de kilometri de drum.

Pe când făceam ultimul control şi verificam echiparea, înhămarea cailor, împachetarea mitralierelor şi muniţiei pe samare, vine la mine un grup de patru cetăţeni sovietici, care voiau să-mi reclame ceva. Chem la mine pe soldatul Lescenco, originar din Basarabia, care vorbea perfect limba rusă şi prin care mi s-a adus la cunoştinţă că un număr de patru soldaţi, pe la mijlocul nopţii, au intrat în casele lor şi le-au luat din casă diferite lucruri. Mi-au spus felul cum erau îmbrăcaţi şi cum procedau. Erau îmbrăcaţi în haine kaki mai vechi, cu bocanci noi în picioare şi cu capelă c vizieră, nu cu bonetă, şi procedau astfel: unul stătea la uşă, unul îi ţinea cu mâinile sus, iar doi cotrobăiau prin casă, spunând că ei caută dezertori.

Neştiind, la acea oră, că în adevăr au fost soldaţi din grupul de comandă, le-am spus cetăţenilor că a mai fost alături de noi o altă unitate militară (era Regimentul 10 vânători) care staţionase la circa 500 de metri de noi şi că poate vor fi fost din acea unitate.

Cetăţenii sovietici au plecat, iar noi ne-am pus în marş în direcţia frontului. Pe drum, după halta de ajustare, am trecut pe lângă căruţe, unde era agentul meu, care mi-a strecurat un bileţel. În bileţel, erau notaţi cei patru soldaţi care lipsiseră o oră şi 1111 sfert, deci reclamaţia cetăţenilor era adevărată, şi că cei ce fuseseră în casele lor erau din compania mea. După patru ore de marş, la ieşirea dintr-un sat, lângă o fântână, 1,1111 dat masa şi repaus. Înainte de masă, am făcut piramide de arme şi raniţe, rămânând asupra soldaţilor numai sacii cu merinde, în care aveau: pâinea, gamela, lingura şi bidonul de apă. Oamenii s-au spălat, au luat masa şi s-au trântit pe iarbă pentru fumat sau odihnit.

Cu 15 minute înainte de plecare, chem grupul de comandă şi-i dau ordin să-şi ia ranițele şi să treacă în fața piramidelor. Apoi să golească jos conținutul raniţelor. Toți au executat ordinul, iar cei patru care încălcaseră ordinul şi intraseră in casele oamenilor, în noaptea ce abia trecuse, întârziau şi se uitau unii la alții, parcă întrebându-se ce să facă, să golească şi ei, sau nu, ranițele. La insistența mea, s-au hotărât în sfârşit şi au golit şi ei ranițele. în afară de lucrurile personale, mai aveau: cârpe de diferite culori, ochelari de soare şi vedere, câteva linguri şi furculițe, câteva cuțite, nişte ceasornice reformate şi atât.

întrebându-i de ce au luat aceste lucruri de nimic şi de ce au călcat casele oamenilor, nu au avut ce răspunde. Am luat aceste lucruri şi le-am predat unui conductor de la o căruță şi am dat ordin să le încheie acte de dare în judecată pentru tâlhărie, aşa cum prevedeau ordinele.

înainte de a porni în marş, am arătat la întreaga companie fapta, nedemnă de un soldat român, a acestor soldaţi certaţi cu legile şi lipsiţi de cele mai elementare sentimente omeneşti. Spre a da un exemplu, le-am legat de gât nişte tăbliţe pe care au scris: „Am făcut fapte nedemne de un soldat român, jefuind locuitorii din oraşul Mariupol.“ Ajunşi într-o margine de sat, după masa de seară, le-am pus santinelă să nu mai poată fugi sau să dezerteze. Cred că mai făcuseră ei şi câte una prin gările pe unde oprea trenul să se alimenteze locomotiva cu apă, dar nu aflasem până atunci, că m-am încrezut în comandanţii lor de plotoane, care mergeau în vagon cu ei. Am fost foarte afectat de această întâmplare. Mă gândeam câte o să facă până ajungem pe linia frontului, de care ne despărţeau circa 1000 de kilometri.

Mărşăluiam foarte greu prin pusta rusească, mergeam numai pe drumuri unde era numai nisip şi în care intra roata căruţei între 10-15 ^{cm}- Şoselele, puţine câte erau, erau ocupate de coloane de maşini germane şi italiene, care transportau pe front fel de fel de materiale.

În plus de asta erau stricate cu fel de fel de gropi făcute de tancuri şi de motorizate, şi când trecea vreun convoi pe lângă noi trebuia să părăsim şoseaua, din care se ridica un praf din care nu se vedea om cu om, timp de zece minute. Nu li se mai vedeau oamenilor decât dinţii albi, restul feţei şi îmbrăcămintei erau numai praf. în plus de asta, era căldură mare şi lipsă de apă. Deşi aveam două sacale pentru apă, trebuia să am grijă să dau mai întâi cailor câte o jumătate de găleată, altfel nu puteam merge mai departe, nu puteam scoate căruţele noastre cu coviltire de rogojină din drumurile de nisip ale pustei ruseşti.

Când dădeam de apă multă, fântâni sau vreun lac, dădeam o haltă de o oră, în care timp oamenii se spălau pe faţă şi pe picioare, adăpam bine caii şi umpleam sacalele să avem apă pe drum. Pentru seara, trimiteam înainte serviciul de cartiruire să caute în primul rând apă.

Drumul ne mai era îngreunat şi de diferitele obstacole, maşini de tot felul şi tancuri arse din luptele ce se dăduseră între nemţi şi ruşi şi de câmpurile de mine care nu fuseseră încă deminate decât pe drumurile pe unde treceam. Trebuia să trecem pe culoare marcate cu fanioane şi cu foarte mare atenţie. Cine depăşea (căruţă sau cal sau om) marcajul putea călca pe o mină, şi era aruncat în aer.

Într-una din nopţi, că nu era nimeni care să păzească marcajul culoarului, partizanii scoseseră fanioanele de marcare a drumului şi mulţi oameni, material sau maşini săriseră în aer.

Am mers noi aşa o săptămână pe căldura de foc şi împingând la căruţe să le scoatem din nisipuri, şi dacă ne grăbeam era de frică să nu ne apuce ploile, că n-am mai fi putut să ne mişcăm din cauza lor.

Deşi aveam cal de călărie, eu n-am mers decât pe jos, pentru a fi exemplu trupei. îmi era şi mie greu, deşi nu aveam un echipament voluminos. Aveam doar un porthart şi pistolul agăţat la centură, nu ca soldatul care avea pătura şi mantaua în bandulieră, trei unităţi de foc, arma, foaia de cort şi lucrurile lui personale pe fundul raniţei.

Pe drumuri mai drepte, fără pante, le mai puneam
raniţele pe căruţe, în special la cei mai bătrâni.

în tot acest marş, calul meu a fost folosit în felul
următor: cum vedeam că unul nu mai poate merge şi nu-l mai
pot urca nici pe căruţă, îl urcam pe cal şi-l trimiteam înainte
la cel puţin 3 kilometri, şi-i dădeam ordin să lege calul de un
stâlp de telegraf sau gard, şi el s-o ia înainte pe jos. Când
ajungeam în dreptul calului, aveam un alt client, şi în felul
acesta am procedat până am ajuns pe linia frontului.

Un abonat zilnic îl aveam pe lt. rez. Mogoş. Era un om
căruia nu-i ajungea o pâine pe zi. Mânca câte două castroane

de ciorbă o dată şi o pâine şi jumătate. Era foarte gras şi avea forma unui butoi sau, mai bine zis, nu avea formă. Nu se putea apleca să-şi lege şireturile de la bocanci de gras ce era. După încă o săptămână de marş prin pustiul stepei ruseşti, am ajuns la eşalonul doi al Diviziei a 5-a, căreia îi eram afectaţi pentru luptă. Ştiam că din comandamentul Diviziei a 5-a, pe care o comanda generalul Mazarini, făcea parte şi int. cpt. Ionescu Virgil, promoţie cu mine, 1928, şi cu care fusesem câţiva ani de zile în Regimentul Infanterie şi eram foarte buni prieteni. I-am spus acest lucru col. Dumi- triu, să dea o haltă mică la trupă ca să se odihnească, iar eu, cu soldatul de ordonanţă, m-am dus şi l-am găsit pe camaradul Ionescu Virgil, care mi-a dat 10 kg carne de vită proaspătă şi 10 pâini albe proaspete. Până la această dată, ofiţerii mâncau aceeaşi mâncare ca şi trupa. Pentru masa de seară, am înjghebat şi noi o mică popotă cu aceste prime alimente şi am mâncat, cu poftă şi pe săturate, un singur fel de mâncare, supă de carne de vită.

Lângă comandamentul diviziei, era un lagăr de prizo- nieri ruşi. Erau închişi într-un ţarc de sârmă pe două rânduri de pari, în suprafaţă de 1000 de metri pătraţi. Nu aveau nici un adăpost, fie de ploaie, fie de soare. Săpaseră în nisip şi-şi făcuseră nişte gropi în care se băgau noaptea ca animalele. Lagărul era păzit de nemţi având câte o santinelă urcată în gheretă, la cele patru colţuri ale ţarcului. Erau murdari şi îmbrăcaţi numai în zdrenţe. Soldaţii noştri, aşa cum erau ei răi, ca la comandă, au început să bombardeze cu pâine şi pachete de ţigări lagărul.

Când au văzut prizonierii ruşi acest gest omenesc, s-au repezit ca animalele, care mai de care să apuce pâine sau ţigări, dar fiarele fasciste, că numai fiarele puteau proceda astfel, au oprit gloata ce se ducea să prindă pâine sau ţigări, trăgând focuri de armă între pâine, ţigări şi masa de oameni ce voia să le ia.

Deodată aud un foc de armă tras de soldaţii noştri în direcţia gheretei santinelei şi pe alţii încărcând armele. Un voluntar dintre soldaţii mei, care cunoştea la perfecţie limba germană, someză santinela germană să dea voie prizonierilor să ia de jos ce li se aruncase, altfel trag ei în santinelă. Nemţii, când au văzut că nu se glumeşte, au încetat focul şi au făcut semn prizonierilor să se apropie şi să culeagă pâinea şi ţigările aruncate de români.

La despărţirea de cpt. Ionescu Virgil, l-am întrebat dacă intendenţa diviziei le dă ceva de mâncare, fiindcă prizonierii ruşi erau puşi la drepturi de hrană la divizie şi mi-a spus că, zilnic, pe lângă drepturile zilnice, le dă toate măruntaiele de la cel puţin două vite, adică capetele, burţile şi bojocii. Atunci i-am spus: „Dă-le, măi Virgile, că nu ştim ce soartă vom avea şi noi." Presimţirea s-a adeverit, că după cinci luni m-am întâlnit cu Ionescu Virgil în lagărul 74, din Rusia.

Mergeam în urma batalionului cu col. Dimitriu şi ne întrebam: „Unde mergem, domnule, ce căutăm noi prin nisipurile ruseşti? Când vor buşi ruşii peste noi, aici ne rămân oasele." Nu vedeam nici o rezervă de trupe, în afară de cinci-şase soldaţi nemţi în sate, care ţineau ordinea şi de unde trimiteau spre front şi înapoi tot ce se putea lua.

N-am văzut nici un animal de tracţiune, bou sau cal, totul se căra de populaţie cu cărucioare pe două roţi, dar mari, la care erau înhămaţi femei şi bătrâni. Pe câmp vedeam femei şi copii care adunau spice de grâu pentru casă. În curţi, nici un fel de animal sau pasăre. Venea, rar de tot, câte un stol de porumbei pe miriştile de unde se aduna grâul, şi pe care-l luaseră nemţii, lăsând celor ce l-au muncit atât de puţin, că de-abia îşi ţineau zilele. Toate acestea le ştiam de la locuitorii cu care intram în vorbă. Unii aveau curajul să spună că o să vedem noi până la urmă cum nemţii vor pierde războiul şi ce o să păţim şi noi de pe urma altora (alianţa noastră cu nemţii). Au avut dreptate, nemţii au pierdut războiul, iar ţara noastră a fost jefuită mai rău decât ne jefuiau odinioară hoardele barbare.

Batalionul 991 infanterie independent avea în compunerea sa trei companii de puşcaşi, una companie de armament greu şi o companie de specialităţi.

Această companie avea, în compunerea ei, patru aruncătoare de 120 mm, un ploton de pionieri, unul de transmisiuni şi agenţi şi personalul primului ajutor sanitar, deservit de un medic chirurg, care avea gradul de sergent.

în drumul nostru spre front, această companie mărşăluia de obicei după compania de mitraliere.

Era după o haltă, după ce luasem masa de prânz, când am pornit din nou în marş. în timpul când îmi făceam controlul, de jur împrejurul companiei, mă întâlnesc cu un flăcău sovietic, în vârstă de 15-16 ani, care călărea o bicicletă, mergând în sens invers. Era îmbrăcat într-un

pulover roşu. Fără nimic pe cap, în pantaloni şi desculţ. După câteva minute trece pe lângă mine un soldat călare pe bicicletă şi mergea în direcţia noastră de marş şi la circa 10 metri înapoia lui fugea băiatul descris mai sus, plângea şi se ruga de soldat să-i dea bicicleta. Mi-am dat imediat seama că soldatul luase bicicleta băiatului. Eram de data asta călare. Am strigat pe soldatul ce luase bicicleta să oprească şi s-o înapoieze băiatului.

Soldatul nu numai că nu mi-a dat ascultare, dar a luat viteză şi s-a îndepărtat. L-am ajuns din urmă şi l-am oprit, în acest timp sosise şi cetăţeanul. I-am dat ordin să-i dea bicicleta şi mi-a răspuns că nu o dă, că o să-i trebuiască pe front, că este agent de transmisiune şi compania nu i-a dat bicicletă pentru transmiterea ordinelor mai repede.

Auzind răspunsul lui şi văzând că nu are de gând să dea bicicleta, i-am dat o lovitură cu o cravaşă pe care o aveam în mână, că l-am dat jos. Am făcut semn băiatului să-şi ia bicicleta şi l-am condus până la sfârşitul coloanei, iar pe cel lovit l-am urcat într-o căruţă. Ceea ce a fost curios pentru mine a fost faptul că comandantul lui de companie nu a schiţat nici un gest de reprobare a acestui fapt şi, în mod tacit, a fost de acord cu fapta neomenească a soldatului. Era natural să fie aşa, deoarece şi acest comandant fusese trimis pentru reabilitare, tot pentru furt, iar după o săptămână de front s-a automutilat, împuşcându-se într-o mână. Iată deci ce element era acel căpitan care, fiind evacuat, a ajuns în ţară şi reabilitat şi cine ştie ce decoraţie a mai primit pentru faptele infame făcute până atunci.

Cazul cu bicicleta şi lovirea de către mine a celui ce o luase, precum şi furturile făcute la Mariupol le-am raportat ierarhiei, cerând în acelaşi timp să fiu mutat la altă unitate, ca nu cumva unul din cei pedepsiţi de mine să profite de vreo ocazie şi să mă împuşte. De la aceşti oameni te puteai aştepta la orice, ei nu aveau conştiinţă, suflet, erau fără frica de Dumnezeu sădită în suflet, capabili de orice crimă.

Raportul meu nu a avut nici un efect. Nimeni, nici chiar divizia, nu a dat nici o importanţă acestor lucruri, ca şi când ar fi fost ceva normal să se întâmple. Cu toate acestea, nu am luat nici o măsură de prevedere şi nici frică nu mi-a fost că se va găsi vreunul să mă împuşte. Totuşi, când am căzut prizonier, un soldat din grupul meu de comandă, cu care fusesem odată în linia întâi, să ducem muniţie, în puterea zilei, putea să mă împuşte, ar fi spus aşa: „Unde este căpitanul Păsat, că mai am câteva cartuşe şi vreau să le trag în el, că nimeni nu mă mai poate trage la răspundere, iar ruşii se vor bucura că l-am lichidat.”

Dintre soldaţii care au auzit, unul s-a repezit la el, l-a dezarmat şi cu patul armei l-a lovit la piept. Au sărit apoi toţi pe el, lovindu-l care pe unde nimerea, i-au rupt patul armei şi i-au luat cartuşele, spunându-i: „Numai un ticălos ca tine, ca să se răzbune, ar putea omorî pe un asemenea om, care ne-a fost şi ne este nu numai un comandant drept şi cinstit, dar a făcut tot ce se putea face să ne hrănească, ceea ce alţi comandanţi nu au făcut pentru oamenii lor. Ai văzut cum lega rănile camarazilor noştri, ai văzut cum îi plângea pe morţi şi pe răniţi? Nu este asta cea mai bună dovadă că acest om îşi iubeşte oamenii? Ai mai văzut tu vreun ofiţer care plânge pe cel mort? Nu cunoşti la oameni, vere.”

Acest lucru mi-a fost povestit de către fostul meu agent de transmisiune când ne-am întâlnit peste Don, după ce am căzut prizonieri şi mi-a dat cojocul.

Eram la circa 60 km depărtare de front. Se auzea destul de bine glasul tunurilor de toate calibrele. Aviaţia inamică ne hărţuia ziua şi noaptea. Ziua apărea aşa ca din senin, fie de peste muchia unui deal, fie dintr-o cotitură a vreunei văi şi ne mitralia, lăsând în acelaşi timp şi bombe de calibru mic. Erau însă avioane izolate, care aveau legătură radio cu populaţia civilă, care le comunica locul unde se aflau coloanele în marş. O singură dată, şi asta s-a petrecut pe la mijlocul nopţii, într-o localitate, Lehoiu, aviaţia în număr mai mare ne-a bombardat la lumina paraşutelor luminoase. Pierderile au fost foarte mici, numai câţiva oameni răniţi uşor şi un cal mort. în tot timpul marşului, de la Mariupol şi până la Cotul Donului nu am văzut nici un avion german ca să survoleze pe direcţia de marş a trupelor noastre. De la distanţa de 60 km cât mai aveam de mers până la front, mărşăluiam numai noaptea, iar ziua rămâneam ascunşi de vederile aviaţiei inamice, fie în câte o pădure, fie în câte un sat, bine camuflaţi. întruna din seri, înainte de a porni în marşul de noapte, vine la mine o femeie tare bătrână şi, plângând, îmi spune că un soldat, care stătuse ziua în casa femeii, i-a furat două ulceluşe în care avea nişte brânză. Se plângea că nu i-a lăsat şi ei cel puţin una. Nu mi-a fost greu să descopăr pe hoţ, că l-au demascat cei ce l-au văzut. Am cerut să mi se aducă hoţul şi mi l-au adus împreună cu oalele goale din care mâncase brânza. Când l-am întrebat de ce a furat oalele cu brânză, mi-a răspuns, foarte senin, că i-a fost foame, că lui nu-i ajunge mâncarea ce i se dă şi că s-a plictisit tot timpul cu aceeaşi mâncare. L-am întrebat apoi ce ar face el când un soldat străin, cantonat acasă la mama lui, ar face acelaşi lucru, ar fura ultima rezervă de alimente pe care ar avea-o mama lui, i-ar părea bine? Nu mi-a răspuns decât că-i

este foame şi că, dacă-i dau şi oala cealaltă, care conţinea cam tot 3 kg, o mănâncă şi pe aceea, dar să-i dau şi o gamelă cu apă. în faţa acestor lucruri, ce era să fac? Am dat bătrânei oala ce-i mai rămăsese, împreună cu vreo trei pâini, nişte paste făinoase, puţin zahăr şi sare, de care populaţia ducea mare lipsă.

Am pornit în marş şi dimineaţa din nou am cantonat într-un sat care se numea Sotov. înainte de masă am ţinut raportul companiei şi doream să scot pe soldatul cu oala de brânză în faţa întregii companii şi să-l dau ca exemplu de om înrăit, de om certat cu morala creştină. Soldatul, cu puţin timp înainte de a intra în sat, dezertase. L-am dat lipsă la apel, apoi, după trei zile, dezertor, aşa după cum prevedeau regulamentele militare.

Cam la o lună de la această întâmplare, mi se trimite arma lui, centura şi baioneta, însoţite de o mică corespondenţă, în care mi se arăta de către comandantul companiei de jandarmi a diviziei felul cum soldatul a fost împuşcat mortal în cimitirul de la marginea satului. Probabil, de frica pedepsei pentru furt în ţară străină, nu a mai avut timp să se mai ascundă în altă parte decât în cimitirul satului.

După plecarea noastră, neavând ce mânca, intra în casele oamenilor şi, sub ameninţarea cu arma, le lua mâncarea, după care se refugia în cimitir şi acolo dormea. Sătenii au reclamat autorităţilor, adică jandarmilor însărcinaţi cu menţinerea ordinii. Locuitorii credeau că este un soldat rus, aşa au declarat jandarmilor. Jandarmii au înconjurat cimitirul, au dat peste el, l-au somat să se predea şi, cum nu a vrut, au deschis focul asupra lui şi l-au omorât. Nu-mi mai aduc aminte cum îl chema, dar şi-a meritat soarta.

Ţin minte că am scris părinţilor lui cum s-a comportat şi cum a fost omorât, ca hoţ, nu ca militar pe front. Poate că părinţilor le-a produs o durere mare scrisoarea mea, spunându-le că a fost împuşcat ca un tâlhar de drumul mare, nu ca un erou.

Pe mulţi i-am botezat

în toate satele pe unde am trecut şi am cantonat pentru noapte, fie că ne găseam numai pentru luarea mesei de prânz, niciodată nu mi s-a întâmplat să nu fiu solicitat să botez un băiat sau o fetiţă.

Nu erau numai copii pe care îi alăptau mamele la sân, erau băieţi şi fete între un an şi 15 ani. Botezul era simplu, fie cu preotul batalionului, fie fără el. Fără preot, se spunea o rugăciune şi apoi se stropea cu apă cel ce se boteza, spunând de trei ori: „Se botează robul sau roaba lui Dumnezeu (şi-î spunea numele care î se punea), în numele Tatălui, Fiului şi Sfântului Duh. Amin.” Ca nume, dădeam numele alor mei de-acasă, soţie, mamă, soacră, surori şi de-ale unor rude apropiate. Ca naş, fie că botezam eu sau un ofiţer din companie sau dintre soldaţii care îmi cereau voie să boteze. Nu le puteam oferi, ca daruri, celor botezaţi, decât puţine alimente. Le dădeam 4-5 pâini, zahăr, ceva săpun de rufe, de care duceau mare lipsă şi paste făinoase. Părinţii, adică numai mama celui botezat, căci tatăl lipsea, erau tare fericiţi şi-şi strigau odraslele pe numele cel nou. Pentru naş, se rugau bunului „Boje” să-l ferească de rău şi să se-ntoarcă sănătos la casa lui. Personal, când botezam, mă simţeam cu sufletul uşurat şi eram convins că mă voi întoarce sănătos la aceia al căror nume îl dădusem noilor creştini. Nu ştiu dacă astăzi cei cari vor mai fi trăind se vor numi aşa cum i-am botezat: Mitică, Ion, Vişan, Nicolaie, Vasile, sau Maria, Elena, Ioana, Constanţa, Irina etc. Nu ştiu nici dacă cei botezaţi îşi vor mai aminti de naşii lor.

Repaus două nopţi şi o zi

Mergeam pe drum către front de zece zile. Marşul prin atâta praf şi transpiraţia zilnică făcuseră din cămaşa şi chilotul fiecăruia dintre noi o otreapă scorţoasă, care începuse să

miroasă. Era absolută nevoie nu numai de un repaus ceva mai mare, dar oamenii trebuiau să-şi schimbe lenjeria, să se spele pe corp, să facă o baie, chiar rece, dar să-şi spele rufele murdare. în fine, primim ordinul mult dorit, de un repaus de o zi şi două nopţi. Repausul ne-a fost dat într-un sat de hahuli, un neam de oameni cum ar fi la noi lipovenii. Prin mijlocul satului trecea un pârâu cu apă curată cu care ne puteam curăţa şi spăla. Pentru cantonare şi repaus în acel sat, au fost trimise din timp echipe de cartiruire a întregului batalion. Am ajuns spre seară în sat. Agenţii au condus subunităţile la locurile respective. Eu am cantonat cu compania şi trenul de luptă şi regimentar într-o curte mare, unde aveam loc nu numai pentru căruţe, dar şi pentru cai. în primul rând m-am îngrijit, împreună cu ofiţerii subalterni, de curăţenia şi hrana cailor. După ce trupa a luat masa, am întrebat de cantonamentul meu, voiam să dorm şi eu o noapte într-o casă, după atâtea nopţi petrecute sub coviltir, unde, de altfel, dormeam foarte bine, căci eram obişnuit acum. Soldatul Tocu Gh., care luase şi el parte la cartiruire, mă aştepta cu lada de campanie, în care aveam toată averea mea, la poarta unei case de lângă curtea unde aveam căruţele şi caii şi de care mă despărţea doar un gard de mărăcini. Casa nu era cu nimic deosebită de celelalte, avea doar o cameră liberă şi mă bucuram că sunt lângă grosul companiei. N-am putut intra în casă imediat, fiindcă hazaica (stăpâna casei) nu venise de la colhoz, unde era la muncă. Am mai aşteptat cam o jumătate de oră, şi când să intru în curtea casei văd două femei, una cam de 45 de ani şi cealaltă ţinând un copil de mână, în jur de 20-25 de ani. Copilul era foarte drăgălaş, avea vreo 7 ani şi-l chema Mişa.

După ce au descuiat uşa, m-am dus şi eu în casă şi prin translator le-am explicat că, în noaptea aceea şi următoarea, voi dormi la ele în casă. După expresia feţei lor am înţeles că nu le face plăcere, mai ales când mi-au arătat

camera care avea ca mobilă un pat de fier ruginit şi care îţi făcea impresia ca stă să se dărâme. Pe pat era o saltea de paie ruptă şi găurită în mai multe locuri. Paiele erau tocite, şi dacă întorceai salteaua cădeau din ea. Lângă pat, erau o masă cu sertar pe patru picioare şi două scaune taburet, iar în perete atârna, într-un cui, o lampă de petrol goală, plină de praf şi fără sticlă. Nu aveam pretenţie, de altfel, la nimic. În plus, eram numai dornic să dorm şi eu într-o casă de oameni, sub un acoperiş, şi să pot să mă spăl pe tot corpul, fie la duşul meu de campanie, fie într-o albie a unui gospodar, dar voiam să mă spăl pe cap de praful de pe mine. Soldatul Tocu aduce lada de companie şi o pune lângă masă, iar eu, cu picioarele atârnând pe jos, pe pământ, m-am lăsat pe spate pe saltea şi, foarte repede, am adormit. Aud însă pe femeia cea tânără că vorbeşte cu soldatul şi repetă întruna „niet culturnăi”. Când l-am întrebat pe Tocu ce spune, a început să râdă şi mi-a spus că hazaica a zis că nu am cultură, din moment ce m-am culcat aşa în pat. I-am spus lui Tocu să deschidă lada de campanie. Acolo mai aveam o jumătate de sticlă de ţuică, de Vâlcea, adusă de locotenentul Dăneţ, înainte de plecarea pe front, nişte slănină şi mai multe căpă- ţâni de usturoi. Am luat sticla, mi-am turnat o ceaşcă pentru mine, am băut-o şi am turnat alta pentru soldat. întâmplător sau cu bună ştiinţă, vine lângă mine femeia mai vârstnică, care era mătuşa celei tinere. Asta am aflat-o după câteva ore. îi spun lui Tocu să mai umple o ceaşcă şi s-o ofere femeii mai în vârstă. Femeia a luat ceaşca şi, emoţionată, a dus-o la gură şi a golit-o pe nerăsuflate, după care s-a scuturat puţin schimonosindu-se, că ţuica era cam tăricică. în timpul acesta şi-a aruncat ochii în ladă şi a început să se mire văzând acolo săpun de toaletă şi chibrituri, lucruri de care ei duceau mare lipsă.

Am scos o cutie de chibrituri şi un săpun şi i le-am dat. Nepoata, femeia cea tânără a observat acest lucru şi a

venit şi ea lângă noi, cu o privire care părea că-şi cere scuze că mi-a spus că n-am cultură.

I-am arătat prin semne şi prin cuvinte, atât cât mă pricepeam, că ei nu-i dau nimic, fiindcă nu sunt cult, aşa cum spusese ea cu câteva minute mai înainte, când adormisem pe pat. Ea a înţeles ce am spus şi a început să-şi ceară scuze, că nu a vrut să mă jignească sau să mă supere şi, tot cu ochii în pământ, a plecat spre uşă. Eu am chemat-o înapoi şi, râzând, i-am dat o ceaşcă cu ţuică pe care a băut-o tot în felul mătuşii şi s-a strâmbat la faţă după ce a golit ceaşca, ca şi mătuşa ei. În momentul când se pregătea să plece de lângă ladă şi-şi ştergea gura cu dosul palmei şi îmi spunea mereu „spasiva, spasiva", am oprit-o şi i-am dat şi ei un săpun şi o cutie de chibrituri. A mulţumit din nou şi a ieşit pe uşă împreună cu mătuşa ei, în timp ce eu am dat ordin lui Tocu să închidă lada, s-o scoată afară şi să-mi pregătească, ca de obicei, salteaua sub coviltir să dorm. Am ieşit afară să controlez gărzile de noapte, felul cum s-au aranjat oamenii în corturi pentru dormit, caii şi căruţele, urmând să merg la popotă, nu atât pentru mâncare, cât pentru a primi ordinele ce le avea de dat comandantul. După acest mic control, mă pregăteam să merg la popotă, în care timp un agent îmi aduce un ordin cu programul zilei următoare, program administrativ. N-am mai plecat la popotă, aşteptam să vie Tocu să-mi aranjeze coviltirul, dar Tocu nu venea. îmi arunc ochii în camera de unde plecasem şi am văzut lumină. Curios să văd ce s-a întâmplat, mă duc din nou în cameră, şi voiam să-l cert pe Tocu de ce întârzie şi nu vine aşa cum îi spusesem. în cameră se găsea hazaica tânără, care adusese o saltea de lână, pusese pe ea un cearceaf, îmbrăcase o plapumă de mătase cu un cearceaf scos ca din cutie şi acum îmbrăca două perne de puf, cu nişte feţe tot aşa de albe şi frumoase.

Feţele de pernă şi cearceafurile erau şi brodate. întreb pe Tocu ce este, ce însemnează toate astea. Râzând, îmi spune: „Domnule căpitan, când am luat lada în spate şi am vrut să ies pe uşă afară, amândouă femeile mi-au închis uşa şi mi-au făcut semn să las lada jos, că tot aici o să dormiţi; apoi s-au apucat să pregătească patul, aşa cum îl vedeţi. Lăsaţi-le în pace, că s-au convins că dumneavoastră nu sunteţi un om rău.”

Aveau dreptate toţi locuitorii să se teamă de ofiţerii şi trupele cantonate. Se speriaseră de jafurile trupelor germane şi italiene şi chiar de cele române. Suferiseră sărmanii locuitori destule de pe urma lor şi nu trebuiau să ne primească doar cu pâine şi cu sare, ne primeau, pe bună dreptate, cu duşmănie.

Desigur că am rămas acolo, spre bucuria lor şi chiar a mea, când am văzut în ce pat voi dormi.

Mai târziu, după ce m-au rugat să dau ordin să nu le fure soldaţii dovlecii de pe lotul ajutător, mi-au adus un lighean cu apă caldă, mi-am spălat picioarele şi m-am suit în pat. Tocu a dormit în coşarul unei vaci, unde era destul de curat, pe nişte fân cosit, şi l-am rugat, când se deşteaptă noaptea, să se ducă prin grădină, să nu le fure cineva dovlecii, din care sperau să trăiască toată iarna.

Am dormit ca un prunc după scaldă, în lenjerie curată şi pat excepţional de bun. Dimineaţa am fost primul care m-

am sculat. Trupa încă dormea, doar sentinelele se plimbau în sectorul respectiv, aşteptând să se dea deşteptarea, ca să iasă din post. La orele 7, au venit şi comandanţii de plotoane şi plut. Pencia cu administraţia.

împreună am făcut programul administrativ, care s-a desfăşurat sub supravegherea şi îndrumarea lor. Programul a avut următoarele puncte: cafeaua, curăţitul armamentului, spălatul rufelor şi bărbieritul, masa de prânz, somn obligatoriu două ore, baie la râu şi scăldatul cailor. Plot. Pencia cu fierarul şi potcovarul companiei au revăzut caii la potcoave, fierarul a strâns şinele la roţi, acolo unde a fost nevoie etc.

După somnul obligatoriu, trupa a făcut baie în râu, spă- lându-se astfel de praful şi murdăria de pe drum. Pentru mulţi dintre ostaşi a fost ultima baie făcută pe acest pământ.

Pentru spălatul rufelor s-a fiert apa în diferite cazane cerute de la locuitori, care le-au dat cu bunăvoinţă. Mulţi dintre ei au dat albioarele lor sau ligheanele în care s-au spălat oamenii, precum şi lemne de foc. în schimb, unii dintre oameni au mai reparat câte un gărduleţ sau o portiţă, iar Tocu Gh. a spart o mulţime de lemne şi buturugi, şi le-a aşe- zat frumos stivă pentru gazdele noastre. După masa de seară şi înainte de a da stingerea, s-au făcut toate pregătirile pentru a doua zi. Am dormit şi în noaptea următoare tot aşa de bine ca şi în prima noapte, şi m-am mai întâlnit cu aseme- nea lenjerie abia după trei ani şi jumătate, la mine acasă, când s-a terminat războiul.

Deşteptarea s-a dat la ora cinci, şi la şase am început marşul spre front. începuse să fie răcoare dimineaţa, dar, după o zi şi două nopţi de odihnă şi după o curăţenie corporală, aşa cum a fost ea, oamenii ca şi caii mergeau mai uşor. Feţele lor bărbierite proaspăt îi arătau mai veseli, mai tineri, mai ales că mărşăluiam fără cadenţă şi fiecare cânta, fluiera sau fuma când dorea. La haltele orare nu mai cădeau obosiţi pe marginea drumului, nu-mi mai cereau să-i duc în căruţă că nu mai pot merge sau să le dau calul să plece înainte. Ba, câteodată în timpul acestor halte orare nu stăteau jos, jucau bâza, la care luam şi eu parte cu restul ofiţerilor, lucru ce-i bucura şi-i înveselea mult, când mă prindeau că eu dădusem în cel ce aştepta să ghicească. Aşa am mers până am început să mergem numai noaptea şi am ajuns la 6 km de linia frontului.

Intrarea pe poziţie

în ultima noapte de marş, am ajuns pe linia frontului şi ne-am apropiat la 2 km de linia 1. La o încrucişare de drumuri, tre-nul de luptă şi cel regimentar au pornit spre stânga, intrând în satul Verhnîi Fominschi, sub comanda plot. Pencia. Iar eu, cu armamentul şi muniţia (trei unităţi de foc) la oameni, am rămas pe loc, în repaus şi linişte desăvârşită, aşteptând agenţii de la italieni să ne ducă pe linia 1, să-i schimbăm. Aşteptarea nu a durat mult. Au venit agenţii italienilor, nişte subofiţeri veniţi să-mi arate poziţia unui ploton de mitraliere care facea legătura de foc între ei. Deci eu schimbasem şi pe italieni, şi pe nemţi. Cu ei am trimis eu câte doi agenţi, de

fiecare ploton, împreună cu ofiţerii comandanţi de plotoane. in drumul lor spre poziţie, au făcut diferite semne, după care să poată veni înapoi, să ia trupa s-o instaleze, operaţie care s-a terminat în jurul orei patru dimineaţa.

Ajunşi pe poziţie, trupa a băut cafeaua rece care fusese luată la bidon, la orele două. Nemţii şi italienii, de bucurie că părăsesc pentru un moment linia frontului, nu au mai ţinut seama de unele reguli când se schimbă trupele din linia 1. Au cam făcut gălăgie, fapt care a atras atenţia inamicului. Deodată apar pe cerul înstelat o mulţime de rachete şi un avion lansează rachete luminoase, astfel că întregul nostru sector era luminat ca ziua. După aceste rachete şi paraşute luminoase, inamicul deschide un foc năprasnic de artilerie şi de tot felul de armament. Nu am avut nici o pierdere, oamenii au stat toţi în adăposturi, iar artileria trăgea cu mult înapoia poziţiilor noastre, unde observase retragerea italienilor şi a nemţilor. Se ştie că este cu desăvârşire interzis orice zgomot de orice fel în timpul când două unităţi se schimbă în timp de zi sau de noapte în prezenţa inamicului, că inamicul şi-a reperat de cu zi tragerile şi, când prinde de veste că se face o schimbare, deschide focul şi face prăpăd în rândurile celor ce se schimbă.

Am ajuns şi eu la postul meu de comandă, cu întregul grup. Pentru grupul de comandă, ca adăpost, era o groapă cam de 5 metri şi adâncă de vreo 2, prevăzută cu o scară de ieşire, făcută în trepte, pe latura dinspre est, însă pământul din jur, necamuflat, era observat de inamic. La stânga, era o groapă dreptunghiulară de 1 metru şi jumătate pe 1 metru, şi deasupra avea nişte beţe de lemn, o foaie de cort, apoi nişte frunze peste care se pusese un strat de pământ de vreo zece centimetri. Acest adăpost nu ferea cu nimic de obuzele de artilerie sau branduri, mă ferea însă de glonţul de infanterie. Artileria inamică a început să scurteze tragerile, şi când a ajuns pe linia noastră a început să tragă cu o cadenţă mare. Curgeau obuzele de tun şi de branduri, ca grindina. În cazul că un obuz, de orice mărime, ar fi căzut peste adăpostul meu, acolo mă îngropa.

După câteva minute, inamicul a început să tragă cu tot felul de armament. Nu ştiu cât or fi ţinut aceste trageri, că am adormit în groapa aceea, care putea să-mi fie şi mormântul, în cazul când un proiectil de artilerie sau brand ar fi căzut direct în ea. M-am deşteptat tocmai când soarele se ridicase pe cer cam de două suliţi. îmi era frig şi aş fi vrut să ies afară să mă încălzesc la soare. O armă automată a inamicului trăgea un foc de punct în groapa în care se adăpostiseră oamenii din grupul meu de comandă, dar în rafale rare. în pauza dintre rafale, mă pomenesc strigat pe nume de un agent, care m-a făcut atent să nu ies din adăpost, că suntem reperaţi şi se trage continuu asupra noastră. Pe la orele 10, inamicul a încetat tragerea, fiindcă nu a mai văzut nici o mişcare, şi dintr-un singur: „La comanda mea", dintr-un singur salt, am înaintat circa 30 de metri, unde eram feriţi de focul inamicului. Acolo ne-am săpat adăposturi după toate regulile. Acesta a fost botezul focului pro- priu-zis, din care nu am avut nici o pierdere.

A doua zi am trecut la recunoaşterea întregii poziţii, făcând şi rectificări de poziţie.

După regulament, eu eram ajutorul tactic sau tehnic al comandantului. Eu dispuneam în teren dispozitivul armamentului greu, al mitralierelor, după forma terenului şi direcţia probabilă de înaintare a inamicului.

Tot frontul batalionului era bătut de mitralierele noastre. După planul meu de foc, se dispuneau sau se amplasau în dispozitive unităţile noastre de puşcaşi. În asemenea situaţie, postul meu de comandă trebuia să fie foarte aproape de al comandantului de batalion, pe care, când lipsea, îl înlocuiam la comandă. Din această cauză, am

schimbat locul postului de comandă inițial, și a doua zi seara mă găseam înapoi, pe o viroagă, unde într-un mal ne-am săpat adăposturi a câte doi oameni fiecare.

O imprudență fără urmări

Ne-am făcut niște găuri în malul viroagei și putea să tragă toată artileria, de toate calibrele, că nu ne nimerea, eram protejați de orice proiectil, de artilerie sau de infanterie. Numai bombele de aviație ar fi avut efect asupra acestor adăposturi sau obuzierele cu tragere curbă.

Malul în care am săpat era însă umed, apa mustea din pereţii laterali şi de jos. Adăposturile nu se puteau, prin urmare, folosi şi pentru dormit. Când am văzut că mustește apa, am făcut o gaură verticală în formă de coş, cu gândul să adun buruieni şi nişte trestie uscată, să le dau foc să se usuce pereţii şi partea de jos a adăpostului. Zis şi făcut, am adunat cu agenţii trestie şi buruieni uscate şi le-am dat foc. Trosneau trestiile şi buruienile uscate şi fumul se ridica drept în sus. Asta se petrecea în după-amiaza zilei când m- am hotărât să ard adăpostul. Nu mi -am dat seama că fumul care ieşea pe coş va fi observat de inamic şi luat ca punct de reper. Nu au trecut zece minute de la aprinderea focului, şi ne-am pomenit cu un bombardament de artilerie inamică, de ziceai mamă, Doamne, ce-i asta.

Bombardamentul a fost puternic, dar de scurtă durată şi nu ne-a provocat nici o pierdere, însă putea să ne coste chiar vieţi omeneşti, şi asta din cauză că nu am ţinut seama că fumul ne descoperă unde suntem.

A doua zi, am adunat din nou ierburi şi trestie şi, spre dreapta poziţiei noastre, la circa 600-700 de metri, am făcut mai multe focuri, la intervale de 10-15 metri. Le-am dat foc la toate deodată, apoi am mers înapoi la locul de unde plecasem. Inamicul, crezând că acolo sunt instalate buncăre sau altceva important, din nou a deschis focul de artilerie.

Focul a fost destul de puternic, dar pentru noi fără pierderi, numai ei au pierdut muniţie în zadar.

Gropile făcute de obuze mai târziu le-am lărgit şi adâncit, cu gândul de a pune deasupra corturi pentru postul

de prim ajutor. Fiindcă, în urma unei ploi, s-au astupat, am renunţat la aşa ceva.

Ce au făcut soldaţii de la trenul de luptă şi regimentar

Cum am spus mai înainte, trenul de luptă şi regimentar al companiei a fost fixat în satul Verhnîi Fominschi, sub comanda plot. Pencia. Acolo am găsit trenurile nemţilor şi ale italienilor şi am făcut acelaşi schimb ca şi pe linia frontului, ei plecau, şi noi îi înlocuiam.

Pencia şi cu personalul în subordine au profitat de zorul şi învălmăşeala produse la nemţi ca să încarce totul şi repede în căruţe, echipament, hrană, muniţie etc. Au dat iama în toate, afară de muniţie, din care aveam destulă. Nu ştiu dacă nemţii din acel sector mai avuseseră de-a face cu soldaţi români şi dacă ştiau cât poate fi de hoţ românul, dar ştiu că am găsit la plotonierul Pencia, ceva mai târziu, în casa în care locuia, două lăzi pline cu echipament, bocanci, cizme, ciorapi, obiele, săpun, talpă de bovine, cafea naturală. A mai furat patru cai, pe care i-a ascuns, pe câmp, într-o vâlcea, la circa doi kilometri în spatele satului, unde au stat patru zile, până ce a crezut că nemţii nu-i mai caută. Toate aceste lucruri nu mi s-au adus la cunoştinţă. Lucrurile furate trebuiau împărţite între plotonierul Pencia şi cei ce luaseră parte la furt şi, cu prima ocazie, să le ducă în ţară. Dar, cum spune proverbul, nu este pentru cine se pregăteşte, ci este pentru cine se nimereşte.

Pencia şi ai lui tovarăşi de hoţie, în graba fugii, când am fost încercuiţi, le-au lăsat tot în lăzile unde le puseseră, aşa că s-a bucurat de ele cetăţeanul în casa căruia le depozitase Pencia.

Totuşi, plot. Pencia a reuşit să scape din încercuire, cu o căruţă şi cu cei mai buni cai. A ajuns în ţară şi a fost şi la mine acasă, la Călăraşi. Acolo i-a povestit soţiei că sunt bine şi nu sunt prizonier. Şi că el se întoarce pe front. Prin el, soţia a făcut o lădiţă cu alimente, i-a dat un ceas de buzunar, pe care îl cerusem eu printr-o scrisoare anterioară, şi o pereche de cizme de cauciuc. Cu aceste lucruri s-a prezentat la Sărata, după 20 de zile, spunând că atunci a ajuns după ce a scăpat din încercuire. A fost crezut de comandanţii de atunci şi a fost repartizat pe vechea funcţie la o unitate nouă, ce tocmai lua fiinţă atunci. În acest timp, soţia mea s-a sesizat că nu primeşte confirmarea primirii lădiţei şi celelalte lucruri de către mine şi a făcut o reclamaţie la Sărata. Recla- maţia a ajuns în mâna colonelului Ghenescu, care-l cheamă pe Pencia şi-i dă termen de trei zile să trimită înapoi soţiei mele tot ce primise. Cum Pencia nu mai avea nimic din ce-i dăduse soţia şi, ca să nu fie dat în judecată, dezertează, se duce în Crimeea la o unitate, spunând că a scăpat din încercuirea de la Don şi roagă să fie primit în unitate. Comandantul l-a primit, l-a încadrat, dar a căzut din nou prizonier, odată cu trupele din Crimeea, şi a fost dus într-un lagăr. Acestea le-am aflat după război.

Comandantul şi ajutorul administrativ al Batalionului ggi Sărata

Comandantul batalionului independent era lt.-col. Dimitriu Nicolaie, pe care îl cunoşteam încă de când eram elev în

şcoala militară din Sibiu. Era un bărbat înalt, blond, ca ochi albaştri, cu o şuviţă de păr pe mijlocul capului care-i atârna zburlit, parcă ar fi fost creasta unui cocoş.

Avea pretenţia ca elevul să ştie, pe dinafară, ce scrie la fiecare articol din regulamentul de luptă al infanteriei. Pe câmpul de instrucţie, dacă ne găseam la vreo aplicaţie, deodată punea întrebarea: „Hei, elev, ce scrie în regulamentul infanteriei, partea a doua la articolul 234 sau alt articol din acelaşi regulament, referitor la aplicaţia noastră?"

Era spaima elevilor, fiindcă nu putea memora nimeni ce scria în două regulamente destul de groase ca volum.

Făcuse şcoala de război şi, când l-au avansat la gradul de lt.-col., l-au trimis la centrul de instrucţie Sărata, pentru stagiu. Era un om fricos, niciodată nu şi-a văzut batalionul aşezat în dispozitiv pe linia 1, decât pe hartă. Fără lipsă de modestie, trebuie să spun că tot ce trebuia să facă acest comandant trebuia să fac eu. în afară de asta, nu ştiu cum s-a întâmplat că la orice atac dat de inamic nu era la postul de comandă. Totdeauna era plecat la brigadă, şi eu eram obligat să primesc atacul şi să conduc lupta. Mă trezeam cu el după ce lupta lua sfârşit. Când sosea îi raportam tot ce se întâmplase, şi el doar raporta în scris la brigadă, arătând pierderile de o parte şi alta, şi cerând înlocuirea muniţiei consumate. într-un cuvânt, nu avea stofa unui ofiţer luptător din linia 1. Era un ofiţer de birou, unde se pricepea să dea ordine scrise şi să facă planuri de foc pe hârtie, prin care să nu treacă nici musca. Dar, practic, pe câmpul de luptă, din teama de moarte, cunoştinţele lui nu au avut nici o valoare.

Ajutorul administrativ, maiorul Apostol, care avea moşie în Basarabi, pe lângă Chişinău, nu se prea ocupa de aprovizionarea cu alimente pentru trupă. Se ţinea numai de delegaţii, cu care ocazie ducea acasă ceea ce strângea de prin satele părăsite sau de pe la colhozuri. A făcut în aşa fel că în luna octombrie, către sfârşit, prin protecţii, a obţinut mutarea la o unitate din ţară. Nu a avut însă norocul să-i sosească înlocuitorul la timp, aşa că a fost prins şi el în cerc şi a căzut prizonier. Şi, ca să fiu sincer, mi-a părut bine când l-am văzut alături de mine prizonier, că acum nu-şi mai putea face în voie afacerile murdare. Toate unităţile de pe front au primit de la nemţi, în a căror subzistenţă eram, cafea, ciocolată, şvaiţer şi băuturi alcoolice, rom sau ţuică. în afară de unitatea noastră.

Maiorul Apostol, în calitatea ce o avea, de ajutor administrativ, nu s-a îngrijit să ne primim acele drepturi, dacă nu cumva le-a trimis la el acasă, sau le-a transformat în ruble, de care s-a folosit după intrarea în ţară a trupelor sovietice.

Luptele din Cotul Donului

După părerea mea din acel timp, ca şi de astăzi, părere comună cu a mai mulţi ofiţeri, comandamentul român, cu forţele proaspete ce le avea la data de 15 septembrie 1942, forţe superioare faţă de inamic, putea ordona atacarea din flancuri şi gâtuirea capului de pod făcut de inamic.

Nu ştiu ce au gândit şefii noştri militari şi nemţii, ce planuri vor fi avut, dar, în vederea planurilor viitoare, era neapărat să fie lichidat acest cap de pod, şi asta se putea face la început. Poate că, prin lichidarea lui, Stalingradul nu ar fi putut opune rezistenţa aceea îndârjită pe care a opus-o, mai ales dacă se încerca o trecere a Donului la nord de Stalingrad. Nefăcând acest lucru, şi trupele române rămânând în defensivă, iniţiativa a avut-o inamicul. Tot timpul, până la încercuirea noastră, inamicul a dus o luptă de apărare activă, prin atacuri pe care le provoca zilnic. Ne atacau zilnic, cu scopul de a ne măcina forţele, a da impresia că sunt puternici, a lărgi capul de pod şi a-şi aduce forţele de tancuri şi artilerie, cavalerie şi infanterie, cu care să atace concomitent şi la Stalingrad.

Pentru concentrarea în secret a acestor forţe, inamicul a construit, peste Don, un pod de vase. Podul a fost aşa de bine camuflat, că nu a fost descoperit de către nemţi cu aviaţia de recunoaştere. Secretul a fost desăvârşit. Mai ales că podul era construit în apă la circa 20 de centimetri, şi numai laturile erau marcate cu funii subţiri, pentru a se marca locul de trecere. Ziua podul era supravegheat continuu de un avion inamic englez, bifuselaj. Acest avion, de dimineaţa şi până seara, survola zona podului şi nu intra în raza de acţiune a apărării antiaeriene, a noastră sau a nemţilor. Nimeni din şefii cei mari nu şi-a pus întrebarea: de ce survolează acest avion zilnic un anumit spaţiu? De ce nu intră şi în spaţiul aerian ocupat de trupele noastre? Dacă ar fi fost aceasta o enigmă, apoi ea putea fi rezolvată în urma rapoartelor ce le făceam eu la brigadă, şi poate şi alţi ofiţeri din linia 1. Ce raportam eu la brigadă aproape zilnic? Raportam cum în fiecare noapte, între orele 24 şi 4 dimineaţa, auzeam uruit de motoare şi vedeam lumini aprinse, care, după ce veneau din direcţia N-S, o luau în stânga şi se pierdeau într-o pădure pe care noi o botezasem „pădurea omidă”, fiindcă pe

hartă avea forma unei omide. Ce mi s-a răspuns la aceste rapoarte? Să nu mai raportez asemenea gugumănii, „căcăciosule”, defetistule, vrei să bagi panică în trupă?

,Acelea sunt două tractoare care fac asemenea zgomote şi luminile sunt nişte felinare aprinse şi ţinute în mâini de femeile care merg înapoia tractoarelor. Să ştii şi dumneata, domnule căpitan, că brigada şi divizia dispun de mijloace de informare de care dumneata habar nu ai.” Ce era să mai raportez? Am cerut să trimită un ofiţer să stea cu mine în linia 1, să vadă, să audă şi să tragă concluziile ce va crede. Nu mi-au răspuns şi nici ocazie să stau de vorbă cu cineva dintre ofiţerii biroului de informaţii şi contra informaţii nu mi-au dat.

Cum am mai spus, atacau în fiecare zi, cu forţe de tăria unei companii şi foarte bine sprijiniţi de artilerie. Cam de două ori pe săptămână atacau cu tancuri, nu mai multe de trei-patru, pe un sector de circa 3 kilometri. Aceste tancuri aveau rolul de a sonda poziţia noastră. Inamicul, în vederea ofensivei la care noi nu ne aşteptam, făcea aceste sondaje cu scopul de a cunoaşte dispozitivul şi tăria trupelor noastre, în sectorul dat, spre apărarea armatei române. Bineînţeles că nici unul dintre tancuri nu s-a mai întors în poziţia de unde plecase. Toate au fost capturate sau distruse de soldaţii noştri.

Ele însă, prin t.f.f. [transmisiuni fără fir] sau radio, comunicau la timp ce rezistenţe au întâlnit, care este dispozitivul şi forţa de apărare a trupelor noastre, deci sacrificiile lor erau foarte importante pentru comandamentul sovietic. Colonelul Cernăianu, comandantul brigăzii de infanterie a Diviziei a 5-a, pentru a i se conferi ordinul „Mihai Viteazul” şi a spune că şi-a făcut stagiul pe front, a fost al doilea inamic al batalionului nostru. Şi iată de ce: el a voit să facem rectificarea unor poziţii prin scoaterea din luptă a unor posturi înaintate inamice. Aceste posturi înaintate au fost transformate de inamic în cazemate din beton armat, vulnerabile doar la căderea direct asupra lor a obuzelor de artilerie grea. Se mai puteau cuceri doar cu aruncătoarele de flăcări, dar nu se putea nimeni apropia, nici pe întuneric, de ele. Un asemenea cui, cum îi spuneam noi, era la „pomul cu ciupercă”, care nu a fost distrus nici de bombele din avion. II denumeam la „pomul cu ciupercă”, fiindcă lângă el se găsea un pom cu coroana veştedă, în forma unei ciuperci. Fiecare din aceste cuie avea în interior arme automate, muniţie suficientă şi câte doi trăgători cu puşca cu lunetă.

Spun că a fost al doilea inamic, pentru Batalionul 991 independent, colonelul Cernăianu, fiindcă trimitea, în fiecare seară, la moarte sigură, câte o grupă pentru fiecare cui, să-l atace. Erau vreo patru asemenea cuie în sectorul nostru şi rar se întorceau din fiecare grupă 2-3 oameni, din 10-12 câţi plecau. Văzând că nu se poate distruge cu o grupă, a început să dea ordin să fie atacate cu plotonul. Rezultatul a fost că au murit zeci de soldaţi, de pomană, şi efectivele noastre au fost reduse la jumătate.

Toate aceste atacuri se dădeau fără ca generalul Mazarini*, comandantul Diviziei a 5-a, să fi avut cunoştinţă de ele.

* Nicolae Mazarini (1889-1955), general român; luat prizonier la 22 nov. 1942, se întoarce în ţară în 1948, fiind trecut în rezervă

Vânătorii de tancuri

Am spus mai înainte că inamicul făcea incursiuni cu tancuri cam de câte două ori pe săptămână, pentru a sonda dispozitivul şi forţa poziţiei noastre. Pentru combaterea lor, am fost dotaţi cu tunuri anticar şi muniţia respectivă de către nemţi şi cu mine magnetice.

Aceste mine erau de forma unui castron şi băgate într-o cutiuţă de lemn, numai ca să o sprijine, să nu cadă jos din mână. Un neamţ ne-a arătat teoretic cum se lucrează cu ele, dar nu şi în practică.

în privinţa vânătorilor de care, era un ordin în care se spunea că cine scoate din luptă un car de luptă primeşte un grad şi pleacă acasă o lună de zile, plus decoraţia respectivă, în mod special, era prevăzut că, dacă vânătorul carului era trimis pe front pentru reabilitare, va fi reabilitat, aşa că vă închipuiţi câţi soldaţi sau gradaţi erau amatori să vâneze un car, care le aducea atâtea avantaje. Vânarea carelor cu mina magnetică avea dezavantajul că, în câteva secunde de la lipirea ei pe tanc, făcea explozie şi degaja o flacără orbitoare. Vânătorului, de suflul exploziei, i se spărgea timpanul şi flacăra îl orbea, aşa că s-a renunţat să se lucreze cu ele.

Pe când mă găseam la Ploieşti la un exerciţiu de luptă la care a luat parte şi un ploton de care, ni s-a arătat că, dacă se bagă între şenile şi ultima roată un drug de fier, gros de circa 25-30 cm diametru, carul de luptă este imobilizat, se învârteşte pe loc, şi vânătorul se joacă cu el ca pisica cu şoarecele. Tot atunci a mai fost aruncat un pumn de noroi în ambrazura (fereastra) carului pe unde conducătorul vede să conducă. Noroiul, lipindu-se de fereastră, conducătorul se dezorientează şi este la dispoziţia atacatorului, nu poate pleca mai departe. Un vânător de car are nevoie, în primul rând, să-l facă, cu orice mijloace, să-şi încetineze viteza, după care se urcă pe el cu sticla incendiară sau cu bidonul cu benzină. Lichidul incendiar sau benzina, intrând pe lângă turele sau ţeava tunului în tanc, ia foc numaidecât. Renunţând la mina magnetică, al cărei rezultat l-am arătat mai sus, am făcut instructajul cu toată compania, pe rând, cum să oprească carul cu drugul de fier. A început acum goana după drugii de fier, de unde să-i procurăm. Soluţia a fost repede găsită. Alăturea cu drumul, sau prin sate, erau o mulţime de căruţe reformate, distruse, de la care s-au luat roţile şi s-au tăiat în două. Aveam la fiecare ploton câte două bucăţi de osie de grosimea necesară. În plus, agenţii de transmisiuni aveau vreo patru bucăţi, pe care şi le împrumutau pe timpul

când erau în serviciul comandat. Într-o zi, la orele 16, văd pe cei doi agenţi că nu mai poartă casca de oţel pe cap, ci poartă, fiecare, câte o cască de tanchist, şi căştile de oţel şi le atârnaseră de centură. Când ajung lângă mine, îl întreb de unde au luat căşti de tanchişti. Unul dintre ei îmi răspunde foarte flegmatic: „Am făcut şi noi ca Făt-Frumos din poveste, care a omorât balaurul şi i-a tăiat limbile pe care le-a dus împăratului să se convingă că el a omorât balaurul." Iată ce mi-a povestit: „Pe când ne înapoiam de la brigadă şi eram în dreptul bateriei de artilerie care ne susţine pe noi (bateria era amplasată la circa 200 de metri de drumul care făcea legătura între linia 1 şi tunurile de luptă ale companiilor), am văzut ieşind dintr-o vâlcea un tanc care se îndrepta spre baterie, trăgând din mers asupra ei. Servanţii au fost surprinşi, au părăsit tunurile şi au luat-o înapoi la fugă.

Văzând că tunurile au rămas iară apărare, am fugit după tanc. Până să ajungem noi lângă el, trecuse peste un tun pe care îl sfărâmase şi tocmai când să se îndrepte spre al doilea noi i-am şi băgat drugul de fier la roată şi ne-am aruncat într-o groapă a artileriştilor. Tancul a început să se învârtească împrejur. După circa patru minute, au ieşit din tanc patru tanchişti cu pistoalele în mână. Au observat terenul de jur împrejur şi, văzând că nimeni nu este împrejurul lor, au început să examineze şenila din stânga care era blocată de drugul de fier. în acel moment ne-am ridicat amândoi din groapă şi, cu armele la ochi, le-am strigat pe limba lor: «Mâinile sus!» Au aruncat pistoalele şi au ridicat mâinile în sus. Văzând că se tot uită spre tanc şi pentru a fi siguri ca înăuntru nu mai este nimeni şi că nu vom avea nici o surpriză, am aruncat o grenadă prin capacul cupolei. După explozia grenadei, şi când au văzut artileriştii că tancul a fost scos din luptă şi pentru ei nu mai prezintă nici un pericol, au început să se adune în jurul tunurilor şi să discute de panica

ce le-o produsese atacul. Au fost atât de surprinşi, că nu au avut timp să deschidă focul asupra carului.

A venit la noi şi un domn locotenent, comandantul bateriei, ne-a felicitat şi ne-a mulţumit şi ne-a spus că să-i lăsăm pe prizonieri la dânsul, iar noi să ne vedem de drum, de misiunea noastră, că-i trimite dânsul cu escorta la divizie. Noi n-am vrut, i-am spus că-i lăsăm tancul, dar pe prizonieri îi ducem noi la brigadă.

Am pornit cu prizonierii spre brigadă, băgându-i între noi, să fim mai siguri că nu fug, i-am dus la dl col. Cernăianu,

care i-a dat pe mâna dlui maior Haupt Mircea*, spre cercetare, povestindu-le cum am scos tancul din luptă, după ce acesta a fărâmat şi distrus un tun al bateriei.

înainte de a ajunge la brigadă, le-am luat căştile astea de tanchist, care o să ne prindă bine la iarnă pe ger, ca să ne acoperim şi urechile, şi apoi să le avem şi noi ca amintire, să le arătăm şi să povestim la ai noştri ce am făcut şi noi pe front în funcţia de agent de transmisiuni.

* Mircea Otto Haupt (1899- 1981), ofiţer român. Luat prizonier, se întoarce în ţară cu grad de colonel în Divizia „Tudor Vladimirescu"; general de brigadă (1947), comandant militar al capitalei; subinspector pentru educaţie cultural-politică; este trecut în rezervă în 1959 cu gradul de general-colonel (n. red.).

în timpul când noi povesteam dlui colonel Cernăianu şi dlui maior Haupt, centrala telefonică a brigăzii a primit confirmarea de la dl locotenent, comandantul bateriei, că noi doi am scos tancul din luptă. Ni s-a luat numele în scris, apoi am plecat spre dv. cu corespondenţa, de aceea am întârziat."

Aceasta a fost povestea celor doi agenţi care, conform ordinelor, au fost avansaţi la gradul de caporali şi au plecat, în concediu, o lună de zile. Inamicul a făcut multe sonde de acest fel în poziţiile noastre, dar nici un tanc nu s-a mai întors în locul de unde plecase în misiune.

Toate au fost scoase din luptă de ostaşii noştri, fie cu artileria anticar, fie cu alte mijloace, printre care şi cu drugul de fier, care era cât se poate de practic şi de eficace.

Aşa ne-a măcinat inamicul forţele cu care am ajuns pe front. Efectivele au rămas la jumătate, iar inamicul şi le-a îndoit, adunând în capul de pe pod de la Don în special tancuri şi artilerie. Şi, fiindcă a venit vorba de artilerie şi tancuri, este suficient să arăt că artileria noastră nu avea voie să tragă decât un număr mic de obuze, ca să facă economie, mai ales că aprovizionarea cu muniţie din ţară se făcea foarte greu, din lipsă de mijloace de transport. Inamicul însă dispunea de muniţii aşa de multe, că îşi permitea luxul să tragă cu artileria şi după unul sau doi oameni. Cât priveşte tancurile, ştiam că avem şi noi în spate două regimente de tancuri, dintre care unele erau de provenienţă franceză şi luaseră parte la luptele din Primul Război Mondial. Erau comandate de generalul Gherghel, dar nu le-am văzut niciodată. Cu ele se putea, după părerea mea, să se lichideze capul de pod din Cotul Donului, mai ales la început, când diviziile 5, 6,9,11 şi 13 erau cu forţele intacte, când am schimbat pe nemţi şi pe italieni. La încercuire nu ştiu ce o mai fi rămas din divizia blindată a generalului Gherghel, care nu a intervenit absolut cu nimic în apărarea poziţiei noastre de infanterie.

O luptă aeriană

Inamicul facea cu aviaţia sonde destul de adânci în dispozitivul şi în spatele poziţiilor noastre, cu acelaşi scop, să vadă tăria frontului, în vederea ofensivei pe care o pregătea destul de minuţios. Sondele erau formate din câte 3-4 avioane, care repede făceau stânga împrejur, când aviaţia noastră de vânătoare le ieşea în cale.

Într-o după-amiază senină şi cu o linişte desăvârşită pe linia frontului, văzduhul este tulburat de zgomotul a 11 avioane inamice, care au pătruns în spaţiul aerian al trupelor noastre. Artileria AA din spate nu ştiu de ce nu a deschis focul asupra lor, că nu am auzit nici o lovitură de tun. Pe poziţie s-a dat alarma, crezându-se că, după avioane, va urma vreun atac cu forţe mari de tancuri şi infanterie, mai ales că unii prizonieri declarau că, în curând, vom fi atacaţi cu asemenea forţe, că vom fi zdrobiţi şi că mai bine ar fi dacă ne-am retrage, am scăpa de un mare dezastru. Toată pădurea din faţă este înţesată de tancuri grele, artilerie şi infanterie multă.

De la trecerea avioanelor inamice pe deasupra noastră nu au trecut nici zece minute, şi ne pomenim cu ele făcând cale-ntoarsă, dar nu mai erau în formaţie. Erau urmărite de patru avioane de vânătoare cu culorile noastre. Când au ajuns iarăşi deasupra noastră, s-a încins o luptă între ele, între cele 11 avioane inamice şi cele 4 ale noastre, luptă, cum se spune, pe viaţă şi pe moarte. Înălţimea la care luptau era de circa 500-800 de metri. Vedeam clar proiectilele trasoare ale avioanelor noastre cum încadrau avioanele inamice. Până la apa Donului, am văzut, căzând în flăcări, cinci avioane inamice. Am mai aşteptat încă 10-15 minute, s-a auzit zgomot de motoare şi foc de mitraliere sau tunuri, departe, dincolo de Don, iar după asta am văzut cele patru avioane ale noastre înapoindu-se la bazele lor. Nu ştiu cine au fost acei aviatori, dar le-am admirat curajul şi vitejia acestor 4 bravi, care s-au luptat cu 11 avioane inamice şi tot ei au ieşit învingători.

Noi, toţi ofiţerii şi trupa care văzusem această luptă, ne-am umplut inima de bucurie, ne-au înălţat moralul. Dar informaţiile de la prizonieri ne erau defavorabile. Inamicul se pregătea intens de ofensivă şi comandanţii noştri habar nu aveau ce se petrece în pădurea Omida şi nu puneau nici o bază pe informaţiile date de noi, cei din prima linie, ba ne mai făceau şi defetişti şi ne ameninţau că ne dau în judecată la Curtea Marţială, că băgăm panică în trupă.

Inspecţia mea la trenul regimentar

Trenul regimentar al companiei pe care o comandam era înapoia comandamentului Diviziei a 5-a, de care aparţineam. Nu-l văzusem niciodată de la sosirea pe linia de luptă. Acolo fusese instalat de plotonierul Pencia, după ordinele diviziei, într-un mic sătuleţ înconjurat de nişte crânguri.

Am profitat de ocazia că un căpitan din comandamentul Diviziei a 5-a era cu maşina în apropierea noastră şi, fiindcă mă ducea chiar la trenul regimentar, l-am rugat să mă ia şi pe mine cu dânsul. Acolo trimisesem toţi caii la iernat, în afară de cei ce-i foloseam pentru aducerea hranei în linia 1 şi aprovizionarea cu alimente. Acolo mai aveam tot harnaşa- mentul şi samarele pentru muniţii şi mitraliere. Se mai găsea hrana de rezervă pentru trei zile compusă din cutii de conserve şi pesmeţi sau pâine de război, plus muniţia de arme şi mitraliere, câte patru unităţi de foc de fiecare puşcă şi mitralieră.

Ca efectiv, aveam un plotonier comandant şi circa 20 de soldaţi, care nu aveau altceva de făcut decât să aibă grija cailor şi să păzească hrana rece şi muniţiile de rezervă.

Trebuia să ajung devreme, pe ziuă, la trenul regimentar, dar căpitanul care mă luase cu maşina s-a oprit la comandamentul Diviziei a 5-a să predea un film luat din avion pentru developare. Mi-a spus că stă cel mult zece minute. Am aşteptat o jumătate de oră în maşină şi înghețasem de-a binelea, când căpitanul îmi trimite vorbă să intru la comandament, că încă nu a putut intra la comandantul diviziei, generalul Mazarini. Am intrat la comandament, am stat pe un culoar care, fiind bine închis, era destul de bine încălzit. Am văzut pe căpitan când a intrat în biroul generalului şi, la puţin timp după el, a intrat un ofiţer neamţ, înalt cât o prăjină şi cu nişte dinţi mari, ieşiţi în afara feţei lungi şi uscate, aşa că părea a fi o stafie.

Căpitanul meu întârzia, şi eu eram tare obosit şi îngrijorat că nu ajung la timp la trenul regimentar. Comandantul Diviziei a 5-a era instalat într-o casă mare cu multe camere şi o sală spaţioasă, un antreu luminat cu petromax. Se deschide uşa de la comandament şi, în loc să-l văd pe căpitan ieşind, îl văd pe generalul comandant. Iau poziţia de drepţi, îl salut regulamentar în timp ce trecea pe lângă mine. Mi-a răspuns la salut dând din cap, dar să mă întrebe şi pe mine, care eram străin, cum mă cheamă, de unde vin, ce comandă am etc. sau să mă invite într-un birou să stau pe un scaun, nu. Era de datoria lui să stea de vorbă cu un ofiţer din linia 1, să se informeze, de la sursă sigură, despre felul cum stăm noi acolo în gropi, cum dormim pe ger, unde ne ascundem de ninsoare şi de ger, ce mâncăm şi cât mâncăm, dacă ni s-au dat toate drepturile cuvenite, cum luptăm etc. Aceasta era datoria unui comandant de mare unitate. Generalul însă nici nu m-a băgat în seamă. Era îmbrăcat în pantaloni de gheaţă, papuci în picioare şi o haină de casă albastră.

S-a reîntors şi a intrat din nou în birou. Văzând că nu mai vine căpitanul, am ieşit în curte şi m-am dus în bucătăria popotei. Am luat un scăunel şi m-am aşezat lângă vatra caldă a unui cuptor, unde am adormit.

Nu ştiu cât oi fi dormit, dar am fost trezit de un soldat care mi-a oferit un ceai cald, pe care l-am băut fără nimic altceva.

Într-un târziu a apărut şi căpitanul cerându-şi scuze că nu a putut ieşi mai din vreme, din cauza neamţului, care a expus o situaţie generalului, şi a trebuit ca el să ia notele necesare. În sfârşit, către orele 24 am plecat, şi căpitanul m-a dus chiar în cantonamentul oamenilor mei.

Nu-mi iese din minte nici astăzi de ce un general nu mi-a arătat nici un pic de atenţie sau nu s-a informat despre ce se petrece pe linia frontului, că aveam atâtea de spus.

Aceşti oameni, de felul generalului Mazarini, au fost complet rupţi de soldat şi de ofiţerul din linia 1. Au mâncat şi au băut mai abitir ca în ţară, au petrecut şi s-au distrat ca în timp de pace, cu muzică militară, cu tarafuri de lăutari. Chefurile ţineau toată noaptea. Şampania curgea în valuri, iar femeile dansau aproape goale în faţa lor.

Noi, cei din linia 1, strânşi de focul inamicului şi de ger, raportam situaţia de pe linia 1, iar ei dormeau cu femeile cu care chefuiseră. Nu scriu despre ei cu ură sau cu patimă, şi scriu doar adevărul. Cred că este suficient pentru cititor dacă dau numai două exemple din atâtea câte s-au petrecut. Inamicul făcuse primul cerc, îl încheiase, iar ofiţerii din comandamentul corpului de armată habar nu aveau. Se petrecuse până la ziuă, în frunte cu generalul Sion*, care a scăpat, ca prin minune, cu un avion, îmbrăcat numai în cămaşă şi izmene. Căpitanul Mihăilescu a fost luat prizonier din patul unei femei. Am dat numai aceste două exemple din atâtea câte au fost, ca cititorul să se convingă de putreziciunea morală a ofiţerilor de stat-major, din comandamente şi a mulţi comandanţi.

* Ioan Sion (1880-1942), general român. Participă la campania din Basarabia şi de la Odessa (general de brigadă). Cade eroic în luptă la Cotul Donului (24 nov. 1942); decorat şi avansat post-mortem general de divizie (n. red.).

Rari comandanţi de mari unităţi de talia generalului Lascăr Mihail†, care nu a vrut să-şi părăsească ostaşii în fruntea cărora a luptat şi cu care a împărtăşit şi necazurile, şi bucuriile. Când i s-a propus ieşirea din cerc cu un avion, a refuzat categoric, spunând: „Cine poate să iasă din cerc, cu mijloacele lui, este liber să o facă, îmi dau consimţământul, şi când voi veni în ţară voi declara, ca şi acum, că eu le-am dat drumul. Eu însă nu-i pot părăsi pe aceşti oameni, inclusiv pe dumneavoastră. în fruntea lor am venit, cu ei am îndurat greutăţi, cu ei am avut bucurii, şi înţeleg ca, în aceste ceasuri grele pentru noi toţi şi pentru întreaga ţară, să nu-i părăsesc. Trebuie să le arăt că soarta lor este şi soarta mea, a noastră, a tuturor.” În schimb, comandantul Diviziei a 13-a, generalul Tătăranu, s-a urcat în avion, pără- sindu-şi unitatea.

Dar să revin la povestirea mea, la inspecţia trenului regimentar. Comandantul trenului era un plotonier şi mi-a plăcut felul cum a gospodărit mica subunitate, cai, căruţe, harnaşament, hrană de rezervă, muniţii, furaje pentru cai asigurate până în primăvară, urmând ca eventualele grăunţe să le primească de la divizie. Am dormit într-o casă în care era un atelier de cizmărie şi unde lucrau 15 meseriaşi, deşi în cătun nu erau mai mult de 30 de case. Aceştia erau partizani, aşa mi-a spus după război plot., fiindcă aceşti 15 oameni, în noaptea de 22 noiembrie 1942, când frontul a fost spart, au dezarmat mica subunitate, au luat tot harnaşamentul şi ce le trebuia şi au atacat spatele eşalonului 1 al Diviziei a 5-a, iar subunitatea mea a fost făcută prizonieră.

† Mihail Lascăr (1889-1959), general român. Comandantul Diviziei a 6-a. Cade prizonier la 22 nov. 1942. Se întoarce în ţară la comanda Diviziei „Horea, Cloşca şi Crişan”. Preşedinte al Comisiei Electorale a Armatei la alegerile din 1946. Ministru al apărării naţionale (1946-1947). Trecut în rezervă în 1950 (general de divizie).

în zori când m-am trezit, am dat ordin să se înhame câte trei cai la cele şase căruţe, cu care m-am prezentat la eşalonul 2 al diviziei.

Acolo am expus situaţia grea a celor din linia 1 şi am cerut să mi se dea o vită pe picioare, fiindcă nu mai mâncasem o ciorbă de carne de vită de săptămâni de zile, 50 kg de unt, ceai, zahăr, petrol să ne despăduchem, 10 butoaie goale de benzină din care să ne confecţionăm nişte sobe pentru încălzit în tranşee şi nişte bârne groase de brad, din care să fac acoperişul a patru posturi de comandă. Am obţinut tot ce cerusem şi mi s-au dat cu multă bunăvoinţa, de către ofiţerii de la intendenţă.

Toate aceste lucruri le-am trimis în linia 1 pentru tot sectorul Batalionului 991, nu numai pentru compania mea. Eram tare bucuros că întregul batalion (ce mai rămăsese din el) va mânca o ciorbă de carne de vită, va bea un ceai fierbinte, cu puţin unt pe pâine.

Cimitirul de lângă satul Verhnîi Fominski

La circa un kilometru şi jumătate la nord de satul Verhnîi Fominski, unde erau cantonate trenurile de luptă ale Batalionului 991 infanterie, pe dreapta drumului ce ducea spre poziţiile noastre, era un cimitir militar.

Se întindea pe o lungime de circa 200 de metri şi pe lăţime de 40-50 de metri, având forma unui dreptunghi. Toţi morţii italienilor şi ai nemţilor, din luptele ce avuseseră loc până atunci, erau înmormântaţi aici, în acest cimitir. Partea de nord era a italienilor, partea de sud, a nemţilor. Mijlocul era neocupat, aştepta pe românaşii noştri. Când am trecut pe lângă acest cimitir, într-o dimineaţă, când se îngâna ziua cu noaptea, şi l-am văzut, m-a cuprins un fel de frică, părul mi s-a făcut măciucă, iar pielea mi s-a zbârlit pe tot corpul. Nemţii şi italienii ocupaseră cu morţii lor câte un sfert din cimitir. Crucile de la capul morţilor erau făcute din stejar, frumos lustruite, şi cu numele şi gradul celui de sub cruce. Fiecare cruce avea deasupra casca de oţel a mortului şi fiecare rând de cruci, cu mormintele respective, era aliniat la centimetru. La fel şi la italieni, atârna, deasupra crucii, casca bersalierilor, împodobită cu un penaj negru. Îţi făcea impresia că, pe fiecare cască, stă o cioară adormită. Acest spectacol sinistru, din acea dimineaţă, m-a făcut să-mi fie frică şi să mi se facă părul măciucă. Jumătatea de cimitir rămasă între italieni şi nemţi a fost completată cu trupurile celor căzuţi, pentru totdeauna, din Divizia a 5-a. Şi eroilor noştri li s-a pus cruce la cap, frumos scrisă, şi li s-a citit de preoţii militari rugi fierbinţi către bunul Dumnezeu, să li se ierte păcatele şi să-i primească la dreapta lui. Nu am înţeles, şi nici astăzi nu înţeleg, de ce au fost înmormântaţi aceşti eroi numai în cămaşă şi izmene. Oare jertfa lor supremă nu merita să fie înmormântaţi în plus cu vestonul şi pantalonii, ciuruiţi de gloanţele duşmanului, prin care li s-a scurs sângele şi viaţa? Nu meritau să aibă în picioare bocancii cu care i-a surprins moartea? Era singura mângâiere a lor, singura recunoştinţă a ţării, căci, după război, bietele văduve şi sărmanii orfani nu au mai fost băgaţi în seamă de nimeni.

Colonelul Cernăianu, despre care am mai vorbit, a contribuit, prin ordinele date fără nici un sens, la completarea urgentă a cimitirului.

Din această cauză, cimitirului i s-a dat numele de cartierul Cernăianu. Păcatele lui au fost aşa de mari şi morţii l-au blestemat atâta, că nici el nu s-a mai întors în ţară, a murit în prizonierat, înmormântat şi el într-un cimitir din jurul lagărului, fără a i se bucura sufletul de rugăciunea vreunui preot şi fără a fi condus la groapă de vreun camarad, soldat sau ofiţer, căci nu au avut voie să-l însoţească.

Moartea căpitanului Stănescu Iorgu, nepotul nostru

Am mai vorbit despre căpitanul Stănescu Iorgu. El era nepotul soţiei mele, că era căsătorit cu nepoata soţiei. De asemenea, am mai spus cum fusese trimis pe front ca unul care lucrase numai la cercurile de recrutare şi rupsese legătura cu instrucţia şi trebuia să-şi facă stagiul pe front, ca să poată fi avansat la gradul de maior. Am mai vorbit de dânsul şi v-am spus că era tare fricos şi superstiţios. Când a plecat din Călăraşi, Ialomiţa, ca să se prezinte la centrul de instrucţie Sărata, şi-a uitat centura cu diagonală acasă. Această întâmplare l-a obsedat într-atâta, încât în fiecare zi spunea că el o să moară. Am mai spus, de asemenea, că comandantul Brigăzii a 5-a infanterie, col. Cernăianu, a contribuit la completarea cu morţi a cimitirului militar de lângă satul Verhnîi Fominski. Într-o după-amiază, pe la orele 16, dă ordin direct, prin telefon, căpitanului Stănescu Iorgu să atace în amurg, fără pregătire de artilerie, prin surprindere, să scoată pe inamic din poziţie şi să o ocupe el. Va fi susţinut cu focul întregului armament de la batalion, şi focul Companiei a a-a a cpt. Serghie, şi al Companiei a 3-a a cpt. Costescu. Ordinul prevedea ca, după cucerirea poziţiei, la semnalul două rachete verzi, să pornească la atac şi companiile 2 şi 3 şi, la atingerea obiectivului, să semnalizeze şi ele prin trei rachete roşii. Lt.-col. Dimitriu era plecat pe la brigadă sau divizie, şi eu rămăsesem la comanda batalionului. Am cerut legătura cu comandantul brigăzii, col. Cernăianu, şi i-am raportat că atacul trebuia anunţat în dimineaţa zilei, şi nu telefonic, fiindcă, aşa cum aveam noi legăturile telefonice instalate, cred că suntem interceptaţi. Deci, pentru inamic, nu mai poate fi o surpriză, ba poate că a şi luat măsuri de siguranţă. Din nou am fost beştelit de col. Cernăianu, facân- du-mă fricos, laş şi defetist. în adevăr, ordinul şi ora atacului au fost interceptate de inamic. Dar de unde ştiu că ordinul şi ora atacului au fost interceptate de inamic? La vreo săptămână şi ceva, după atac, caporalul Străoanu, un viteaz intre viteji, se specializase în facerea incursiunilor şi totdeauna ne aducea unu-doi militari inamici. Aceştia erau interogaţi asupra amplasamentelor de tunuri a.c. [anticar] şi de arme automate, de posturi de comandă. Unii vorbeau, alţii nu, alţii căutau să ne inducă în eroare.

într-o seară, pe când Străoanu vine cu două limbi la mine, unul dintre ei, foarte vorbăreţ, ne spune lucruri de care ne-am minunat. Ne înşiră ordinea de bătaie a batalionului, cu numele exact al comandanţilor, până la ploton, inclusiv. Ne mai spune că el ştie ce înseamnă precis cererile noastre de: roşii = grenade, ardei iuţi = muniţie mitralieră, vinete = muniţie de branduri. Când l-am întrebat de unde ştie, mi-a spus că de la soldaţii noştri care au dezertat la ei, dar ascultau şi la telefon, fiindcă făcuseră legătura, într-o noapte, cu firul telefonic al nostru. Mi-a spus cum s-au strecurat în spatele liniei noastre, apoi au mers târşind picioarele şi, când au dat de fir, s-au legat şi ei de firul nostru. Ştiau tot ce se petrece pe la noi, fiindcă firele noastre telefonice erau întinse pe pământ, nu ridicate pe stâlpi. Aşa cum am prevăzut, inamicul şi-a luat toate măsurile de siguranţă, fiindcă ştia precis ora când va fi atacat. La ora anunţată, căpitanul Stănescu lorgu porneşte la atac, susţinut de tot armamentul batalionului lui. Cum s-a ridicat cu compania la atac, a fost primit cu o ploaie de obuze de artilerie, de branduri de toate calibrele şi de foc de infanterie. A fost imposibil să înainteze mai mult de 300 de metri, fiind pironit pe loc şi pisat continuu cu tot felul de armament. îl însoţeşte la atac un ploton de mitraliere, comandat de viteazul slt. Raicu Constantin. Căpitanul Stănescu lorgu a fost grav rănit, un glonţ de armă i-a intrat prin partea dreaptă, în dreptul ţâţei, şi i-a ieşit prin spate. A fost cules dintre răniţi, ultimul, şi adus la punctul de prim ajutor, nu pe o foaie de cort sau pe o bran- cardă, ci a fost adus în spate de doi soldaţi şi a pierdut mult sânge. Odată cu el a fost rănit în stomac, rană mortală, locotenent Raicu, slt. Safir, care a şi înnebunit de groază, locotenent Petrică – de o schije în fesă.

Atacul s-a soldat cu un eşec total, şi pierderile au fost destul de mari: doi ofiţeri morţi, unul rănit, unul înnebunit de

groază, iar dintre soldaţi au murit 28, răniţi grav 17 şi 30 răniţi mai uşor.

Când m-am dus să-l văd pe Stănescu Iorgu, la postul de prim ajutor, m-a recunoscut.

L-am pansat imediat, i-am oprit hemoragia şi l-am pus pe un cărucior sanitar şi trimis la ambulanţa diviziei.

înainte de a-l urca în cărucior, l-am îmbrăcat cu cămaşa mea, eu rămânând până a doua zi în pulover. Tot timpul mi-a spus: „Mitică, ai grijă de Păpuşa, dragostea mea.” A mai trăit opt zile şi a murit la spitalul Diviziei a 5-a. Eu eram convins că l-au evacuat în ţară cu avionul, ca unul care era grav rănit, şi le scriam acasă să-mi comunice cum se simte Iorgu, s-a vindecat rana? El însă murise cum am spus, la spitalul de campanie al Diviziei a 5-a.

A fost o noapte tragică. Cei 50 de răniţi erau strânşi lângă un cort, unde primeau ajutoare, mai întâi cei grav răniţi, apoi cei mai uşor. Era un singur medic şi 4-5 sanitari. Fiecare rănit ţipa de durere şi cerea ajutor. Văzându-mă lângă ei, mă strigau care mai de care: „Tăticule, vino şi la mine de mă pansează, desfă-mi pantalonul, scoate-mi bocancul.” Eu mă chinuiam cu doctorul să scot casca de oţel de pe capul unui sergent şi nu puteam. 0 schijă de brand sau de obuz pătrunsese prin cască şi o găurise, aşa că acea parte lovită intrase în capul sergentului ca un cui. După ce doctorul a reuşit să scoată casca, văd pe un altul cu piciorul zdrobit, iar pantalonii şi moletierele erau numai sânge închegat. Când m-a văzut că mă uit la el, îmi spune: „Tăticule, pune mâna pe picioarele mele, vezi ce am, că nu le mai simt.” îl desfac de moletiere şi-l leg cu ele la ambele picioare, mai sus de genunchi, ca să-i opresc hemoragia. L-am strâns destul de tare, cu gândul că nu-l va durea, dar când am terminat, a început să ţipe şi să mă înjure „Dumnezeul şi pastile mamei tale de căpitan, tu vrei să mă omori”. Fără a mă supăra, l-am mângâiat pe frunte şi i-am spus: „Nu, băiatul meu, nu vreau să te omor, dacă te-am strâns tare, am vrut ca să-ţi opresc scurgerea de sânge, că ai pierdut sânge mult, eu vreau să trăieşti, să mergi acasă la nevastă şi la copii.” El, plângând de durere, întinde o mână spre mine şi, cu vocea stinsă, îmi spune: „Iartă-mă, tăticule, iartă-mă că te-am înjurat, dar nu mai pot de durere.” Se lumina de ziuă când a venit o

ambulanță sanitară a crucii roșii de la divizie și a luat pe ultimii răniți. A fost mult de lucru.

Fiecare dintre noi, cei teferi, am dat ajutor doctorului să-i panseze pe toți și să-i evacueze cu ce s-a putut, cu cărucioare, cu căruțe, iar cei mai ușor răniți, pe picioarele lor, până la postul de prim ajutor al brigăzii.

Pe cei morți i-am scos a doua noapte dintre liniile inamice și i-am transportat cu căruțele în cartierul „Cernăianu".

Mi-au murit atunci o mulţime de oameni buni, o mulţime de viteji, care sfidau moartea. Tot timpul când eram între ei şi discutam şi-i povăţuiam să umble cu fereală în faţa inamicului, spuneau să nu le duc grijă, că încă nu s-au fabricat gloanţele pentru ei şi, până la fabricarea lor, se termină războiul şi o să fim acasă la noi.

Pe slt. Raicu l-am înmormântat a doua zi, şi la slujba înmormântării a luat parte tot plotonul lui, care l-a plâns ca pe un părinte.

Locot. Petrică a fost rănit de o schije care i-a intrat în fesă în partea stângă. A fost evacuat odată cu căpitanul

Stănescu şi au stat împreună opt zile. Schija i-a ieşit singură, fiindcă a fost în carne moale. Fiecărui rănit, după ieşirea din spital, i se acorda un concediu de cel puţin 8 zile, dar lui Petrică nu i s-a dat. Din ce cauză, nu ştiu. Dintre morţi, de-abia am recunoscut pe caporalul Ticoi. Nu ştiu de ce, dar se schimbase la faţă, înnegrise. A avut o rană mare în regiunea stomacului pe unde i se scursese tot sângele. L-am plâns, ca de altfel pe toţi soldaţii mei care au murit, i-am plâns în locul părinţilor, al soţiilor sau al copiilor.

Am scris acasă soţiilor sau părinţilor celor morţi, prin primăria comunei, felul cum au murit vitejeşte, pe câmpul de onoare, eroismul de care au dat dovadă, căutând să le aduc un pic de mângâiere pentru pierderea suferită.

După această luptă, au urmat altele, care mai de care mai crâncene, cu pierderi din ambele părţi, că zilnic eram atacaţi de forţe superioare. în felul acesta, au distras atenţia comandamentului român, reuşind să facă mari concentrări de trupe, cu care au dat atacul decisiv, atât în Cotul Donului, cât şi la Stalingrad.

Căpitanul Costescu, comandantul Companiei a 3-a puşcaşi

Era un bărbat înalt, bine făcut, blond, cu ochi albaştri. Era Ibarte elegant, crescut numai în Bucureşti printre fuste, cum se mai spunea ofiţerilor de teapa lui. Tot batalionul îl numea „lăudărosul" şi, în adevăr, spunea nişte minciuni pe care numai el le putea crede. Aşa cum a fost el, i-a prins bine pe front. Şi el, cu minciunile lui, a contribuit la moartea în zadar a unor soldaţi.

încă de când a ocupat poziţia, şi-a făcut un adăpost. Acolo, avea cu el un furier cu o maşină de scris. După ce a intrat în acel adăpost, n-a mai ieşit. Unele din rapoartele lui nu erau scrise decât la maşină. Tot de la intrarea în adăpost nu s-a mai bărbierit, nu s-a mai spălat pe faţă şi tot acolo îşi făcea şi necesităţile, şi apoi le arunca afară (a declarat furierul lui care bătea la maşină, ceva mai târziu). În această situaţie, i s-au anchilozat picioarele (aşa spunea el), apoi i-au înţepenit. Când era complet linişte pe linie, trebuia să sune telefonul şi să anunţe că este atacat şi să ceară sprijin de branduri de calibru 120 mm, că numai cu ele poate opri atacul. În timp ce vorbea, furierul bătea în clapele maşinii de scris, şi noi auzeam la postul de comandă al batalionului ca şi când, în adevăr, inamicul trăgea. înţeles cu furierul, mai arunca şi câte o grenadă afară din adăpost, ale căror explozii le auzeam în receptorul ţinut de el deschis. După hartă, ne indica şi locul unde să tragă brandurile noastre, că i se dădea sprijinul cerut. Dar inamicul începea şi el, cu tot felul de armament, să răspundă, şi multe proiectile de artilerie sau de branduri inamice nimereau în şanţurile şi adăposturile soldaţilor noştri, omorând sau rănind zeci de oameni. Ce mai făceau unii din soldaţii lui? în acest timp, ieşeau din adăpost, se culcau pe spate punându-şi casca în vârful piciorului şi trăgând cu arma în sus, invitau duşmanul, care deschidea foc asupra lor. Odată lovit, se târa în adăpost sau în şanţ şi spunea că, vrând să treacă, a fost lovit în picior. La un moment dat, mi s-a părut suspect că răniţii lui Costescu sunt împuşcaţi numai de la genunchi în jos şi am atras atenţia lt.-col. Dimitriu Nicolaie asupra acestui lucru.

De asemenea, i-am atras atenţia că, în telefon, se aude bătaia clapelor de la maşina de scris şi grenade aruncate în apropierea adăpostului.

Până la urmă, comandantul s-a convins de adevăr, dar era prea târziu să se ia vreo măsură, fiindcă cpt. Costescu a cerut prin telefon, direct la brigadă, să vie ambulanța să-l evacueze, că e grav bolnav, complet anchilozat, nu se mai poate mișca, nu poate merge pe picioare.

Colonelul Cernăianu i-a trimis o mașină sanitară, l-a ridicat și l-a evacuat în țară. Desigur că în țară a apărut ca un erou și a fost decorat.

în marşul spre front, am fost atacaţi în coloană de avioane izolate, dar pierderi nu am avut. După trecerea avioanelor, se scula de unde se ascunsese şi-l auzeam: „Daţi-

mi mai repede o puşcă-mitralieră, să le vânez ca pe raţe, aşa cum vânam avioanele comuniste în Spania.”

Alt laş

Am uitat numele celui de-al doilea laş, tot căpitan, un om retras, tăcut, nu vorbea cu nimeni, se ferea de toţi ofiţerii. Părea că ar fi avut ceva pe suflet, părea că se teme ca nimeni să nu-i ghicească ce gândeşte. Nu se interesa nici de propriii soldaţi. Comanda compania de specialităţi. Profitând de un atac al inamicului, se prezintă la postul de prim ajutor, rănit la mâna dreaptă. Un glonţ îi perforase carnea, antebraţul, fără să-i atingă osul. După ce a fost pansat, s-a evacuat pe picioare la ambulanţa divizionară. După felul rănii, după direcţia glonţului la intrarea în mână, doctorul i-a spus că rana dânsului este o rană suspectă, glonţul a fost tras de la mică distanţă, chiar foarte mică. După plecarea lui la ambulanţă, doctorul mi-a spus că rănitul s-a automutilat, cerându-mi, înainte de mărturisire, cuvântul de onoare că nu voi spune nimic nimănui.

Mi-am respectat cuvântul dat, dar conştiinţa nu mi-a fost împăcată că nu am raportat laşitatea unui ofiţer de carieră. Pentru rana făcută de el, a fost, mai târziu sau imediat după vindecare, decorat şi s-a considerat că şi-a făcut stagiul pe front.

Aşa se scrie istoria, ce să-i faci? Boii ară, caii mănâncă.

înlocuirea unei mitraliere

încă din primele lupte, când inamicul pregătea un atac cu artileria şi cu tot felul de branduri, un proiectil de brand inamic cade exact pe o mitralieră aflată în amplasament, în poziţie de tragere, sfarmă mitraliera propriu-zisă şi strâmbă afetul. Proiectilul a făcut explozie, a distrus mitraliera şi, ca prin minune, cei trei servanţi din jurul mitralierii nu au fost nici măcar răniţi.

Explozia şi suflul ei au fost atât de puternice, încât trăgătorul mitralierii care era cel mai apropiat a fost împroşcat cu pământ şi şocat. După explozie, la circa două ore, servanţii şi-au revenit. În schimb trăgătorul a luat-o pe jos înapoi, ajungând pe linia artileriei. Acolo, artileriştii, crezând că este vreun dezertor, l-au oprit şi l-au interogat şi trimis la brigadă, iar de acolo, cu un agent, la companie. Sosit la mine şi stând de vorbă cu el, mi-a povestit cum s-a întâmplat. Fiindcă îşi revenise la normal, l-am trimis din nou la grupa lui, care avea, de acum, o piesă (mitralieră) lipsă, scoasă din luptă. Era un lucru important, şi eu, crezând că mi se poate înlocui această piesă sau se poate repara la atelierul mecanic al diviziei, am cerut acest lucru la brigadă. Col. Cernăianu mă ia la telefon şi mă întreabă cum s-a întâmplat. I-am raportat cum s-a întâmplat şi, spre uimirea mea, mă face răspunzător că am o mitralieră mai puţin şi să o înlocuiesc cum oi şti. L-am întrebat cu ce să o înlocuiesc, eu nu am piese de rezervă, nu sunt arsenal etc. La protestul meu, ţipă la mine şi-mi spune că mă face răspunzător de slăbirea cu foc a liniei i de luptă şi-mi închide telefonul. Raportez acest lucru comandantului de batalion, care nu-şi dă nici o părere, nu-mi spune nimic, tace ca şi când nu i-aş fi spus nimic. Din tăcerea lui am dedus că este de părere cu ordinul col. Cernăianu, ca să înlocuiesc mitraliera cu ce voi şti şi de unde voi şti.

Supărat, am început să mă plimb de colo-colo, prin faţa adăpostului. Caporalul Străoanu, despre care voi mai scrie, mă vede supărat. Se apropie de mine şi mă întreabă: „De ce sunteţi supărat, domnule căpitan, pentru atâta lucru, că doar nu e ceva imposibil ce vi se cere?" Eu îl întreb de unde ştie el că eu sunt supărat. îmi spune că a ascultat la centrala telefonică, împreună cu soldatul Găină, şeful centralei, convorbirea dintre mine şi brigadă. Să fiu liniştit că, în 2-3 zile maximum, voi avea piesa la loc, că a dibuit el una undeva şi mi-o aduce contra unui pachet de ţigări. Am început să zâmbesc şi i-am spus: „S-o vedem şi pe-asta?" În adevăr, a treia zi în zori, vine la mine cu o puşcă-mitralieră nemţească care trăgea aceeaşi muniţie ca a noastră şi, în loc de încărcătoare, avea cartuşele pe bandă metalică, ca şi mitraliera. I-am mulţumit, i-am dat pachetul cu ţigări şi l-am întrebat de unde a adus-o. Mi-a răspuns că „nu interesează de unde este, principalul este că m-am ţinut de cuvânt şi dumneavoastră puteţi raporta la brigadă că aţi înlocuit mitraliera distrusă". Totuşi, am aflat că făcuse o incursiune şi luase de sub nasul inamicului arma automată şi benzile necesare.

Alte fapte ale lui Străoanu

Era în ajunul zilei de 24 octombrie 1942 şi Străoanu Dumitru, caporal în grupul de comandă, şeful agenţilor de transmisiune, trebuia să-şi serbeze ziua numelui la 26 octombrie 1942. în această zi, mă pomenesc cu el lângă mine pe când făceam o schiţă nouă a dispozitivului unităţii, având în faţă şi

harta regiunii la scara 1/100.000. Cu ochii pe hartă, pe care era trecut dispozitivul nostru, mă întreabă cum se numeşte satul din faţa liniei noastre şi la ce distanţă se află. în faţa poziţiei noastre nu se află nici un sat înscris pe hartă, îi spun eu. El, nedumerit, mă roagă să cercetez mai bine harta, că el ştie precis că există un sat, altfel nu ar avea de unde s-ar auzi cocoşii cântând în timpul nopţii, când e linişte desăvârşită.

îmi spune că harta este veche, să nu ne mai luăm după ea, că o să ne rătăcim. Mă mai întreabă cum mi-am sărbătorit ziua onomastică anul trecut şi ce anume am mâncat, dacă îmi mai aduc aminte. în continuare, mă întreabă dacă aş refuza un cozonac şi un cocoş fript de ziua noastră onomastică. Desigur că nu aş refuza aşa ceva, dar, în situaţia in care ne găsim, trebuie să ne mulţumim cu ce ni se dă de la cazan.

„Vă mulţumesc, îmi spune el, că nu o să mă refuzaţi să mâncăm împreună un cocoş fript şi un cozonac, dar fără băutură, că nu avem de unde să o luăm. Bine, îi spun eu, dar de cocoş de unde vrei să faci rost?" Calm şi cu un zâmbet discret, îmi spune că va aduce unul, din cei care cântă în satul din faţă, în spatele inamicului. „Trebuie să fii nebun, îi spun eu, să faci o asemenea prostie, să-ţi expui viaţa pentru aşa ceva. Îţi dau ordin să nu treci linia frontului, nu vreau să te am pe conştiinţă, eşti băiat tânăr, ai viitorul în faţă. Au murit destui până acum, nu vreau să mori şi tu, şi nimeni altul." „Domnule căpitan", îmi spuse el, „inamicul încă nu a fabricat glonţul care să-l nimerească pe Străoanu, nu vă temeţi, că dacă nu-mi daţi voie nu mă duc. Eu vă spun, încă o dată, că de murit nu mor, pentru mine nu mai este loc în cimitirul Cernăianu, eu voi muri acasă la mine, aşa cum se moare, la bătrâneţe şi sătul de toate bucuriile ce mi le-a dat şi mi le va da, de-aici înainte, viaţa".

„Îmi pare foarte bine, Străoanule, că m-ai înţeles. Şi acum du-te, că vreau să-mi termin schiţa." A plecat cu capul în jos, mergând alene. Mi-a făcut impresia că l-am convins să nu treacă linia la inamic, că pericolul este prea mare. După plecarea lui mă uit mai bine pe hartă, şi, în adevăr, la circa doi kilometri şi jumătate, în spatele inamicului, erau marcate câteva clădiri izolate.

Harta era veche şi în mod sigur, cu timpul, acolo se adău- gaseră alte clădiri şi se formase un sat sau un colhoz.

în ziua de 26 octombrie, la orele 4.30, când a venit căruţa cu cafeaua acelei zile şi cu marmitele cu ciorbă caldă pentru prânz, se dă jos din căruţă şi Străoanu. Avea în spate raniţa obişnuită şi s-a îndreptat către groapa sau adăpostul camarazilor lui de grupă (grupul de comandă al meu). Agenţii au luat pâinea, marmitele cu ciorbă, cu cafea, grăbindu-se să le distribuie, înainte de a se lumina de ziuă. După distribuirea hranei, plot. Pencia a luat în primire echipamentul ce-l strânsesem de la plotoane, să-l repare. Schimbasem oameni- lor pantaloni şi vestoane, cămăşi şi izmene reparate, şi acum dădeam pentru reparat pe cele rupte, să fie reparate de soldatul croitor de la trenul de luptă. I-am mai dat lui Pencia o notă cu muniţia ce trebuia să mi-o aducă seara, când venea cu masa oamenilor.

îmi aduc aminte că, în ziua aceea, a fost o zi calmă, liniştită, nu s-a auzit nici un foc de armă. Atmosfera era tulburată doar de avionul care se învârtea deasupra spaţiului din Cotul Donului. Noi nu-i mai dădeam acum nici o importanţă, că ne obişnuiserăm cu el. Ba era o zi senină şi soarele (Ic toamnă ne încălzea puţin oasele îngheţate peste noapte, că, în acel timp, prin acele locuri, era frig noaptea.

Ieşisem din adăpost şi şedeam cu spatele la soare şi priveam în zare cum funigeii făcuţi de păianjeni jucau, eram cu gândul în ţară, la familie, la cei dragi, căutând cu ochii minţii să-i văd ce fac, cu ce se ocupă ei în acea zi de mare sărbătoare creştinească, ziua mea de onomastică, Sf. Dumitru.

Era ora 11.30 când sunt trezit din visul meu de Străoanu, care se furişase pe nesimţite în spatele meu, aşternuse un prosop curat şi aşezase pe el pâine albă, două castroane, unul cu un cocoş rumenit la cuptor şi în celălalt mujdei de usturoi. Pe alt prosop, un cozonac de circa două kilograme, de asemenea bine copt şi rumenit.

Când am văzut toate astea, am sărit ca ars de foc: „Cum ai îndrăznit, caporal Străoanu, să-mi calci ordinele? Îţi dai seama de fapta necugetată ce ai făcut-o nerespectând ordinul meu aici pe câmpul de luptă? Ştii că te pot da în judecată pentru fapta asta? Ia imediat tot ce ai adus şi pleacă de aici. Din acest moment nu-mi mai eşti prietenul de până acum.”

în timpul când îl certam, sta cu ochii în pământ şi nu a spus nimic. A plecat de lângă mine iară să ia nimic, tot cu capul plecat, mergând încet ca un căţeluş pe care l-ai certat, şi pleacă de lângă tine cu coada făcută covrig. M-am aşezat tot pe aceeaşi piatră, cu spatele spre soare, şi cu coada ochiului priveam spre Străoanu, care se oprise la vreo 40 de metri de mine, aşezat pe burtă pe nişte iarbă uscată. Cred că şi el mă privea cu coada ochiului. M-am întrebat apoi ce l-a făcut pe acest om să-şi expună viaţa trecând linia frontului ca să aducă un cocoş, pâine albă şi cozonac pentru mine? A făcut-o din dragoste şi respect pentru comandant sau urmărea vreun folos? L-am strigat şi i-am făcut semn cu mâna să vină la mine. S-a sculat cu vioiciune şi a venit bucuros, exact ca un căţeluş, când îl cheamă stăpânul, după ce l-a iertat sau după ce l-a bătut. Stătea în faţa mea într-o poziţie semiostăşească şi l-am invitat să stea jos lângă mine, spu- nându-i în acelaşi timp că poate să-şi aprindă ţigara.

în timpul când îşi aprindea ţigara, l-am întrebat ce l-a determinat să facă o asemenea nebunie, riscându-şi viaţa şi nesocotind ordinele mele. Mi-a răspuns că nu urmăreşte nimic, a făcut asta ca să-mi facă o plăcere şi ca să-şi aducă aminte, după război, cum şi-a serbat ziua onomastică pe front mâncând friptură de cocoş de la inamic, împreună cu comandantul său. Văzând cu câtă sinceritate îmi spune acest lucru, m-am înduioşat şi m-am îndreptat cu el spre prosopul pe care erau aşezate friptura şi cozonacul, şi am luat loc, amândoi, jos pe iarbă, şi am început să mâncăm. Cozonacul, mi-a spus, a fost făcut de brutarul companiei, care făcea pâine pentru companie. După ce ne-am săturat şi am băut apă din bidoane i-am mulţumit, şi Străoanu a plecat mulţumit şi vesel spre grupul de comandă, făgăduin- du-mi că, pe viitor, nu va mai călca ordinele mele.

Străoanu face una lată de tot, faptă ieşită din comun

Nu au trecut decât câteva zile şi Străoanu face una mare de tot, una de care ne-am mirat cu toţii, care pe mine m-a dezarmat. Nu am putut să iau vreo măsură contra lui, că iarăşi a încălcat ordinele. Iată despre ce este vorba. în spatele inamicului, într-o vâlcea, cam la 800 de metri în spatele liniei t, era un vagon pe roate, din acelea ce se folosesc la câmp, ca dormitor pentru oameni şi pentru diferite obiecte şi unelte de lucrat la câmp. Nu ştiu de ce rămăsese acest vagon acolo şi cu ce scop, dar Străoanu, într-una din nopţi, îi făcuse o vizită şi găsise în el două butoaie a 200 de litri de petrol, pline ochi, lopeţi mari, târnăcoape şi greble. Vizita lui nu a fost destăinuită nimănui. A trecut prin linia inamică ca o pasăre, nimeni nu l-a simţit, atât la ducere, cât şi la întoarcere. Îl frământa gândul şi-şi făcea planul cum să-l aducă de acolo în linia noastră, nu numai ca să folosească petrolul, ci, ascuns în vâlceaua ocupată de noi, să facă din el un dormitor pentru iarnă sau post de prim ajutor pentru răniţi.

într-una din seri, după terminarea distribuţiei hranei, ţine calea căruţei la intersecţia drumului ce mergea spre trenul de luptă, adică spre sud, cu cel din valea Zarizei, care străbătea ambele linii de foc.

îl întreabă pe conductor dacă a primit sau nu ordin de la mine ca să-i dea caii şi hamurile, să scoată o căruţă din apropiere. Conductorul i-a spus că nu a primit nici un ordin in acest sens, dar, dacă lucrurile stau astfel, el îi dă caii şi hamurile şi aşteaptă până vine el.

Atât a aşteptat caporalul Străoanu. A deshămat caii, a sumeţit şleaurile şi a pornit spre linia 1. Ajuns acolo, dă peste linia locot. Mogoş, care îl întreabă ce este cu el şi ce face cu caii înhămaţi. Străoanu îi răspunde că are ordin de la mine să treacă la inamic şi să aducă vagonul care se vedea şi din poziţia lui Mogoş. „Bine, bine, ai ordin, dar eu nu ştiu nimic. Dl căpitan Păsat trebuia să mă anunţe şi pe mine, că treci doar prin sectorul meu şi de unde ştiu eu că tu nu vrei să dezertezi şi să treci şi caii la inamic? Vreau să-l întreb la telefon pe dl căpitan Păsat, că am şi eu aici o răspundere.“ Lt. Mogoş pune mâna pe telefon să mă întrebe, dar Străoanu, băiat deştept, care prevăzuse acest lucru, întrerupsese legătura, tăind firul telefonic, aşa că lt. Mogoş nu a putut lua legătura telefonică. Văzând că nu se poate vorbi, Străoanu îi spune să-l lase să treacă, că timpul se scurge repede şi să aibă grijă să-i facă protecţia cu foc când va veni cu vagonul, şi asta numai în cazul când inamicul îl simte şi deschide foc asupra lui, şi vrea să-i taie retragerea.

Locot. Mogoş îi dă drumul să plece şi Străoanu trece cu caii, cărora le bandajase picioarele cu cârpe, aşa că nu se auzea nici un zgomot.

Pe locurile studiate de el, a ajuns cu bine, a înhămat caii, şi cum de la vagon spre liniile noastre era o pantă coborândă, a ajuns cu bine cu vagonul la postul de comandă al batalionului. A avut grijă să-mi înnoade firul telefonic la înapoiere, stabilind legătura.

A predat caii conducătorului, care i-a înhămat la căruţă şi a plecat să aducă hrana pentru a doua zi. Eu habar nu am avut de cele ce s-au întâmplat puse la cale de caporalul

Străoanu şi, în dimineaţa următoare, mă trezesc cu sentinelele schimbului trei că mă anunţă că a venit Străoanu şi a adus vagonul pe roate. Am ieşit afară din aşa-zisul adăpost şi mare mi-a fost mirarea când am văzut vagonul cu uşa deschisă şi cu Străoanu în uşă stând pe scara mobilă, pe care nu uitase să o ia. „Ce mi-ai mai făcut, mă omule, iar mi-ai călcat ordinele? Ţii morţiş să te duc la Curtea Marţială? Ţii morţiş să-ţi rămână oasele prin aceste locuri?" De data aceasta, Străoanu nu mai era cu capul plecat, nu mai avea mina unui om care regretă că, din nou, a călcat ordinele. Se scoală de pe scară şi-mi spune aşa: „Eu nu vă înţeleg, domnule căpitan, dacă aş fi în altă unitate, comandantul m-ar felicita pentru faptele mele, s-ar mândri cu mine, pe când dumneavoastră mă certaţi şi nu mă lăsaţi să fac ceea ce pot face, ceea ce sunt sigur că-mi reuşeşte. Pentru a aduce acest vagon aici, am meditat mult, am fost la el de câteva ori în timpul nopţii, şi numai când am fost sigur că-l pot aduce fără riscuri l-am adus. Nu am călcat ordinile dumneavoastră decât că nu v-am cerut caii şi, dacă nu am cerut caii, eram sigur că nu aprobaţi iniţiativa mea. Am făcut-o, am făcut-o, pedepsiţi-mă cum credeţi, dar eu rău nu am făcut. Nu e rău să ne odihnim şi noi o zi pe săptămână întreg efectivul sau să-l dăm dlui doctor să-l facă sală de operat şi de pansat răniţii, că aţi văzut cum se chinuieşte în cortul de deasupra acelei gropi, fără lumină." Tocmai atunci apare şi colonelul Dimitriu, comandantul de batalion care cred că a auzit tot ce-mi spusese Străoanu, fiindcă îl aud: „Bravo, caporal Străoanu, te felicit şi, cu prima ocazie, am să te propun la o decoraţie pe care o meriţi cu prisosinţă. Ideea fa este foarte bună, ca din el să facem un post de prim ajutor pentru tot batalionul. Ei, odată cu vagonul, ce mi-ai mai adus? – în vagon sunt două butoaie de metal a 200 litri liecare, cu petrol, lopeţi mari, cazmale, târnăcoape, sape, furci şi greble pe care nu le-am numărat. – Bune, bune şi astea, dar cel mai preţios pentru noi este petrolul."

Observ că Străoanu radia de bucurie şi că nu prea se mai uita la mine. A fost chemat adjutantul batalionului, căruia It.-col. Dimitriu i-a dat un raport telefonic la brigadă, unde se arăta ce anume făcuse Străoanu. Brigada a dat ordin să (ie avansat la gradul de sergent şi reabilitat, dar a mai dat ordin ca unul din butoaiele pline cu petrol să fie dus la brigadă. Străoanu era un flăcău bine făcut şi era de meserie măcelar. Era bucureştean, de prin mahalaua Tei. îmi spunea că în sectorul acela el era cel ce dicta tuturor flăcăilor de seama lui şi nimeni din altă mahala nu intra în sectorul lui fără să ştie el. Cine îndrăznea să vorbească cu vreo fată din Tei trebuia să-i ceară voie lui, altfel o păţea urât. Aşa s-a întâmplat cu unul care nu i-a cerut voie, a fost prins, bătut măr, crestat cu cuţitul la ureche, fapt pentru care a fost dat în judecată, condamnat la 3 ani de închisoare, şi de-acolo, trimis pe front pentru reabilitare.

încă una de-a lui Străoanu, dar ultima

Acest om dinamic nu avea astâmpăr. Anumite ore din zi şi le petrecea lângă observator şi, cu binoclul la ochi, sonda sectorul inamic din faţa noastră.

Observa orice mişcare la inamic, le cunoştea orele de masă, poteca pe unde le venea masa, postul de comandă al comandantului, fântâna de unde luau apă etc. Nimic nu-i scăpa.

în timpul acesta, iarna se arăta, cu fiecare zi ce trecea, tot mai geroasă. Noi eram echipaţi, aşa cum am mai spus înainte, în afară de bocanci, cu efecte recuperate de la morţi şi de la răniţi. Iarna venea, dar trupa era tot în chiloţi şi pantaloni peticiţi. Deşi comandantul de batalion ceruse efecte călduroase, pentru iarnă, izmene, flanele, cojocele, ciorapi, nu ne sosise nimic până atunci. Poate că şefii cei mari nu se gândeau la aceste unităţi formate, cum am mai spus, din elemente trimise pentru reabilitare, deşi erau tot oameni, tot luptători şi poate dintre cei mai buni din trupele diviziei. Dăduseră, de multe ori, dovada unei vitejii demne de soldatul român, dar nu se ţinea seama de asta, erau consideraţi oameni proscrişi.

în asemenea condiţii de trai, în fundul şanţului plin cu apă şi noroi, stăteau sărmanii cu pândarul la creasta şanţului, povestindu-şi, fumând, dacă şi care aveau, bineînţeles, sau prăjind, pe câte o tinichea sau în gamelă, grâul ce-l culeseseră noaptea de prin lanurile nesecerate şi pe care-l frecaseră în mâini şi-l vânturaseră, suflând în el pe foaia de cort.

Noroc cu foaia de cort pe care o puneau noaptea peste pătură, de cele mai multe ori udă, de ploi şi ninsoare. Să nu ai apă câteodată nici de băut, darămite să te mai speli! Nu mai vorbesc de o baie sau apă caldă, pentru a te spăla pe picioare sau să te schimbi la ciorapi sau să sorbi o cană de ceai fierbinte. Să stai, toată ziua şi toată noaptea, în aceste condiţii este îngrozitor. Nu erau suficiente ziarele, revistele pe care le aveam ca să ne smulgă din plictiseală sau să-i facă să uite mizeria din trasee. Numai cel ce a trăit asemenea momente, cel ce a mâncat pâinea tăiată cu toporul, ciorba rece, a răbdat de sete, l-a plouat şi nins fără a avea alt adăpost decât foaia de cort, udă şi aceea în permanenţă, numai «cela îşi dă seama ce înseamnă să duci viaţă de soldat, fie cl şi ofiţer, în linia 1, gata oricând să fii străpuns de un glonţ «le la inamic.

Străoanu, în zilele lui de cercetare a sectorului inamic, descoperise un adăpost unde veneau soldaţii inamici cu gamelele în mână şi plecau după 15-20 de minute. În altă zi a observat cum câţiva au venit şi au intrat în adăpost, după care au plecat cu efecte militare în braţe. Din toate astea, Străoanu a dedus că acolo, în acel adăpost, se distribuia hrana şi se împărţeau efecte de iarnă, deci era un loc pe care trebuia să-l viziteze neapărat. L-au tentat mai mult efectele militare sau echipamentul de iarnă, nu numai pentru el, dar şi pentru cei mai slăbuţi fizic. Erau destui din aceştia, pe care hrana mizerabilă, ploile, zăpada, frigul şi lipsa de igienă îi slăbiseră şi aveau feţele pământii. Şi-a iixat vizita pentru orele 14, şi pentru asta a pornit până să se lumineze de ziuă să se apropie şi să se ascundă în apropierea adăpostului, pe întuneric. El nu purta altă armă decât baioneta şi revolverul, plus 5-6 grenade, montate gata şi atârnate la centură. Fiind de meserie măcelar, mânuia foarte bine cuţitul, adică baioneta, iar cu revolverul, de asemenea, trăgea destul de bine. Grenada o azvârlea cu precizie şi la distanţe mari, tot ca atunci când, în mahalaua Tei, arunca pietre sau cuţitul de măcelar la fix, cum spunea el, in cei ce călcau mahalaua fără ştirea lui.

Ajuns în apropierea acelui adăpost s-a ascuns bine şi a aşteptat să vadă ce se petrece acolo, direcţiile de unde venea inamicul, cât timp stăteau, cu ce intrau şi cu ce ieşeau, unde se duceau după aceea. Din spatele liniei de luptă inamice, au sosit patru soldaţi cu marmitele cu mâncare caldă. După distribuirea lor, au ieşit din acel adăpost şi au făcut calea întoarsă, dispărând prin şanţurile de comunicaţie. Cei ce veniseră pentru gustarea de dimineaţă la fel au plecat din acel adăpost spre locurile lor de luptă, furişându-se prin şanţurile lor adânci. Linia de luptă inamică din faţa noastră era foarte bine întărită. Aveau şanţuri de tragere, pe trei linii, în poziţia în picioare, legate între ele prin şanţuri de comunicaţie, de asemenea în poziţia în picioare, aşa că

poziţiile inamicului erau foarte tari. Aveau multe cazemate din beton, în care se găseau arme automate şi tunuri anticar, de asemenea bine camuflate. Numai nişte ochi buni ca ai lui Străoanu puteau observa câte ceva în poziţia inamicului. Era ora 14 când lui Străoanu i se făcuse foame şi când a încetat orice mişcare în adăpostul inamic.

Aruncându-şi, încă o dată, privirea împrejur, ca să se asigure că nu este văzut de nimeni, Străoanu se strecoară ca o nălucă şi ajunge în faţa uşii adăpostului. Cu pistolul în mâna dreaptă, deschide uşa şi intră în adăpost. înăuntrul adăpostului se găsea un singur soldat, şi acela trântit pe un pat şi cu ochii în tavan. La vederea lui Străoanu, a rămas încremenit de spaimă, nu a mai avut timp să pună mâna pe vreo armă ca să se apere, că Străoanu l-a şi culcat la pământ cu baioneta pentru a nu face zgomot. Terminând repede cu cel ce-i stătea în cale, Străoanu se apucă să facă o legătură din cinci pufoaice şi cinci pantaloni, tot de pufoaică, şi alt pachet cu cinci perechi de pâslari, pe care le pune pe spate ca pe nişte desagi. Pe când le cumpănea bine pe spate, vede, pe o ladă cu muniţii, două gamele cu caşa de mei. Lasă legăturile şi se apucă să mănânce. în acest timp, un soldat inamic, care probabil îl văzuse pe Străoanu că intrase în adăpost, a aruncat pe fereastra uşii adăpostului o grenadă care a explodat chiar între picioarele lui Străoanu. După explozie, soldatul inamic deschide uşa şi intră în adăpost, unde era numai fum şi nu se putea vedea bine. în timp ce căuta cu ochii pe Străoanu, acesta, din locul unde căzuse, cu ambele picioare făcute praf de sub genunchi, cu un foc de pistol, l-a culcat la pământ. Dându-şi seama că este rănit grav, că va fi omorât de inamic dacă rămâne mai departe acolo, îşi desfăşoară moletierele de pe picioare, făcând din ele câte un garou deasupra ambilor genunchi, se strânge cu ele pentru a opri hemoragia. După această treabă, târâş, iese din adăpost şi, nesimţit de nimeni, trece din nou linia inamicului, şi pe la mijlocul nopţii ajunge, sfârşit de puteri, în

apropierea postului de pândă al lt. Dăneţ. De-acolo, cu vocea aproape stinsă, strigă la pândar să anunţe pe lt. Dăneţ, să trimită o targă să-l aducă în liniile noastre. Pândarul nu credea la început că este un român şi a trebuit să fie recunoscut de un comandant de grupă, care a trimis după targă. Targa l-a luat şi l-a trimis lt. Dăneţ la postul de prim ajutor al batalionului, la doctorul Farmache. Doctorul i-a dezinfectat numai rănile, altceva nu mai avea ce să-i facă, fiindcă îi trebuiau amputate ambele picioare de sub genunchi. Şi, cum el nu avea nici instrumente pentru acest lucru, l-a pansat din nou şi urgent l-au trimis cu un cărucior sanitar la ambulanţa diviziei. M-au impresionat, în mod deosebit, nu numai curajul lui, ci şi puterea fizică şi psihică. A mers târâş de la orele 15 la orele 23, opt ore, cu sângele închegat pe el şi fără o picătură de apă, atât de necesară unui rănit.

în timpul când a fost pansat şi i se legau alte garouri, pentru oprirea hemoragiei, el nu se văita, cum se vaită orice rănit, deşi ambele picioare de la genunchi în jos erau zdrobite, el se tânguia numai, spunându-şi tot lui: „Ah, Străoane, Străoane, cum de te-a prins pe tine un puturos de bolşevic? Cum de nu te-ai abţinut să nu mănânci din mâncarea lor? Numai în timpul cât ai stat să mănânci ai fost surprins, altfel erai departe cu ce luaseşi, şi nu ţi se întâmpla nimic. Să rămâi tu fără picioare? Să rădă fetele din mahalaua Tei de tine? Să nu mai ştie de frică de tine nimeni din cei nepoftiţi la dans? Nu, nu şi nu. Asta nu se poate, dacă mi se taie picioarele mă sinucid, nu vreau să trăiesc din mila nimănui.” Aşa a ţinut-o şi când l-am urcat în cărucior şi l-am trimis la ambulanţa diviziei. A fost cea din urmă ispravă a lui Străoanu, şi nu am să-l pot da uitării niciodată. Asemenea oameni nu se pot uita, nici ei, nici faptele lor.

Soldatul Găină

Aşa îl chema pe şeful centralei telefonice a Batalionului 991 infanterie. Era un omuleţ brunet, cu păr şi ochi negii, sprâncene stufoase şi tare vioi. Era ca argintul-viu, cum se spune, dar era cu ţinuta tot timpul în dezordine. Nu-l vedeai niciodată încins cu centura sau mantaua încheiată, iar viziera de la capelă nu-i sta niciodată în faţă, totdeauna era spre urechea dreaptă sau stângă. Avea, ca ajutor, un singur telefonist, şi amândoi mâncau şi dormeau lângă centrala vârâtă într-o groapă. Deasupra gropii era pusă o foaie de cort pe patru beţe. Găină făcea legătura cu cele cinci companii, cu plotoanele de mitraliere, cu bateria de 120 mm şi cu brandurile, plus legătura directă cu Brigada a 5-a infanterie, a lui Cernăianu.

Firele de legătură erau întinse pe pământ şi nu erau duble. Fiindcă firele erau întinse pe pământ, secretele convorbirilor au fost cunoscute de inamic. Inamicul cunoştea absolut tot ce se vorbea, fiind legat de firele noastre, aşa cum am spus mai înainte.

Într-una din zile, cam pe la ora 11, inamicul începe un bombardament al poziţiei noastre, cu tot felul de tunuri şi branduri. Era un infern, nu altceva. Noi, în alarmă, pregătiţi să-l primim pe inamic, ca de obicei, cu focuri de tot felul şi să nu-l lăsăm să se apropie de poziţiile noastre. Eram în legătură cu toţi comandanţii de companii, mitraliere şi branduri, care ne ţineau la curent cu tot ce se petrece la inamic. Cu tot bombardamentul acela infernal, inamicul nu dădea semne că va ataca, nu se observa nici o mişcare deosebită. Raportasem şi la brigadă că inamicul se pregăteşte de atac şi aşteptau şi ei desfăşurarea lui. Amintisem, totodată, brigăzii, să facă atentă artileria din sectorul nostru, să fie gata să deschidă focul pe obiectivele stabilite şi fixate, pe harta comandamentului, de comun acord.

La apelul făcut de noi cu linia 1 nu ne mai răspundea nimeni. Face Găină tot felul de încercări să obţină pe cineva la vreun telefon. Zadarnic însă, nu ne răspundea nimeni. în acest timp, soseşte locotenent-colonel Dimitriu, comandantul batalionului, vede şi dânsul care este situaţia şi, din priviri, ne întrebam: ce facem? Prin agenţi, dacă făceam legătura, riscam să pierdem câteva vieţi omeneşti. Găină vedea cum ne frământam, ne citea în suflet şi pe faţă îngrijorarea, fiindcă trăiam în necunoscut, nu ştiam nimic din ce se petrecuse în faţa noastră, iar brigada ne cerea informaţii despre ce face inamicul.

Deodată, îl aud pe Găină că-i spune ajutorului său ca, după cinci minute, să încerce continuu să obţină legătura cu linia 1, iar el încinge o centură peste manta, iese din groapă, prinde firul telefonic în mână şi merge iute pe fir cu ţigara în gură.

Ajutorul lui, neräbdător ca şi noi, după numai trei minute, încearcă să obţină legătura cu cineva dintre companii. Nu-i răspundea nimeni, totuşi el chema pe rând pe fiecare telefonist de la companii. Trecuseră circa zece minute când, deodată, răspunde o companie, apoi răspund toţi cei chemaţi, unul după altul, şi ne spun şi ei că erau tare îngrijoraţi că nu aveau legătura cu noi. Prin urmare, trăiserăm cu toţii momente de tensiune, fiindcă, după pregătirea de artilerie, urma atacul inamic, era semnul cel mai sigur că va ataca. Firul fusese rupt de o explozie chiar pe firul vâlcelii unde fusese instalat. Ajuns în acest loc, Găină a legat firul şi se gândea să revină la centrală. În momentul când se pregătea să-şi aprindă ţigara, mulţumit că stabilise legătura cu linia 1, aude paşi şi vorbele a doi oameni care se apropiau de el. Nu vorbeau româneşte. Era limba inamicului şi, la auzul ei (spunea bietul Găină), a încremenit, a crezut că s-a terminat cu el, o să-l ia prizonier sau o să-l împuşte. Şanţul unde se reparase firul era destul de adânc, nu era un şanţ făcut de mâna omului, ci un şanţ adâncit de ploi, aşa că

Găină nu a putut fi văzut. Pe măsură ce se apropiau de el, inima îi bătea aşa de tare (spunea Găină), de credea că cei doi soldaţi inamici îi aud bătăile inimii şi o să-l descopere. A mai aşteptat el câteva secunde, care i s-au părut ore, şi pe cei doi soldaţi, înarmaţi fiecare cu câte un pistol-mitra- lieră (cu balalaică cum spuneam noi) atârnate pe umăr, cu câte un săculeţ cu grenade şi cu câte un pachet mare de manifeste. Au trecut de el la circa cinci paşi. Găină, ca împins de un resort, iese afară din şanţ, bagă mâna în buzunarul mantăii, scoate tabachera lui de metal şi ridică dreapta, strigând pe limba lor: „Mâinile sus!" Cei doi soldaţi surprinşi de Găină, când se întorc cu faţa înapoi şi-l văd pe Găină cu tabachera în mână, au crezut că are ori pistol, ori grenadă, şi au ridicat mâinile sus. Le-a făcut semn să arunce balalai- cele, sacii cu grenade şi pachetele şi să meargă mai departe. Cei doi soldaţi au executat întocmai ordinul, şi Găină le-a luat

pistoalele, le-a pus după gât la el, apoi le-a făcut semn să ia pachetele cu manifeste, apoi le-a arătat să meargă înainte, iar el după ei la 8-10 paşi înapoi cu pistolul lui în poziţie de tragere.

În circa 10 minute a sosit cu ei la postul de comandă al batalionului, aproape de centrala lui. Eram cu comandantul de batalion, colonel Dimitriu, când Găină ne prezintă pe cei doi prizonieri. Când a ajuns cam la 15 paşi de noi, ne-a spus aşa: „Domnule colonel, domnule căpitan, luaţi-i în primire, aveţi grijă să nu fugă", iar el s-a repezit şi s-a aşezat pe o piatră din apropierea mea. Era galben la faţă, ud leoarcă de sudoare şi cu gura uscată de sete. I-am pus repede o ţigară aprinsă în gură şi l-am lăsat să-şi revină din emoţiile prin care trecuse, după care mi-a povestit totul, aşa cum am scris mai sus.

Când a ajuns cu povestitul la momentul când s-a ridicat din şanţ cu tabachera în mână şi le-a strigat celor doi să ridice mâinile sus, s-a sculat de pe piatră şi, cu tabachera în mână, ne-a arătat scena cum s-a petrecut. A luat apoi unul din pistoale în mână şi ne-a explicat că habar nu avea dacă este sau nu încărcat şi că nici nu ştia să-l mânuiască, să se folosească de el, în cazul că cei doi prinşi ar fi încercat cumva să se repeadă la el. Cei doi prizonieri, erau foarte atenţi la explicaţiile lui Găină şi au înţeles, din cele arătate cu tabachera şi cu pistolul-mitralieră, că Găină nu avea grenadă, ci doar o tabacheră şi că habar nu avea de mânuirea pistolului-mitralieră. Deodată, amândoi râzând întreabă: „Cum, nu ai avut grenadă în mână? Nu ai ştiut să mânuieşti pistolul-mitralieră?”

Translatorul nostru le confirmă că, în adevăr, Găină a avut o tabacheră în loc de grenadă şi că nu ştie să mânuiască pistolul-mitralieră.

Amândoi prizonierii se duc la Găină, îl felicită întinzân- du-i mâna, dar se bat la cap că ei nu au ştiut că Găină are o tabacheră în mână, nu o grenadă. Translatorul nostru le confirmă că, în adevăr, aşa a fost.

Prinşilor li s-au dat ţigări, dar le-au refuzat. Seara au fost daţi în primirea plotonierului Pencia, şi, cu escortă, au fost trimişi la brigadă, aşa cum era ordinul.

Centralistul Găină a fost felicitat şi propus pentru decorare, dar, căzând şi el odată cu noi în captivitate, au căzut şi propunerile, şi nu mai ştiu nimic de el.

Ochitorul de la secţia de branduri

ÎI mai spuneam acestui om şi „căpitanul”. Aşa era cunoscut în întregul batalion şi lui îi făcea mare plăcere să i se spună: „Ce faci, căpitane? Unde mergi, căpitane? Ia trage tu, căpitane, 3-4 lovituri şi scoate din funcţie arma aceea automată.”

Era un excelent ochitor cu brandul, din 2-3 lovituri încadra ţinta, iar a patra sau a cincea era lovitura de efect, cu care distrugea ţinta. Stagiul militar îl făcuse într-un regiment de artilerie şi fusese lăsat la vatră cu gradul de sergent, latã de unde îşi căpătase numele de „căpitan”. Când s-a trecut Prutul, el era ochitor la un tun în bateria unde îşi făcuse stagiul şi a luat parte la luptele din Basarabia. Ajuns la Odessa, regimentul din care făcea parte a trecut în rezervă pentru odihnă şi refacere, fiindcă suferise pierderi mari în oameni, cai şi materiale. Fiind un băiat deştept şi ştiind cum să se descurce, a fost trimis de regiment la Bucureşti, în delegaţie, cu acte importante la Marele Stat Major.

Câţiva ofiţeri şi comandantul lui de baterie l-au rugat să le ducă la familiile lor din Bucureşti scrisori, iar la înapoiere să le aducă din ţară pachete şi haine mai bune.

A plecat delegatul nostru, a dus corespondenţa la Marele Stat Major, a predat la familii scrisorile, spunându-le că pe ziua de... trece pe la fiecare să ia şi să le ducă la Odessa.

în acest timp cât stătuse în Bucureşti, a aflat că unii fac afaceri mari pe socoteala războiului, că se îmbogăţesc peste noapte, că nu-i prinde nimeni şi că nu i-ar sta rău nici lui dacă s-ar apuca de nişte afaceri bune şi că ar scăpa şi de

front, iar în cazul că ar fi prins ar scăpa, plătind gras, în dreapta şi stânga, cum era obiceiul.

Tot gândindu-se de ce afacere să se apuce, întâlneşte un student de pe la Sibiu, anul 2 la medicină veterinară, care era repartizat la un regiment de artilerie să-şi facă stagiul cu termen redus. Studentul era chiar din sat de la el. îl opreşte pe stradă şi-l invită la un restaurant de clasa a 3-a şi se aşază la o masă în fundul sălii. După ce comandă o gustare şi o sticlă cu vin, îi face sergentului următoarea propunere de îmbogăţire foarte rapidă şi cu riscuri mici. Propunerea era ca, amândoi, el îmbrăcat în uniformă de căpitan, cu toate actele în formă, iar celălalt, tot militar îmbrăcat, să meargă în diferite sate bogate, sub pretextul că vor lua caii de rechiziţie, de la boierii cu moşii şi de la oamenii mai înstăriţi ai căror cai scăpaseră de rechiziţie.

Toţi cei vizaţi să dea caii, adică cei mai bogaţi, vor fi bucuroşi să dea câteva mii de lei ca să scape cu caii neluaţi la recii iziţie. Studentul, care trebuia să facă pe medicul veterinar, era deja echipat cu hainele militare, cu gradul de sergent |ic umăr şi galonul de termen redus. Din hainele luate pen- lru a le duce la Odessa la unii ofiţeri şi-a aranjat şi el un costum fain, inclusiv sabia necesară. A mai făcut rost şi de un carnet de ordine de serviciu, o ştampilă rotundă, tuşieră, şi şi-a falsificat o legitimaţie de ofiţer. împreună cu studentul înarmat cu o siringă şi o sticlă mare cu apă distilată, au plecat la drum şi la fapte.

Mergeau în satele bogate, dar nu le luau la rând. Mergeau într-un judeţ din Moldova şi nu mai mult de 3-4 sate, apoi treceau în Oltenia, apoi în Dobrogea, care trebuiau să (ie în jurul unei căi ferate şi distanţate mult unele de altele.

După ce îşi completa ordinele de serviciu şi o adresă cu nr. şi ştampilă către un şef de post şi către primarul comunei, în care li se cerea să dea tot concursul pentru achiziţionarea unui număr cât mai mare de cai, se prezenta la primar şi la şeful de post de jandarmi, ca să strângă caii din comună, să fie văzuţi de medicul veterinar delegat şi de către căpita- nul delegat în vederea rechiziţionării.

Primarul şi şeful de post trimiteau de urgenţă, fie să se bată toba, fie să se sune cu goarna, ca a doua zi, la orele opt, toţi caii să fie adunaţi la primărie pentru a fi văzuţi de medicul veterinar şi cei ce vor corespunde din punct de vedere al sănătăţii să fie rechiziţionaţi. Vă închipuiţi ce era pe bietul om, care mai scăpase câte un cal cu care să-şi hră- nească familia. Chiar şi chiaburii şi boierii căutau cu orice preţ să facă ceva să nu i se ia caii de muncă, deşi aveau scutire. Până a doua zi satul fierbea. Rudele şi cunoscuţii primarului şi şefului de post căşunau pe capul lor şi îi rugau să facă ce o face, că dau o sumă oarecare, numai să intervină pe lângă căpitan şi doctor, să-i lase calul. Ei îl trimiteau la căpitan, căpitanul la doctor, doctorul la căpitan, că el hotărăşte şi aşa lumea nu mai ştia la cine să intervină să scape caii. La ora 8, bieţii oameni, cu caii de căpăstru şi neţesălaţi în mod intenţionat, să pară slabi şi urâţi, să nu corespundă la rechiziţie, veneau la primărie. Aici medicul veterinar, respectiv sergentul cu termen redus, le făcea câte o injecţie la ochi sub pleoapă, cu apă distilată, ca să vadă dacă, a doua zi, apare la ochiul injectat reacţia injecţiei. După aşa-zisa maleinizare, oamenii plecau cu caii acasă, urmând ca a doua zi la orele opt să vină din nou cu ei să fie văzuţi de medic, şi cei găsiţi sănătoşi de medic să fie trecuţi pe tabel, urmând să fie luaţi la rechiziţie. În timpul acesta, începeau târguielile. Comisia militară era îngăduitoare, spunând primarului şi şefului de post că, pentru rudele sau intimii lor, le făcea un hatâr lăsându-le caii. Primarul şi şeful de post

muşcau deci din nadă, ca peştele în viermele pus în undiţă, şi se făceau că nu văd ce se aduce comisiei militare. Veneau bieţii oameni cu câte 500 de lei de cal, cel puţin, plus o gâscă sau curcan, sau chiar o putinică de brânză. Chiaburii şi unii din boieri, care aveau moşii prin apropiere, apoi aceia dădeau mulţi bani şi mai multe putini cu brânză. La orele 8, medicul vedea din nou caii şi, fiindcă nimeni nu se pricepea să vadă cum arată o reacţie, dicta căpitanului care scria pe un tabel „BUN PENTRU RECHIZIŢIE" sau „INAPT", după cum omul adusese bani, curcani sau putinica cu brânză. Femeilor ai căror bărbaţi erau pe front li se spunea din prima zi că lor nu li se vor rechiziţiona caii. Din această afacere, primarul şi şeful de post câştigau şi ei, iar comisia militară pleca cu cel puţin 50.000 de lei, bani peşin, plus curcani, gâşte, putini cu brânză, puse, la plecare, la patvagon.

La plecare li s-a mai spus oamenilor care nu aduseseră nimic să fie gata cu caii de predare în circa opt zile. Curcanii, gâştele şi brânza se transportau în vagon şi, pe urmă, se transformau în bani.

Urma, apoi, altă comună de la capătul judeţului, apoi alta din alt capăt de judeţ şi, astfel, zisa noastră comisie de rechiziţie avea circa 100.000 de lei la buzunar în timp de o săptămână.

în timp ce veniturile creşteau cu viteză mare, creştea şi barba şi mustaţa căpitanului, pentru a nu fi recunoscut. A mers treaba asta vreo două luni de zile, şi căpitanul şi-a cumpărat, la Sibiu, o casă pe numele mamei lui, alta pentru o soră, pe numele ei.

Dar, într-una din zile, căpitanul nostru a spart ulciorul cu care a cărat destulă apă. Şi ulciorul s-a spart într-o gară. Venea, împreună cu medicul lui veterinar, dintr-un judeţ din

Ardeal, şi trebuia să schimbe trenul în gara Ploieşti. Cu bărbuţă, ochelari şi mustăcioară, mergând pe peron cu sabia la şold şi armat de veterinar, este recunoscut de către un sergent-major cu care făcuse serviciu în aceeaşi unitate şi cu care plecaseră pe front, la Odessa. Şi el l-a recunoscut pe sergent-major, care făcea pe aghiotantul de serviciu al ofiţerului de serviciu pe gară. Mai era numit acest ofiţer şi ofiţer de serviciu pe gară, care avea anumite atribuţiuni cu militarii. Căpitanul intră în sala de aşteptare clasa I, ca să scape de urmărirea sergentului-major. Sergentul-major intră după el în sală, şi, fără să-l salute, i se adresează direct: „Bă, de când te-a avansat căpitan?" A căutat căpitanul să-l pună la punct, dar serg.-major tot nu s-a lăsat. A chemat imediat pe comandantul gării în sala de aşteptare şi l-a arătat pe falsul căpitan. Comandantul gării, un sublocotenent, nu a îndrăznit să-i ceară legitimaţia, din contră, şi-a cerut scuze în locul serg.-major, care spunea că poate l-a confundat. Serg.-major iese din sala de aşteptare şi, din întâmplare, se întâlneşte cu un maior, căruia îi raportează că un sergent dezertor de pe front se ascunde în uniformă de căpitan şi-l roagă să-l aresteze. Maiorul, pus într-o asemenea situaţie de serg.-major, intră în sala de aşteptare şi se duce la falsul căpitan, explicându-i cum serg.-major insistă să-l legitimeze, că nu este căpitan, ci doar un sergent dezertor, rugându-l să se legitimeze. Căpitanul se legitimează, având toate documentele, şi maiorul este nevoit să-şi ceară scuze. Serg.-major însă îi spune maiorului că va răspunde în faţa şefilor pentru uşurinţa de care dă dovadă în arestarea şi demascarea unui dezertor. Lumea se strânsese ca la urs, şi atunci maiorul a fost nevoit să-l invite pe căpitan la comanduirea pieţii pentru clarificarea situaţiei. înainte de a pleca spre comenduire, căpitanul cere voie maiorului să meargă la WC, dându-şi cuvântul de onoare că nu va fugi. Maiorul i-a dat voie, dar l-a escortat stând la uşa WC-ului. Atât i-a trebuit căpitanului nostru, să fie singur şi să arunce în WC ştampila rotundă şi toate actele compromiţătoare, după care, uşurat a ieşit din WC şi a urmat pe maior la comanduire. Pe drum, a mărturisit maiorului că, în adevăr, este dezertor. Comenduirea i-a dresat acte pentru dezertare, port ilegal de uniformă şi înşelăciune şi l-a trimis la închisoare, urmând să-l judece.

După ce şi-a cumpărat case pe numele mamei şi sorei lui, îi mai rămăseseră destui bani. A angajat, ca avocaţi pentru proces, pe cei mai renumiţi avocaţi din Bucureşti, pe fraţii Mora, nu ca să-l achite, ci să nu-l condamne mai mult de zece ani. Dacă-l condamna peste zece ani trebuia să-i ispăşească, iar sub zece ani, îl trimitea pe front pentru reabilitare. A fost condamnat la nouă ani şi zece luni, şi în felul acesta a fost trimis pe front pentru reabilitare şi pentru port ilegal de uniformă.

Pentru că purtase uniformă de căpitan, noi îi spuneam „căpitanul”. Povestea asta scrisă de mine mi-a povestit-o el, mergând spre front. Interesant este că acest om, cu câteva zile înainte de a fi încercuiţi în Cotul Donului, mi-a spus că ar fi mai bine dacă ne-am retrage şi am ocupa o poziţie la circa 20-25 km mai înapoi, că, din pregătirile ce face inamicul şi cum noi nu mai suntem cu efectivele cu care am venit, este sigur că nu vom putea rezista.

Aşa a fost, iar el, în ultimele 24 de ore, nu a mai fost văzut .şi, mai mult ca sigur că, în noaptea de 20/21 noiembrie, a plecat, ca mulţi alţii, spre sud şi au scăpat de încercuire, şi poate şi din război.

Popa Leu

Orice război se pregăteşte nu numai din punct de vedere militar, el trebuie pregătit şi din punct de vedere politic.

Soldatul trebuie să ştie pentru ce luptă. Luptă el pentru apărarea sfintei brazde, lăsate de bunici moştenire, sau luptă pentru interese străine, pentru cucerirea de teritorii şi subjugarea altor popoare? De când se ştie, poporul nostru nu a dus niciodată un război de cotropire, el şi-a apărat totdeauna vatra strămoşească, unde are îngropate oasele moşilor şi strămoşilor.

Dacă am fi avut un motiv să trecem Prutul, ca să aducem la Patria Mamă, Basarabia şi Bucovina, luate pe nedrept, că se ştie că au fost ale noastre, moştenire de la Ştefan Vodă, apoi nu trebuia să trecem Nistrul, nu aveam ce căuta acolo. Nefiind pregătiţi politic din acest punct de vedere, naţia întreagă a urmat pe Antonescu şi a trecut Nistrul, unde nu aveam ce căuta. Excepţie au făcut câţiva generali care au preferat să fie scoşi la pensie, dar nu au fost de părerea lui Antonescu. în această situaţie, conducerea a făcut apel la credinţa poporului, la religie. Au mobilizat pentru fiecare unitate câte un preot, le-a dat gradul de căpitan şi solda respectivă.

Bucuria popilor a fost mare. A mai apelat conducerea şi la Petre Lupu de la Maglavit, care era plimbat cu avionul la unităţile de pe front. Preoţii ţineau predici şi spuneau că războiul în Răsărit este un război sfânt, că trebuie să distrugem pe necredincioşii de bolşevici.

Un asemenea preot a avut şi unitatea noastră, se numea Leu şi era nepotul mitropolitului din Cernăuţi. Fusese scos din puşcărie şi trimis pe front pentru reabilitare. Intrase la puşcărie pentru politică legionară. Jucase un mare rol pe timpul lui Codreanu. Luase parte la diferitele nelegiuiri ale acestor tâlhari, mergând în fruntea lor cu crucea într-o mână şi cu pistolul în cealaltă.

Era tânăr, înalt, bine dezvoltat, semănând cu un atlet, dar mai bine cu un tâlhar de drumul mare. Numai figură de popă nu avea. Câtva timp, s-a ocupat numai cu înmormântarea celor căzuţi, în cimitirul despre care am vorbit. O ducea bine popa al nostru, mânca bine, dormea şi mai bine într-o casă din satul Verhnîi Fominski, iar coana preoteasă primea acasă solda lui de căpitan. Tot mai bine era pentru el în ţară, dar trebuia să se reabiliteze. Iată ce a făcut popa nostru ca să se reabiliteze: a venit pe linia 1 sub motiv că vrea să vadă pe soldaţi şi să stea de vorbă cu ei, să le mai ridice moralul. S-a întâmplat ca, tocmai atunci, inamicul să tragă, după obiceiul lui, cu brandurile de toate calibrele, să ne dărâme şanţurile şi adăposturile. S-a întâmplat că nimeni, în ziua aceea, nu a fost rănit.

Dar, tot atunci, s-a întâmplat ca popa nostru să fie atins la picior de o schije, care nu reclama trimiterea lui la ambulanţă. Trebuia pansat pe loc şi rana se vindeca uşor, sub îngrijirea medicului nostru. Popa a făcut însă pe nebunul. De unul singur şi fără nici o aprobare, a părăsit frontul cu ocazia plecării unor căruţe care mergeau după alimente la ambulanţa diviziei, iar de acolo a fost transportat în ţară. Era doar nepotul mitropolitului. Astfel, popa Leu a fost reabilitat şi decorat, ca unul ce a fost rănit în linia 1, în lupta crâncenă cu necredincioşii. Iată ce baftă a avut acest legionar, nepot de mitropolit, pe când cei care au fost propuşi pentru reabilitare, ca unii care s-au distins în lupte în mod deosebit, nu au fost reabilitaţi. Iată dreptatea acelor timpuri.

Luptele din zilele de îg, 20, 21 noiembrie 1942 din Cotul Donului

încă din dimineaţa zilei de 19 noiembrie, inamicul a pregătit ofensiva pentru lichidarea trupelor noastre din Cotul Donului. începând de la stânga spre dreapta, trupele care se aflau pe poziţie erau aşezate în ordinea următoare: diviziile 9,11, 5, 6, şi 13 şi divizia de tancuri în rezervă, apoi Divizia a 14-a. Erau, în total, şase divizii cu efectivele complete, plus divizia de tancuri. Pentru forţele inamice din faţa noastră eram egali ca efective şi, cu forţele noastre proaspete, dacă atacam, poate că se putea lichida capul de pod. Cum am arătat şi mai înainte, cu aceste forţe proaspete se putea câştiga mult de tot şi poate că soarta luptelor lua altă faţă, că se ameninţa Stalingradul din flanc.

în noaptea de 19 spre 20 noiembrie, inamicul a bombardat tot timpul poziţiile noastre, cu tot felul de calibre. De asemenea, aviaţia a aruncat în timpul nopţii, la lumina paraşutelor, bombe de-a lungul frontului, că nu mai ştiam, la un moment dat, unde să ne ascundem. Comandamentul nostru ne cere, în ziua de 20, la orele 11, să jalonăm linia frontului nostru, să se ştie precis locul unde ne aflăm, ca să poată opri cu foc inamicul care ataca. Am jalonat noi linia pe care ne găseam, întinzând, peste tranşeele din faţă, cămaşa din raniţă sau câte un şervet, ceva alb, ca să fie văzut de aviaţia noastră, ca să traseze pe hartă locul unde ne aflăm.

Era şi o ceaţă deasă la acea oră, încât aviaţia noastră nu a putut determina locul sau poziţia pe care ne găseam. În ziua şi noaptea de 19 spre 20, nu s-a mai putut aduce pe poziţie nici un fel de hrană. Căruţele care au încercat să vină spre poziţie au fost distruse, la ieşirea din satul Verhnîi Fominski, de artileria inamicului. Focul inamicului de tot felul care cădea asupra noastră ca o grindină şi foamea care se facea simţită, precum şi zăpada şi gerul care ne strângeau, au început să ne dea de gândit. Nu mai vedeai o figură de om liniştită, vedeai numai figuri crispate şi îngrijorate. Soldaţii şi gradaţii căutau şi ei la noi, la ofiţeri şi vedeau feţele noastre îngrijorate, ca şi ale lor. Din când în când, câte unul mă întreba: „Ce facem, domnule căpitan? Stăm aici ca să ne prindă ca pe şoareci?”

Le răspundeam că nu avem alt ordin decât pe acela de a păstra poziţia şi că, de-i prind pe ei ca pe şoareci, tot aşa mă prind şi pe mine. Noi aşteptăm ordinul brigăzii, nu ne putem retrage fără ordin, nu trebuie să dezertăm de la datorie, trebuie să ne respectăm jurământul de credinţă.

În sectorul diviziilor a 9-a şi a 11-a la stânga şi a 13-a şi a 14-a la dreapta, inamicul a masat, în noaptea de 19 spre 20, forţe superioare de infanterie, cavalerie şi tancuri. Aceste forţe aveau misiunea să spargă frontul pe la flancuri şi să încercuiască toate cele şase divizii române din Cotul Donului.

În ziua de 20, aceste forţe inamice erau masate şi gata să pornească ca un tăvălug peste liniile noastre, cu rândurile rărite, fără muniţii, în special de artilerie, fără hrană.

în această zi, între orele 11 şi 12, ceaţa care plutea la suprafaţa terenului s-a ridicat şi, odată cu ea, şi moralul

nostru, că vedeam ce se petrece de jur împrejur. Un ostaş, indiferent ce grad are, în timpul luptei de apărare pe ceaţă, este cât se poate de neliniştit, neştiind ce se petrece în faţă, şi aştep- tându-se la orice surpriză.

Moralul ni s-a mai ridicat şi din cauză că am auzit un formidabil huruit de motoare în spatele nostru. Era aviaţia de bombardament germană, care venea în sprijinul celor şase divizii româneşti, care nu mai aveau nici o rezervă în spate, în afară de divizia de tancuri, comandată de generalul Gherghel.

Avioanele acestea nu erau însoţite, ca de obicei, de aviaţia de vânătoare şi veneau în coloană câte trei în linie.

Am numărat 87 de bucăţi până în momentul când cele din cap au ajuns deasupra trupelor duşmane, concentrate pentru atac, la flancul stâng al Diviziei a 9-a infanterie română. Odată ajunse deasupra obiectivului, au început să-şi lase bombele şi să facă la stânga, descriind o jumătate de cerc; cele din cap s-au încolonat după ultimele trei, formând astfel un cerc. Cercul a trecut de trei ori peste obiectiv, lansând bombe de toate felurile şi de toate calibrele.

Era un tunet continuu de explozii. Credeam că se dărâmă cerul. Flăcările exploziilor se vedeau până la noi. Îţi făcea impresia că un nor negru brăzdat de fulgere stă pe loc şi fulgerele trosnesc continuu sau cineva supranatural ţine, sus în cer, un sac cu bombe şi le deşartă deasupra pământului, dar este un sac fără fund. După acest bombardament, avioanele mari, negre şi grele, uşurate de încărcătura lor, au făcut cale-ntoarsă, fără a lipsi vreunul. Curios a fost nu numai faptul că nu le-a ieşit în cale vreun avion inamic, dar artileria antiaeriană a inamicului nu a tras nici un foc. M-am întrebat de ce nu a deschis focul asupra lor, nu a vrut să se descopere, sau a fost surprinsă?

Aceste avioane germane au venit tocmai din Africa, de la armata generalului Rommel, şi nu ştiu dacă or mai fi făcut vreo escală până la noi.

Efectul bombardamentului a fost formidabil, a fost un măcel extraordinar. Au fost munţi de cadavre, de materiale, animale şi tehnică de luptă, aşa ne spuneau unii camarazi care au căzut în captivitate şi au trecut pe acolo, sub escortă, ca prizonieri. Cu toate astea, a doua zi, inamicul a reluat bombardamentul asupra întregului front şi au dezlănţuit atacuri în diferite sectoare, câştigând ici-colo câte o porţiune de teren. După plecarea avioanelor germane, s-a lăsat din nou o ceaţă groasă, de nu se vedea la o distanţă mai mare de 80-100 de metri. Gerul începuse să se lase şi el, şi barometrul moral al nostru, al tuturor, a scăzut din nou, mai ales că ne chinuia foamea, muniţiile erau pe terminate, fără gând de a le împrospăta, deoarece inamicul bombardase trenul de luptă şi regimentar şi ne distrusese toată muniţia. Trăiam cu toţii nişte momente de încordare psihică. înconjuraţi de ceaţă şi bombardaţi continuu, credeam că lumea se va prăbuşi. Către seară, inamicul ne mai slăbeşte puţin cu artileria şi, odată cu întunericul, se aşterne o linişte de mormânt. Am căutat fiecare câte un loc în şanţuri unde să nu fie apă şi unde ne-am aşezat cum s-a putut şi am început să moţăim de somn, sub supravegherea câte unui pândar de fiecare grupă. Cât de mult aş fi dorit să beau un ceai cald, să-mi încălzesc stomacul, sau un mic foculeţ, să-mi dezmorţesc mâinile. Mă gândeam la cei ce au asemenea posibilităţi cât sunt de fericiţi şi cât de nenorociţi eram noi aici, cei ce ne găseam în şanţurile pline cu apă şi zăpadă, de la soldat până la colonel.

Aceste gânduri mi s-au risipit destul de repede şi m-au cuprins altele.

Mă gândeam, acum, ce vină aveam, eu şi toţi ca mine de pe câmpurile de bătaie, să îndurăm asemenea chinuri? Ce legătură aveam eu cu Hitler, Mussolini, Antonescu şi Stalin şi cu nenorocita lor de politică? Ce căutam eu în pustia asta de câmpie rusească? Ce aveam eu şi toţi ca mine de câştigat din acest măcel? Cu ce greşisem eu celui din faţa mea sau el mie, că ne pândeam unul pe altul să ne luăm viaţa? Deodată mi-au venit în minte cuvintele colonelului Dimitriu din timpul marşului spre front, care-mi punea întrebarea: „Ce căutam noi aici, măi Păsat, pentru cine şi pentru ce luptăm noi? Va fi vai de capul nostru, ori vom muri şi ne vor rămâne oasele prin aceste pustiuri, ori vom cădea prizonieri şi vom muri de foame.” M-am deşteptat repede din aceste reflecţii sinistre şi m-am cutremurat la gândul că voi fi făcut prizonier. La un moment dat, n-am mai simţit nici frig, nici foame, şi gândurile mi s-au împrăştiat. Am căzut într-o stare de apatie, nu ştiam ce este cu mine, unde mă aflu, ce rost am cu în acele locuri, departe de ţară la mii de kilometri. în şanţurile noastre era o linişte ca de mormânt. Linişte era şi la inamic, dar liniştea aceea a început să mă neliniştească, căci ea prevestea ceva, şi nu a bine. N-a durat însă aşa mult, şi s-a dezlănţuit un foc de artilerie, mai întâi cu proiectile trasoare, de culoare roşie sau albastră. Apoi au început brandurile de 120 mm să arunce asupra noastră o ploaie de proiectile şi bombe, apoi mitralierele care împrăştiau tot trasoare colorate, după care aviaţia a lansat paraşute luminoase în formă de candelabru. Cerul şi câmpul de luptă erau luminate ca ziua. La lumina lor, inamicul trăgea cu tot felul de armament. Apoi aviaţia a început să lanseze bombe şi grenade. Tranşeele au fost întoarse pe dos, dărâmate şi, sub dărâmături, îngropaţi oameni. Am strigat atunci, în dreapta şi în stânga, celor ce mă puteau auzi, să comunice tuturor de pe linia 1 să se

retragă până în vâlceaua din spatele poziţiei, care se găsea la circa 1 km, şi să se adune la postul de comandă al batalionului. Răniţii uşor transportabili să fie şi ei aduşi cum se va putea. Să fie aduşi de sanitari cei grav răniţi sau de cei mai zdraveni, pe foi de cort, prefăcute în tărgi, cu ajutorul armelor. Să se ia întregul armament şi muniţia ce mai rămăsese şi retragerea să se facă în grupuri mici, pentru a nu fi observată de inamic. Ne-am strecurat prin uraganul de foc al katiuşelor, al căror efect moral era de nedescris. Când cădea câte o rafală de katiuşe în apropiere şi exploda, credeai că se scufundă pământul, iar dacă cădea rafala asupra unui om sau a mai mulţi pur şi simplu îi pulveriza, nu se mai cunoştea nimic din ei.

Inamicul cred că nu a sesizat retragerea noastră, fiindcă a continuat să tragă tot asupra liniei 1, nu a prelungit tragerea, nu ne-a urmărit cu focul artileriei sale. Ne-am adunat cu toţii, câţi mai rămăsesem, la postul de comandă, lângă col. Dimitriu, care, între timp, primise ordinul să lăsăm o perdea subţire de foc cu o grupă de mitraliere, sub comanda lt. Dăneţ C., care să lupte şi ei în retragere, iar noi, cu restul, să ne deplasăm la circa 3 km înapoi şi să ocupăm, din nou, o poziţie în jurul unei cote pe care n-o mai ţin minte, dar avea un semn trigonometric. Când am ajuns noi acolo, cu restul ce mai rămăseseră, am găsit un număr de trei ofiţeri, între care era şi căpitanul Stoian, ofiţer de stat-major din cadrele brigăzii Cernăianu. Col. Dimitriu i-a luat la întrebări. A întrebat pe un maior, care era dintr-un alt regiment, ce caută acolo, unde-i este unitatea, iar laşul de maior a spus că au fost daţi peste cap de ruşi încă din ziua de 20 şi nu mai găseşte pe nimeni din ai lui.

A întrebat apoi pe cpt. Stoian unde se găseşte colonelul Cernăianu, ce ordine are de trimis de la el. Cpt. Stoian îi răspunde că „Cernăianu a plecat încă din ziua precedentă, împreună cu generalul Mazarini, comandantul Diviziei a 5-a, la comandamentul Diviziei a 6-a, la generalul Lascăr Mihail. Iar eu am venit să transmit celor ce se retrag în direcţia aceasta să ocupe şi să apere o poziţie în jurul acestui punct trigonometric, şi disearã să rupem lupta şi să ne retragem, toată noaptea, în direcţia sud". Când m-am uitat în jur, nu mai aveam mai mult de 150 de oameni şi, din 16 mitraliere, mai aveam numai cinci, iar muniţie – nici 300 de cartuşe de fiecare piesă. Eu îi spun col. Dimitriu că, în situaţia asta şi sub focul inamicului care ne urmărea acum, nu se poate organiza nimic, deci să ne retragem în continuare. Când ne aruncăm ochii spre stânga, artileria noastră mergea încolonată ca la paradă la 10 mai, se retrăgea spre sud. Tot în partea stângă, spre orizont, se vedea altă coloană, dar asta era coloana de tancuri inamice, care scosese din luptă divizia de tancuri a noastră, căreia nu-i mai rămăsese nici un tanc în stare de luptă. Această coloană de tancuri inamice, după 10-15 minute, a ajuns la circa 5 km în faţa noastră, după care s-a abătut spre stânga, prinzându-ne într-un cerc. Am dat ordine să se arunce mitralierele, piesă cu piesă, în diferite locuri şi la diferite distanţe, ca să nu se mai poată găsi nimic, şi să-şi oprească fiecare numai arma şi 50 de cartuşe. Când au văzut că o parte din tancurile inamice vin spre noi (după ce ne depăşiseră) pentru a ne tăia orice retragere spre sud, am spus tuturor să se răspândească în tărgători şi, în pas viu, să mă urmeze. Mă pierdusem de colonel Dimitriu. Dânsul, cu o altă ceată de soldaţi, că nu-i mai puteam spune companie sau ploton, a luat-o mai spre stânga, către postul de comandă al Diviziei a 6-a.

Din când în când mă uitam înapoi să-l văd pe lt. Mogoş cu oamenii lui, pe care îl lăsasem să lupte în

retragere, pentru a putea să ne rupem de inamic şi apoi să-l susţinem noi cu foc, să se poată retrage şi el. Mogoş nu se vedea. Cu câţi oameni avea a plecat odată cu noi şi plecat a fost. A părăsit frontul şi nu s-a mai oprit până a ajuns în ţară. Mă întreb cum o fi putut să meargă prin zăpadă şi nemâncat. Era un om gras, avea o burtă de măcelar şi mânca două pâini pe zi şi, la venirea noastră pe front, l-au dus mai mult călare şi în căruţă decât pe jos. Cred că oamenii cu care a plecat l-au dus târâş şi frica de moarte sau captivitate i-au dat puteri şi a ajuns în ţară. Atunci am regretat că nu am făcut şi eu ca el. în acest vacarm, în acest iad mai bine zis, când se trăgea asupra noastră din toate părţile şi cu tot felul de armament şi cercul se strângea, sunt încadrat, eu şi un soldat, din altă unitate, de proiectilele unei katiuşe.

Când salva de proiectile a fâlfâit prin aer şi s-a simţit că va cădea aproape de mine, dacă nu chiar pe mine, n-am mai avut timp să caut un adăpost să mă ascund şi m-am culcat cu faţa în jos, trăgând bine casca pe cap, închizând ochii, strângând din dinţi şi spunând: „Doamne, scapă-mă, Doamne, nu-mi lăsa soţia văduvă. Doamne, am verigheta cu mine, n-am pierdut-o, nu mă pierde, Doamne.”

Am scăpat doar cu o mică schije, de mărimea unui bob de linte în carnea moale a călcâiului stâng, pe care nu am simţit-o. Soldatul de lângă mine a avut altă soartă. O schije l-a prins cu gura deschisă şi i-a tăiat falca pe dreapta şi pe stânga, lărgindu-i astfel gura, că partea de jos a gurii atârna acum ca falca unui animal, cu gura mare căscată. înnebunit, săracul, de durere şi frică, îmi face semn să-l pansez. Martor am pe Dumnezeu că, cu preţul vieţii mele, m-am ridicat din fumul exploziilor, care încă nu se risipise, m-am dus lângă el, i-am scos pansamentul individual din buzunarul vestonului şi l-am legat, punându-i partea de jos lângă cea de sus, şi am plecat mai departe.

Ce va fi făcut acest soldat nu ştiu, în orice caz a murit în chinuri, că, la o asemenea rană, nu i se putea opri hemoragia, şi nu era în jurul nostru nici un sanitar, nici un medic. Şi mă îndoiesc că un sanitar sau chiar un medic, având totul asupra lui, s-ar fi gândit la jurământul lui Hipocrat şi dacă, în iadul acela, ar fi pansat pe rănitul acesta şi ar fi făcut mai mult decât am făcut eu. Să mi se ierte lipsa de modestie, dar am avut ocazia să văd asemenea lucruri, când medicul s-a gândit întâi la el, nu la aproapele lui. Terenul din faţa mea cobora de la punctul trigonometric într-o pantă lină şi, spre stânga noastră, se profila o mică vâlcea, care ne proteja de proiectilele de infanterie de tunuri şi de schijele brandurilor.

Acolo erau strânşi cam 60 de oameni din mai multe unităţi împreună cu colonelul Dimitriu. Tancurile care închideau cercul nu erau mai departe de 500-600 de metri şi vânau pe toţi cei ce căutau să scape printre ele. De scăpat, nu scăpa nimeni. Aruncătoarele de flăcări, mânuite, ca la manevră, de tanchişti, nu greşeau niciodată. Când flacăra ajungea din urmă pe fugar, îl vedeai cum cade jos şi se zbate cuprins de flăcări, până ce tancul îl zdrobea cu şenilele lui grele şi nu se mai alegea nimic din ei, semănau cu o broască, un câine sau o pisică peste care a trecut o maşină grea.

Dumneata, cititorule, nu ştiu dacă ai avut ocazia să stai, într-o seară de vară, lângă un foc la margine de pădure sau de drum şi să vezi cum un vierme sau un fluture cade pe jeratecul din faţă. Dacă ai avut ocazia, ai văzut cum se zvârcoleşte în jar, de câteva ori, fluturele sau viermişorul. Ei, tot aşa se zvârcolea câteva clipe şi apoi era strivit cu şenile soldatul român, care a fost trimis pe front împotriva voinţei lui. Ce avea acest soldat, sau ofiţer chiar, cu politica lui Hitler, Mussolini şi Antonescu, să-şi lase oasele în pustiurile ruseşti, în chinuri îngrozitoare? Cu ce am fost noi de vină, soldat şi ofiţer, că am fost trimişi acolo în Răsărit să luptăm, ca după aceea să ne pună pe frunte stigmatul că am luptat în Răsărit? De ce această deosebire dintre cei ce au luptat în Est şi Vest? Cei ce au făcut această discriminare nu s-au gândit că, dacă ar fi fost şi ei în locul nostru, nu ar fi luptat şi ei la fel? Ba unii chiar au luptat, cum a fost generalul Teclu Iacob*. Oare nu Teclu Iacob, care a ajuns mare comandant, mare şef, se bătea cu pumnii în piept că trebuie răpus bolşevismul?

* Iacob Teclu (1899-1976), ofiţer român. Luat prizonier în 1942 (locotenent-colonel), se întoarce în ţară cu Divizia „Tudor Vladimirescu" I general de brigadă, şef de stat-major); luptă pe frontul de vest, apoi deţine funcţii de conducere şi comandă în armată; membru al Consiliului de Stat (1961) (n. red.).

Dar să revin la subiect. Cercul se strângea mereu şi numărul nostru se împuţina. Ar fi fost o mare greşeală să schiţăm o cât de mică rezistenţă. Diferenţa de forţe ar fi fost ca între un ţânţar şi un armăsar. La un moment dat, ostaşii mei se strânseseră, atâţia câţi mai rămăseseră, lângă mine şi colonelul Dimitriu şi aşteptau să vadă ce facem, ce măsuri luăm. Inamicul, văzându-ne strânşi la un loc, începe să tragă cu brandurile. Proiectilele, la spargere, scoteau un fum galben, probabil semnalizare (semnalizau altora locul nostru). Cineva, care a avut o idee nefericită, a strigat „gaze de luptă". Instinctiv, am dus mâna la şoldul stâng, la mască, dar ia-o de unde nu-i, fiindcă, în fuga noastră, o aruncasem. Am făcut o judecată fulger şi m-am hotărât să mă împuşc. Îi spun colonelului

Dimitriu: „Dle colonel, eu nu vreau să mor intoxicat şi m-am hotărât să mă împuşc, vreau moarte onorabilă, nu intoxicat cu gaze sau strivit de tancuri sau chinuit de inamic" (care mă cunoştea, că mă strigase, de mai multe ori, la megafon până atunci). Pe când îmi scoteam pistolul, Beretta, din toc, dintr-un bordei de zăpadă iese un locotenent român cu o căciulă albă ţuguiată, cu moţ, îmbrăcat într-o manta de trupă, şi-mi dă peste mână să-mi cadă pistolul în zăpadă, spunându-mi: „Nu-ţi este ruşine, domnule căpitan, să fii laş? Te-ai uitat împrejur la aceşti soldaţi pe care i-ai comandat, că sunt cu ochii la dumneata şi aşteaptă să facă ce vrei să faci dumneata? Nu ai dreptul să-ţi iei viaţa şi, poate, şi pe a altora." Ruşinat şi cu capul plecat, n-am mai spus nimic. Loviturile cu fum galben la explozie se apropiau de noi şi odată unul a strigat, iară, „gaze". în adevăr, ca la iluzionistul Iozefini, la scamatorii, mi-a venit un miros de gaze. îi arăt colonelului Dimitriu vâlceaua din stânga noastră, prin care ne mai puteam strecura spre postul de comandă al Diviziei a 6-a, şi-i propun să mergem pe acolo, să scăpăm de focul inamicului. împreună cu mâna de soldaţi care erau în jurul

nostru, o luăm pe vâlceaua care ne proteja de focul inamicului şi, în acelaşi timp, ne scotea şi din cleştele ce se strângea în jurul nostru. Gerul se lăsase şi muşca din noi, fără milă. Eram sleit de puteri şi apa curgea şiroaie de pe mine, deşi eram îmbrăcat numai cu pantaloni, cămaşă, un pulover fără mâneci, veston şi căciulă şi cu casca deasupra. Mai aveam porthartul cu harta regiunii respective şi diferite ordine date sau primite. Cojocul sau şuba mea de acasă rămăseseră la un agent de transmisiuni, omul care mă ţinea la curent cu tot ce se petrecea urât în companie.

în amurg, scăpat de cercul de tancuri şi de infanterie, am ajuns la postul de comandă al Diviziei a 6-a. Eram împreună cu col. Dimitriu. Cum eram leşinat de foame, îi spun col. Dimitriu că aş vrea să mă aştepte puţin, că mă duc la popota

Diviziei a 6-a, unde cunoşteam pe maiorul Rădoi, să-mi dea ceva de mâncare şi să-i aduc şi dânsului, dar să nu plece de-acolo, ca să-l pot găsi.

Am găsit popota Diviziei a 6-a şi maiorul Rădoi a dat ordin să mi se dea şi mie ce se va mai găsi de mâncare. Un soldat mi-a dat un castron cu ciorbă, carne de vită şi pâine. Am mâncat acolo puţin şi am ieşit afară cu carnea şi pâinea învelite într-un jurnal. Ajuns la locul unde l-am lăsat pe colonelul Dimitriu, nu l-am mai găsit, plecase.

Am început să-l strig, dar nu mi-a răspuns nimeni. Era întuneric acum, şi eu nu cunoşteam acest sat, care se numea

Golovski. în timp ce îl strigam pe colonelul Dimitriu, am fost auzit de un caporal, nu-i mai ştiu numele, care a venit la mine şi mi-a spus să merg cu el şi încă doi soldaţi. Mi-a spus că au capturat un tanc rusesc, au lichidat pe ocupanţi şi, cum el făcuse stagiul la tancuri şi fusese conducător de tanc, vom trece la ai noştri. „Tancul este alimentat pentru cel puţin 80 km şi avem şi hrană, aşa că în noaptea asta suntem la ai noştri. Să vedeţi cum o să fim primiţi de frumos şi ce răsplată vom avea, mai ales că ne ducem cu un cadou de la inamic.”

I-am răspuns că nu merg. „Dacă putem merge toţi, câţi am mai rămas, e frumos, dar numai trei, patru inşi, e o dezertare. Ce-o să spună despre noi cei care rămân captivi la inamic? Când soarta ne va întâlni cândva cu ei, nu ne vor striga că am dezertat, şi pe ei i-am lăsat? Voi duceţi-vă, şi, dacă ajungeţi cu bine în ţară, spuneţi-le alor noştri, la centrul Sărata, şi familiilor noastre, că noi ne-am făcut datoria, să nu le fie ruşine de situaţia noastră, că am făcut tot ce am putut, dar am fost copleşiţi de duşman, atât ca număr, cât şi ca tehnică de luptă.”

Caporalul a plecat cu capul în jos, iar eu către postul de comandă al Diviziei a 6-a.

Cu caporalul m-am întâlnit în 1947, în luna august, în Bucureşti, m-a recunoscut şi a venit la mine, spunându-mi: „Să trăiţi, domnule căpitan, îmi pare bine că vă văd în viaţă, că vă văd colonel, dar ce folos, că acum vă trece pe toţi în rezervă, se spală pe mâini de dumneavoastră şi nu o să găsiţi de lucru decât la munca de jos.”

La postul de comandă al Diviziei a 6-a

Am ajuns la postul de comandă al Diviziei a 6-a împreună cu resturi de soldaţi. Era acolo un mare număr de ofiţeri veniţi de la mai multe unităţi vecine. Cu trupa şi ofiţerii se ocupase o poziţie, în jurul satului, în formă de arici. Noaptea era senină şi tare geroasă şi ne găseam înconjuraţi de toate părţile de inamic, care strângea cercul cu multă băgare de seamă. Toate intrările satului erau minate.

Am rezistat, şi aici, circa două ore. Artileria noastră a tras la gura ţevii, dar în zadar, puhoiul, care nu se trezise din beţie, ne-a copleşit şi a intrat în sat. încetase focul artileriei, iar acum auzeam exploziile minelor peste care călca infanteria inamică sau explozia ţevilor de tun, pe care le stricau artileriştii noştri, ca să nu cadă în mâna inamicului. Mi-am dat seama că nu mai este nici o şansă de scăpare. M-am resemnat că nu sunt singur, sunt atâţia ofiţeri mai mari în grad ca mine şi chiar doi generali. îmi părea rău, totuşi, că nu am luat cu mine un număr de oameni hotărâţi, cu care să fi plecat încă din noaptea de 21/22, aşa cum a făcut lt. Mogoş sau maiorul Răşcănescu, care, în fruntea batalionului, având o avangardă şi două flangarde subţiri şi o mică ariergardă, a continuat marşul încă din noaptea lui 21/22. Şi, în ziua de 22, când noi eram deja în mâinile inamicului, el era departe pe râul Cir, în afară de orice pericol. A fost primit în ţară ca un erou, a fost avansat şi decorat, iar noi, 111 frunte cu doi generali, Lascăr Mihail şi Mazarini, am rămas să îndurăm timp de ani de zile, între 3 şi 13 ani, cele mai nenorocite şi grozave chinuri şi cele mai josnice umiliri.

Dacă toţi părăseam poziţiile şi ne-am fi retras fără opriri, inamicul ar fi atacat în gol, iar noi am fi avut mai puţine pierderi şi, ulterior, am fi fost de folos ţării.

Încet-încet, inamicul ne-a redus la tăcere şi a strâns cercul, care nu mai avea, să zic aşa, decât un diametru de circa 200 de metri. Sub comandamentul diviziei se găsea un beci mare, care ne-a primit pe toţi cei prinşi în acel cerc. Din partea noastră, nu mai trăgea nimeni cu nici un fel de armă. Inamicul şi-a dat seama de prada bogată şi de valoarea celor ce erau în beciul acela şi aştepta să ieşim afară cu mâinile ridicate sau cu steagul alb, semn că nu mai opunem nici o rezistenţă.

Au înconjurat casa şi au început să tragă cu arme, mitraliere şi puşti anticar. Zburau geamurile, giurgiuvelele se prefăceau în ţăndări, cădea molozul din tavane, dându-mi impresia unui cutremur mare. La un moment dat, s-a făcut linişte în jurul casei, nu mai trăgea nimeni, dar se auzeau voci şi se săpau gropi în care să se pună trotil ca să ne arunce in aer pe toţi.

Generalul Mazarini şi Lascăr întreabă de un căpitan de jandarmi, de origină din Basarabia, care cunoştea limba rusă la perfecţie, să iasă afară şi să spună inamicului că acolo sunt doi generali, mulţi ofiţeri superiori şi că ne predăm fără condiţii. Căpitanul nu se afla acolo, probabil că o întinsese. În timpul acesta, intră pe uşă, ca să coboare în beci un sergent român, un băiat tare tânăr şi frumos şi, din dosul uşii beciului, este împuşcat mortal de un căpitan veterinar, crezând probabil că este un inamic.

Eu apucasem exact sub uşa beciului şi stam ca şi ceilalţi ghemuit pe scară. Generalii rugau pe ofiţerii care ştiau ruseşte să iasă unul afară din adăpost, să se ducă la ruşi să le spună să trimită un ofiţer căruia să ne predăm. Nimeni nu s-a oferit să facă acest lucru.

Văd însă lângă mine un ofiţer, ce grad avea nu ştiu, că era cu o treaptă mai sus ca mine şi el se rezemase de uşă sau chepengul beciului, că saltă capacul dându-l peste cap şi iese afară cu mâinile sus. Am aşteptat câteva secunde şi nu am auzit nici un foc de armă, m-am convins că nimeni nu a tras în el, şi am strigat. „Domnule general, a ieşit un ofiţer şi acum ies şi eu. – Cine eşti dumneata?" întreabă generalul Lascăr Mihail, şi-i spun numele. Am părăsit şi eu adăpostul cu mâinile sus şi m-am dus lângă primul care ridicase mâinile. Acolo, era un singur soldat, un uzbec cu ochii încrucişaţi, care mi-a făcut semn să leapăd porthartul, binoclul şi cureaua de la pantaloni. Acum ţineam pantalonii cu mâna să nu-mi cadă.

După mine au ieşit toţi cei ce se găseau în beci, unul după altul, şi ne-am predat unui simplu soldat, nu unui ofiţer, cum se obişnuia şi cum cereau cei doi generali. După ce am aruncat actele, binoclul, porthartul, care zăceau grămadă în faţa noastră, am trecut mai departe, să ne aşezăm pe patru rânduri, aşa cum cereau ei. Iată-mă, împreună cu atâţia alţii, căzut prizonier. De ce îmi era frică nu am scăpat, şi acum îmi era indiferent ce se va întâmpla cu mine, dar mă gândeam, cu durere, la soţie şi la ceilalţi de acasă, ce-or fi făcând, ce vor crede despre mine, mai trăiesc sau am murit, cum am murit, ca un viteaz sau ca un laş. Am avut impresia, la un moment dat, că am murit, că am trecut în altă lume, că visez ceva urât, nicidecum că sunt prizonier, că nu voi mai şti nimic despre ai mei, şi ei de mine. Mi se frângea sufletul de durere şi, îmbrăcat aşa sumar cum eram eu acum, nu mai simţeam nici gerul acela rusesc, nici foame, nici o durere.

Eram un om mort.

Prizonier la inamic

I)upă ce s-au predat şi generalii, ne-au aşezat pe patru rânduri şi au început să ne numere.

Cum eram aşa încolonaţi şi cum zăpada era până la genunchi, n-am observat că stăm pe gheaţa unui pârâu care trecea pe la marginea satului. Aud, deodată, un pârâit şi înă pomenesc căzut în apă până la genunchi, de unul singur. Am fost tras afară de cei din jurul meu şi cu toţii am părăsit locul acela, mergând înainte vreo zece metri. După ce că era un ger tare şi eram îmbrăcat şi sumar, am căzut şi în apă. Pantalonii au înghețat imediat pe mine şi nimeni nu putea să mă ajute cu ceva. Fiecare avea grija lui, nu-l mai interesa viaţa altuia în asemenea situaţie. Se strânseseră în jurul nostru mai mulţi gradaţi şi soldaţi inamici, unii din ei îmbrăcaţi în halate albe şi pe schiuri. Ne-au cerut imediat ceasurile şi stilourile, după care, în coloană câte unul, pe o potecă strâmtă, am fost duşi într-o casă cu două camere şi o săliţă strâmtă.

Eu am dat ceasul, un Anker elveţian, imediat ce mi s-a cerut, pentru a nu avea neplăceri. Ne-au băgat în cele două camere, unde nu era nici un fel de mobilier. În camera în care am intrat eu, era o măsuţă la mijloc. M-am băgat imediat sub masă, singurul loc pe care l-am găsit neocupat. M-am descălţat, am scos ciorapii şi pantalonii, şi, după ce i-am stors un pic, i-am băgat sub haine, aşezându-mă peste ei ca să-i usuc. Pe picioare am pus un pulover, şi acela fără mâneci, şi nu ştiu de ce nu-mi era frig, fiindcă în casă nu era nici o sobă care să ardă. Pe masă şedeau patru ofiţeri. Unul din ei bălăbănea din picioare şi mă lovea peste faţă. Văzând că nu se potoleşte, pun mâna pe un picior şi-l rog să nu mai dea din picioare. Neştiind că este cineva sub masă, cel ce şedea pe ea întreabă cine este acolo şi ce face, de ce nu ies afară.

I-am spus cine sunt şi ce fac. El se scoală după masă şi se apleacă spre mine. Văzându-mă ce fac şi în ce situaţie sunt, scoate din sacul de merinde o haină-pijama şi mă învelește pe picioare, spunându-mi că pot să o păstrez.

Era maiorul preot al Diviziei a 6-a, părintele Gheorghiu. Această haină uscată mi-a prins foarte bine, dându-mi senzaţia că am început să mă încălzesc.

în timpul acesta a venit un ofiţer rus care l-a luat pe generalul Lascăr să vorbească la megafon, mai bine zis să dea ordin celor câteva grupuleţe de ostaşi români care încă luptau să înceteze lupta. Soldaţii ruşi, care aflaseră unde suntem adunaţi, veneau pe rând şi ne jefuiau de tot ce aveam mai de preţ. Căutau în special ceasornice şi stilouri, inele de aur şi „maşinca" (brichete). Căuta pe fiecare în buzunare şi chiar în sân, punându-ne să lăsăm pantalonii jos.

Când nu au mai găsit ceasornice şi stilouri, „maşinca” şi inele, au început să ne descalţe. Cine avea cizme Bilger, în special, era imediat descălţat de ele şi de ciorapi. Dacă i se potriveau sau dacă erau mai largi, le încălţa spunând satisfăcut „haraşo”, „spasiva” şi pleca, iar deposedatul rămânea să încalţe bocancii lui prăpădiţi şi obielele lui murdare şi împuţite. în acel timp, eu eram desculţ şi rămăsesem în bocanci, iar bilgherii cu şireturi, noi-nouţi, îmi rămăseseră în lada de campanie, în grija soldatului Tocu Gh., ordonanţa mea.

în faţa mea îl văd pe colonelul Cernăianu, de care am mai vorbit, că şedea pe un căpătâi de lemn care îi servea drept scaun şi cu capul sprijinit în mâini şi pe genunchi. Nu vorbea cu nimeni, se gândea, unde, nu ştia nimeni.

Poate se gândea şi el de ce nu fugise mai devreme, că avea destule posibilităţi, poate se gândea cum pierduse „Mihai Viteazul", frumoasa şi înalta decoraţie pentru care venise la comanda Brigăzii a 5-a. în orice caz, el, după trei luni de front, ar fi plecat în ţară ca şi comandantul meu, col. Dimitriu. Am auzit, în acest timp, vorbindu-se ruseşte, şi nişte soldaţi însoţeau pe un ofiţer tânăr rus, îmbrăcat în halat alb, având la petliţe nişte dreptunghiuri de email roşu, aşa cum văzusem şi la ofiţerul rus prins de Străoanu. Era tm locotenent-major, comandantul unei companii de pistolari care ne încercuise. El era eroul din satul Golovski care făcuse prizoniere comandamentele întregi a două divizii, 5 şi 6, şi un număr de peste 300 de ofiţeri. Era un om slab şi mititel, hun de a fi un jocheu. Prin translator, ne-a spus cum a acţionat de ne-a prins, şi s-a mirat cum nu am încercat spărtura, prin care, la căderea serii, aveam o şansă de reuşită, căci tancurile lor nu mai aveau combustibil să continue, imediat, urmărirea. Mi-a venit rău la auzul acestor cuvinte şi cred că la mulţi ca mine, când am auzit cele spuse de ofiţerul rus şi traduse nouă, prin perivocic. Aud la un moment dat pe colonelul Cernăianu: „Felicitările mele, domnule locotenent-major. Fericit Stalin că are ostaşi ca dumneata. Să câştigaţi repede războiul şi să stăpâniţi lumea, că meritaţi. Sunteţi cei mai viteji dintre viteji. Dumneata o să ajungi repede un mare general." Ofiţerul a cerut să i se traducă ce spusese col. Cernăianu şi perivocicul a tradus. Ochii ofiţerului rus sticleau de bucurie. întinde mâna col. Cernăianu şi mulţumeşte pentru ce-i spusese. N-a mai rămas la noi, a plecat urmat de garda lui. Din soldaţii care îl însoţeau pe ofiţerul rus, unul a rămas în urmă şi s-a apropiat de col. Cernăianu. Pusese ochii pe bilgherii lui noi, frumoşi şi foarte bine lustruiţi cu cremă maron. Soldatul rus îi face semn să se descalţe, în timp ce şi el îşi desfăcea bocancii, albiţi de lustrul zăpezii. Nu-i venea să creadă lui Cernăianu că are să rămână fără cizme. N-ar fi crezut niciodată că va încălţa o pereche de bocanci ruseşti şi îşi va înveli picioarele cu o pereche de obiele împuţite de la un soldat rus.

De i-ar fi spus cineva că are să fie prizonier şi că o să se încalţe în ce s-a încălţat, renunţa la gradul de general şi la decoraţia „Mihai Viteazul”. Fiindcă ezita să-şi scoată cizmele şi ciorapii, soldatul rus s-a răstit aşa de tare la el, că nu ştia cum să-i scoată mai repede, deşi se ruga de el să i le lase, că este om bătrân şi că trebuie să meargă pe jos. Soldatul rus şi-a tras pe picior ciorapii lui de lână moale şi călduroşi, apoi cizmele, care îi veneau destul de bine. Iar col. Cernăianu, care îi ridicase în slăvile cerului pe ofiţerul şi soldaţii de mai înainte, înfăşură pe picior obiala murdară şi mirositoare de atâta transpiraţie şi încălţa un bocanc strâmt şi murdar, blestemând în acelaşi timp neamul acesta de sălbatici şi de neciopliţi.

Pantalonii şi ciorapii de sub mine nu s-au uscat. Am scos o hârtie găsită întâmplător prin buzunare şi mi-am şters piciorul stâng de sânge şi bocancul în care sângele se închegase. Credeam că am sânge de la vreo rosătură, nu de la o mică schijă intrată prin bocanc şi oprită în călcâi, cu circa zece ore mai în urmă.

Se lumina de ziuă şi era în data de 23/11/1942. Au intrat peste noi doi uzbeci cu ochii cruciş şi ne-au scos imediat afară, repezindu-ne şi câte un pat de puşcă, însoţit de obişnuita lor înjurătură.

La ieşire, am văzut două putini pline cu grâu şi, repede, am băgat în buzunar câteva mâini de grâu, din fugă, că mă împingeau cei din spate. Acele boabe de grâu le-am avut ca mâncare în acea zi.

Ne-au scos la marginea satului, lângă un drum care era circulat de sănii. Alături, era un grup de soldaţi români care număra peste două mii de oameni, şi ei strânşi unul în altul să se încălzească şi fumând din ţigările ce le mai

rămăseseră. Cei care îşi cunoşteau comandanţii îi strigau pe nume şi îşi plângeau nenorocirea amândurora. După ce ne-am depărtat de acest grup de soldaţi români, am fost puşi pe patru rânduri şi ni s-a dat direcţia de marş. După 400-500 de metri, am privit în urma noastră şi am văzut şi pe soldaţi după noi, încolonaţi câte patru în număr de vreo 2000.

La un moment dat, coloana de oameni trişti, nemâncaţi, obosiţi şi înghеţaţi ne-a ajuns din urmă şi am format o singură coloană şi tot împreună mergeam prin viscolul care începuse să bată tare dinspre nord. Eu eram tot în veston, fără manta pe mine. Cum mergeam aşa cu mâinile încrucişate ca să le încălzesc un pic, deşi aveam pe ele o pereche de mănuşi de piele căptuşite, un soldat din escorta noastră se repede la mine şi mi le trage din mâini, le îmbracă şi-şi vede de treabă. Pe lângă că eram îmbrăcat sumar, aşa cum am scris mai înainte, mi s-au luat şi mănuşile, care, de bine, de rău, mă apărau contra frigului. Acum îmi era frică să nu mi se ia căciula. Asta face parte din lupta pentru existenţă, mi-am zis. Mă uit astăzi, 4 februarie 1976, când scriu aceste rânduri, pe fereastră.

Afară este tare frig si zăpadă, iar eu am tăiat cu cuţitul in trei seminţe de dovleac şi cu multe firimituri de pâine le-am aruncat păsărelelor lipsite de hrană. Păsărelele se adună şi ciugulesc cu lăcomie ce le-am aruncat şi mai văd cum se aruncă una asupra alteia să-i ia firimitura din cioc. Se bat pur şi simplu pentru o firimitură de pâine, şi-o smulg din cioc una alteia, ca să trăiască. Bine, ele poate sunt lipsite de raţiune, dar se spune că omul raţionează şi judecă. Mă întreb, şi m-am întrebat şi atunci, de ce am fost deposedaţi de soldaţii Armatei Roşii de strictul necesar de pe noi? Ue ce nu s-au ţinut şi nu au respectat legile internaţionale ale războiului? Ceea ce făceau cu noi, lipsiţi de apărare, soldaţii sovietici sunt legile nescrise ale războiului, pe care le-au aplicat şi nemţii, şi poate şi noi, românii, cei lipsiţi de omenie şi care se conduc după dictonul „Decât să plângă mama, mai bine să plângă mama ta după tine”. Unii dintre noi mai norocoşi, pe lângă mantaua sau cojocul de pe ei, mai aveau deasupra şi o foaie de cort, ori o pătură, pe care o purtau pe cap contra viscolului. Dacă soldatul roşu nu judeca, nu ştia ce-i omenia, apoi nici ofiţerul sovietic (o parte din ei, nu toţi) nu ştia ce-i omenia, fiindcă şi ei, când ne întâlneau, se repezeau ca uliii asupra celor ce aveau pături sau foi de cort asupra lor şi le luau, lăsând pe bieţii oameni fără nimic pe ei contra crivăţului. Ofiţerii sovietici nu interveneau ca să nu fie jefuiţi ofiţerii sau trupa noastră. Dacă încercai să te opui, riscai să fii împuşcat. După o oră de mers, convoiul nostru, al ofiţerilor, a fost ajuns din urmă de soldaţi. După încă zece minute, ne-au dat ordin să ne oprim. Soldaţii şi gradaţii au rupt rândurile şi au năvălit peste noi, fiecare stri- gându-şi comandantul, cu care se îmbrăţişau şi se sărutau, într-un hohot de plâns, şi întrebându-ne ce credem, vom mai vedea noi vreodată ţara şi familiile noastre? Soldaţilor care ne păzeau şi ne urau din toată fiinţa lor, aşa cum au fost educaţi, când au văzut aceste scene dureroase, cum împărţeam ţigările între noi sau ceva resturi de pâine, li s-a trezit un pic omenia. Zic s-a trezit şi în ei sentimentul acesta frumos, dar numai la vederea acestor scene înduioşătoare şi în acelaşi timp dureroase.

Când ne-am mai liniştit sufleteşte, coloana a pornit prin viscol şi zăpadă spre necunoscut. Am mers fără a ne opri, fără mâncare, trecând prin locurile pe unde luptasem. în drumul nostru, morţii încă nu fuseseră strânşi, zăceau în toate poziţiile, aşa cum îi apucase nemiloasa moarte, departe de cei dragi, fără plânsete, fără jale din partea nimănui.

Caii la fel, cu burţile sfârtecate şi dinţii rânjiţi, cu ochii mari, priveau la noi şi parcă ne întrebau ce este cu noi şi cu ei pe aceste meleaguri pustii? Alături de căruţele peste care trecuseră tancurile se găseau răspândite fel de fel de lucruri, gamele, linguri, raniţe, saci de merinde, bidoane, mantale, foi de cort, medicamente, siringi etc. Din mers, am luat şi eu o raniţă, o gamelă cu lingură, un bidon cu capac, o pereche de pantaloni de doc şi o foaie de cort. Alţii, mai norocoşi, au luat. şi câte o manta, deşi mai aveau una pe ei. Când am văzul, cele ce am luat, am simţit o bucurie şi mi-am pipăit verigheta din buzunarul de pansament de la veston. Am dat de verighetă, am pipăit-o să mă încredinţez că este acolo şi m-am gândit la ce mi-a spus soţia, că atâta timp cât voi păstra verigheta nu voi muri şi, odată, odată, voi ajunge şi eu acasă.

Mergeam continuu, fără repaus. Drumul era greu, cu zăpadă mare, gerul rusesc îşi făcea datoria. Am trecut prin câteva sate până să ajungem la Don. Tineretul din aceste sate ne scuipa, dădea cu pietre şi bolovani în noi. Aruncau cu tot ce le cădea la îndemână. Cei mai furioşi erau invalizii. De toate aceste manifestări de ură şi mai ales de loviturile cu pietre şi bolovani nu ne apăra nimeni, sentinelele cu paza noastră nu interveneau cu nimic. Am trecut prin localitatea Kleţkaia, un sat mare pe malul drept al Donului, unde au fost lupte deosebit de grele, trecut de câteva ori din mână în mână. Aici, locuitorii care veniseră acum acasă ne arătau ruinele şi ne spuneau că nu vom mai vedea ţara noastră până ce nu vom reclădi ce am distrus. Eram în a treia zi de mers pe jos, ziua şi noaptea, şi, când am păşit pe un drumeag care trecea printr-un zăvoi şi care ne ducea spre podul de peste Don, am găsit o bucată de pesmet românesc aruncată sau pierdută pe marginea drumului. Am luat-o imediat şi nu am mai ţinut seama că începuse să mucegăiască, că înverzise, am înghiţit-o imediat. Nu după mult timp, am simţit cum stomacul mi se întoarce pe dos. Am băgat degetele pe gât şi am vomitat o zeamă verde. Am ajuns la Don, care nu era îngheţat, şi am putut lua şi eu puţină apă în gamelă, pe care am dat-o pe gât, şi, în felul acesta, mi-am mai revenit. Mi-am provocat un rău de unul singur, că doar am văzut că bucăţica de pesmet era verde şi cu fulgi de mucegai pe ea, dar cine mai ţinea seama de aşa ceva când nu ai mâncat de atâtea zile. Mergeam de voie încolonaţi şi nu puteam ieşi din rânduri pentru necesităţi, aşa că urinam din mers. Cine îndrăznea să iasă din rânduri pentru aşa ceva era aliniat cu glonţul. Pentru ei era mai scump un glonţ decât viaţa unui prizonier. Setea ne sleia puterile. Călcam pe zăpadă şi gheaţă şi mai reuşeam să desprindem de pe jos câte un sloi de gheaţă. Dar ce folos, că nu-l puteam suge în gură de rece ce era.

Noaptea mergeam pe drum ţinându-ne de braţ, câte doi sau trei sau tot rândul de patru, ca să nu ieşim afară din rând. Nu aş fi crezut niciodată pe nimeni că un om poate dormi mergând. Şi totuşi se doarme în timp ce picioarele se mişcă automat, dacă te sprijină cineva. Aşa mergeam eu dormind, ţinându-mă de braţul cpt. Damian Constantin, camarad de promoţie şi de ploton în şcoala militară. Dormeam cu rândul, mergând în necunoscut.

Bem apă a doua oară

Trecusem de vreo două sau chiar trei zile peste Don, unde puteam să bem din apa tulbure a lui. Trecerea am făcut-o pe podul de vase pe care inamicul îşi trecuse toate forţele cu care ne-a atacat. Era podul pe care, zilnic, îl păzea un avion bifuselaj, de construcţie engleză, pe timpul trecerii tancurilor şi camioanelor cu trupe. Podul era cu câţiva centimetri sub apă, jalonat numai de două funii, pe dreapta şi pe stânga, pentru a marca linia de mijloc, pe care trebuia s-o ţină conducătorul carului. Serviciul nostru de informaţii şi contrainformaţii habar nu a avut de acest pod. Aviaţia noastră şi cea germană nu au zburat niciodată peste capul de pod făcut de ruşi peste Don să fotografieze terenul şi apa Donului, că poate descopereau acest pod de vase ascuns sub apă şi pe care puteau să-l distrugă cu artileria sau aviaţia.

Mergeam acum continuu, pe o vale largă, străjuită de o parte şi de alta de nişte dealuri nu prea înalte şi care urcau într-o pantă foarte lină. Noaptea a venit repede şi noi mergeam înainte şi tot înainte pe acelaşi ger. Mă mir cum ne mai ascultau picioarele, fiindcă mergeam mecanic.

A răsărit şi luna şi, odată cu ea, şi gerul s-a mai înteţit. (Yed că era mijlocul nopţii când rândurile din faţă s-au rupt, şi turma de oameni, adică noi, am dat năvală înainte. Oamenii din capul coloanei au trecut peste un pârâiaş, dar nu pe pod, că nu se vedea de zăpadă, şi au călcat alături, spărgând gheaţa, care, cu tot gerul, nu era groasă. Fiecare a dat năvală înainte, să apuce o gamelă sau un bidon cu apă. Am fugit şi eu înainte şi am reuşit să umplu bidonul cu apă, din care nu am băut imediat, l-am băgat sub veston ca să se mai încălzească. Nu toţi au apucat să ia apă, şi printre aceştia se găsea maiorul Haupt Mircea. îl aud pe Haupt rugându-se să-i dea şi lui cineva să guste o gură de apă, că nu mai poate de sete şi pentru asta, când vor ajunge în ţară, îi va da jumătate din averea lui. înţelegând cât îi era de sete, scot bidonul şi i-l întind spunându-i: „Poftiţi, domnule maior, de beţi apă, dar să-mi opriţi şi mie puţină, că încă nu am băut. Şi, dacă vă dau să beţi, nu vă dau pentru jumătate din averea dumneavoastră, dau că aşa este omeneşte să ne ajutăm unul pe altul când suntem în nenorocire.“ A primit bidonul şi până să-l ducă la gură m-a întrebat cine sunt. I-am spus că sunt căpitanul Păsat din Batalionul 991 şi mi-a spus că a auzit de mine şi că nu mă va uita niciodată, mulţumindu-mi de mai multe ori, după care am intrat în coloana pe care cu greu au reuşit ruşii s-o refacă. Nu am mai putut aştepta ca apa să se mai încălzească şi am dus bidonul la gură. Am înghiţit cu lăcomie. Nu am băut-o toată, mi-am păstrat o mică rezervă, dar după ce am băut am simţit ceva neplăcut în gură. Am deschis din nou capacul bidonului, am deşurubat dopul şi la

lumina lunii am vărsat puţină apă jos. Apa era albastră şi limpede.

Mi-am spus că gustul apei, care mi s-a părut suspect, a fost din cauză că apă nu mai băusem de mult. După ce am trecut pârâul, am mers pe drumul care era paralel cu Donul şi, la un cot, vedem din nou o baltă mare de apă. Apa nu era înghețată, însă în mijlocul apei erau mormane de cadavre de oameni, cai, căruțe, maşini şi fel de fel de materiale distruse de obuze. Deci noi am băut din această apă şi, mulţumită bunului Dumnezeu, nimeni nu s-a îmbolnăvit.

O noapte de groază

Eram în a şasea sau a şaptea noapte de mers continuu pe ger, viscol şi nămeţi de zăpadă. De data asta mergeam pe o şosea pietruită şi fără mare zăpadă pe ea. Era o şosea principală, fiindcă treceau pe ea multe maşini mari şi pe dreapta şi pe stânga erau casele unui sat mare. Tot timpul, noi, ofiţerii români, mergeam în faţă, în capul coloanei, şi după noi, imediat, venea trupa noastră. Eu ţineam pe lângă mine un soldat de origine basarabean, îl chema Lescenco. La centru, la Sărata, dezertase de mai multe ori, dar înainte de plecarea pe front s-a nimerit să fie şi el în lotul ce-l scosesem din plotonul de execuţie şi-mi era oarecum recunoscător că scăpase cu viaţă, dar habar nu avea că totul a fost o înscenare. Coloana întreagă este oprită şi capul coloanei se găsea chiar în faţa unei clădiri mari lângă şosea, iar în fundul curţii se găseau o mulţime de alte clădiri. Am dedus de aici că acolo ora un mare colhoz. Privind mai atent, am văzut în curte, pe alei, multe autocamioane şi tancuri. Era probabil o unitate care cantonase, în noaptea aceea, acolo, urmând ca ziua următoare să-şi continue drumul spre front.

Escortele care ne-au însoţit până aici au intrat în curte. (lliu.ni pe Lescenco lângă mine şi-i spun să stea în marginea şoselei şi să asculte orice vorbesc ruşii, santinelele care trecuseră în curte. Lescenco face ce-i spusesem eu, stătea în marginea coloanei şi bătea din picioare şi din mâini ca să se încălzească.

Cel mai mare în grad dintre ofiţerii români era colonelul Cernăianu, care abia îşi târa picioarele în bocancii strâmţi şi îngheţaţi. Cred că nu există chinuri mai mari decât să mergi şase zile şi şase nopţi continuu, încălţat în bocanci strâmţi, în care abia îţi intră piciorul, şi pe un ger de 30 de grade sub zero. Colonelul Cernăianu a spălat de păcate pe toţi generalii şi tot neamul lui cu chinurile suferite în bocancii strâmţi ce-i avea în picioare. Ca la 20 de minute, apare pe poartă un călăreţ urmat de patru soldaţi înarmaţi, care vorbeau răstit între ei. Călăreţul a luat-o înainte şi cei patru soldaţi din escortă au trecut, câte unul, pe dreapta şi pe stânga coloanei, iar doi au trecut unul în capul coloanei, şi altul la sfârşitul ei. S-a dat ordin de pornire, iar eu l-am chemat pe Lescenco să-mi spună ce auzise de la ruşi. Lescenco vine la mine şi-mi spune: „Domnule căpitan, va fi rău, curând, foarte curând, vom fi împuşcaţi. Este vorba să ne mai ducă vreo 3 kilometri, şi acolo vor pune mitralierele pe noi şi ne vor secera ca pe grâu.” Nu-mi venea să cred că eu am auzit aşa ceva şi, din nou, îi spun lui Lescenco că poate a auzit greşit, că, dacă era să ne omoare, o făceau imediat ce ne-au prins. Lescenco a început să se închine şi să jure pe mormântul mamei lui că aşa a auzit sentinelele ce ne escortau, care se schimbaseră, nu mai erau acelea care ne aduseseră până aici.

Văzând că Lescenco se jură că aşa a auzit el, mă duc să-i raportez colonelului Cernăianu cele ce mi-a spus că a auzit Lescenco. Col. Cernăianu mi-a dat ordin să-i prezint pe soldatul Lescenco, lucru ce l-am şi făcut imediat. Lescenco a spus şi colonelului Cernăianu acelaşi lucru pe care mi-l spusese şi mie. La auzul acestor cuvinte, 90% din ofiţeri au dispărut, s-au strecurat printre soldaţi în coada coloanei, iar o parte din ei şi-au scos tresele de pe umăr. Am mai rămas puţini în capul coloanei, în frunte cu colonelul Cernăianu, care a spus că este o ruşine pentru cei care s-au ascuns

tocmai la coada coloanei. Până aici au venit în frunte, tot în frunte trebuie să meargă şi de-aici înainte. Aceste cuvinte ale lui mi-au plăcut, a dat dovadă restului de ofiţeri şi trupei că este un militar de carieră.

Coloana a pornit din nou spre necunoscut. Am mai spus că era o lună plină, cerul ca sticla şi stelele parcă se jucau, şi, de îngheţată ce ne era încălţămintea, se auzea un târşâit ca şi când am fi fost toată coloana încălţaţi cu saboţi de lemn. Mergeam cu capul în pământ, trişti şi amărâţi de cele ce auzisem. Totuşi, ne îndoiam de această veste. Cum să fie ruşii capabili de asemenea crime? Legile internaţionale interzic acest lucru, statul care pune în practică aceste lucruri contra umanităţii se umple de sânge nevinovat. Şi totuşi, spuneam în sinea mea, dacă vom fi ucişi în acest mod, cine are să afle? Cine ar fi putut vreodată să reclame umanităţii un asemenea act criminal?

Am ieşit din sat şi mergeam printre nişte dealuri nu aşa de înalte. Pe unele porţiuni, drumul mergea perfect în linie dreaptă până la piciorul unei pante. Cum, la un moment dat, dispăruse ofiţerul călare din capul coloanei şi ceilalţi soldaţi din escortă, cu toţii ne-am convins că cele spuse de Lescenco erau adevărate. Din cauza aceasta eram lăsaţi liberi, fără escortă, ca ei să nu intre în focul mitralierelor sau al altor arme automate care vor trage în noi.

Noi mergeam înainte şi aşteptam ca, din moment în moment, să deschidă focul asupra noastră. Nimeni nu mai simţea frig, foame sau altceva şi, cu nervii încordaţi la maximum, aşteptam clipa când vom fi seceraţi de mitralierele lor. Mergând, treceam prin locul unde bănuiam că trebuie să fie ascunse mitralierele care să tragă în noi, dădeam iarăşi do un drum cu câteva cotituri, apoi iar o bucată dreaptă care intra într-un bot de deal, unde ar fi putut fi ascunse mitralierele. Şi, uite aşa, mergeam de unii singuri, fără nici o pază. Luna începea să se ascundă, iar soarele se lupta şi el să-şi facă apariţia pe cer, când, la câţiva kilometri, ne apare un deal. Ne-am oprit întreaga coloană pe dreapta drumului, să ne tragem răsuflarea şi să ne minunăm cum de nu ne-au împuşcat. Promoroaca ni se aşezase pe sprâncene, gene, barbă şi pe restul de îmbrăcăminte şi părea fiecare un Moş Gerilă, un moş de Crăciun. Semn că nu am murit era mişcarea pe care o făceam, bătutul din picioare şi bura care ne ieşea pe nări când respiram. Din sat, veneau spre noi un convoi de maşini militare care s-au oprit în dreptul nostru. Câţiva soldaţi îmbrăcaţi în cojoace, pufoaice şi pâslari, roşii la faţă şi cu automatele de gât, au trecut o parte din coloană in revizită. Se uitau cu multă atenţie la noi şi ne întrebau ce am căutat cu arma în mână să călcăm hotarele ţării lor. Ne făceam că nu înţelegem, iar ei spuneau: „ni ponimati, da?", şi urma o înjurătură urmată de cuvântul „ţiganii lui Antonescu". Apoi au pus întrebarea: „Niemţi, friţii iest?" „Niet, niet",

răspundeam noi. Dacă ar fi ştiut că maiorul este de origine neamţ, ruşii l-ar fi scos şi l-ar fi împuşcat.

Aşa au procedat cu alte convoaie de prizonieri români. Dacă între români se găseau şi nemţi, îi scoteau afară din rânduri şi îi împuşcau.

Soldaţii şi gradaţii din batalionul nostru mârâiau, cum se spune, şi voiau să le spună ruşilor că maiorul Haupt este neamţ. Aveau mare necaz pe el că refuzase să semneze tabelul înaintat de batalionul nostru ca toţi soldaţii şi gradaţii să fie reabilitaţi. A trebuit să stau de vorbă cu toţi ca să-i conving că maiorul Haupt este român, dar are nume nemţesc,

să nu facă aşa ceva că vor râde ruşii de noi, şi în felul acesta i-am potolit. Coloana de maşini a plecat mai departe, încet, ofiţerii care fugiseră şi se ascunseseră printre soldaţi şi-şi scoseseră chiar tresele de ofiţer de pe umeri reveneau cu capul în jos la locurile lor, părându-le parcă rău de exemplul urât dat trupei. Colonelul Cernăianu a dat semnalul de plecare, noi ne-am încolonat şi am pornit, discutând pe drum despre groaza care ne-a chinuit pe fiecare dintre noi. Ruşii, care ne-au luat în primire (ofiţerul şi cei patru soldaţi) pentru ca să ne ducă mai departe, cred că au fost sculaţi din somn şi probabil vor fi zis: „Ce mai este şi cu ăştia? Trebuia să puneţi mitralierele în ei şi gata, scăpăm de grijă", cam aşa ceva. Asta a fost şi părerea tuturor, că Lescenco a înţeles greşit, ca noi să ducem o noapte de groază, aşteptând ca, din moment în moment, să ne secere cu mitralierele. La intrarea în sat, ofiţerul călare şi cei patru soldaţi de escortă, cu ţigările în gură, cu feţele roşii şi, sigur, cu stomacul plin, ne-au luat în primire şi au început să ne îndemne la mers, să mergem mai iute, fiindcă ei erau odihniţi.

Mai departe în necunoscut

Ziua era frumoasă, cerul senin, soarele strălucea pe cer, însă razele lui strălucitoare nu ne puteau încălzi trupurile îngheţate.

Frig a fost şi în şanţurile din linia 1, dar acolo, de bine, de rău, aveam o bucată de pâine şi o ciorbă, dacă nu caldă, dar nici prea rece. Pe când acum frigul şi gerul ne sleiau puterile, ne sugeau vlaga, iar stomacurile noastre încetaseră, cred, să mai funcţioneze.

Satul prin care treceam era un sat destul de mare, cu case frumoase. Priveam la fumurile care se ridicau din coşurile înalte ale caselor drept în sus, că nu adia nici un pic de vânt. Ne închipuiam ce cald trebuie să fi fost în fiecare casă în care ardea un foc şi am fi dat nu ştiu ce să-i simţim şi noi căldura şi să avem o bucată de pâine şi o ciorbă, indiferent din ce ar fi fost făcută, dar să fi fost caldă, după care să putem bea o cană cu apă, să nu mai sugem sloiurile de gheaţă de pe jos. Către orele ia, că soarele era exact la mijlocul drumului ce mai avea de parcurs până seara, trec şi ne depăşesc două camioane cu câte un soldat în ele. După ce ne-au depăşit, au oprit. Ne iese înainte un ofiţer şi opreşte coloana. Noi ne bucuram crezând că vor să ne urce în maşină, cel puţin pe cei mai slăbiţi dintre noi, că în două camioane nu aveam loc nici un sfert din câţi eram. Ba ne mai gândeam că au oprit maşinile ca să ne mai ia ceva de pe noi, pături sau mantale sau cizme de la care mai scăpaseră, să ne caute de ceasornice şi stilouri (boala lor) şi să ceară verighete sau inele.

Prin translator au dat ordin ca să iasă afară din rânduri toţi maiorii, locotenenţi-coloneii şi coloneii. Au ieşit afară toţi cu aceste grade, în cap cu colonelul Cernăianu, care era cel mai vechi în grad. I-au numărat şi le-au dat ordin să se suie în maşini. Nimeni din cei ce urcau nu era în stare să urce de unul singur, toţi au trebuit să fie ajutaţi de noi, cei care rămâneam.

Ofiţerul rus i-a numărat încă o dată, s-a suit apoi în cabină şi s-au depărtat repede de noi.

Prima hrană dată de ruşi

A doua zi, după ce luaseră în cele două camioane pe toţi ofiţerii superiori din coloana noastră, am fost opriţi în marginea unui sat, lângă o şiră mare de paie de lângă o vâlcea. De-a lungul acestei vâlcele erau câteva puţuri cu cumpănă, de unde locuitorii luau apă de gătit şi de băut.

După ce santinelele s-au aşezat în posturi fixe împrejurul nostru, am fost lăsaţi liberi să stăm jos pe paiele luate din şiră şi să ne ducem să luăm apă. Vă închipuiţi ce luptă a fost ca să apuci o gamelă cu apă. Dintr-o găleată care se scotea nu se putea lua mai mult de două gamele, dar când să iasă cu ele să plece alţii se aruncau pe cei cu gamelele cu apă, care se vărsau, aşa că propriu-zis nimeni nu putea lua apă. A trebuit să intervină ruşii ca să putem lua şi bea apă. A venit la fiecare fântână câte un rus, a pus pe unul să scoată apă, şi restul, în coloană pe două rânduri, trecea şi umplea gamela cu apă, apoi pleca la ao de metri de cealaltă parte a puţului, şi acolo putea s-o bea în linişte. Printre ultimii am băut şi eu o gamelă, am băut-o încet, mai ales că era rece. Ne-am aşezat acum cu toţii pe paie să ne odihnim. Am putut să ne facem necesităţile în mod liber.

După circa o oră de odihnă pe paie, părea că şi gerul s-a mai muiat, iar noi că am mai prins puteri. Observăm că dinspre şira cu paie se apropie două căruţe cu cai, mânate de doi civili, şi căruţele erau pline cu saci. Nu ştiam ce conţin sacii, credeam că vor fi plini cu pâine şi parcă ne şi venea mirosul acela de pâine după care noi jinduiam de atâtea zile. Ne gândeam, oare să fie pentru noi? Vom primi noi, după atâtea zile, o bucăţică, cât de mică, de pâine? Când ne va distribui-o? La acest gând, că vom avea pâine, cât de puţină, stomacurile noastre s-au deşteptat din letargia în care căzuseră şi maţele au început să se mişte şi prin ghiorăituri au dat semnalul că trebuie să le dăm ceva de lucru.

S-a dat ordin să ne aşezăm în coloană, pe patru (pe citiri). Ne-am aşezat la repezeală, la rând, cum am apucat, eram amestecaţi, ofiţeri şi trupă, dar asta nu ne deranja. Cei doi civili au desfăcut, fiecare la căruţa lui, câte un sac la gură şi ne-am îndreptat doi la o căruţă, doi la alta, dar în loc de pâine în saci era făină de grâu măcinată. Dezamăgirea noastră şi a stomacurilor a fost mare. Bine că era şi făină, aveam totuşi ceva de înghiţit, ceva care să ne mai dea puteri să ne ţinem pe picioare, să nu mai rămânem în urmă, fiindcă cine rămânea la 20-30 de metri de coloană şi cădea jos, apoi acela nu se mai scula. Termina cu prizonieratul, cu foamea, cu toate suferinţele, şi sufletul îi zbura imediat în rai. Spun că termina cu toate, fiindcă celui rămas în urmă, căzut în nămelele de zăpadă, i se trăgeau în cap 2-3 cartuşe cu pistolul luitomat. I se punea ţeava pistolului la tâmplă, la 10-15 cm depărtare şi i se zburau creierii, iar capul părea un dovleac împuşcat cu o puşcă cu alice, întors pe dos. Era grozav să vezi asemenea cadavre. După împuşcarea în acest mod, era t ras de un picior sau de o mână, pe dreapta sau pe stânga drumului, şi lăsat pradă ciorilor, care zburau necontenit deasupra noastră şi aşteptau asemenea ocazii să se sature.

Am scos fiecare gamela şi ni s-a pus la fiecare câte o căniţă de faină în gamelă (care avea gamelă) sau pe pulpana mantalei sau pe marginea foii de cort. Ce să faci tu, în câmp, cu asemenea făină? Să faci din ea o azimă, unde o perpeleai? Koc nu aveam la ce o perpeli, nu ni se dăduse voie să aprindem foc cu paie din şura aceea mare.

Unii dintre noi au început să o lingă, murdărindu-se pe la gură, de păreau că sunt clovnii unui circ. Alţii, printre care şi eu (şi aceştia eram majoritatea), au turnat puţină apă peste ea şi, cu arătătorul mâinii drepte, au început să o amestece cum amestecă gospodina făina de porumb, ca să dea la puii de găină să mănânce. S-a făcut o zeamă subţire numai bună de lipit cu ea hârtia, pe care am început, tot cu degetul, s-o băgăm în gură. Nu a rămas nici o fărâmitură, cât de mică, pe gamelă, am şters tot cu degetul şi am băgat în gură. Am avut cu ce dezmorţi stomacul şi linişti un pic maţele, care cereau orice, numai să le fi dat. în adevăr, parcă eu am prins puţine puteri mâncând acea cocă de făină, bând apă pe săturate şi având grijă să am bidonul plin. Asta a fost prima hrană ce ni s-a dat, după atâtea zile de nemâncare.

Sunt numit de un ofiţer rus comandantul coloanei de prizonieri

Terminasem şi eu de şters gamela de cocă de făină, ca şi ceilalţi, şi glumeam între noi pe socoteala acestei mese şi ne puneam întrebări, ce am fi dorit să mâncăm fiecare la ora aceea, unde să fim la masă şi câte altele care ne mai descreţeau puţin frunţile şi ne făceau să mai uităm nenorocirea în care ne aflam cu toţii.

Ne strânsesem toţi ofiţerii la un loc să aşteptăm să se dea ordinul de încolonare (pe citiri). în faţa noastră a apărut ofiţerul rus, comandantul acestei coloane, care ne privea şi cerceta cu ochii, pe fiecare în parte, ca şi când căuta să prindă pe cineva bănuit că a furat sau a făcut o crimă. Ajuns la capăt cu cercetarea, se întoarce iarăşi cu privirea spre noi şi-şi fixează ochii pe mine. Era însoţit de un soldat ca perivocic. îmi face semn să mă scol şi să mă duc la el, lucru ce l-am executat imediat. Prin perivocic îmi spune că, de-acum încolo, pe tot timpul marşului, eu voi fi comandantul coloanei şi că voi răspunde cu viaţa dacă în coloană nu va fi ordine şi disciplină pe tot parcursul marşului.

Eu îi spun că nu pot fi comandantul unei coloane în care sunt ofiţeri mai vechi în grad ca mine şi că regulamentele noastre nu permit aşa ceva.

El îi trage o înjurătură, pe limba lui, la regulamentele noastre militare, mă ia de braţ şi, împreună cu perivocicul, ne suim pe şira de paie, după ce a dat ordin să se apropie gloata de soldaţi care se mai răspândiseră sau erau prin apropiere sau îşi făceau necesităţile prin nişte gropi din apropierea noastră.

Am repetat, cuvânt cu cuvânt, ce mi-a spus el, şi iată ce mi-a spus: „Toţi prizonierii din coloană îmi vor da

ascultare, eu fiind numit comandantul lor şi făcut răspunzător de disciplina din coloană, pe timpul marşului şi pe timpul opririlor.

În marş, dacă nu se va putea merge în cadenţă, trebuie să ţinem alinierea şi să nu rămânem în urmă, că acum am mâncat (făcea aluzie la căniţa cu făină).” Am coborât de pe şira de paie, gândindu-mă ce mi se poate întâmpla dacă rusul va observa, la rândul lui, ce se întâmplă în coloană, fiindcă în majoritatea lor soldaţii nu mai ascultau, nu mai ştiau nimic de disciplină, nu mai aveau chiar nici un pic de ruşine sau respect de foştii lor comandanţi. Mă mai gândeam, după ce criteriu s-a condus rusul când m-a ales pe mine să fiu comandantul acelei coloane, în care se găseau atâţia căpitani mai vechi cu multe promoţii înaintea mea?

Spre uimirea mea, rusul îmi întinde ca la o jumătate de pâine, care, pusă pe cântar, cred că ar fi cântărit circa 800 de grame. Am primit-o, i-am mulţumit şi am dat-o spre păstrare unui sergent din compania mea, care îşi făcuse stagiul în marină, spunându-i că-i voi da şi lui jumătate din ea.

Sergentul a băgat pâinea într-o pătură pe care o ţinea sub braţ şi a stat jos. în timpul acesta, sosesc nişte ruşi şi întreabă cine este de meserie şofer şi a condus maşină Tatra. Capturaseră o mulţime de maşini de-ale noastre Tatra, şi nu numai că nu se pricepeau să le conducă, dar nu aveau şoferi pentru ele. în dorinţa de supravieţuire, de a mânca o bucată de pâine, de a scăpa într-un cuvânt din ghearele nenorocitei de situaţii în care ne găseam, au ieşit în faţă cam 10 soldaţi.

în companie aveam, cum am mai spus, un ofiţer de aviaţie, trimis pentru reabilitare, pe locot. Petrică, ofiţer mecanic aviator, care cunoştea orice fel de maşină, era foarte priceput. Lt. Petrică vine la mine şi îmi propune să trecem şi noi în faţă, ca şoferi, şi, cum o să lucrăm în spatele frontului rusesc, să prindem momentul, după ce vom căpăta încrederea ruşilor, să trecem linia frontului la ai noştri. Eu îi spun că nu ştiu să conduc şi nici ce piese are o maşină. „Nu e nevoie", îmi spune Petrică. „Dumneavoastră o să faceţi pe ajutorul meu, şi eu o să vă spun unde să puneţi mâna pe orice piesă şi in curând mă voi obişnui şi voi cunoaşte totul ca şi când aş ii şofer." Ideea de a trece la ai noştri şi a scăpa de captivi, tate îmi surâdea, dar ceva lăuntric îmi spunea să-mi văd de treabă, să merg cu gloata, ce li se va întâmpla celor din gloată mi se va întâmpla şi mie. Locot. Petrică a luat comanda, să spun aşa, a celor 10 oameni şoferi şi, împreună cu ruşii, au plecat. De-atunci nu l-am mai văzut, şi dintre toţi foştii ofiţeri prizonieri pe care i-am întrebat nimeni nu cunoscuse asemenea nume. Credinţa mea este că Petrică a încercat să-şi pună planul în aplicare, a fost prins şi executat. După puţin timp a plecat şi coloana noastră, eu mergând în capul coloanei, lângă ofiţerul rus. Sergentul meu cu pâinea a dispărut în marea masă a soldaţilor. Când l-am revăzut a doua zi, mi-a spus că dacă nu a venit cu pâinea la mine este că i-a fost ruşine fiindcă i-o furaseră. Nu puteam să-i spun nimic, ştiam bine că el a mâncat-o, şi dacă aş fi dat-o la altul să mi-o ţină tot aşa ar fi făcut. Mi-am pus întrebarea, dacă cineva mi-ar fi încredinţat mie o bucată de pâine aşa cum am încredinţat eu sergentului, în situaţia în care ne aflam, eu aş fi mâncat-o? M-aş fi abţinut să nu o mănânc, sau aş fi făcut ca sergentul? Nu mi-am dat un răspuns decât acesta: De, ştiu eu?

Agentul îmi dă cojocul

Am arătat mai înainte că, în retragerea noastră din noaptea de 21 /aa noiembrie 1942, cojocul meu, proprietate personală, rămăsese la soldatul adventist din grupul de comandă, cu care nu m-am mai întâlnit, în timpul când ne retrăgeam, decât atunci când ne-a oprit o noapte în satul de care am vorbit. Pe drum am mai găsit o pereche de pantaloni de doc, pe care i-am tras imediat peste cei groşi, o foaie de cort, raniţă,

Kimielă, lingură şi bidon de apă. Foaia de cort îmi ţinea loc ilc manta sau şubă.

Mă făcuseră ruşii, cum am spus, mare şef peste coloana noastră de prizonieri şi mergeam, în capul coloanei, lângă oliţerul rus.

Când treceam prin sate înduram cele mai mari umiliri, insulte, înjurături, scuipături, loviri cu bolovani şi câte altele din partea populaţiei. Dacă ar fi putut, ne-ar fi scos ochii la toţi sau ne-ar fi dat foc.

Nu ştiu cum s-a nimerit că am trecut, în ziua aceea, prin mai multe sate. Când am ieşit din ultimul sat, cerul se acoperise de nori şi gerul se mai potolise puţin. Mergeam pe lângă un zăvoi cu plopi înalţi şi desfrunziţi, ale căror vârfuri

înalte nu se vedeau din ceaţa groasă. Spre stânga coloanei noastre se auzeau voci şi strigăte în limba noastră. Era acolo, în zăvoi, un convoi de prizonieri români, soldaţi şi gradaţi, şi, la t recerea coloanei noastre, a ofiţerilor, au început să-şi strige comandanţii sau alte cunoştinţe sau fraţi sau rude, pe nume.

Deodată îmi aud şi eu numele strigat de cineva: „Domnule căpitan Păsat, domnule căpitan Păsat.” îi răspund imediat: „Aici, sunt aici, vino la mine.” Din toţi cei ce strigau se desprinde un omuleţ (aşa mi se părea mie), care venea spre mine şi se dezbrăca din mers de şuba mea. Era adventistul, omul meu de încredere, care-mi înapoia şuba.

Când s-a apropiat la 2-3 paşi de mine, plângând, mi-a spus că l-au bătut mulţi, şi români, şi ruşi, ca să le dea şuba, „dar am răbdat bătaia numai să vă dau şuba, că ştiam că eraţi numai în veston. Dacă nu vă întâlneam, o purtam eu, dar bine că v-am întâlnit, că nu aveţi pe deasupra decât foaia de cort". Am luat şuba, am îmbrăcat-o, l-am sărutat, mulţumindu-i de fapta frumoasă şi gestul de adevărat camarad de care dăduse dovadă. Ne-am despărţit plângând amândoi şi dorindu-ne sănătate şi să ajungem cu bine la familiile noastre. N-am mers mai mult de un kilometru şi întreaga coloană a fost băgată într-o curte mare, împrejmuită cu gard de sârmă.

în curte erau mai multe clădiri şi nişte grajduri. Nu mai ţin minte în a câta zi eram de când mergeam zi şi noapte fără opriri.

Prima bucată de pâine

Odată intraţi în curtea aceea mare, care cred că era a unui colhoz, ni s-a spus să nu rupem rândurile, să rămânem câte patru pe rând, că ni se va da hrană. Cine să plece din rând la auzul acestor cuvinte? Un localnic îmbrăcat civil, cu patru saci de pâine pe mână, ia patru soldaţi cu el şi pleacă spre o magazie din fundul curţii. După zece minute, se întoarce cu patru saci cu pâine. La fiecare rând de patru ne dădea o pâine, şi noi mergeam încă 30-40 de paşi înainte, unde o împărţeam în patru. Am apucat între primele rânduri, aşa că am primit un sfert de pâine. Pâinea era coaptă în tăvi şi era făcută din făină de orz şi numai coaja ce era de ea, că la mijloc era o cocă moale, că de-abia am putut-o împărţi în patru. Nu mai ştiu dacă s-a mai adus pâine şi pentru restul din coloană, că eram mulţi de tot, dar am văzut încăierare soldată cu un mort pentru pâine.

Din cele auzite, pâinea nu a ajuns pentru toţi, şi la ultima au năvălit toţi cei care nu primiseră, să o apuce. Cel care o prinsese s-a aruncat peste pâine jos, ca portarul unei echipe de fotbal pe minge. Restul s-au îngrămădit pe el, s-au călcat în picioare, s-au rostogolit, au dat cu picioarele peste mâini sau în cap, şi pâinea a ajuns câteva firimituri în mâinile lor. Când nu au mai avut pe ce să se bată, s-au risipit care încotro, rămânând jos un soldat care mai ţinea încă în mână nişte firimituri de pâine. De pe tâmple, unde fusese lovit cu bocancul în timpul încăierării, i se scurgea o şuviţă subţire de sânge. Mâna în care mai ţinea încă miezul de pâine era aşa

de strânsă, că restul miezului de pâine îi ieşise printre degete. De el s-a apropiat un alt soldat, care a început să-l plângă, erau rude sau numai cunoştinţe sau un bun prieten. Şi, cum stătea lângă el în genunchi şi-l plângea, cu mâna dreaptă curăţa miezul de pâine prelins printre degete şi-l ducea la gură. în felul acesta s-au purtat cu noi pravoslavnicii ruşi.

Am mâncat şi eu, pe îndelete, coaja pâinii ce primisem, am mestecat-o cu foarte multă răbdare, ca să mă înşel voit, că aş avea multă pâine de mâncat.

Mai erau în curtea asta mare câteva bucătării de campanie cu apă fiartă la care aveam acces. Am aşteptat să-mi vină rândul. Până atunci am pus în gamelă restul de miez de pâine ce-mi oprisem, şi când mi-a venit rândul am pus un polonic de apă fiartă peste ea. Apa fiind clocotită, miezul de pâine s-a opărit şi a început să se dizolve într-o pastă subţire, mai ales că am amestecat-o cu lingura. Ca să simt gustul şi să-i dau stomacului ceva cald, după atâtea zile de nemâncare, m-am dat la o parte şi m-am aşezat pe o buturugă lângă bucătăria de campanie cu apă fiartă. Am gustat o lingură din gamelă, dar pe jumătate, şi am văzut că nu frige.

Fiindcă miezul de pâine fusese puţin şi gamela plină cu apă, după ce amestecasem cu lingura, făcusem aşa o zeamă, mai subţire ca laptele bătut. Am început să sorb cu lingura, încet, ducând rar la gură, ca să nu forţez stomacul. Vă întreb pe dumneavoastră, cititori, ce gust putea să aibă o asemenea mâncare, apă fiartă în clocot, pusă peste miez de pâine de orz şi mestecată cu lingura? Să ştiţi dumneavoastră că mie mi s-a părut cea mai delicioasă mâncare din viaţa mea. Mi-a părut rău că am terminat-o, aş fi fost în stare să mai mănânc, dar nu mai aveam. După această masă copioasă, împreună cu un camarad, tânărul slt. de rezervă, învăţător din comuna Pietrari, Vâlcea, cu care legasem prietenie pe drum, căutam şi noi un loc de adăpost pentru noapte, că ni se comunicase că în noaptea aceea vom rămâne acolo şi vom continua drumul a doua zi.

Uitându-ne noi unde ne-am putea băga, vedem că ruşii încolonează pe ofiţerii şi trupa care sosiseră dimineaţa înaintea noastră. Noi ne-am ascuns ca nu cumva să ne bage şi pe noi în convoiul acela care pleca, unde – nu se ştie. Voiam să ne odihnim o noapte. Convoiul a plecat repede, şi Merişescu a intrat şi a ocupat două locuri într-un fel de bucătărie mai mare, unde era o sobă şi era şi un pic de căldură. Am stat noi jos, împreună cu alţii care-şi ocupaseră locuri cam odată cu noi, şi am început discuţia pe tema mâncării şi a marşului. Ne întrebam dacă ne vor mai duce mult timp aşa sau ne vor sui într-un tren sau în camioane şi dacă ne vor mai da câte un sfert de pâine, chiar la două zile o dată, şi apă caldă sau rece. După o oră, îi spun lui Merişescu să aibă grijă să nu-mi ocupe cineva locul, că eu mă duc pe afară înainte de a se înnopta. Ies în curte şi mă îndrept spre marginea gardului. în drumul meu trec pe lângă un ofiţer rus, cu grad mic, că era tânăr, tocmai când oprise un ofiţer prizonier şi-l buzunărea. Prizonierul se cam opunea, nu voia să se lase buzunărit.

Rusul era beat turtă, duhnea a vodcă. Lângă el avea o faţă de pernă militară, în care mai erau lucruri luate de la prizonieri. Eu nu am altceva mai bun de făcut decât să-i spun prizonierului să se lase percheziţionat, că nu are cine ştie ce de pierdut, mai ales că jefuitorul este beat, că cine ştie ce se mai poate întâmpla. Jefuitorul, că nu-i pot spune altfel, lasă pe ofiţer şi mă ia pe mine la controlat. Nu mi-a găsit decât o oglindă de buzunar şi un pieptene. Bricheta o aveam într-un buzunar, la spatele pantalonilor. Mie mi-a dat drumul şi s-a luat după alţii la buzunărit. Avea în faţa aceea de pernă, care îi ţinea loc de săculeţ, fel de fel de lucruri. Câte un briceag, oglindă de buzunar, piepteni, ochelari de soare, portmonee, creioane, carnete, şi ce mai luase el acolo. Am plecat spre locul meu, lăsându-l pe hoţ să-şi facă mendrele. in drumul meu spre locul pe care-l ocupasem, întâlnesc un maior rus,

foarte bine îmbrăcat, pâslari, pantaloni, pufoaică şi pe deasupra un cojoc trei sferturi, iar după gât un şnur de care era legat un pistol, care se vedea din acest toc de piele.

îi dau bună seara salutându-l şi-i arăt pe jefuitor care îşi făcea meseria. Pune mâna pe mine şi-mi spune „davai", să merg. M-a împins înainte şi el în dosul meu, pe ocolite, am ajuns în spatele tâlharului. Mie mi-a făcut un pic de vânt şi m-a dat la o parte, iar el a dat cu tocul revolverului o lovitură în capul hoţului, strigând în acelaşi timp pe limba lor să ridice mâinile sus. Hoţul, surprins, a văzut cine l-a lovit şi a ridicat mâinile sus. Maiorul i-a luat pistolul şi i-a dat ordin să ridice faţa de pernă cu lucrurile jefuite, şi l-a dus cu pistolul în spate până la o clădire. După puţin timp s-a strigat, în româneşte, că cine a fost buzunărit să meargă să-şi recunoască lucrurile şi să le ia înapoi.

M-am dus şi eu şi mi-am luat oglinda, m-am dus apoi lângă Merişescu şi ne-am culcat. Am dormit toată noaptea şi nici păduchii, care colcăiau pe noi, nu i-am mai simţit.

Din nou la drum

Dimineaţa, când m-am trezit, am căutat apă să mă spăl pe faţă şi în special pe mâini, care erau foarte murdare. îmi crescuseră unghiile şi aveam o dungă neagră sub ele de atâta murdărie şi nespălare. N-am găsit apă nicăieri şi dispăruseră şi bucătăriile de campanie cu apa caldă. A trebuit să sacrific o jumătate din apa din bidon, pe care o ţineam ca o rezervă pentru drum. Nu că nu erau fântâni prin satele pe unde treceam, dar în special în sate nu ni se dădea voie să luăm sau să cerem apă de la locuitori. S-a dat ordin să ne încolonăm tot aşa, ofiţerii în faţă, soldaţii după noi. Observ de astă dată, cu bucurie, că nu mai aveam conducător sau comandant al escortelor pe ofiţerul cu care venisem până aici. Erau alt ofiţer şi alţi soldaţi de escortă. Am intrat în rând cam pe la mijloc şi am pornit. În ziua aceea cerul se înnorase, se mai muiase gerul un pic şi, cam pe la mijlocul zilei, a început să ningă. Dădeau nişte fulgi mari de zăpadă şi erau aşa de deşi, că nu se vedea la mai mult de 100 de metri. Ne refacusem, într-o mică măsură, forţele, mă simţeam acum ceva mai bine în urma unei nopţi dormite şi a ce putusem băga în stomac, apă fiartă amestecată cu miez de pâine. Noroc că nu viscolea. Fulgii de zăpadă cădeau perpendicular pe noi şi stratul de zăpadă se mărea văzând cu ochii.

îi arătam fulgii de zăpadă lui Merişescu şi-i comparam cu fulgii de zăpadă din Vâlcea noastră, care cad, totdeauna, tot aşa de liniştit. Am mers ziua întreagă şi, cum aveam de-acuma şuba cu mine, nu-mi mai era frig. în ziua aceea ne-am oprit de vreo trei ori pe câmpul pustiu şi ne-am aşezat jos pe zăpadă. Eu am întins foaia de cort şi, peste ea, ne-am aşezat, venind lângă noi şi lt. Dăneţ, fost comandant de ploton în compania mea şi, de fel, tot oltean, din Grădiştea, Vâlcea. Marşul a durat toată ziua şi toată noaptea şi a doua zi până pe înserate. Foamea a început din nou să-şi arate colţii. Maţele se mişcau în noi şi stomacul cerea de lucru, dar nu aveam de unde să-i dăm. Am ajuns iar la marginea unui sat, unde erau tot nişte şire mari de paie, şi ne-au spus, iarăşi, că acolo vom dormi peste noapte. Merişescu şi Dăneţ dispăruseră, plecaseră să-şi facă rost să intre în paie, să doarmă. M-am apucat să trag cu amândouă mâinile paie din şură şi să le aştern să mă culc. Mă asociam la treaba asta cu un căpitan şi amândoi trăgeam de paie, dar nu reuşeam să le smulgem. Atunci ne-am hotărât să dăm zăpada la o parte, cu picioarele, de lângă şiră, să avem un perete.

Am aşternut jos o foaie de cort, ne-am luat în braţe şi m-am aşezat pe foaia de cort a mea, şi pe a camaradului am dat-o altui camarad, ca să ne acopere cu ea. Foaia de cort cu care ne acoperise a tras-o peste cap şi peste picioare, şi în acest fel ne-am culcat. În scurt timp am adormit amândoi. Norocul nostru a fost mare, că noaptea a nins şi ne-a acoperit cu un strat bun de zăpadă. Deci bunul Dumnezeu a avut grijă de noi, ne-a învelit cu pătura lui de zăpadă şi ne-a ferit de îngheţ. Dimineaţa ne-am sculat, ne-am frecat cu zăpadă pe mâini şi ne-am şters feţele cu palmele umede.

împrejurul clăilor, se vedeau, din loc în loc, câte o gaură sau mai multe făcute în timpul nopţii de aerul cald pe care îl expiram. Erau aidoma cu găurile făcute de răsuflarea iepurilor, când îi prinde zăpada pe culcuş. Ne-am adunat toţi în jurul clăilor de paie şi discutam de felul cum am dormit fiecare. Aşa cum a fost, în zăpadă, sub foile de cort, ne-am odihnit, am mai prins puteri şi spuneam că ar fi bine să fie, în fiecare noapte, la fel. Călăreţul nostru, ofiţerul rus şi escortele veneau liniştiţi din sat unde dormiseră şi mâncaseră, de nu vor fi tras şi câte o duşcă de votcă pe gât. Veneau fumând nişte ţigări groase şi lungi de mahorcă, răsucite în foaie de ziar. Ne lăsa gura apă când îi vedeam cum le iese fumul pe gură şi pe nas. Ne ieşea şi nouă pe gură şi pe nas, dar nu fum de ţigară, ne ieşea aerul rece din plămâni, care se depunea chiciură pe mustăţi şi pe bărbi. Eram toţi cu mustaţă şi cu barbă, că feţele noastre nu mai văzuseră de mult briciul de bărbierit. Eram albi şi toţi păream bătrâni, deşi eram în floarea vârstei şi tinereţea ne-o măcina acest nenorocit de război, iscat şi declanşat de nişte nebuni, care acum stăteau la căldură, îmbăiaţi, schimbaţi de rufe şi cu stomacul plin. Ce ştiau ei ce se petrece în omenire? Ce le păsa lor de suferinţele celor de pe câmpul de bătaie? Cui să te plângi? La cine să ceri îndurare?

S-a dat ordinul de plecare şi am pornit din nou la drum. Unde? Nimeni nu ştia. Dacă am fi putut şti cel puţin unde mergem, localitatea, cât mai aveam de mers pe jos etc., poate am fi fost mai liniştiţi, dar aşa ne frământau gândurile.

Trei zile nu am să mor!

Am găsit o vânătă

Am plecat mai departe. Ziua era senină, dar odată cu răsăritul soarelui gerul s-a asprit. Odihna de peste noapte, aşa cum a fost ea, în zăpadă, ne-a dat forţa necesară să ne continuăm drumul. Totul ar fi fost mai uşor dacă foamea, foamea de care sufeream, am fi putut-o înşela cumva, cu ceva. Cu ce să o înşeli? Nu aveam decât gheaţă sub picioare. Cred că era la jumătatea zilei când mergeam pe firul unei văi largi, de circa un kilometru. De-o parte şi de alta a văii se cunoştea cum se ridică terenul în pantă dulce. Pe partea din dreapta noastră, în direcţia noastră de mers, zăpada fusese viscolită şi măturată şl lăsase pământul descoperit. Toată zăpada măturată de vânt fusese depusă pe vale şi astupase drumul

pe care mergeam. Cum mergeam eu aşa, cu capul în pământ, prin zăpada care ne trecea de genunchi, mă pomenesc împins spre dreapta şi trântit în zăpadă de camarazii care alergau ca nişte scăpaţi din cuşcă. Mă scol repede din zăpadă şi o iau şi eu la fugă, antrenat de ei şi de cei din urmă, care mă înghesuiau şi care nu ţineau seama de focurile de armă trase de santinelele ruse, ca să ne oprească şi să intre în formaţie. Nimeni nu s-a lăsat intimidat, continuând fuga mai departe, printre care şi eu. Fugind şi eu după ei, de sub zăpadă îmi apare o pătlăgea vânătă, îngheţată os. Nu-mi venea să cred ochilor că-mi apărea o astfel de comoară din zăpadă. M-am aruncat asupra ei, mai bine ca un portar de fotbal, uitându-mă în dreapta şi stânga, să văd dacă nu cumva mă atacă cineva ca să mi-o ia. Am rămas singur, cu comoara mea, care era îngheţată tun.

Am scuturat-o de zăpadă şi am vrut să muşc din ea, dar nu am putut, şi atunci am băgat-o între veston şi şubă, ca s-o dezgheţ.

Camarazii care fugeau spre dreapta s-au oprit şi ei, şi (iecare smulgea din pământ cotoarele de varză rămase din toamnă, după ce varza fusese recoltată. Fiecare se întorcea înapoi cu câte 2-3 coceni de varză înghețați, pe care îi savurau trăgând cu dinții din ei. Atunci mi-am dat seama că toată valea aceea (şi pantele care o înconjurau) fusese grădină de zarzavat. Mă uitam la camarazii din jurul meu, care apucaseră coceni de varză, cum se străduiau să-i mănânce şi-mi făceau poftă. Am scos şi eu atunci comoara mea pusă să se dezghețe şi am început să sug din ea. Ce gust poate avea o vânătă înghețată? Eu nu i-am simțit gustul atunci, dar am zis, în sinea mea, că am cu ce trăi cel puțin trei zile înainte. Am trecut după aceea printr-un sat mare şi frumos. Populația a ieşit, cu mic, cu mare, să vadă coloana de prizonieri. Vedeam pe câte o bătrână cum îşi ştergea lacrimile de la ochi, gândind că poate şi fiul ei va fi într-o asemenea situație.

La ieşirea din sat mă pomenesc cu slt. Merişescu că vine lângă mine. După ce se uită la dreapta şi la stânga, scoate de sub manta o bucată de pâine şi rupe din ea aproape jumătate şi mi-o dă să mănânc. înainte de a o primi, îl întreb de unde o are, ce minune s-a întâmplat de are el o bucată de pâine. Zâmbind, el îmi spune, cu o voce şi o veselie molipsitoare, că, în adevăr, e o minune pe care a făcut-o Domnul Isus Cristos că o femeie bătrână, din mai multe cruciuliţe ce i s-au oferit de mai mulți ofițeri, a ales-o pe a lui, care era din sidef şi era foarte frumoasă. Cu părere de rău, nu ştiu de ce şi cum am putut refuza bucățica de pâine, spunân- du-i că nu pot mânca, că a vândut pe Cristos. El nu a mai spus nimic şi, parcă ruşinat, a plecat de lângă mine, s-a ataşat lângă ofițerii mai tineri şi multe zile în şir nu l-am văzut, mai ales că eram prea mulți, şi coloana lungă.

În noaptea care a urmat nu ne-am oprit nicăieri să ne odihnim, am mers continuu. De-acum, escortele se obişnuiseră cu noi, nu mai erau aşa de exigenţi, nu le mai era frică că o să fugim. Şi unde era să fugim, când ne aflam la cel puţin 2000 de kilometri depărtare, şi asta în linie dreaptă?

În dimineaţa următoare am început să ne întâlnim cu camioane militare, încărcate cu fel de fel de lăzi, însoţite de militari. Ne-am mai întâlnit cu o unitate de artilerie motomecanizată, cu nişte tunuri de calibru mare cu ţevi lungi. Neam dat seama că prima gară nu este mai departe de o zi de marş, şi aşa a fost. Un soldat din escortă a întrebat pe un soldat din camion câţi kilometri mai sunt până la prima gară, şi acesta i-a răspuns că ajungem până seara.

Ajungem la prima staţie de cale ferată

La auzul acestei veşti că nu mai aveam mult de mers pe jos, ne-am înviorat cu toţii, parcă nici oboseala nu o mai simţeam şi ni se părea tuturor că mergem chiar mai repede. După câteva ceasuri de mers, am auzit fluieratul locomotivelor. Eram tare bucuroşi că o să scăpăm de marşul pe jos, care ne vlăguise forţele. Ne slăbiseră în aşa fel, de credeam că nu o să mai putem îndura mult, dar să nu dea Dumnezeu omului cât poate el să rabde. Era o staţie de cale ferată mare, cu multe linii, şi era, probabil, un nod de comunicaţii. Gara fusese bombardată de către nemţi, erau numai ruine împrejurul ei. Coloana noastră este îndreptată spre o margine, spre locul unde fuseseră nişte magazii de cereale. Dintre ele, mai scăpase una, care nu avea acoperiş, dar mai avea resturi de pereţi laterali, şi acolo ne-au înghesuit pe noi. Evacuaseră toată cenuşa rezultată din ce arsese, şi pe jos era ciment.

Din cenuşă mai rămăseseră, într-un colţ, o parte din cereale nearse complet, şi luând cenuşa în mână şi răsfirând-o în palmă se mai găseau 15-20 de boabe de grâu sau mei, nu le carbonizase focul complet. Pe când vânturam şi eu în mână cenuşa în care se mai găseau asemenea boabe, vine la mine plotonierul armurier al batalionului nostru, pe care nu-l văzusem încă până atunci. Bagă şi el mâna în cenuşă, o vântură apoi în palmă şi vede şi el că ar mai rămâne circa 10-15 boabe în palmă, după vânturare. îmi spune că îi pare rău că nu are în ce lua din cenuşa din faţa noastră, că, oricât, ar

mai alege ceva din ea şi şi-ar mai minţi foamea. Eu aveam o raniţă în care îmi ţineam gamela cu lingura respectivă, cu bidonul pe care nu le foloseam, că nu ni se mai dădea nimic să punem în gamelă şi nici apă de pus în bidon. Aşa că i-am oferit raniţa ca să ne urcăm în acelaşi vagon, şi până acolo s-o ducă el că era mai tânăr şi mai puternic ca mine. Ne-am mai înţeles că tot ce a băgat în raniţă să împărţim frăţeşte, pe din două. El a umplut raniţa şi ne-am căutat un locşor mai ferit de vânt, lângă un perete de scândură, ars şi el pe jumătate. Nu ni s-a dat voie să luăm apă de nicăieri, deşi apă caldă şi rece se găsea în gară, am răbdat de sete ca şi înainte. Obosiţi şi nemâncaţi cum eram, am adormit repede, înghesuiţi unul în altul ca să ne încălzim. Iarăşi am dormit fără să ne trezim până dimineaţa, cu toate că păduchii de pe noi ne mâncau fără milă.

Când am ajuns în această gară, am fost separaţi de soldaţi. Pe ei i-au dus în altă parte şi i-au îmbarcat în vagoane, iar noi, ofiţerii, am petrecut noaptea în faţa magaziei, de care am vorbit că mai avea resturi de cereale arse. Dimineaţa, ne-a urcat în şase vagoane de vite. în vagoane, erau rămăşiţele din nutreţul vitelor şi mult bălegar îngheţat. Ne-au considerat, şi pe noi, vite, fiindcă ei, ruşii, n-au avut bunul-simţ să fi curăţat vagoanele sau să ne fi pus pe noi să le curăţim. Ce să ceri unor oameni de felul ruşilor?

în vagon eram 80 de oameni şi stăteam ca sardelele. Eu am stat alături de plotonierul cu ranița cu cenuşă, pe care am aşezat-o între noi. incet-încet, ne-am făcut fiecare câte un loc şi ne-am aşezat. Eram aproape de uşă şi-mi faceam un fel de bancă lângă peretele vagonului, spărgând gheaţa cu bocancul şi punând foaia de cort bine împăturită pe aşa-zisa bancă. Am cerut plotonierului să desfacă ranița şi să-mi dea din cenuşa pe care o luasem. Ne-am sfătuit să nu luăm mai mult de 5-6 mâini de cenuşă zilnic, ca să avem mai mult timp cu ce ne înşela foamea. Ca să-mi înşel foamea şi să-mi treacă timpul mai repede, muiam degetul arătător de la mâna dreaptă în gură şi prindeam pe deget un bob de mei, pe care-l băgăm în gură. îl ţineam în gură şi-l sfărâmam în dinţi, timp în care auzeam de zece ori pocnetul dintre şine. Atunci înghiţeam bobul sfărâmat, după care căutam altul, îl prindeam pe deget, îl băgăm în gură, apoi număram iar pocniturile roţilor de vagon de zece ori, după care iar înghiţeam bobul strivit între dinţi.

Asta se repeta până ce terminam de ales toate boabele de mei sau de grâu timp de trei zile, până ce am terminat tot ce luasem în raniţă. într-una din zile, într-o gară mare, lume multă, în special oameni de la ţară, cu traistele pe după gât sau saci legaţi în spate şi purtaţi în formă de ranițe, se foiau între ei, mâncând seminţe de floarea-soarelui şi scuipând cojile cu o dexteritate uimitoare. îi vedem trecând, pe rând, la fereastra cu gratii a vagonului. Nu am ştiut ce staţie era, că nu scria numele ei pe nicăieri. Trenul nostru se oprise cam pe linia a şasea. Totuşi, cetăţenii au aflat că trenul de pe acea linie, păzit de sentinele, transporta prizonieri de război.

Din curiozitate, mulţi dintre aceşti cetăţeni s-au apropiat de tren, de vagoanele unde eram închişi. Nu au putut vedea decât un cap sau două, la câte o fereastră, care cereau „vodi", apă sau pâine sau zăpadă. Chiar dacă ar fi vrut să ne dea, pe unde să ne dea? Nimeni nu ar fi putut ajunge la fereastră, unde erau gratiile de fier. Slt. Moldoveanu, care ştia perfect ruseşte, se înţelege cu un cetăţean rus ca să ne aducă ao de bidoane cu apă caldă pentru care va primi un ceas de mână, după care ruşii erau mari amatori. I-am arătat ceasul, şi printre zăbrelele de la fereastră i s-au dat bidoanele cu sfoara de care să le lege şi cu care să le urcăm la fereastră, la înapoiere. Slt. Moldoveanu s-a uitat după el până s-a pierdut în lume şi pierdut a fost, că înapoi cu bidoanele nu s-a mai întors. I-am urat şi noi toţi să mai trăiască atâta câtă apă să bea o dată din toate bidoanele noastre. Eu nu am apucat să dau bidonul meu. Apă, când vom primi, vom da şi celor ce şi-au pierdut bidoanele în situaţia arătată. Trenul s-a pus în mişcare şi din nou la drum, fără nici un fel de hrană sau apă.

Se discuta, în vagon, că nu se poate să nu ni se fi dat hrană pe drum, cel puţin pesmeţii aceia uscaţi, dar că şeful convoiului a vândut hrana noastră pe drum. Şi eu sunt convins că aşa a fost, criminalii ne-au vândut hrana noastră.

Primul lagăr, Libidiansk, pe Don

După încă două zile şi două nopţi de mers cu trenul, care stătea şi câte două ore în anumite staţii, am ajuns, într-o seară, într-un oraş care se numea Libidiansk. Numele oraşului l-am aflat a doua zi. Ne-au coborât din vagoane şi, în coloană câte patru, ne-au dus în dosul gării, pe un teren liber, în suprafaţă de un hectar. De-abia am coborât din vagoane, că eram sleiţi de puteri şi anchilozaţi din cauză că nu ne putusem mişca. Credeam că vom porni spre lagăr, credeam că s-a terminat cu calvarul nostru, că vom putea face ceva mai omeneşte, că ni se va da cel puţin apă de băut şi un loc unde să ne adăpostim de ger, unde să putem dormi. Am aşteptat noi să pornim spre locul visat, dar nimeni nu spunea nimic, trecuseră vreo două ore de când coborâsem, era încă lumină, dar se lăsase un ger de crăpau lemnele, ger rusesc, siberian. Suflam în mâini, jucam pe zăpadă să ne încălzim, dar în zadar, urechile ne amorţeau, obrajii se învineţeau de ger, iar mâinile, chiar în mănuşi, nu le mai simţeam. Căutam să ne băgăm unul în altul ca oile pe arşiţa de soare, când caută răcoare, să ne minţim că ne încălzim, să ne amăgim.

Dintre noi se prăbuşeşte la pământ un sublocotenent tânăr, cu ochii albaştri, cu părul blond şi cu figura de copilandru. Mi-am dat seama ca l-au părăsit puterile şi că se va prăpădi. Am încercat să-l scol în picioare şi n-am putut decât cu ajutorul altui camarad. Le-am spus celor din jur să nu-l lăsăm să moară, e camaradul nostru, este un copil, trebuie să-l ajutăm, să-l plimbăm să nu amorţească. Spre ruşinea

noastră, ca oameni cu educaţie militară frumoasă (să-ţi ajuţi camaradul pe câmpul de luptă, să-l iei în spate şi să-l transporţi când e rănit sau să-l scoţi dintre linii, chiar dacă e mort), nu s-a oferit nimeni să-l luăm între noi şi să-l plimbăm pe lt. Dumitrescu. Am rămas singur cu el. I-am trecut o mână pe după gâtul meu şi am început să-l mişc. încet, încet s-a dezmorţit, şi în acelaşi timp şi eu m-am încălzit un pic, dar consumasem destulă energie. Eram tare amărât şi mă gândeam cât de meschini, cât de laşi şi fără de suflet suntem în momentele cruciale din viaţă.

Noi am făcut educaţie soldatului în acest sens, el a dat dovadă în împrejurări grele, scoţându-şi comandantul dintre reţelele inamice şi aducându-l la ai săi, dar noi, profesorii lui, am dat dovada contrarie. El a fost în stare să aducă pe camaradul lui rănit, chiar dintre reţelele de sârmă ale inamicului, şi acum nimeni nu mi-a dat ajutor să-l plimbăm pe slt. Dumitrescu să nu îngheţe, să nu moară în faţa noastră. Încă îl plimbam pe lt. Dumitrescu când am primit ordin să ne întoarcem la vagoanele din care coborâsem. Ne-au înghesuit pe toţi în patru vagoane, nu mai erau şase ca înainte.

10u, înainte de a urca în vagon, am rugat pe un căpitan, ¡mume Bucşa, care ştia perfect rusește, să vorbească cu şeful .staţiei să-l bage pe Dumitrescu undeva la căldură până a doua zi, când ne spunea că vom coborî din nou jos, pentru a merge în lagăr. Şi-a făcut milă şeful de gară şi l-a dus pe Dumitrescu la un acar, unde a stat până a doua zi, când şi-a revenit şi a fost adus între noi.

În vagoane eram atât de înghesuiţi, că, dacă ar fi căzut sau s-ar fi lăsat unul jos, nu ar mai fi putut să se scoale în picioare. Aşa am stat toată noaptea în picioare şi ne-am chinuit până a doua zi de dimineaţa. Acest chin nu l-am indurat niciodată de la căderea în captivitate.

A fost o noapte pe care nici unul din cei ce am fost acolo nu o va uita vreodată.

N-am mai simţit nimic, nici frig, nici foame, nici sete, simţeam numai dureri în picioare, simţeam numai junghiuri prin tot corpul şi aveam senzaţia că cineva îmi taie oasele cu un fierăstrău, şi acela neascuţit. în sfârşit, a dat Dumnezeu şi s-a făcut ziuă. Văzând că nu ne coboară să respirăm cel puţin aerul curat şi să ne mişcăm mai în voie, am început să batem cu picioarele în pereţii vagonului şi să strigăm că avem unul mort, din cauza înghesuielii. Numai atunci au venit santinelele de la căldură, unde stătuseră toată noaptea, şi ne-au coborât din vagoane.

Ne-au adunat din nou pe acelaşi loc din ajun şi, după ce ne-au încolonat, am pornit pe un ger cumplit spre locul destinat ca lagăr. Era un oraş frumos, cu case frumoase, dar nu se vedea nici un locuitor, se vedea numai fumul ce ieşea drept în sus pe coşurile caselor. Răsărise şi bunul soare şi se uita şi el la noi şi ne îmbrăca cu razele lui strălucitoare, şi parcă îi părea rău că nu ne poate încălzi.

După circa o jumătate de oră sau mai puţin, trecem pe un pod mare şi frumos, străjuit pe margini de un zid de cărămidă roşie, înalt de cel puţin 1,5 metri. Pe sub pod, de la dreapta spre stânga noastră, curgea un râu strâns la mijloc de cele două maluri, fiecare îngheţate pe o lăţime de circa 10 metri. Cam la 50 de metri de pod, în amonte, lucra o moară de apă. Cele două roţi cu palete ale morii lăsau stropii de apă să curgă de pe ele în momentul când se ridicau în sus, şi razele soarelui trecând prin puzderia de stropi ne arătau un curcubeu cu aceleaşi şapte culori, ca un curcubeu din îndepărtata noastră ţară. Când am văzut atâta apă limpede cum curge la vale, ne-a făcut tuturor o sete şi mai mare şi fiecare dintre noi spunea: „Ah, Doamne, cum aş mai bea puţină apă să-mi potolesc un pic setea.” Râul peste care treceam era Donul superior, deci îl trecusem, încă o dată, pe pod. Am intrat bine în oraş şi, dezmorţiţi un pic din chinurile nopţii petrecute în vagoane, ne trezim că suntem băgaţi în curtea unui cimitir. Era un cimitir mare şi foarte frumos. Avea multe cavouri şi cruci din marmură albă sau neagră. Crucile erau destul de mari şi de înalte, cu multe fotografii frumoase. După fotografiile văzute şi datele înscrise pe cruci, cei ce se odihneau sub ele, în cavouri, decedaseră până în anul 19x6. Mormintele, după această dată, erau mult mai simple. Am stat noi acolo în cimitir cam trei ore, până ce ne-a făcut din nou apelul, şi dintre noi au dat deoparte pe nişte subofiţeri, pe care nu ştiu unde i-o fi dus. Am rămas noi, ofiţerii, în număr de circa 250. După aceea ne-au încolonat şi

dus mai departe, dar după vreo 30 de minute de marş ne-au băgat într-o curte destul de mică şi au pus două santinele, una la poartă, şi alta în curte, în fund. Curtea era împrejmuită cu ziduri înalte, cam de 2,5 metri, aşa că, în starea în care ne găseam, nici unui nebun nu i-ar fi trecut prin minte să treacă peste zid şi să-şi caute sfânta libertate, fugind din lagăr.

în lagăr, la Libidiansk, pe Don

lată-ne şi în lagăr. Eram bucuroşi că ajunsesem în lagăr, crezând că de-acum s-a terminat cu mersul pe jos sau cu I renul, că vom avea un loc de dormit, la adăpost, că ni se va da şi nouă să mâncăm şi că vom avea, de-acum, apă la discre-lie. Casa aceasta avea două camere la fel de mari, erau de circa 10/10 metri. Din prima cameră se intra în a doua, nu nvea zid despărţitor. Afară era o prispă, ca să-i spun aşa, din care dădeai în prima cameră. Ca să fie şi mai mult loc şi să nu ne încurcăm la intrare sau ieşire, am scos uşa dintre camere. Spre stradă, erau la fiecare cameră câte două ferestre înalte cam de 1,50 metri şi late de 1 metru, cu zăbrele groase şi dese. Ne-am căutat fiecare câte un loc şi ne-am aşezat jos pe scândură, după prietenii sau alte criterii, şi ne-am declarat satisfăcuţi şi stăpâni pe locul ocupat. Nu s-a căzut de acord asupra acestui lucru, fiindcă au protestat cei de lângă intrare şi cei ce erau la mijlocul camerei, aşa că s-a hotărât să facem rotaţie, după trei sau patru nopţi. După ce ne-am pus bagajele pe care le aveam, am mai ieşit in curte să ne familiarizăm cu locul şi să vedem unde este WC-ul. în acel timp, au venit trei sănii cu trei butoaie de apă. Butoaiele nu aveau cana prin care să luăm apă, ci aveau deasupra o deschizătură pe unde se putea băga gamela sau bidonul. Nu se mai ţinea seama de regulile de igienă. La primele sacale a fost bătaie, cine să ia mai multă apă din saca. Am apucat şi eu o gamelă şi, când coboram cu ea în mâna dreaptă şi cu mâna stângă mă ţineam de sanie, un locot. de rezervă îmi ia gamela şi o răstoarnă în a lui. Aşa că am rămas cu „gura căscată", cum se zice pe româneşte, de îndrăzneala acestui ofiţer, a uitat de regulamentele militare şi de disciplină, neţinând seama că eu eram mai în vârstă şi mai mare în grad. Când i-am spus că poate va veni timpul să fie tras la răspundere pentru asemenea fapte, mi-a întors spatele şi mi-a spus să-l pup în... Iată ce face captivitatea, cu tot cortegiul ei de lipsuri şi nenorociri, chiar din oamenii cu pretenţii că au sânge albastru în venele lor şi o educaţie aleasă. N-am mai spus nimic, am aşteptat la rând şi am luat a doua oară apă. în captivitate dispare, la o bună parte din oameni, omenia şi toate celelalte însuşiri frumoase ale omului, dispare bunul-simţ, dispar regulamentele militare, dispar toate legile şi se aplică legea junglei, legea celui mai tare şi mai puternic. în ziua aceea, m-am săturat de apă.

A venit şi noaptea şi, pentru că nu aveam nici un fel de lumină, ne-am aşezat pe locurile ocupate şi ne-am culcat. De aici am aşternut foaia de cort şi am descheiat la veston, mi-am pus ranița sub cap, în loc de pernă, mi-am slăbit şireturile de la bocanci, mi-am îndesat bine căciula pe cap, mi-am pus bine şuba deasupra şi m-am culcat. Pe la mijlocul nopţii m-am trezit, fiindcă începuseră să ne funcţioneze şi nouă organele, după apa băută pe săturate. Simţeam nevoia să urinez.

M-am sculat în picioare, m-am orientat, că nu-mi dădeam seama pe unde să ies şi să calc cu piciorul. După ce am observat unde este uşa, am vrut să ies afară, dar, când am făcut primul pas, am călcat peste un camarad care a început să mă înjure: „Care calci peste mine, mă, pastile şi Dumnezeul mă-tii.” Asta a durat tot timpul, din jumătatea a doua a nopţii. A doua zi, pe lumină, am discutat această problemă şi s-a hotărât ca cel ce iese afară şi calcă, când pune piciorul, să întrebe pe cel ce este călcat, să-i spună să puie piciorul mai înainte, mai la dreapta sau stânga. Eram prea mulţi şi fiecare, în poziţia de culcat pentru somn, nu ocupam mai mult de 20 cm, aşa că dormeam toţi pe o parte, nici gând ca cineva să doarmă pe spate. Oricum, era foarte bine că ne odihneam, nu ne ningea şi, fiind atâţia în cele două camere, nu simţeam deloc frigul. în schimb, aerul era cât se poate de viciat, neschimbaţi cum eram, cu lenjeria de pe noi de <vl puţin două luni. Nu mai vorbesc de ciorapii din picioare, cil nu avusesem posibilitatea să ne descălţăm niciodată. Vă puteţi închipui câtă nevoie aveam de o baie şi de rufe curate. Am mai discutat ca să ne întoarcem de pe o parte pe alta când dormim. Şi, pentru a nu supăra şi deranja pe cei de lungă noi, să ne întoarcem la comanda: „pe dreapta sau pe ni ;inga”. Şi, ca să fim toţi la fel, ne culcam de la început pe dreapta sau pe stânga, iar prima comandă era ori la dreapta, ori la stânga, după cum ne culcam seara.

WC-ul, care era unul singur, cu două despărţituri, era insuficient pentru un număr aşa de mare cum eram noi. La WC1 era un dinaro de la ora nouă, pe zi lumină, şi se mai rărea, dur puţin, în timpul nopţii. A doua zi de dimineaţa, ne-au ndus nişte pâine de secară, coaptă în tăvi, câte una la zece oameni, revenind la fiecare câte 100 de grame. După ce am primit această pâine, foarte, foarte greu de împărţit în mod exact, m-am aşezat cu ea în mână lângă un căpitan de artilerie din Ploieşti şi amândoi priveam la cpt. Voinea din Regimentul 7 Prahova, dacă împarte exact la fiecare sau favorizează pe cineva. Voinea era unul din căpitanii cu vechime şi şi-a dat tot interesul ca să mulţumească pe fiecare.

Văd pe căpitanul de artilerie că gustă din pâine şi-mi spune că este acră şi nesărată. Apoi bagă mâna în buzunarul din dos al vestonului şi scoate de acolo o legăturică de pânză de mărimea unui ou. O dezleagă cu mare atenţie, se uită în toate părţile să nu fie văzut şi, cum şedea jos, o pune uşor intre genunchi. M-am uitat cu coada ochiului să văd ce are în legăturică. Avea ca la o lingură de sare de bucătărie şi cu vârful unui briceag lua din legăturică şi presăra pe pâine. Văzând că nu îmi oferea şi mie un vârf de briceag din sarea lui, l-am rugat să-mi dea şi mie câteva bobiţe să pun şi eu pe pâine. Cu mare greutate mi-a dat atât cât s-a luat pe vârful briceagului. Am presărat-o peste pâine şi am mâncat-o, sperând că acum am după ce bea apa.

Atunci am început să simţim şi păduchii care colcăiau pe noi, umblau ca furnicile şi îşi făcuseră caverne în pielea noastră, în special pe spate şi pe piept. Cămăşile şi puloverele erau pline de ouă, şi păduchii se prăseau acum în voie, şi din zi în zi erau mai mulţi.

Căutam cenuşă de lemne sau scrum de ţigară de la cineva pe care îl scuipam, îl frecam în palmă cu degetul şi apoi mă ungeam pe piept să-mi treacă mâncărimea.

S-a mai luat o hotărâre de către toţi, şi anume: ca să ne putem curăţi de păduchi, treceam la fereastră atâţia câţi puteam încăpea.

Ne scoteam cămăşile şi ne purecam, omorând la păduchi. Luam apoi puloverele la rând, şi până terminam noi, şi dormeam greu, ceilalţi dormeau. Când se sculau ei, ne cul-

Eu aveam pe mine un pulover de lână, fără mâneci, cel cu mâneci îmi rămăsese în lada de campanie. II curăţăm cu mare atenţie pe dos, şi când îl întorceam pe faţă era acelaşi număr de păduchi. Terminam faţa, şi când îl întorceam pe dos iarăşi găseam destui.

Mă dureau, nu numai pe mine, ci pe toţi cei care omoram păduchii, unghiile de la degetele mari, omorând

zilnic, fără a reuşi să-i terminăm. Mantalele, vestoanele şi în special cojoacele erau cuibare de păduchi şi de lindini.

Prima ciorbă şi linguriţă de zahăr

A treia zi, ne pomenim că intră din nou în curte o sanie cu doi soldaţi ruşi. Au chemat pe perivocic, care era căpitanul Bucşa, şi i-au dat în primire unu, la două kilograme cu zahăr tos, într-un săculeţ de pânză, spunându-i să ni-l împartă, în mod egal, la toţi. Au dat apoi jos din sanie patru bidoane mari de aluminiu, ordonând ca fiecare să-şi ia gamela, să ne aşezăm câte cinci pe rând şi să trecem prin faţa lui. Ne-a dat iarăşi câte o pâine coaptă la tavă pentru zece inşi şi ni' a pus la fiecare câte un polonic (cam de 1/2 litru) de zeamă in gamelă. Era o supă care mirosea a peşte. În adevăr, era o Hnpă făcută din peşte de mare, sărat, trecut prin maşină şi liert în apă dulce. Gustul acestei supe era delicios (aşa ni se părea nouă), fiindcă era caldă, mirosea a peşte şi era sărată. Asta era hrana noastră acum, de care noi eram foarte mulţu-111 iţi, că ne ţinea zilele. în aceste locuri era mare lipsă de sare «le ocnă, populaţia consuma sare de mare. După ce ne-am ospătat cu suta de grame de zahăr şi cu delicioasa supă de peşte, ne-am simţit destul de bine, am fost mulţumiţi.

Această ciorbă, cele 20 de grame de zahăr şi 40 de grame de pâine zilnic ne mulţumeau. De asemenea, ne săturasem de somn şi, fiindcă nu făceam nimic, prinsesem chiar puţine puteri. Ieşeam şi noi în curte şi, aşa mică cum era, tot puteam inspira câteva minute de aer curat. într-o zi ne-au dus să facem baie.

în adevăr, acolo fusese o baie comunală, dar nu mai funcţionase de mult. Urma ca să facem baie pe serii, câte 30 de persoane odată. Am apucat în prima serie şi de-abia aşteptam ca să mă spăl cu apă caldă. Ne-au băgat într-o cameră şi ne-au pus să ne dezbrăcăm, lucru pe care l-am făcut cu multă plăcere şi cu o mare viteză. Apa era destul de rece şi aşteptam să ne bage în baie. Au intrat pe uşă doi ruşi cu halate albe şi ne-au spus că, până nu ne tund pe cap pe toţi, nu ne bagă în baie. Şi-au scos maşinile de tuns şi au început lucrul. Era un chin pentru cei ce se găseau sub maşină. Maşinile nu tăiau, mai mult smulgeau părul, iar bieţii oameni ţipau ca din gură de şarpe şi se smuceau de pe scaun, în timp ce ruşii râdeau şi pomeneau de Antonescu. N-a mai primit nimeni să fie tuns. Dacă au văzut că nimeni nu vrea să mai fie tuns, ne-au dat drumul în camera de baie la duşuri, după ce ne dăduseră la fiecare câte o bucăţică de săpun, de mărimea unei cutii de chibrituri, însă moale ca o pastă. Au dat apoi drumul la duşuri. Noi am observat că din apa care curgea nu ieşeau aburi, totuşi, din când în când, încercam apa cu mâna să vedem când vine apa caldă. Apă caldă n-am simţit, dar nu era rece ca afară. Ne-am gândit că tot eram dezbrăcaţi şi ne-am băgat sub duş. M-am muiat şi am dat cu săpun pe unde am putut şi m-am spălat. Pe picioare m-am spălat cu mai multă atenţie, şi după ce am crezut că am muiat murdăria de pe ele am început să râcâi cu unghiile de la mâini. Pe când mă râcâiam la călcâiul stâng, scot în unghie ceva tare de mărimea unui bob de linte. Era ceva negru şi, de

curiozitate, am strâns în dinţi acest bobuleţ şi am văzut că e tare, este de fier.

Atunci mi-am dat seama că bobuleţul meu era o mică schije din proiectilele de katiuşe căzute în jurul meu, în ziua când am capitulat. Acum mi-am dat seama ce era cu sângele din bocanc. Când am ajuns în lagăr, am examinat bocancul şi am văzut gaura din tocul bocancului pe unde intrase schija în călcâi. Din seria mea, la baie nu ne-am spălat decât câţiva inşi, restul au refuzat să facă baie, cu toate înjurăturile ruşilor, cu toate ameninţările lor şi insultele că, la noi, „niet culturnăi". La înapoiere ne-am întâlnit cu seria a doua pe drum şi i-am pus în gardă cu ce vor întâmpina. S-au întors şi ei repede, că nimeni nu a vrut să se tundă sau să facă baie în asemenea condiţii, iar seria a treia şi celelalte nu au mai vrut să iasă din curte. A venit să facă cercetări un civil, nu ştiam cine era, în orice caz, era o autoritate civilă. Prin peri- vocic i s-a spus că, în asemenea condiţii, nu se poate să se facă baie pe asemenea ger, cu apă rece, că suntem destul de slăbiţi de pe drum şi nu vrem să ne îmbolnăvim. A plecat, spunându-ne şi acesta „niet culturnăi", „niet" civilizaţie. Tot acest şef a venit a doua zi şi a intrat în camere. Era natural să fie murdar pe jos pe unde călcam şi lucrurile în dezordine, că nu aveam nici cu ce mătura şi nici pe ce să ne punem lucrurile în ordine, ranițe, foi de cort şi vesela ce o aveam, gamelă şi bidon. Ne-a spus că este murdar şi că miroase urât 111 camere. A doua zi ni s-a adus o mătură de curte, iar după masă au venit două santinele şi ne-au dat ordin să ieşim în curte fără nici un fel de bagaj. A rămas un ofiţer de planton 111 amândouă camerele. Ne gândeam unde ne vor duce, să I uăm ceva de la vreun colhoz sau vreo fabrică?

Am ieşit din curte în coloană de patru, cu o sentinelă în cap, şi una la urmă, ca fetele de la pension, însoţite de pedagoge, când ieşeau duminica la plimbare.

Sublocotenentul de rezervă Hănguleşteanu

În fiecare zi, după-amiaza, ne scoteau în curtea lagărului. Ne aşezam în coloană de câte patru şi ieşeam la plimbare, ca fetele de la pension. Aerul curat şi sănătos, ozonat, că erau păduri de brazi în apropiere, ne alimenta plămânii cu oxigen şi ne simţeam bine cu sănătatea. Plimbările nu durau mai mult de o oră, dar, cum am spus, ne simţeam mai tari, mai puternici. înainte de plecare se mai făceau şi glume. Unii dintre noi, cum vedeau că vin sentinelele, strigau: „Fetele din pension să iasă în curte să fie duse la plimbare.” împrejurimile oraşului erau foarte frumoase. Pădurile de brad schimbau decorul alb al zăpezilor. Mie îmi plăcea nespus de mult să privesc împrejurimile care erau, cât vedeam cu ochii, numai mesteacăn alb. Culoarea albă a trunchiului copacilor se confunda cu zăpada, şi în una din zile unul dintre noi, mai tânăr şi cu voce frumoasă, a început să cânte „Cruce albă de mesteacăn”. Cântecul camaradului ne-a dus pe toţi cu gândurile în ţară, la familiile noastre dragi, care nu mai ştiau nimic de noi, care ne credeau pierduţi pentru totdeauna. Am trăit cu toţii momente grele, gândindu-ne dacă vom mai apuca să vedem pe dragii noştri lăsaţi acasă. După terminarea cântecului, am reluat discuţiile pe diferite teme. Eu vorbeam cu doi camarazi şi unul spunea că ar fi o minune dacă ar avea cu el aparatul de fotografiat. Altul, că dacă ar

avea aparatul de radio-recepţie nu i s-ar părea aşa de greu, ar suferi mai uşor captivitatea, că ar auzi ce se petrece în lumea asta care merge războiul etc. M-aş întreba şi pe mine dacă am aparat de radio-recepţie şi ce marcă.

Vă spun cinstit că nu am ştiut să-i spun ce marcă are aparatul meu de radio. Am mai adus vorba despre arme de vânătoare şi iarăşi nu am ştiut ce marcă are arma mea de vânătoare. M-am gândit apoi la soacra mea, dar nu i-am mai ştiut numele, deşi eu îi scriam tot timpul, o dată sau de două ori pe lună. Am început să mă întreb ce este cu mine, este un lapsus de moment, sau am început să-mi pierd memoria? M-am întristat destul de mult. Aproape de lagăr, pe când ne înapoiam de la plimbarea făcută în aer liber, mergând cu capul în jos şi gândindu-mă că nu mai ştiu marca armei şi cum o cheamă pe soacra mea, deodată mi-au venit în minte. Radio – marca lngelen, arma – Imperator, iar numele soacrei – Irina. Ne culcam devreme, pe lumină, fiindcă nu aveam cu ce lumina. Într-o seară, unul dintre noi roagă pe Hângu-leşteanu să ne povestească despre prima lui dragoste. S-a cam lăsat rugat Hânguleşteanu şi, după ce au trecut câteva momente, a tuşit potrivindu-şi glasul şi a început să ne povestească. Cei care nu-l auzisem până atunci povestind am rămas impresionaţi de felul cum povestea, cu lux de amă-nunte, cu accent bătrânesc, cu intonaţie schimbată, de credeai că povesteşte Sadoveanu sau, mai degrabă, Creangă. Erau aşa de frumoase şi interesante poveştile lui Hânguleş-teanu, că nu te mai săturai ascultându-l. În timpul povestirilor lui, nu se apropia somnul de noi, dar nu numai atâta, uitam de toate, inclusiv de foame. În prima seară, în povestirea lui a intrat şi un capitol cu o masă mare, cu fel de fel de mâncăruri şi fripturi, stropite cu vinuri vechi etc., şi care ne-a făcut să ne pună în mişcare stomacul. De atunci l-am r ugat ca atunci când ne va mai povesti să includă în poves- I ire mese cu tot felul de mâncăruri, care mai de care mai gustoase şi mai

parfumate, şi cu vinuri spumoase, tămâioase rtc. El era ofiţer de rezervă şi de meserie învăţător, şi pe l'ront propriu-zis el nu ducea, ca avusese comandă „Trupeş şi spatele frontului

comandant la un centru de colectare a cerealelor.

Prin anul 1955, l-am întâlnit la Institutul „Dr. Parhon”. Ne-am recunoscut imediat. îmbătrânise. Ne-am aşezat pe

0 bancă şi am început să ne povestim unele lucruri. L-am

1 ntrebat când a venit din captivitate şi mi-a spus că a stat 1 2 ani. A fost trimis pe malul Oceanului Ingheţat de Nord, unde a lucrat 12 ani şi a dus o viaţă de ocnaş. Mi-a spus pr in câte nenorociri a trecut. Rămăsese fără gene şi fără sprâncene, iar pe faţă îi mai răsărea câte un fir de barbă din cauza plumbului. Pentru asta venea la Institutul „Dr. I 'arhon" în fiecare zi, fiindcă medicii făceau un studiu pe el. Ne-am despărţit cu părere de rău că nu am putut să ne povestim mai departe amintirile, şi în special cele petrecute de el în minele de plumb.

Transferarea în alt lagăr

Ne obişnuisem aici în lagărul acesta, unde ocupam un spaţiu aşa de mic şi fără o curte unde să stai la aer. Ne obişnuisem, de asemenea, şi cu puţina hrană ce ni se dădea, cu plimbările zilnice într-o margine de oraş şi aşteptam desfăşurarea evenimentelor şi sfârşitul războiului ca să ne întoarcem la cei lăsaţi acasă, care ne plângeau.

în ziua de 25 decembrie 1942, dimineaţa, ne pomenim cu un ofiţer rus şi cu câteva santinele, bine îmbrăcaţi cu feţele roşii de sănătate. Ni se dă ordin să luăm tot ce avem şi să ne încolonăm. Ne-am strâns în grabă, în sacii de merinde sau raniţe, tot ce aveam asupra noastră, vesela şi, cine mai avea, al doilea schimb de rufe, ne-am încolonat şi am ieşit pe poartă. Am făcut drumul înapoi la gară. Am văzut din nou podul peste Donul superior şi moara de apă, care sta şi ea încremenită, prinsă de gheţuri. Ajunşi în gară, ne-au îmbarcat în şase vagoane obişnuite, tot vagoane de marfă sau vagoane „bou”. în vagonul în care am intrat şi eu, eram, cu toţii, 45 de oameni. La faţă arătam acum a oameni, fiindcă în timpul cât stătusem în lagăr ne putusem bărbieri. Mai scăpase pe la unii dintre noi câte un brici de bărbierit sau câteva lame de ras. Chiar lt. Dăneţ scăpase un brici de bărbierit. Seara ne puteam spăla, cel puţin o dată, cu apă rece sau cu zăpadă, pe picioare. De păduchi nu puteam noi scăpa, doar le mai micşoram numărul omorându-i, deşi pe drum s-au înmulţit din nou. De data aceasta, vagoanele erau curate, se măturaseră şi aveau, de-o parte şi alta a celor două uşi, nişte paturi sau, mai bine zis, câte un raft la înălţimea de un metru. Jumătate din noi s-a aşezat pe aceste scânduri, iar jumătate a stat pe culoarul liber şi sub aceste rafturi. în orice caz, ocupam fiecare câte un metru pătrat. După 24 de ore ne schimbam, treceam unii în locul altora.

Până să ne urcăm în vagoane, ne-am făcut necesităţile, fiindcă avusesem apă din belşug şi supa aceea de peşte şi suta de grame de pâine ne puseseră puţin stomacurile la lucru. Vagoanele erau singure pe această linie, ceea ce însemna că ne vor ataşa la un tren. Al şaptelea vagon era vagonul în care călătoreau soldaţii ruşi care ne însoţeau şi ne conduceau mai departe. în vagon ei aveau instalată o sobă, fiindcă am văzut burlanele scoase pe fereastră care

scoteau fum. în timpul când noi urcam în vagoane, ruşii încărcau, în vagonul lor, lemne, cărbuni şi nişte saci, în care bănuiam că ar fi pâine. Mai încărcau şi nişte butoaie în care eram siguri că se află peşte sau silotcă, cum spuneau ei. Ne-au urcat pe k>l i în vagoane, au închis uşile şi le-au zăvorât în cârlige. în ziua aceea nu ne-au dat nimic să mâncăm. în plus, din lagăr nu luasem nici apă în bidoane, fiindcă nu ştiam că o să plecăm aşa de repede şi că ne va surprinde această plecare.

în gară nu era nici o pompă de apă în apropierea noastră. Apa se găsea pe lângă peronul gării, ca şi la noi. Erau chiar robinete cu apă caldă şi rece, dar nu aveam voie să mergem iii luăm. Odată închişi în vagoane, ne-am întins fiecare pe locul pe care îi ocupasem sau rezemaţi unul de altul. Ne părea rău că slt. Hânguleşteanu apucase în alt vagon şi acum îi simţeam lipsa, că ne obişnuisem cu poveştile lui. A <loua zi dimineaţa, trenul s-a pus în mişcare ataşat la alt l.ren. Ne-am dat seama de acest lucru fiindcă am simţit manevrele pe care le făcea trenul şi cum se cupla de alte vagoane. Iată-ne din nou la drum. Iată-ne, din nou, leşinaţi de foame şi de sete. Iată-ne din nou pradă gândurilor negre. 111 vagon era o tăcere mormântală. Ne schimbam zilnic locurile pentru a ne odihni pe scândurile ce ţineau loc de paturi. Ne aşezam pe schimburi şi la cele patru ferestre cu gratii ca să privim în afară, în special când treceam prin gări. 10 ram curioşi să ştim cel puţin în ce direcţie mergem, fiindcă nu ne puteam orienta exact după soare sau după turnurile bisericilor, care erau departe de calea ferată. Unul dintre noi, din vagon, nu ştiu cum reuşise de scăpase o busolă Bezard. Nu spusese nimic până atunci, probabil de frică, şi, curios să ştie şi el direcţia în care mergem, a scos busola. Acul busolei arăta direcţia nord.

Trecuseră două zile şi nu primisem nimic de mâncare. A treia zi se deschide uşa şi ni se dau două pâini coapte, tot la vreo două sute grame. Deci ne-au dat zece kilograme de pâine pentru 45 de oameni, care nu băgaseră nimic în gură timp de trei zile. Pâinea, tot aşa de moale ca o cocă, şi nimeni nu-şi lua răspunderea pentru a o împărţi. Am pus la vot patru inşi care să împartă pâinea şi la vot a ieşit căpitanul Voinea Nistor din Regimentul 7 Prahova, Ploieşti. Voinea s-a şters pe mâini pe dosul mantalei, crezând că este mai curat, şi a împărţit aceste două pâini aşa cum a crezut el că este mai bine.

A 45-a bucată a revenit unui sublocotenent din Regimentul 7 Prahova, Ploieşti, nu-i mai reţin numele, care a refuzat să o ia şi a început să plângă. Plângea fără zgomot, plângea sughiţând şi lacrimile îi curgeau şiroaie, una după alta. Întrebat ce are, de ce plânge, a refuzat să vorbească. Târziu de tot a încetat să mai plângă şi şi-a luat porţia de pâine ce i se cuvenea, mâncând-o fărâmitură cu fărâmitură. Spre seară a spus căpitanului Voinea Nistor că el nu a fost mulţumit de felul cum a împărţit pâinea, că lui i-a venit porţia cea mai mică şi că a avut prea puţină coajă. Deci acesta a fost motivul pentru care plângea. Ne-am revenit un pic mâncând această bucăţică de pâine. De urinat, urinam rar de tot, pe lângă uşă, iar pentru restul de necesităţi, cu ajutorul unui cuţit şi, după multe ore de muncă, am reuşit să facem o gaură în pardoseala vagonului, cu un diametru de circa 8 cm. Era un chin pentru cel ce avea să-şi satisfacă nevoia, pentru că trebuia să nimerească exact prin centrul găurii.

A patra zi ni se dă un peşte (crap) sărat, iară nimic altceva. Ca greutate, peştele a avut circa 2-3 kilograme şi a fost împărţit pe de cap - Voinea.

Peştele era crud şi tare sărat. Ne-am bucurat mult când am primit fiecare porţia lui, că am dat de gustul sării. Eram conştienţi că vom suferi şi mai mult de sete, totuşi l-am mâncat, iar oasele le-am strâns în dinţi, şi până la urmă le-am ros şi le-am înghiţit. Un singur ofiţer a aruncat osul (e drept, era cam gros), un medic locotenent. L-a aruncat chiar pe marginea găurii unde ne făcusem necesităţile şi era gata să scape pe gaură, dacă cpt. Moca Ion din Regimentul 2 Vâlcea, promoţie cu mine, nu l-ar fi prins la timp. L-a şters cu mâneca vestonului şi l-a mestecat în gură până ce l-a terminat. Cine tiu a suferit de foame niciodată nu poate da crezare acestor întâmplări. Nu după mult timp, setea, acest chin de ncsuportat, s-a instalat în pieptul fiecăruia dintre noi. Din muza gerului mare şi a respiraţiei a 45 de oameni, câţi eram în vagon, pereţii vagonului erau albi de bruma pe care o racâiam cu unghiile şi o măneam. Lingeam şi pereţii vagonului ca să ne astâmpărăm setea. Setea e mai greu de suportat decât foamea. De foame parcă mai rabdă omul mai uşor, dar de sete, nu. în trei zile, această sete ne-a sleit puterile. Eram epuizaţi, nu mai aveam pic de vlagă în noi. Cred că nu am mai fi fost în stare să mergem pe jos şi nu ştiam cât va mai dura acest calvar şi când va lua sfârşit, când vom mai avea un polonic de supă de peşte şi una sută grame de pâine, cum aveam în lagărul de la Libidiansk. Când vom mai bea apă pe săturate? Cât de mult aş fi dorit să iau o gamelă cu zăpadă, cu care să-mi potolesc setea, setea care mă sufoca.

O mână de zăpadă

111 acest timp, escorta noastră cobora dimineaţa din vagonul lor, apoi luau doi prizonieri să le taie lemne de foc cu joagărul. Ei aveau un vagon amenajat cu sobă, lemne şi cărbuni. Mai veneau ca să întrebe în fiecare dimineaţă dacă avem sau nu pe cineva care a murit, ca să-l coboare din vagon.

în vagon, pe lângă mine, era un slţ,. de artilerie, tânăr şi foarte rezistent. Ne întâlnisem pe linia 1 şi-l felicitasem din toată inima de felul cum condusese, ca observator, tragerile de artilerie în sectorul nostru. în situaţia în care mă găseam, că setea mă chinuia, îi fac propunerea: „Măi Popescule, ce ai zice dacă am merge amândoi să tăiem lemne ruşilor cu joagărul? Poate am avea norocul şi de puţină mahorcă şi am putea lua câte o gamelă cu zăpadă şi ne-om potoli setea.

Sau norocul ne va ieşi în cale cu o bucăţică de pâine şi o gamelă cu apă.” Popescu a acceptat propunerea mea şi m-a întrebat dacă o să pot manevra joagărul când vom tăia lemnele. I-am spus că nu am să pot trage de joagăr cu aceeaşi putere ca el, dar vom vedea, ne vom descurca amândoi. S-a întâmplat că, chiar de la vagonul nostru, ruşii au cerut doi cioloveci să le taie lemne. Când au deschis uşa vagonului, am coborât eu şi Popescu. La coborâre, am avut grijă, şi eu, şi el, să luăm cu noi gamelele. Era un ger groaznic. Bocancii cu care eram încălţat au îngheţat imediat, dar aerul curat şi mişcarea mi-au făcut tare bine. Spre nedumerirea noastră, în loc să mergem la urma trenului, unde se găsea vagonul escortelor, ne-au făcut semn să mergem spre locomotivă. N-am mers decât distanţa a cinci vagoane cu alţi prizonieri (soldaţi) şi ne-a oprit la uşa unui vagon pe opt roţi, un vagon mare cât o magazie. Ne-a făcut semn să deschidem uşa. Am încercat amândoi, dar nu am putut, deşi santinela care patrula pe lângă vagoane în timpul staţionării trenului ne-a dat câteva paturi de armă, înjurându-ne şi zicându-ne „ţiganii lui Antonescu”. Uşa era foarte grea şi îngheţată. A pus şi el arma mai departe, pe zăpadă, şi câteşitrei de-abia am reuşit s-o deschidem, atât cât să poată intra un om, nu cu faţa, ci cu umărul înainte. A urcat întâi sublocotenentul Popescu, pe care l-am ajutat eu, făcându-mă capră, apoi m-a tras el şi m-a ajutat şi santinela, darnică cu noi în înjurături şi paturi de armă. Ce era în vagon? Erau o grămadă de soldaţi români, cam la 40-50, morţi şi îngheţaţi în diferite poziţii, aşa cum îi apucase moartea, cu picioarele strânse, cu ochii deschişi, cu gura căscată, parcă cereau ajutorul mamei sau al soţiilor, în ultimele clipe. Aveau nişte feţe mici şi supte şi culoarea pielii bătea în galben, dar nu se înnegriseră. Erau îmbrăcaţi numai în vestoane, li se luaseră mantalele şi bocancii din picioare. Li se luaseră de camarazii lor din vagon, fiindcă şi aşa ar fi fost dezbrăcaţi de cei care îi îngropau.

De la acest vagon spre locomotivă erau încă vreo 15-20 de vagoane şi toate erau încărcate cu soldaţi prizonieri români, că îi auzeam cum ştiguiau să le dea apă, pâine şi ca le este frig. în acea dimineaţă cred că erau 30 de grade sub zero.

Santinela ne face semn să dăm jos morţii din vagon. Mă uit la Popescu, el la mine, şi începem să-i dăm jos, apucând pe fiecare mort, unul de cap, altul de picioare, strecurându-l prin uşa vagonului, care era numai întredeschisă. Erau uşori sărmanii, că rămăsese pe ei numai pielea şi osul. Când am terminat, eram transpiraţi. Mă uitam acum să găsesc un loe cu zăpadă curată să-mi umplu gamela, când santinela ne face semn să luăm unul din morţi şi să ne ducem după el. Am prins unul, tot aşa, de cap şi de picioare, şi am urmat santinela. Am trecut peste multe linii, că acolo era o gară mare, probabil un nod de cale ferată. Sentinela s-a oprit în dosul gării, pe un loc viran, arătându-ne locul unde să-l lăsăm şi să plecăm să aducem şi pe ceilalţi. Sublocotenentul l'opescu, foarte supărat, îmi spune: „Să vă fie ideea a dracului, dle căpitan, şi eu la fel că v-am ascultat sfatul să coborâm noi din vagon. Iată câtă energie am consumat şi o să mai consumăm până îi vom căra pe toţi aici. Asta ne mai lipsea acum, nu suntem noi şi aşa de slăbiţi?" Am tăcut chitic, că eu eram vinovatul. Cu mare greutate şi cu multă transpiraţie am reuşit să-i cărăm pe toţi în dosul gării. Am luat de jos nişte zăpadă şi m-am frecat puţin pe mâini să mă curăţ, apoi am căutat un loc mai curat şi mi-am umplut gamela cu zăpadă. în acest timp intrase în gară un tren militar, din care coborâseră mulţi ofiţeri. Erau nişte oameni tineri, înalţi, cu faţa roşie de sănătate şi poate de băutură, foarte bine îmbrăcaţi, cu pâslari în picioare, cu pantaloni de pufoaică şi pufoaică, cojoace albe trei sferturi, căciuli pe cap şi mănuşi îmblănite pe mâini. Când traversam eu peronul, urmat de santinelă, unul din aceşti ofiţeri mă întreabă dacă

sunt ofiţer, prizonier, ce naţie şi ce grad am. I-am spus că sunt prizonier, că sunt român şi am gradul de căpitan. Când am terminat de spus acestea dete-mi trage o înjurătură rusească şi un picior în spate, de m-am dus alunecând vreo 5-6 metri, în care timp toată zăpada din gamelă s-a vărsat pe jos. M-am sculat de jos cu două mâini de zăpadă, urmat de santinelă, care râdea de mine. Am ajuns la vagonul nostru şi ni s-a deschis uşa să urcăm. Ca să mă urc, am întins mâinile ca să mă poată prinde un camarad şi în acelaşi timp am pierdut zăpada din mâna stângă.

Am ajuns în vagon numai cu o mână de zăpadă şi aceea amestecată cu zgură. M-am liniştit puţin şi am băgat în gură fărâma care mai rămăsese.

După ce am supt această zăpadă, mi-a venit în gură un miros de petrol atât de tare, că mi-a venit să vomit, dar ce să vomi când nu aveam nimic în stomac? Mi-am ocupat locul aşezându-mă pe foaia de cort şi pe raniţă, strângându-mă şi apăsând, cu amândouă mâinile, stomacul, să-mi potolesc greţurile şi râul ce-mi venea din stomac. În felul acesta, am adormit, trezindu-mă după-amiază, pe când cpt. Voinea făcea cele 45 de porţii de pesmeţi pe o pătură. Când mi-am primit porţia, am şi început să ronţăi pesmetul şi să ling praful de pesmet care mi se cuvenea, şi greaţa mi-a dispărut. Aceasta s-a petrecut în ziua de 28.12.1942. În zilele de 29 la 31 a 12-a 1942, ni s-a dat zilnic câte 100-150 de grame de pesmet, fără nici o picătură de apă. Cum am mai spus, nu aveam altă sursă de apă decât bruma de pe pereţii vagonului, pe care o râcâiam sau o lingeam direct, ca să-mi astâmpăr setea.

în după-amiaza acestei zile, cu tot zgomotul pe care îl făcea trenul nostru, auzeam zgomot de motoare de avioane, iar prin zăbrelele vagonului vedeam localităţi dese, cum nu văzusem până aci. Erau semne că ne apropiem de un oraş mare. în adevăr ne apropiam de Moscova. Cred că acest mare oraş are mai multe gări. A intrat şi trenul nostru în una din aceste gări. Se înnoptase bine când trenul nostru s-a oprit pe linia 1 a acestei gări şi cred că era ora 19.30-20. Cei ce se uitau prin ferestrele zăbrelite ale vagonului, cele dinspre gară, nu puteau vedea cine ştie ce, că era noapte, aşa că nu se puteau spiona lucruri deosebite. în orice caz, nu era o gară pentru călători. Eu nu m-am dus la fereastră, nu am fost curios să văd o gară dintr-un oraş mare rusesc. Spuneau cei de la fereastră că era luminat cu becuri puternice, lucru nemaivăzut de noi, de când plecasem de acasă. Deci ruşii nu se mai temeau atunci de bombardamentul aviaţiei germane şi luminile erau necamuflate. Trecuse cred o jumătate de oră de când oprise trenul, şi deodată uşa vagonului se deschide şi ni se dă ordin să coborâm din vagoane cu gamelele în mână, cu

lingura şi cu bidonul de apă. A fost ordin ca în vagon să rămână un singur ofiţer, şi acela va fi cel mai slăbit dintre noi, dar să ia gamela şi bidonul, să i se aducă lui ce ni se va da nouă. Am început să coborâm şi să ne întrebăm dacă nu ni se va da şi nouă mâncare şi apă, că altfel nu ar avea nici un rost să coborâm cu gamele şi bidon. După ce ne-am aşezat în front pe patru, ne-au pornit printre nişte căpiţe de zăpadă, înalte cât căpiţele de fân de pe la noi. Mă miram cum de reuşiseră să strângă, în felul acesta, zăpada de pe peronul gării şi s-o clădească în grămezi aşa de înalte sub formă de căpiţe.

După vreo 50 de metri ne-au băgat într-o sală mare şi frumos luminată. În sală erau mese, ca mesele noastre din cazărmi, câte zece persoane pe fiecare latură a mesei. Mesele erau acoperite cu desene pătrate, ca pe tabla de şah. Era o curăţenie ca la farmacie, cum se spune, cald şi plăcut să stai. Am completat mesele, aşezându-ne câte 20 la o masă. A apărut apoi o femeie îmbrăcată militar. Era tânără şi excepţional de frumoasă, urmată de alte fete îmbrăcate în şorţuri albe. Femeia îmbrăcată militar avea un păr blond ascuns sub căciulă, era înaltă şi subţire ca o balerină. Avea gradul de colonel şi era medic. Ne privea cu ochiul unui medic, nu cum ne priveau restul, ca duşmani, şi ea căuta să ne ridice moralul, spunându-ne că războiul se va termina curând şi crede că, în vara anului 1943, se va face pace în mod sigur, şi în mod sigur vom fi acasă. Vom merge într-un lagăr de ofiţeri şi acolo vom fi trataţi conform legilor internaţionale.

La un semnal făcut de această femeie, care ne captivase prin purtarea ei şi prin spusele că vom fi în curând acasă, a intrat la fiecare masă câte o femeie îmbrăcată în halat alb, cu o tavă pe care se găsea pâine neagră şi ne-a dat, la fiecare dintre noi, câte o bucată. Pâinea era cântărită şi avea fiecare bucată exact 600 de grame. Unde lipsea la cântar, atunci când a fost tăiată, se adăuga câte o bucăţică ca să completeze greutatea şi apoi o prindeau, ca să nu se piardă, cu un mic beţişor, ca un cui de brad. Noi am numit-o, de-acuma, pâine cu băţ. Nu ştiam ce ne va mai da, dar de pâine nu m-am atins, o priveam numai, deşi stomacul o cerea. După pâine ne-a adus şi distribuit, la fiecare masă, câte un polonic de supă, de un litru. Supa era cu macaroane, foi de dafin şi piper şi avea în ea şi câte o bucăţică de carne, având circa 30 de grame. Ne-am apucat să mâncăm cu lăcomie, că era prima supă de carne cu macaroane, cu parfum şi cu gust plăcut şi în special că era caldă, chiar fierbinte, că ne-am şi încălzit. Ni s-a dat voie să mergem la robinete, să luăm apă în bidoane. După supă, ne-au adus şi s-a împărţit, la fiecare, câte un polonic de caşe de mei. Era făcută cu un ulei care mirosea a rânced, dar cine ţinea seama de asta? Am mâncat şi caşa şi am simţit, pentru prima oară de când eram prizonier, stomacul plin. M-am dus şi eu la robinet, am băut apă, mi-am umplut bidonul şi m-am aşezat la masă din nou.

Căpitanul Bucşa, care vorbea la perfecţie limba rusă, a mulţumit, în numele tuturor, frumoasei doctoriţe, i-a urat ani mulţi şi sănătate şi a rugat-o să transmită autorităţilor sovietice, care ne-au oferit această masă, mulţumirile noastre. Ne-am încolonat din nou şi ne-am urcat în vagoane. I .a plecarea din sala de mese, frumoasa doctoriţă ne-a dat şase bucăţi de lumânări mici şi câteva chibrituri ca să le aprindem şi cu care să întâmpinăm anul nou, când tunurile din Moscova ne vor vesti sosirea noului an. Unul dintre noi, la auzirea primei lovituri de tun, a aprins lumina şi ne-am văzut

la faţă. Toţi, absolut toţi, aveam lacrimi care ne curgeau pe obraji. Toţi eram cu gândul la cei lăsaţi acasă, soţii, mame, fraţi, prieteni. Nu ne gândeam că ei, poate, stau la căldură şi au de toate, ne gândeam cum discutau lipsa noastră dintre ei, cum nu ştiau dacă suntem morţi sau vii etc. Lumânarea fiind mică s-a stins repede şi noi toţi parcă am amuţit. Nu mai vorbea nimeni. Fiecare eram cu gândul departe, departe de tot. Trenul s-a pus în mişcare şi, în glasul roţilor lui, care ne-a sunat în urechi timp de şapte zile şi şapte nopţi, de la primul lagăr şi până aici, am adormit. Nici păduchii, care se înmulţiseră pe noi, nu-i mai simţeam acum.

Ziua însă ne mâncau grozav şi nu puteam să ne despă- duchem din cauza frigului, ca să-i mai putem împuţina, că îşi făcuseră caverne în trupurile noastre şi aşa slăbite de foame şi de sete.

încă cinci zile şi cinci nopţi de drum

Ne-am deşteptat a doua zi pe un ger şi un viscol mare. Vântul sufla puternic ducând fulgii de zăpadă cu viteză mare spre vest. Era vestitul crivăţ care îşi face, câteodată, apariţia şi pe meleagurile noastre. Când treceam prin gări, nu se vedea ţipenie de om în afară de funcţionarii gării, şefii de gară şi ajutoare. în această zi, prima din noul an, am felicitat pe toţi cu numele de Vasile şi ne-am urat unul altuia, în această sărbătoare, ca bunul Dumnezeu să ne dea sănătate şi putere ca să putem purta cu uşurinţă greutăţile prin care trecem şi să ne întoarcem în ţară, cât mai curând, la cei dragi ai noştri. Am început să discutăm între noi despre masa servită la Moscova, despre frumoasa doctoriţă, despre cele spuse de ea cu privire la terminarea războiului şi despre lagărul care ne aştepta. Pe la jumătatea zilei, uşa vagonului a fost deschisă şi, dintr-un fund de sac, un soldat rus ne-a pus, pe pătura căpitanului Voinea, porţia de pesmeţi. Căpitanul Voinea, care se experimentase în împărţirea pesmeţilor în părţi egale, a început să facă 45 de grămezi pe numărul celor din vagon. După ce a terminat, după un tabel făcut de el, ne-am luat porţia de pesmet şi am început să ronţăim bucăţile mai măricele. Curios că, a doua zi, ne-au dat iarăşi aceeaşi cantitate de pesmeţi şi câte o mică scrumbie sărată, căreia ruşii îi spuneau „silotcă". Era tare bună această silotcă, o mâneam cu plăcere şi mirosea tare frumos. Eu am găsit pe a mea un bob de piper pe care l-am strâns în dinţi, parfumându-mi gura. Ştiam că voi suferi de sete după silotcă, dar am mâncat-o, nu am putut să mă abţin.

Si aşa ni s-a dat, de-acum în fiecare zi, până în ziua de 6 ianuarie 1943, câte o porţie de circa 100 de grame de pesmeţi şi câte o ulcică mică

în ziua de 6 ianuarie 1943, ne-au coborât din vagoane. Era dimineaţa. Eu eram îngheţat ca niciodată, fiindcă îmi venise rândul să dorm lângă uşa vagonului, unde era un curent grozav. în timpul nopţii, am simţit o moleşeală în tot corpul, mi se părea că nu-mi mai este frig, ba chiar mă cuprinsese un somn dulce, ca somnul de dimineaţă. Deodată mi-am dat seama că acest somn şi moleşeala nu sunt decât semnele dinaintea morţii ale unui om degerat. Pe locul acela strâmt, limitat, unde fusesem culcat am început să mişc picioarele, să lovesc cu bocancii scândura vagonului, să bat mâinile şi să joc, să fac un fel de gimnastică, şi aşa mi-am revenit.

Odată coborâţi din vagoane, cu tot ce aveam asupra noastră, ne-am dat seama că am ajuns la destinaţie. Ne-am

MHi-zat câte patru în rând. La 20 de metri depărtare, doi Moldaţi ruşi împărţeau: unul ne dădea, la fiecare, 4-5 bucăţi de pesmet, iar celălalt, câte 2-3 bucăţi de silotcă.

Kram bucuroşi cu toţii că am ajuns după 11 nopţi de călătorie continuă, înghesuiţi şi lipsiţi de apă şi hrană. Ce am rnancat noi, în aceste 11 zile, în afară de ce ni s-a dat la Moscova? Ni s-a dat peştele de care am vorbit şi circa 1000 urame de pesmet, pâine uscată.

În afară de asta, eram nespălaţi, neschimbaţi de rufe şi Hiipţi de păduchi. Am rezistat ajungând la 3000 km depărtare de ţară. Ne găseam pe paralela Finlandei sau la 300 km nord de Moscova.

Lagărul *74* Oranki

Am aflat de la cei ce ştiau ruseşte că gara în care am debarcat se numea Sonika. Am trecut, peste linii, în dosul unei magazii, unde se chinuiau nişte femei îmbrăcate în pufoaice groase, în picioare cu pâslari, să facă pârtie. Ninsese mult, zăpada era până la brâu, iar drumul pe care trebuia să mergem nu se cunoştea. Era totuşi o cărare bătută de picioare pe care trecuseră un număr mare de oameni. Aceşti oameni merseseră în şir indian şi am mers şi noi, ca şi ei, tot în şir indian. Din loc în loc, pe dreapta sau pe stânga acestei poteci, se vedea cum cei ce trecuseră înaintea noastră îşi făcuseră necesităţile, fiindcă urmele fecalelor subţiri ca o apă murdăriseră albul imaculat al zăpezii. După câteva sute de metri, lângă o asemenea pată, era o tăvălitură şi o urmă mare de sânge şi cu păr de pe cap. Sigur că unul dintre prizonieri nu s-a mai putut scula când s-a aşezat să-şi facă necesităţile, şi atunci, după cum se întâmpla cu cei ce rămâneau în urmă, i se pusese pistolul automat la tâmplă, îi zburaseră creierii, şi-i rămăsese părul în sângele ce se închegase. Drumul fiind greu, noi am obosit repede. Ne dezobişnuisem de marşuri, plus că ni se anchilozaseră picioarele de stat în vagoane şi de nemişcare...

După ce am mers cam un kilometru şi am ajuns pe coama unui deal, ne-au apărut, odată cu răsăritul unui soare arătos, turlele unei biserici care străluceau frumos în razele unui soare tot aşa de frumos. La vederea turlelor bisericii, ne-am înviorat. Mersul ni se părea mai uşor, mai ales că, după ce am urcat încă un deal, am văzut şi satul. Mergeam acum mai repede, fără ca să ne silească cineva, discutam despre noul lagăr şi felul de viaţă pe care îl vom duce.

După o oră şi jumătate am ajuns în marginea satului. Satul era aşezat într-o vâlcea, era înconjurat cu gard făcut din trei sau patru prăjini, prinse pe stâlpi, ca să nu iasă vitele mari, vaci, boi şi cai, căci cele mici ieşeau pe unde voiau. Cum am pătruns în sat, după ce am trecut printr-o poartă, imediat pe dreapta drumului, am văzut o fântână, făcută în mal, din care se lua apă cu vasul ce-l ţineai în mână, exact ca şi pe la noi. Deoarece pe drum mâncasem o bucată de silotcă sărată foc, am ieşit din rând şi în câteva secunde mi-am umplut bidonul cu apă. Am băut pe jumătate, şi restul l-am dat la alţii. Lângă fântână era un adăpost, ca o cameră cu trei pereţi, şi în interior pictate cu sfinţi, icoane, ca şi pe la noi, şi o bancă alături. În jurul fântânii erau înfipte în pământ cruci de lemn, pictate cu sfinţi. În toate casele ardea focul şi pe coşurile lor ieşea un fum gros şi alb şi se ridica drept spre cer, dovadă că nu bătea nici un pic de vânt. Am trecut pe lângă prima casă şi, fiindcă drumul era la înălţimea caselor (ferestrelor), puteam privi foarte bine înăuntru. Lumina electrică era aprinsă, pereţii văruiţi în alb, cu icoane mari, înrămate frumos în metal alb. Am privit la multe case şi în toate am văzut icoane mari şi frumoase. Casele erau făcute din bârne de stejar sau de brad, dar netencuite pe din afară, aşa cum sunt cabanele în munţii noştri. Ce bine ni ce cald trebuie să fi fost în aceste case, şi ziceam, în sinea mea, că aş primi să fiu slugă în curtea oricărui cetăţean din acel sat, să-mi dea numai să mănânc, să mă bage noaptea ia căldură, să

mă spăl pe corp şi să scap de păduchi şi să-mi dea drumul acasă când s-o încheia războiul. Ca mine gândeau mulţi, dar

Am ajuns în faţa mănăstirii ale cărei turle le văzusem mcă de departe şi am fost opriţi pe un mic platou din faţa unui pod de piatră. Mănăstirea era înconjurată de un şanţ adânc de vreo 6-7 metri şi lat de 10-12 metri, aşa cum erau înconjurate castelele din Evul Mediu de şanţuri cu apă şi se pătrundea în castel numai pe podul greu lăsat, peste şanţul ; 1 părării, de către seniorul proprietar. Marginea din interior , 1 şanţului era şi ea înconjurată de un zid înalt de 3 metri şi gros de 1 metru. Iar de aici în sus se înălţa o reţea de sârmă ghimpată, pe două rânduri de pari. Poarta de la intrare era din bârne de stejar şi încuiată cu un lacăt mare cât un basc bărbătesc. Lângă ea se afla un foişor de observaţie înalt de 5 metri, din care străjuia un soldat rus îmbrăcat in cojoc lung, peste pantaloni şi pufoaică şi cu pâslari în picioare. Poarta s-a deschis după circa o oră, pe unde a ieşit un omuleţ slab şi pirpiriu, brunet şi puţintel la trup, în uniformă r usească. Ne-a spus un „bună ziua" în cea mai perfectă limbă românească. Am rămas impresionat de *bună ziua* lui şi ne întrebam cine să fie şi ce este cu el pe aici. Unul, în glumă, spunea că trebuie să fie un urmaş al lui Dimitrie Cantemir, luat de Petru cel Mare, ca sfetnic, la curtea lui. Nedumerirea nu a durat mult, fiindcă ne-a spus că se numeşte Cotler şi este comisarul lagărului 74 pentru români. Ne-a ţinut un discurs politic de circa o oră, în care ne-a spus că rău am făcut că nu am aruncat armele din momentul în care am ajuns pe front, că războiul este pierdut pentru noi, că, după război, la noi în ţară vor fi mari schimbări politice şi sociale. Reţin însă făgăduiala lui care se referea la întoarcerea noastră acasă. „Războiul se va termina curând, după cum vedeţi, frontul merge spre apus cu viteză mare. După război, dumneavoastră veţi rămâne aici la noi să construiţi tot ce aţi distrus şi numai

după aceea vă veţi înapoia în ţară, la familiile dumneavoastră." Inimile noastre ni s-au strâns de durere la aflarea acestei veşti. După plecarea comisarului Cotler ni s-a făcut apelul, am fost de patru-cinci ori număraţi şi puşi pe patru rânduri. Poarta lagărului s-a deschis şi am pătruns în curtea lui ca într-o închisoare pe care nu ştiam când o vom părăsi. După ce am intrat toată coloana în lagăr, ne-au pus pe grupe de 35 de oameni şi ne-au băgat în baie. Când a venit rândul grupului din care făceam parte, ne-am dezbrăcat într-o cameră cam mică pentru 35 de oameni. Ni s-a dat câte un inel de fier pe care am băgat tot ce aveam asupra noastră, în afară de încălţăminte, centură şi cureaua de la pantaloni, cine mai avea, că ni le luaseră imediat ce am căzut în mâinile lor. Aceste inele, cu tot ce aveau pe ele, au fost băgate la etuva cu aer cald, iar noi am intrat în baie. Baia nu era cu duşuri sau cu aburi. Luam apă din nişte cazane mari, vreo zece la număr, cu câte un lighean de tablă şi ne spălam cu bucăţica de săpun ce ne-o dăduse la intrarea în sală, care era de mărimea unei cutii de chibrituri.

Ne ajutam între noi cu spălatul pe spate. Apa era caldă din belşug şi ne-am spălat în condiţiuni foarte bune.. Am făcut o adevărată baie, după mai mult de două l^rii de zile.

După baie, înainte de a ne îmbrăca, am fost unşi cu o soluţie sau lichid, pe la părţile păroase, lichid care era alb ca

După puţin necaz cu echipamentul, că nu-l găseam, se amestecaseră inelele, se pierduseră semnele, ne-am îmbrăcat şi am ieşit din baie. La ieşire am fost luaţi în primire de un soldat rus şi duşi într-o clădire mare şi înaltă, cu suprafaţa cam de 15-20 metri. Acolo instalaseră, pe laturi şi la mijloc, trei rânduri de rafturi, pe trei nivele, în lungime de doi metri, aşa că un om se putea culca de-a latul raftului. împreună cu lt. Dăneţ, ne-am urcat la nivelul al treilea, unde era foarte cald. Am uitat ce spusese Cotler, la poartă, că vom fi repatriaţi după ce vom reconstitui tot ce am distrus.

Am dezbrăcat cojocul şi l-am aşternut, m-am dezbrăcat <le veston şi l-am pus căpătâi, apoi mi-am scos bocancii şi i-am pus la cap, iar pe mai rămăseră nişte pesmeţi pe care 1 -am mâncat, am băut apă pe săturate, că aveam acum de unde lua, şi ne-am culcat toţi cei ce sosisem cu acel convoi. Deşi eram frânt de oboseală, nu ştiu de ce nu puteam dormi. Până aici eram obişnuit ca în vagon să mă scarpin, să mişc păduchele din locul lui, de unde mă sugea de sânge. Nu ştiu când, dar am adormit fără vise şi în căldura după care am jinduit atâta.

M-am trezit la ziuă, odată cu ceilalţi care spuneau că este ora zece, deşi afară de-abia se luminase de ziuă. Aşa este acolo, la 300 km de Moscova, iarna ziua este mică, iar noaptea mare. Se face ziuă la orele 9.30 şi noapte pe la orele 15, după-masă; iar vara este invers, se luminează pe la orele 3 şi se înnoptează pe la orele 11. Prin curte erau alei largi, dar zăpada strânsă – foarte murdară. în lagăr mai erau nemţi şi circa 2000 de soldaţi români. în prima zi ne găseam peste 4000 de oameni, iar în curs de două zile am rămas circa 30ţ^.de oameni, iar după două zile 1500, fiindcă pe soldaţi i-aii mutat în alt lagăr. Mai erau acolo vreo 20 de soldaţi români, care aveau în primire câte o sanie cu doi cai, iarna, şi câte o căruţă care deservea lagărul, în special cu lemne.

Dând de apă, stomacurile au început să funcţioneze şi, în curtea lagărului fiind numai două closete, fiecare cu câte două zeci de locuri, cele totuşi erau insuficiente pentru un număr aşa de mare de oameni. Era foarte greu să stai aşezat pentru necesităţi, fiindcă cu o mână îţi ţineai pantalonii, iar cu cealaltă căciula din cap. Se mai găseau soldaţi, câteva bestii că nu-i pot numi altfel, care te pândeau până te aşezai şi se repezeau ca uliii şi-ţi luau căciula din cap, dispăreau în mulţime şi astfel rămâneai fără căciulă. De la dormitoare până la WC era un du-te-vino neîntrerupt. Niciodată nu era la WC un loc liber. Şirul oamenilor care se duceau la WC şi veneau semăna cu şirul du-te-vino al furnicilor dintr-un muşuroi.

Prima masă

A doua zi am primit mâncare. Iată din ce consta această

Dimineaţa: un polonic de ceai din fructe de pădure, neîndulcit, 20 g zahăr, 300 g pâine neagră (din făină de orz la mezeluri), 20 g plămână cu slănină și 20 g unt. La prânz: un polonic de supă de mei sau de tărâţe de grâu (care era cea mai gustoasă), 300 g pâine neagră şi o caşa din mei sau ovăz. Seara: o supă din mei sau tărâţe de grâu. Pâinea ni* se aducea în bucăţi de câte 600 g şi trebuia să o împărţim între doi. Cum am mai spus la început, avea miezul foarte moale şi se împărţea foarte greu. La masa de prânz, la fel ni se dădea, tot în porţii de 600 g, şi iarăşi trebuia împărţită în două. Pentru a fi împărţită în mod egal, se confecţionaseră din placaj nişte cântare aşa de sensibile, că arătau cum se înclină şi la un muc de ţigară. Pâinea se cântărea de unul din cei doi care o împărţeau. înainte de a-şi lua fiecare bucata lui, după cântărire, pâinea se punea pe pat sau pe o raniţă. Cei doi se aşezau cu faţa în altă parte şi un al treilea întreba pe unul din cei doi: a cui să fie bucata asta? Unul din cei doi, care nu vedea pe care bucată pusese mâna al treilea, spunea: să fie a mea sau a camaradului cu care împărţea bucata de 600 g. Cei doi se întorceau cu faţa la pâine şi-şi luau bucata trasă la sorţi.

Cu toate că pâinea se împărţea cu cântarul în două părţi egale cojile şi mucuţ totuşi la urmă, unuia sau la amândoi li se părea că partea celuilalt este mai mare, are coajă mai multă.

Era pentru prima dată (în afară de Moscova), când aveam jipă la discreţie. Zilnic fierbeau, încontinuu, trei cazane mari cu fructe de pădure din care beam, că apa simplă era cu conţinut de plumb, cădea greu la stomac. Zilnic aveam două leluri de mâncare (aşa cum era, era bună că ne umplea stomacul, dându-ne senzaţia că suntem sătui şi ne menţineam in viaţă). Având zilnic această mâncare şi acest ceai neîndulcit la discreţie, corpul a început să funcţioneze regulat, şi din această cauză urinam des, cam o dată la oră, lucru foarte chinuitor pe timpul nopţii. După ce mergeai şi urinai, de-abia veneai în dormitor, te descălţai, lăsai mantaua de pe tine şi, când să adormi, din nou trebuia să te îmbraci şi să ajungi la WC, care era la 100 metri depărtare de dormitor. Cu toate acestea, eram mulţumiţi că ni se dădea hrană şi căldură şi în special că ne puteam mişca, ne plimbam, la aer curat, în curtea lagărului.

A patra noapte după sosirea în lagăr, mă trezeşte un soldat rus şi-mi face semn cu degetul la gură să nu vorbesc nimic, să mă îmbrac şi să merg cu el. Mă îmbrac la repezeală şi vreau să-mi iau şi raniţa cu tot ce aveam în ea, dar îmi face semn să le las acolo, că o să vin înapoi. îl urmez ieşind în curte şi mă duce într-o cameră unde se afla o masă de scris pe care se găsea un toc cu peniţă şi cerneală violetă şi coli de hârtie duble, dar de cea mai proastă calitate. îmi face semn să mă aşez, aprinde un bec mai mare şi-mi spune să-mi scriu autobiografia. O mai scrisesem în primul lagăr, la Libi- diansk pe Don, şi am scris-o şi acum în acelaşi fel şi pe scurt, în 30 de minute am terminat-o şi i-am dat-o. M-a scos pe uşa biroului în curte şi m-a condus până la uşa dormitorului. M-am dezbrăcat şi m-am culcat. înainte de a mă scoate din biroul lui, mi-a spus că nu am voie să discut cu nimeni unde am fost şi ce am făcut. De frică nu am spus absolut la nimeni. În noaptea următoare, iarăşi sunt trezit din somn, de acelaşi soldat, şi iarăşi îmi face semn să-l urmez. De data aceasta nu mi-a mai fost aşa frică. Mă introduce în acelaşi birou şi acolo găsesc un rus în uniformă militară, fără nici un grad pe umăr. Era de statură mijlocie, avea ochelari de vedere pe faţă, şi cu o figură de evreu. Am pus mâna la căciulă şi am salutat. Spre surprinderea mea îmi răspunde la salut cu un „bună ziua" într-o românească perfectă. Era domnul Birmaj, aşa îl chema. Frica mi-a dispărut definitiv când l-am auzit vorbind româneşte şi mai ales când mi-a oferit o ţigară. După ce mi-a arătat un loc să stau, a început să mă descoasă după metoda lor diabolică. De unde sunt, ce au fost părinţii, de ce m-am făcut ofiţer, ce am căutat în Rusia, ce jafuri am făcut sau dacă ştiu pe altcineva care a făcut, oraşele unde am făcut garnizoană, mă rog, ce nu m-a întrebat, pe care apoi m-a pus să le scriu pe hârtie. Cred că am stat cel puţin două ore şi jumătate, după care mi-a dat drumul şi am plecat să mă culc, şi de data asta fără să mă însoţească cineva. Am mai fost chemat tot noaptea, tot pentru „autobiografie", cum ziceau ei, încă de patru ori, în biroul acela, unde scriam aceeaşi poveste.

Bricheta

Scăpasem, ca prin minune, din toate controalele ce ni se făcuse, bricheta.

Era un lucru rar şi de preţ, ca şi ceasornicele după care se dădeau în vânt ruşii. Din moment ce ajunsesem în lagăr şi cum tutun sau ţigări nu mai aveam, preţul ei scăzuse, nu mai avea căutare, fiindcă cine avea ţigări găsea şi un cărbune de aprins la cazanele de la ceainărie.

în companie, avusesem un fost ofiţer de cavalerie, de rezervă, slt. Creţu, trimis pentru reabilitare pe front, ca imul care pecinstise haina militară, fiindcă furase, şi de nceea i se luase gradul de ofiţer. Eu i-am înţeles durerea milleteasc㠚i l-am lăsat să-şi poarte tresa de slt., iar pe 11111 pul marşului spre front l-am pus ofiţer cu popota. Şi aici, 111 această funcţie, tot hoţ a fost. îi plăteam masa înainte în mărci germane pentru că trebuia să cumpere, iar el, cu un nil. hoţ de soldat dat ca ajutor şi bucătar, se ducea în colhozuri şi lua cu forţa alimente, dând, în loc de bani, câte un l»on fictiv. Natural că, atunci când a aflat, colonelul Dimitriu I a schimbat. Mă temeam, acum, să nu-mi fure bricheta, că lut îmi dădea zor s-o vând, că nu-mi mai foloseşte la nimic „i că mi-a găsit şi cumpărător, pe şeful bucătar. Mi-a mai spus că a şi tocmit-o şi că îmi va da pe ea 1 kg şi jumătate de pâine, dar o jumătate de kg va fi partea lui, ca misit.

Cum doream ca să mai simt o dată stomacul plin, m-a tentat propunerea şi am acceptat. Era în data de 15 ianuarie 1943, când am primit un kg de pâine pe care, din teamă să nu mi-o fure cineva, am mâncat-o pe toată. Este adevărat că mi-am simţit stomacul plin, dar el, sărmanul, care se micşorase, care nu avusese de lucru câteva luni de zile, a simţit efortul la care l-am supus. Am avut în ziua aceea nişte crampe, că am crezut că mor.

în seara de 17 ianuarie 1943, tot slt. Creţu vine la mine şi-mi spune că, în schimbul a 600 g pâine (porţia zilei de 16 ianuarie, pe care nu o mâncasem), îmi aduce circa 200 g ficat de vită fript gata. Eu îl întreb de unde îl ia, cine face acest schimb de ficat pe pâine şi-mi spune că a făcut legătura cu un soldat care are căruţă în primire şi care iese din sat cu diferite treburi ale lagărului şi este în contact cu populaţia. Nu i-am dat nici un răspuns. A plecat şi, după o jumătate de oră, vine la mine din nou şi scoate din buzunarul mantalei un pachet învelit într-o bucată de hârtie dubioasă, sub raportul curăţeniei, şi-mi spune că mi-a adus peste 200 g ficat fript. I-am dat pâinea, am luat ficatul şi, ascuns să nu mă vadă nimeni ce mănânc, am început a înfuleca ficatul care nu avea nici un gust şi nici miros de friptură. În nici un caz nu a fost ficat de vită. Să fi fost de câine, dar câini nu existau în tot satul. Sunt convins că a fost ficat de om, de la soldaţii care cărau morţii la groapa comună, a căror înhu mare se făcea când numărul lor ajungea cam la două sute.

Sunt convins că am mâncat, fără să ştiu, fără voia mea ficat de om, datorită acestui bandit de fost ofiţer de cavalerie cum îi plăcea să se recomande. Mai târziu, când am intrat în spital, bolnav de tifos, acest ticălos, căruia îi dădusem o pereche de pantaloni să mi-i păstreze până ce ies din spital i-a vândut pe pâine şi nu am putut să-i fac nimic. Aceasta a fost recunoştinţa unui fost ofiţer de cavalerie, pe care l-am avut sub comandă şi cu care m-am purtat omeneşte, neţi nând seama că a fost trimis pentru reabilitare.

A fost una dintre cele mai mari lichele pe care le-am întâi nit în viaţă. Nu ştiu când o fi sosit în ţară, dar am auzit că ar fi murit după câţiva ani. Numerile să trăiască acest ticălos care înşela pe cine putea şi care se preta la cele mai josnice lucruri.

Moartea căpitanului Ionescu

Pe căpitanul Ionescu M., promoţia 1925 – ofiţeri de infanterie, l-am cunoscut în lagăr, chiar de la începutul captivităţii. Era un băiat de familie, cum se spune, era de la oraş, nu de la ţară ca mine, era băiatul unor boieri şi, în adevăr, dădea dovadă că este aşa.

Avea o figură frumoasă, deşi părea cam îmbătrânit din cauza vieţii pe care o dusese până atunci, o viaţă nu tocmai ordonată, îi rămăseseră în sânge unele vicii ale tinereţii, cum ar fi băutura, jocurile de noroc şi, în special, fumatul.

De jocurile de noroc se dezbărase, de băutură, la fel, că nu aveam nici apă, dar băuturi spirtoase, dar de fumat tot mni găsea câte un muc de ţigară la cineva. Când vedea un iiuldat rus prin lagăr, cu ţigara de mahorcă răsucită în hârtie de ziar, se ţinea după el şi, când soldatul arunca restul, el ¡1 lua, apoi intra în dormitor şi scotea paie din saltea, paie de mazăre, pe care le toca şi le amesteca cu mahorcă, din ui re făcea patru ţigări, pe care le fuma. După câtva timp, a lncut legătură cu un soldat care ieşea cu căruţa afară din Ingăr. S-a învoit cu soldatul să-i aducă tutun în schimbul pâinii. în tot timpul cât a stat în lagăr, ca noi toţi, moneda lui de schimb a fost mâncarea (pâinea, untul şi zahărul şi, câteodată, chiar supa sau caşa). Căpitanul Ionescu dădea, /.ilnic, 400 g de pâine (şi el rămânea cu 200 g) pe patru ţigări de tutun, pe care le amesteca cu paie de mazăre, făcând o cantitate de circa 20 de ţigări, care îi ajungeau o zi.

Timp de o lună de zile a mâncat numai 200 g de pâine şi n lumat o cantitate de paie de mazăre apreciabilă. Din această cauză, slăbea din zi în zi, deşi toţi l-au sfătuit să nu mai fumeze, că o să moară de inaniţie. După o lună de zile de fumat paie de mazăre şi lipsit de 400 g de pâine, a trebuit internat în spital, unde nu a mai putut fi salvat.*

A fost primul ofiţer român mort în acest lagăr şi sunt convins că, dacă ar fi avut un dram de voinţă să nu mai fumeze, ar fi trăit, şi s-ar fi întors acasă la familie.

---

* Despre moartea prin inaniţie a prizonierilor care îşi dădeau raţia de pâine pe ţigări în lagărul de la Oranki vezi şi Radu Mărculescu, *Pătimiri şi ilumināri din captivitatea sovietică,* Humanitas, Bucureşti, aoio, pp. 158-159 (n. red.).

Prima mea muncă din lagăr

A treia zi după ajungerea în lagăr, după ce primisem gustarea de dimineaţă, şedeam întins pe pat, ca şi ceilalţi camarazi. Nu ne înduram să ieşim afară în curte, fiindcă era ger, cred, de minus 25-30 de grade. Voiam să mă plimb, dar pârtiile erau străbătute şi zăpada de circa un metru înălţimotf Cum stăteam aşa întins pe spate, chiar la capătul dormiU» rului, mă trezesc cu un rus că mă mişcă de picioare şi-mi [face semn să-l urmez. M-am făcut că nu înţeleg şi, c stăteam pe spate, m-am întors spre dreapta. Rusul a venit I lângă mine, m-a luat de mână şi m-a dat jos din pat. Mi-a I făcut semn să mă îmbrac cu manta sau cojoc, să-mi iau ' mănuşile, dar eu nu aveam, şi să-l urmez. Ce era să fac? M-am îmbrăcat şi m-am dus după el în curte şi am ajuns lafl WC. La unul din cele două WC-uri era trasă o sanie şi în ea un fel de troc în care la noi se pun strugurii toamna sau pru-l nele pentru ţuică. Rusul a scos din troc două lopeţi si două răngi grele de fier, cu care la noi se sapă gropile de băgat I stâlpii la gard. Mi-a dat o lopată şi o rangă, iar el, cu o rangă, a scos scândurile ce astupau WC-ul la un capăt, făcând loc pentru spart gheaţa de fecale. Alături de el, am pus n pe rangă şi am început să sparg murdăria înghețată, şi apoi, I cu lopata, o aruncam în troc. Ranga era grea şi rece, eu fără mănuşi, şi nu prea săpam aşa cum vrea rusul, că-mi îngheţau mâinile. Rusul a văzut că-mi îngheaţă mâinile pe rangă şi mi-a dat mănuşile lui.

în felul acesta am încărcat cu el, de dimineaţă până la masa de prânz, două trocuri de fecale. Ca răsplată, la prânz mi-a dat 40 g pâine cârnăriţă şi câteva ţigări de mahorcă. După masă am fost liber.

A doua zi, la aceeaşi oră, vine iarăşi rusul la mine şi mă aşteaptă să mă echipez să mă ia la aceeaşi muncă. Până la ora mesei am încărcat tot două trocuri cu murdărie şi mi-a dat iarăşi 40 g de pâine şi puţină mahorcă. A treia zi când a venit să mă ia, m-am făcut bolnav, gemeam şi mă făceam că tremur de frig, şi rusul m-a lăsat, a luat de mână pe primul care i-a ieşit în cale. Aceasta a fost prima mea muncă în lagăr, muncă de vidanjor, după care, mai târziu, au urmat altele.

Cum se purtau soldaţii cu ofiţerii şi ofiţerii între ei

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

(Mată căzuţi prizonieri, soldaţii, în procent de 90%, au uitat complet de disciplina şi regulamentele militare. Soldaţii iiceia, disciplinaţi şi ascultători, cu care am plecat pe front, HOI daţii aceia care de bunăvoie se ofereau pe câmpul de luptă MII facă incursiuni sau alte fapte de arme demne de eroii neamului, soldaţii aceia la care nu conta dacă se mai întorc H.'iu nu dintr-o incursiune sau atac s-au transformat deodată, ca la o comandă, într-o turmă de oameni fără suflete, fără sentimente umane, o turmă de răufăcători, lipsiţi de cel mai elementar bun-simţ. Foarte mulţi şi-au pârât pe comandanţi la ruşi că ar fi făcut fapte nedemne faţă de populaţie, că ar fi violat, că ar fi furat lucruri şi câte şi mai câte le trecea prin minte. Din cauza acestora, ofiţerii erau cercetaţi pentru fapte imaginare, şi ruşii nu-i slăbeau cu cercetările până ce nu venea rezultatul din localitatea unde fusese ofiţerul reclamat, dacă a făcut ce spuneau soldaţii, sau nu. Noroc că nu am stat în acelaşi lagăr cu ei decât două zile.

în aceste două zile, mulţi nu s-au sfiit să bată pe foştii comandanţi, pentru fapte fie adevărate, fie imaginare, şi asta chiar în faţa ruşilor, care râdeau şi nu interveneau cu nimic în apărarea ofiţerilor noştri.

Dar ce trebuie să mai vorbesc de soldaţi! Acelaşi lucru l-au practicat şi unii ofiţeri, câteva cazuri izolate, dar au fost. Un căpitan de artilerie, al cărui nume l-am uitat, a înjurat şi a lovit pe comandantul lui de regiment. Maiorul Bonchiş a înjurat şi lovit pe colonelul lui, comandantul de regiment.

Captivitatea aduce pe unii oameni în situaţii nenorocite, în situaţii care în timp de pace nu s-ar putea întâmpla. Foamea şi teama de necunoscut, precum şi propaganda dărâmă şi sfărâmă, zdrobeşte de multe ori caractere frumoase. S-au văzut oameni care, pentru o lingură, două de supă chioară

în plus, au făcut ce li s-a cerut, şi-au uitat jurământul depun
în faţa oamenilor şi a lui Dumnezeu.

Nimic nu degradează pe om mai mult ca foamea şi teama de necunoscut.

Comandantul lagărului din partea prizonierilor

După ce ne-au băgat în curtea lagărului ne-a primit un maior român, care ne-a spus: „Sunt maiorul Popescu, comandantul lagărului din partea prizonierilor. Aici, în lagăr, trebuie să vă comportaţi după regulile stabilite de autorităţile sovie tice, să fiţi disciplinaţi şi să nu vă abateţi cu nimic de la ordi nele ce vă voi da. Cine nu se va supune va suferi consecinţele regulamentare.”

Maiorul era un om înalt, brunet, cu ochi negri, care te sfredeleau până în adâncuri. Avea sprâncene negre, mari, stufoase, iar în gură o lulea pe care o ţinea tot timpul acolo. Luleaua era de forma lulelelor ţigăneşti de pe la ţiganii | corturari, şi în mână ţinea un baston solid cu o măciucă la cap. Pe cap avea o căciulă mare, miţoasă, ca a eschimoşilor. I Cum era el aşa brunet, cu luleaua în gură, semăna cu un bulibaşă, şi „Bulibaşa” a fost poreclit de toţi prizonierii I români. Era foarte sever cu cei ce nu se supuneau de bunăvoie. II auzeai foarte des spunând la câte un ofiţer: „Vezi că-ţi dau una între coarne, ce le-ai scos aşa de sus?” Numai el ar fi putut ţine ordinea şi disciplina la un număr de peste 4000 de prizonieri, de şapte naţionalităţi, şi anume: români, germani, italieni, finlandezi, spanioli, francezi şi unguri.

Bulibaşa căzuse prizonier în primele lupte din Basarabia, pe când comanda un batalion din Regimentul 2 grăniceri. La un contraatac rusesc, fusese lovit de mai multe schije de grenadă şi nu putuse fi evacuat. Luat de ruşi, a fost internat

într-un spital şi s-a vindecat, însă i-au rămas în cap şi în Hpecial în pulpe şi în fese mai multe schije care îl supărau, mai ales pe timp umed. A fost dat ca mort. I-a fost anunţată Hoţia, care a venit cu un coşciug pregătit, l-a ridicat şi l-a ilus în ţară şi l-a înmormântat. În sicriu a fost băgat însă un soldat care începuse să putrezească. A fost o confuzie, că soldatul (cadavrul) semăna puţin cu el. Până la sosirea noastră în lagăr, el era cel mai mare în grad dintre ofiţerii prizonieri. Era un foarte bun gospodar, asculta doleanţele I uturor ofiţerilor, indiferent de ce naţie erau.

După venirea noastră, ruşii l-au lăsat mai departe comandant de lagăr, cu toate că acum erau în lagăr destui colonei. Toţi ascultau de ordinele lui, gradul nu mai conta, conta funcţia, aşa cum era la ruşi.

Era şi el înconjurat de câţiva ofiţeri, dintre care îi erau t r anslatori slt. Verbinschi şi locotenentul Guja, care vorbeau I »ine limba rusă, şi încă de câţiva, care formau statul lui major.

Era iubit de toţi ofiţerii care se încadrau, de bunăvoie, în regulamentul de ordine al lagărului. Erau şi din aceia care nu-l agreau, fiindcă nu-i lăsa să-şi facă de cap. Să mi se ierte

lipsa de modestie, dar eu am fost unul dintre ofiţerii agreaţi de dânsul, fiindcă, deşi prizonier, am respectat nu numai regulamentul de ordine al lagărului, dar nu m-am abătut cu nici o iotă de la disciplina militară care mi-era intrată în sânge. Nu vorbeam decât în poziţia de drepţi cu ofiţerii superiori şi chiar cu unii căpitani mai vechi ca mine. Din cauza aceasta, am fost iubit de toţi ofiţerii superiori, şi m-am convins de acest lucru cu ocazia internării mele în spital, bolnav de tifos exantematic. Toţi se interesau de mine, veneau pe lângă ferestrele spitalului şi aşteptau să mă vadă la fereastră, să-mi facă cu mâna semne de prietenie.

într-una din zile, sunt chemat de Bulibaşa. M-am prezenţii după formula regulamentară şi am aşteptat ordine. Du pil ce mi-a strâns mâna, lucru rar la dânsul, mi-a spus că ruşii i-au cerut un ofiţer, un căpitan energic ca să conducă baia şi că dânsul s-a gândit la mine. Mi-a recomandat să colaborez cu slt. Pătraşcu, care cunoştea toate problemele, dar că era depăşit din cauza efectivului prea mare, căci baie se făceai zilnic, de la deşteptare până la stingere. Era o baie turceasca apa se fierbea în cazane mari, vreo zece la număr, şi cel co făcea baie îşi lua un lighean cu apă caldă şi se spăla. Ca sfl ne spălăm bine, ne ajutam unul cu altul, spălându-ne în special pe spate, pe unde nu ajunge omul cu mâna, după care turnam apa rece pe noi ca să nu răcim. înainte de in trarea în baie, unde începeau circa 30 de oameni, ne dez echipam. Aduceam cu noi toată averea, inclusiv pătura şi cearceaful pe care le băgăm pe un inel de oţel, rotund, împreună cu o etichetă de lemn cu numele nostru, pentru a le găsi mai uşor. Nu se băga pe inel doar centura, acolo se băga tot, inclusiv cojocul. Etuva era cu aer cald şi termometrul urca până la 120 de grade. După ce le puneam pe toate pe inel, le predam unui ofiţer care le băga în etuvă, atârnân-' du-le pe un cârlig. Stăteau acolo până ce termometrul arăta 120 de grade.

înainte de intrarea în baie, primeam câte o bucăţică de săpun, de mărimea unei cutii de chibrituri, cu care ne spălam. Toată baia dura circa 45 de minute, după care urma

altă serie, şi în felul acesta treceam de câte 3-4 ori săptă-
mânal, cu toată averea noastră, prin etuvă. Dacă nu ar fi fost
această etuvă care să distrugă păduchii, am fi murit ca
muştele de tifos exantematic.

Singurul loc de unde se putea bea apă caldă sau rece
era baia. De băut, se bea numai apă fiartă, în care se puneau

li ucte sălbatice, fiindcă apa simplă conţinea plumb. Între l
imp ne-am obişnuit şi cu apă rece, aşa că veneau mulţi ofi-
(rri după apă de băut, şi în special după apă caldă. Nu era
voie să se ia apă caldă sau rece, însă am încălcat ordinele lei
am băiaş) în acest sens şi nu am refuzat pe nimeni, dar nici

nu am fost surprins de nimeni că dau apa. Nu mă feream decât de litinanta Nina, de care voi mai vorbi mai încolo. I)o Bulibaşa nu mă forţeam. Văzuse de mai multe ori că dau apă caldă şi rece ofiţerilor, dar nu mi-a spus niciodată nimic, dovadă că şi el era de acord.

Puterea credinţei

lira pe la începutul lunii martie, când Bulibaşa mă cheamă şi-mi cere să fiu gata, peste circa patru ore, cu baia şi etuva ni să am şi două cazane cu ceai cald, inclusiv căldări sau marmite pentru ceai şi căni de băut, că soseşte un convoi de prizonieri. Convoiul deja sosise în gara Sonika, unde debarcasem şi noi. Aceştia căzuseră prizonieri în luptele date în regiunea Oriol şi Belgorod, unde nemţii mai apucaseră să reziste în nord. Pe acest front luptaseră numai italieni şi unguri. în două ore eram gata să-i primesc pe noii prizonieri. Bulibaşa a trecut pe la baie, a văzut că sunt gata, mi-a mulţumit şi a plecat. După încă trei ore de aşteptare, soseşte şi convoiul, format numai din unguri şi italieni. Afară era un ger năprasnic şi vântul viscolea zăpada. Convoiul intra pe poartă, se îndrepta direct spre baie, că nimeni nu putea intra în vreo cameră înainte de a fi făcut baie, deparazitat şi uns cu soluţia albă (moloco), ca dezinfectant.

Odată cu convoiul, a sosit şi litinanta Nina, împreună cu nişte surori înarmate cu foarfeci şi maşini de tuns. Prizonierii înaintau pe aleea ce ducea la baie. În capul coloanei erau italienii, urmaţi de unguri. Nu am darul, şi nu ştiu cine l-ar putea avea, să descriu şi să arăt cititorului starea acestor oameni, care, în sfârşit, ajunseseră în lagăr, unde aveau un adăpost şi o apă caldă. Erau încolonaţi pe trei rânduri, şi cei din rândul de mijloc erau susţinuţi de cei de pe margini. Cei din mijloc de-abia se ţineau pe picioare. Aveau capetele înfăşurate în fel de fel de lucruri, fulare, cămăşi, izmene şi alte lucruri personale. De-abia îşi târau picioarele. Picioarele erau învelite cu paie şi cu fel de fel de trenţe. Cine nu a văzut filmul *Floarea-soarelui** şi va avea ocazia să-l vadă va înţelege o parte din marea tragedie prin care au trecut toţi prizonierii de război din lagărele sovietice.

În ceasurile acelea, socoteam şi mă gândeam de ce nu sunt de faţă la acest spectacol jalnic marii conducători ai popoarelor încleştate în acest război pe viaţă şi pe moarte. Când s-au apropiat de baie şi i-am văzut, de la doi paşi, m-am îngrozit. Pe mantalele lor erau atâţia păduchi, încât semănau cu rochiile sau basmalele cu buline ale femeilor. Când am scos primele haine de la etuvă, mirosea a grăsime prăjită şi de sub gulerul unei mantale şi de la revere se putea strânge, cu lingura, un pahar de 1/4 cu păduchi prăjiţi. Coborâse iadul pe pământ. Ştiau conducătorii din cabinetele lor ce se petrece în lume? Nu, nu ştiau. Din treizeci de oameni (italieni) intraţi să facă baie, zece s-au dezbrăcat singuri şi au pus echipamentul pe cârligele de fier pentru etuvă. Cam 6-8 au fost ajutaţi să se dezbrace, iar restul au fost dezbrăcaţi de sanitari şi surori. Cum au intrat în camera de dezbrăcat, au început să ceară apă în toate limbile pământului pe care le cunoşteau. Le-am oferit tuturor ceai încălzit şi au intrat în baie. Acolo au dat din nou de apă, şi unii au băut până ce au

* *I Girasoli*, 1970, în regia lui Vittorio de Sica (n. red.).

căzut jos. Cu greu au fost readuşi în sala de îmbrăcat. în baie au intrat în funcţie bricele de bărbierit şi maşinile de tuns. Cu braciul erau bărbieriti pe piept şi pe spate. Păduchii erau, unii, intraţi pe jumătate în carne, iar alţii îşi făcuseră caverne, nu se mai vedeau la suprafaţa pielii. Briciul îi tăia pe mulţi pe din două, rămânând cu capul înfipt în piele. După bărbierit se dădea fiecăruia pe corp cu acel lichid numit moloco, alb la culoare, la care nu mai rezista nici un păduche viu. La terminarea primei serii, tot aşa, vreo /■ece au reuşit să-şi găsească echipamentul şi chiar să se echipeze, cinci-şase au fost îmbrăcaţi ca pe copii, iar restul erau morţi. Cei morţi erau imediat duşi de sanitari cu targa la morgă, o cameră aflată într-un grajd din apropiere.

Acolo, erau aşezaţi în pielea goală, câte patru-patru, în stive, ca pe lemne. Cu greu am terminat prima serie şi ne grăbeam să le facem baie şi deparazitare, că nu mai puteau sta în frig cei ce aşteptau rândul. Am băgat seria a doua. Acelaşi lucru şi cu ei, tot atâţia se puteau dezbrăca sau îmbrăca singuri, o parte îi îmbrăcam noi, restul mureau. Cei care erau în comă erau duşi la spitalul din incinta lagărului. În această serie, cei ce reuşiseră să se îmbrace singuri stăteau pe o bancă – vreo şase italieni. Unul dintre ei, un bărbat 1 nalt şi brunet, privea cu ochii în tavan şi cerea din nou apă în toate limbile pământului pe care le cunoştea. M-a impresionat figura acestui om, care nu fusese tuns şi nici bărbierit, şi mai ales felul cum stătea pe bancă şi privea undeva, departe, în gol. Mi-a făcut impresia, la un moment dat, că are capul înconjurat de o aureolă, de un nimb, şi că semăna cu Domnul nostru Isus Cristos, cu o coroană de spini pe cap, aşa cum este zugrăvit pe unele icoane. II rog pe sublocotenentul Mânzăraru (avocat din Sibiu) să-i mai dea o cană cu ceai. La care ofiţerul îmi răspunde că nu mai are nici o cană, toate le-au luat cu ei cei ce băuseră mai înainte. Cercetând cu ochii să găsesc un vas în care să-i dau ceai, văd la piciorul lui

Mânzăraru un italian căzut cu faţa la pământ care ţinea în mâna dreaptă un capac de bidon. Italianul urma să fie transportat la morgă de sanitari. Mânzăraru se apleacă peste el, îi apucă mâna dreaptă şi cu puţin efort îi scoate capacul din mână. în acel moment, italianul se scoală în genunchi şi cu o voce tare strigă: „Mama, Madona, Mama, Madona". Mi s-a făcut părul măciucă pe cap, cum zice românul, nu numai mie, ci şi celor ce asistaseră la această scenă. Din capacul de bidon, în momentul când Mânzăraru i l-a scos din mână, a căzut un lănţişor de argint cu un medalion, pe care erau Madona şi Fiul. Când l-am auzit strigând „Mama, Madona", în aceeaşi clipă i-am spus lui Mânzăraru să-i pună capacul cu lanţul în mână, lucru pe care Mânzăraru l-a făcut imediat. Când a simţit capacul în mână, a căzut din nou cu faţa la pământ, a mai strigat de încă câteva ori „Mama Madona", după care nu a mai mişcat. Sanitarii au sosit, l-au ridicat şi pe el pe targă, l-au transportat la morgă şi l-au pus între ceilalţi morţi.

Se înserase de mult, era ora cel puţin 23, iar afară termometru] arăta 35 grade sub zero. în această situaţie, cei ce aşteptau să le vină rândul să intre în baie au fost adăpostiţi în alt grajd, lângă morgă, ca să nu îngheţe de frig. Către ziuă am terminat cu întregul convoi, adică şi cu ungurii, care erau mai puţini la număr. De la ei nu a fost nimeni transportat nici la spital, nici la morgă. între unguri, se găseau şi români rămaşi în Ardealul cedat, pe care ungurii îi încorporaseră şi îi trimiseseră pe front. Toţi au fost foarte rezistenţi şi au putut suporta, mai uşor decât italienii, foamea şi frigul, pe timpul transportului.

Mai înainte cu două zile, ruşii, cu dinamită, făcuseră nişte gropi adânci unde băgau cadavrele celor de la morgă. Începuse transportul morților, care se făcea numai noaptea, în sănii trase de cai. În timpul transportului, dintr-o sanie căzuse un cadavru pe care l-a acoperit zăpada foarte repede, şi căruţaşul nu a băgat de seamă. Comandantului lagărului, când şi-a făcut socoteala, adunând morţii cu viii, i-a ieşit unul mai puţin. Imediat s-a dat alarma şi toţi prizonierii au fost scoşi afară şi, pe grupe, s-a făcut apelul. Cei vii au ieşit la numărătoare.

Lipsea un mort. Se împliniseră 24 ore de când se căuta cine lipseşte, şi ruşilor le-a venit ideea să numere şi morţii netransportaţi. Au luat personalul de la ambulatoriu, au intrat în morgă şi au început numărătoarea, stricând stivele făcute. Au construit altele, de câte cinci cap la cap, apoi cinci cu picioarele, făcând stive pe cinci rânduri. Deci într-o stivă erau 25 de morţi. Pe la stiva a cincea sau a şasea, găsesc un cadavru moale, neîngheţat ca ceilalţi şi cu un capac de bidon in mână. L-au transportat imediat la ambulatoriu şi, după trei zile de îngrijiri, presupusul mort, care stătuse între cadavre 24 de ore, pe un ger de 35 grade sub zero, ţinând mai departe capacul de bidon în mână, a cerut „apă”.

După trei luni de zile, l-am întâlnit stând pe o bancă lângă ambulatoriu şi i-am spus toată povestea până la ridicarea lui şi transportarea la spital. A făcut ochii mari când a auzit ce i-am spus. Ne-am înţeles amândoi în limba franceză, pe care el o cunoştea foarte bine, şi în limba română, pe care el o vorbea binişor, că stătuse câtva timp la noi în ţară. Avea gradul de locotenent şi era din sudul Italiei, unde ninge foarte rar şi clima este mai caldă. Ţinea în mână acelaşi capac de bidon, pe care l-a întors la un moment dat şi, scoţând din el acelaşi lanţ de argint cu medalionul „Madona cu Fiul", mi-a spus: „Uite, căpitane, şi-mi arată lanţul, de ce n-am murit. Când am plecat la război, mama mi-a atârnat de gât acest lanţ cu Madona şi Fiul şi mi-a spus că, dacă-l pierd, mor, dacă nu-l pierd, mă voi întoarce acasă. Cu această credinţă am plecat pe front, n-am pierdut lanţul şi sunt sigur că mă voi întoarce acasă. Cred, cu sfinţenie, ce mi-a spus mama şi credinţa mea e nestrămutată în cuvintele ei."

Iată ce minune a putut să facă puterea credinţei. După două zile de căutare, a fost descoperit şi mortul căzut din sanie, pe care îl acoperise zăpada şi nu ieşea la număr. îl scoseseră câinii din zăpadă şi-l mâncaseră puţin.

Am făcut următoarea remarcă: au murit în lagăr, din punct de vedere al numărului, în următoarea ordine: italienii, nemții, alte naționalități, iar numărul cel mai mic a fost al nostru, al românilor. Noi, românii, am fost cei mai rezistenți dintre toate neamurile, deși am fost supuși acelorași greutăți și lipsuri. în ordinea următoare veneau ungurii.

Sunt bănuit de furt şi ameninţat cu împuşcarea, după patru ore

într-o zi, până la masa de prânz, vine la mine un ofiţer neamţ, un fel de secretar al comisarului politic pentru prizonierii nemți. îmi transmite ordinul să pregătesc baia pentru comisarul politic neamţ, un refugiat politic comunist de pe vremurile când Hitler a început prigoana contra comuniştilor. După circa o jumătate de oră, comisarul vine la baie. începe să se dezbrace şi-mi spune să-l las singur, că nu dă nimic la deparazitare, face numai baie. Am stat deoparte pe o bancă şi m-am uitat la el cum se dezbrăca şi-şi punea rubaşca, pantalonii şi rufele pe cuier. După ce s-a dezbrăcat, a intrat în baie, s-a spălat şi s-a îmbrăcat. înainte de plecare, se caută în buzunarul de la rubaşcă de două-trei ori, semn că nu găsea ce căuta. înfuriat, mă priveşte în faţă, mă cheamă le el şi-mi cere stiloul, pe care spunea că-l avusese în buzunarul rubaşcăi şi că i l-aş fi furat eu. I-am spus că nu am văzut nici un stilou şi că nu aş fi îndrăznit să fur ceva tocmai de la un comisar. Ne mai uităm amândoi să vedem dacă nu cumva i-a căzut pe jos, ba am ridicat chiar şi grătarele să-l căutăm, dar nu l-am găsit.

Comisarul, supărat foc, a plecat înjurându-mă şi ameninţându-mă cu degetul.

Mă simţeam destul de afectat pentru acest lucru, că nu era bine să te bănuiască de furt, şi mai ales un comisar care

avea puteri discreţionare asupra noastră şi a prizonierilor. După 10-15 minute vine la mine acelaşi neamţ, secretar, şi-mi spune că, dacă în timp de patru ore nu-i duc stiloul, voi fi scos din lagăr şi împuşcat, fiindcă comisarul când a sosit la baie a căutat stiloul la birou şi nu l-a găsit, şi, prin urmare, eu i l-am furat. Neamţul a plecat, iar eu am intrat în panică, gândindu-mă cui să-i spun eu, în cazul când voi fi împuşcat, că eram

nevinovat, ca atunci când va ajunge în ţară să-i spună familiei mele şi autorităţilor militare felul şi pentru ce am fost împuşcat. La prânz, nu am putut mânca şi nu m-am hotărât cui să-i spun dintre prieteni. Am rămas în această situaţie, gândindu-mă ce situaţie idioată am avut. Am scăpat de moarte de glonţ, de schije de tun şi branduri, de grenade, şi să mă împuşte un evreu comisar rus, pe motiv că i-aş fi furat stiloul pe care nici nu-l văzusem. Cum mă gândeam eu aşa, mă pomenesc din nou cu neamţul secretar că vine şi-mi spune că tov. comisar, când a ajuns acasă, şi-a găsit stiloul, şi-şi cere scuze pentru faptul că m-a jignit, bănuindu-mă de furtul stiloului. Mi-am revenit greu din starea psihică în care mă găseam când mi s-a spus că dacă nu dau stiloul voi fi împuşcat. Ce uşor se împuşcă un om în aceste timpuri şi în asemenea situaţii.

„Litinanta” Nina

„Litinanta” Nina era de origină română, de prin părţile Bucovinei. Vorbea o moldovenească aproape curată, cu „şe vrei?”. De statură potrivită, subţirică la mijloc, cu faţa şatenă, ochi albaştri, părul de culoare castanie, mai mult blondă. Avea însă picioarele puţin încovoiate de la genunchi, ca jocheii, în luptele din Basarabia, căzuse prizonieră la noi, pe când transporta nişte răniţi pe o tanchetă, că ea era sanitară. Prinsă, a dispărut prin şanţuri şi în puterea nopţii a trecut linia frontului la ruşi din nou. Pentru aceste fapte a fost avansată la gradul de „litinant” şi trimisă, tot ca sanitară, în lagărul 74, unde majoritatea eram români. Inspecta baia,

intra în aşa-zisele dormitoare ale prizonierilor şi controla curăţenia şi aranjamentul în dormitoare.

De primăvara până toamna, pe timp cald, ne scotea afară cu tot ce aveam asupra noastră, inclusiv paturile suprapuse. Cu paturile era o nenorocire, colcăiau ploşniţele ca furnicile, fiindcă paturile erau confecţionate din lemn de brad, teren favorabil şi prielnic înmulţirii lor. Ieşeam cu paturile în curte, le demontam, le pârleam la flacăra focului iar înainte de a le duce în dormitoare şi monta la loc le băgăm în petrol. Cu toate aceste măsuri, după două săptămâni trebuia să ieşim din nou cu paturile afară. Nina era foarte activă şi punea la punct pe orice ofiţer care depăşea, prin cuvinte sau gesturi, regulile bunei-cuviinţe sau nu executa ordinul dat referitor la curăţenie. Nu dădea voie să iasă nimeni la lucru în afara lagărului dacă nu avea apă sau ceai în bidon. Inspecţia se făcea la poarta de ieşire la comanda: „Scoateţi afară fleaşca". La această comandă, ofiţerii se tăvăleau de râs, nu se mai puteau stăpâni, şi ea, când vedea aceste lucruri, se înfuria si întorcea înapoi întreaga brigadă să umple bidonul cu apă sau ceai. într-una din zile, când se petrecuse acelaşi lucru, după plecarea brigăzilor la lucru, vine la mine şi mă întreabă: „Domnu' căpitan, spune matale mie, de şe ofiţerii râd când le spun «Fleaşca afară pentru control?»„ Eu i-am spus că, în româneşte, prin cuvântul fleaşcă se înţelege altceva.

Ea a stăruit mult de mine să-i spun, pe şleau, ce se înţelege şi i-am spus că la noi prin cuvântul fleaşcă se înţelege membrul unui om bătrân. A luat o atitudine serioasă şi a plecat mulţumindu-mi, şi de atunci nu a mai amintit cuvântul fleaşcă şi spunea numai bidon. Odată, după ce făcusem baie, mă ştergeam cu un cearceaf în faţa oglinzii şi-mi admiram coastele ieşite din carne afară, bune de cântat „ţambalul" pe ele. N-am simţit când a intrat Nina peste mine şi repede mi-am acoperit goliciunea cu cearceaful din mână, rugând-o să mă ierte că m-a surprins în această situaţie. Ea a trecut mai departe, spunându-mi: „Nu faşe nimic, domnu'căpitan, am văzut mulţi oameni aşa, ca mata." După ce m-am îmbrăcat, ea a ieşit prin curtea lagărului, apoi a revenit la baie. Intră în baie, îşi scoate căciula de pe cap, scoate rubaşca de pe ea, se întinde pe bancă şi mă cheamă lângă ea, apoi îmi spune: „Domnu' căpitan, şezi matale aiş, şi eu pun capul în poala matale, şi matale fii bun şi caută la mine în cap." Aşa a făcut, a pus capul în poala mea. Avea un păr castaniu, bătea în blond mai mult şi era tuns scurt, că părul nu-i ieşea afară din căciulă. Urechile erau frumoase şi fine, aşa cum le au acele femei de lobii cărora ţi-e drag să atârni o pereche de cercei de aur, în formă de bobiţe de asparagus. Am început să-i răsfir părul şuviţă cu şuviţă şi de-abia îi atingeam pielea capului curată cu degetele. Îi simţeam răsuflarea şi tic-tacul i nimii cum bătea, îi vedeam vinele frumoase de sub gât cum îi pulsau sângele în corp. După vreo zece minute se întoarce pe partea cealaltă şi mă roagă să o caut şi pe partea aceea, lucru pe care l-am făcut cu multă plăcere. Na după mult timp simt că adormise. Am încetat cu căutatul şi am rămas nemişcat ca să nu o tulbur din somnul ei frumos şi liniştit, cu vise de copilă, că era tânără, avea abia 21 de ani. O priveam ca pe un obiect, ca pe un bibelou frumos cu care aş fi vrut să mă joc, să-l mângâi sau chiar să-l sărut. Dar nu am îndrăznit să fac aşa ceva, din respectul ce-i purtam, ca şi ea mie. Când s-a deşteptat, m-a întrebat dacă a dormit mult, şi-a pus rubaşca şi căciula şi a plecat mulţumindu-mi şi rugându-mă: „Să nu vorbeşti la nimeni că eu am adormit în poala matali."

Nu mult după aceea a venit din nou la mine, cam pe când era liniște în lagăr, și m-a întrebat dacă am vreun cazan cu apă caldă, că vrea să facă o baie. I-am spus că am un cazan cu apă caldă gata, și ea a intrat în baie, în sala de dezbrăcare. După scurt timp m-a strigat. Am intrat în baie și am găsit-o stând pe o bancă, chinuindu-se să-și tragă cizmele. Când am întrebat-o ce dorește, mi-a spus că nu-și poate trage cizmele și mă roagă să i le trag eu. I le-am tras și am ieșit afară. în timp ce ieșeam afară, mi-a spus să viu în baie când mă va chema ea. A stat Nina în baie cam o jumătate de oră, și când m-a chemat am găsit-o lângă bancă, cu un halat alb foarte curat pus pe umeri. Am întrebat-o ce mai dorește și mi-a spus că să trec cu mâna peste halat, ca să se sugă apa de pe corp. Natural că i-am executat ordinul și am început să o masez cu ambele mâini pe spate. Când am terminat cu spatele, am trecut de la gât în jos, până la picioare și, crezând că am terminat, am încetat cu frecția. Ea a observat acest lucru și mi-a spus să fac același lucru mai departe, așa că am făcut masaj și pe partea din față, deși, cu toată slăbiciunea mea, sângele circula prin vene cu o viteză foarte mare și începusem să amețesc. Aveam atunci doar 37 de ani, în floarea tinereții.

Comisarul Cotler

Era de origină evreu din România și, așa cum l-am descris înainte, când ne-a primit la poarta lagărului, era de statură mijlocie, slab și subțirel ca un jocheu, la față brunet, ochi pătrunzători și negri; nu purta mustață. Vorbea așa de curat

românește, de credeai că este oltean sau muntean, nu avea nici un accent străin. își făcuse stagiul militar la Ismail, avusese gradul de sergent și furier în casieria regimentului, având ca șef direct pe lt. Ionescu Virgil, despre care am mai scris că-mi dăduse, în drum spre front, carne și pâine proaspătă. în țară făcuse politică comunistă și fusese secretarul Anei Pauker. Era un om cu o cultură frumoasă, în special politică. El ne ținea regulat conferințe pe linie politică și ne îndemna să ne schimbăm atitudinea față de mersul evenimentelor, să nu mai credem în mitul invincibil al lui Hitler și Antonescu. Dar cine îl asculta, cine îl credea? Noi, ofițerii, nu făcusem niciodată politică, credeam orbește în șefii noștri direcți, care, la rândul lor, erau și ei mințiți. Până la gradul de colonel, nu exista ofițer care să facă politică. Ne era interzisă, deci cuvintele lui Cotler, care erau adevărate, fiindcă ne spunea că războiul este pierdut pentru noi, nu le credea nimeni.

La conferințe când i se punea mereu întrebarea: de ce ne-au luat rușii Basarabia? ne răspundea în doi peri și ne da răspunsul: noi ce am căutat peste Nistru?

Totuşi, el a contribuit mult, poate cel mai mult, la „lămurirea" ofiţerilor care s-au înscris şi au format cadrele Diviziei „Tudor Vladimirescu"

După plecarea celor ce s-au înscris în Divizia „T. Vladimirescu", credeam că va începe o opresiune asupra celor ce nu ne-am înscris, că ni se va schimba în rău regimul pe care îl aveam, că vom fi trimişi în alt lagăr cu regim special etc., dar nu s-a întâmplat aşa ceva. La urmă, la mulţi ne-a părut rău că nu l-am crezut că războiul, odată cu căderea Stalingra- dului, va lua altă înfăţişare.

A intrat şi el în ţară odată cu trupele sovietice, cu Divizia „T. Vladimirescu”, şi a ajuns un fel de secretar de legaţie la legaţia rusă din Bucureşti, dar nu a stat mult.

Comisarul Birman

Avea în jur de 30 de ani, scund, faţa lată, păr roşcat, ochii mari, bărbia puţin întoarsă şi gura mare. Purta ochelari şi, deşi vorbea bine românește, accentul îl trăda că este evreu, îşi făcuse stagiul militar în Regimentul 26 Rovine, Craiova, şi a fost dat în judecată pentru activitate comunistă, şi

achitat cu sprijinul procurorului Popescu Tudor. După achitare, a trecut Nistrul în Rusia şi a fost încadrat în NKVD (sau siguranţa statului sovietic). în aceeaşi funcţie fusese trimis în lagărul de români şi n-a existat ofiţer român prizonier să nu fie anchetat de el, cel puţin o dată. Eu am fost de vreo 6 ori, cerându-mi, de fiecare dată, autobiografia, de ce, nici astăzi nu pot şti. Noi, ofiţerii, ne feream să ne întâlnim cu el prin lagăr, fiindcă te invita la biroul lui şi începea un fel de interogatoriu. Ne punea întrebări despre nemţi, ce ştim despre pregătirea lor de război cu gaze asfixiante şi cu alte feluri de gaze, ce armament nou au, nepus în funcţiune,! cum se trăieşte la noi, care este starea morală a armatei noastre, cine credem noi că va câştiga războiul. Şi alte întrebări despre diferite lucruri, pe care apoi trebuia să i le scrii.

Mai târziu, după plecarea mea din lagăr cu Divizia „Horea, Cloşca şi Crişan", ar fi fost prins de către organele lui superioare cu un număr foarte mare de verighete, şi ridicat din lagăr.

Azima de tărâţe

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

Gerul se mai potolise, mergeam spre primăvară. într-o zi, când zăpada începuse să se topească, eram în faţa băii, lângă aleea care ducea spre brutărie. Vorbeam cu un italian care voia să-mi vândă nişte pietre de brichetă.

în momentul când le cercetam şi le zgâriam cu un vârf de ac să văd dacă fac scântei, trece prin faţa noastră, spre brutărie, o sanie supraîncărcată cu saci cu tărâţe de grâu şi orz, din care ne făceau nouă pâinea. în apropiere de brutărie, la un cot al aleii, a căzut un sac, care s-a spart şi din care a curs cam un kilogram de tărâţe. în acel moment, şi eu, şi italianul ne-am repezit la tărâţe să le luăm, amândoi aruncân- du-ne asupra lor. Fiecare am adunat câte doi-trei pumni de tărâţe, pe care le-am pus eu într-o batistă, el pe pulpana

mantalei. Ne uitam unul la altul şi ne întrebam cum s-o mâncăm. Eu îi spun italianului că voi face o mică turtă şi o duc eu la cuptorul evreu, la ai lui Mălăianu, s-o coc ca să o pot mânca. Italianul îmi spune că îmi dă şi partea lui, şi, când o fi gata, s-o împărţim. Zis şi făcut. Am dat tărâţele lui Mălăianu, a făcut o turtă din ele şi a băgat-o în cuptor. Focul fiind prea tare, azima s-a ars mai mult decât să se coacă. După ce s-a răcit am împărţit-o în trei. Când a văzut italianul că nu-i dau jumătate, a făcut un scandal formidabil, că trebuia împărţită azima în două, nu în trei. I-am explicat că noi am dat tărâţe, dar cine a făcut-o şi ne-a copt-o nu trebuia să ia parte egală cu noi? Cu toate explicaţiile date, italianul a plecat supărat spunând continuu „porca la mizeria, porca la mizeria". Macaronarul de italian nu a mai vorbit cu mine până ne-am despărţit.

Bolnav de tifos exantematic

La circa două săptămâni după ce fusesem numit şeful băii, mi-am făcut o singură injecţie contra tifosului exantematic. Către sfârşitul lunii martie, mă scol într-o dimineaţă cu dureri de cap şi cu frisoane. Mă duc la ambulatoriu şi mă vede un medic român, nu mai ştiu cum îl chema, şi-mi spune că am simptome de tifos. El comunică acest caz doctoriţei Noaiman, medicul-şef al spitalului din lagăr, care mă trimite cu un sanitar şi mă bagă într-un cort mare de pânză, într-un colţ izolat. Era un cort cât al unui circ, şi în interior ardeau două sobe de tuci încontinuu, dar căldură nu era. Jumătate din cort era ocupată de italieni. De la baie mi se aducea, seara şi

dimineaţa, câte o cărămidă caldă pe care o ţineam în braţe sau la picioare să mă încălzesc, dar în zadar. După două zile sunt luat de sanitari şi internat în spital. Am chemat la mine pe slt. Creţu, de care am mai vorbit, şi i-am încredinţat raniţa în care aveam mai multe lucruri personale* şi strict necesare, inclusiv perechea de pantaloni pe care mi-a şi vândut-o. Noroc că nu i-am lăsat şi veriqheta, că în mod sigur mi-o vindea.

Când m-a internat, am fost dezbrăcat la piele şi din haine s-a făcut un pachet, pe care l-au băgat la pod, unde se găseau efectele tuturor celor ce muriseră în spital.

M-a băgat într-o cameră de 5/5, care de jur împrejur avea un pat de scândură, şi pe el puse 15 saltele de paie, care se făcuseră praf. Toate erau acoperite afară de unul, lângă uşă, unde m-au aşezat pe mine, după ce mai întâi mi s-a dat o cămaşă de noapte care ajungea mai sus de genunchi. Acum nu-mi mai era frig, din contră, îmi era cald şi nu puteam suferi mirosul de mâncare sau să văd pe alţii cum mănâncă. Temperatura se ridica continuu. Când venea sanitarul, slt. Ionescu Napoleon, care a plecat şi care a ajuns general, şi-mi aducea porţia de pâine şi supă, îmi trăgeam pătura peste cap şi-i spuneam să mi le oprească, că i le cer eu. Vreo două zile nu am ştiut nimic de mine. Veriqheta, ca să nu o pierd, am băgat-o în gură, în partea dreaptă. Şi m-am gândit la ce mi-a spus soţia la plecare, să nu pierd veriqheta, că dacă o pierd mor, nu mai vin acasă.

Două zile mi s-au pus cearceafuri cu apă rece de către o soră, pe care o chema Nataşa, o fată frumoasă foc, care îngrijea pe bolnavi cu multă dragoste şi devotament. A început să-mi scadă temperatura şi odată cu ea să-mi vină pofta de mâncare. Eram singurul ofiţer român în acea cameră, restul erau nemţi şi italieni. în prima noapte, din 15 oameni, câţi eram în acea cameră, dimineaţa au dus zece la morgă. A murit şi neamţul de lângă mine, cred că în a doua parte a nopţii, că până la jumătatea nopţii a delirat, nu vorbea decât de mâncare („zupen", „brot", „melşpaizen").

în locul celor duşi la morgă au fost aduşi alţii. Când mi-a scăzut temperatura, am fost trecut într-un salon mai mare şi spre mirarea mea alături era Bulibaşa, internat de două zile. Zăcea pe nişte camere de cauciuc umflate, că nu mai putea sta culcat pe schijele pe care le avea în picioare şi în fesă. Când temperatura mi-a scăzut aproape de normal, mi s-a făcut o foame grozavă. Îl rog pe slt. Iliescu Napoleon să-mi dea nişte pâine din aceea pe care nu o mâncasem şi-l rugasem să mi-o păstreze, dar nu mi-a dat, fie că o mâncase, fie că o vânduse pe alte lucruri. Foamea mă chinuia şi nu aveam cu ce o minţi. Mă mai chinuia Bulibaşa cu câte puţină supă, dacă-i rămânea şi lui, deşi primea o porţie mai mare că, de, era Bulibaşa lagărului. Dacă aş fi putut să scot o scândură, să scot pământ, aş fi scos-o şi aş fi mâncat pământ, aşa îmi era de foame.

începusem să mă mai întremez puţin, să prind puteri, dar nu mă puteam duce la un WC neţinut de cineva. În una din aceste zile, când începuse să-mi scadă temperatura, vine la capul patului Nataşa şi mă vede că mi se umflase falca dreaptă, însă eu nu simţeam şi nici nu mă durea. Nataşa mă pipăie şi mă pune să deschid gura. Ce să deschid, că nu puteam, aşa eram de slăbit. Cu multă voinţă şi cu chinuri şi cu ajutorul lui Nataşa, am deschis gura. Ea mi-a băgat degetul în gură, apoi cu coada unei linguri a forţat deschiderea gurii şi mi-a scos verigheta.

Verigheta se oxidase puţin şi ea mi-a curăţat-o frumos, a înfăşurat-o cu nişte aţă, ca să-i micşoreze diametrul şi apoi a pus-o din nou pe deget. Imediat gândurile mi-au zburat la draga mea soţie, care mi-a spus să nu pierd verigheta, că am să vin acasă din nou. Gândul acesta mi-a umplut ochii de lacrimi şi bucurie că primisem puteri noi şi dragoste de viaţă.

Temperatura îmi revenea la normal. Bulibaşa nu se mai văita aşa de tare şi amândoi aveam chef de vorbă. Din discuţii, am aflat că amândoi aveam aceeaşi pasiune, vânătoarea, şi ne-am luat angajamentul să facem împreună o vânătoare, dacă Dumnezeu ne va ţine sănătoşi şi ne vom reîntoarce în ţară. Şi bunul Dumnezeu ne-a ajutat, ne-am revăzut de două ori şi am făcut şi vânătoare.

În noaptea ce a urmat, simţindu-mă mai în putere şi, sprijinindu-mă de paturi şi de perete, am reuşit să ajung la WC, unde am urinat. Atunci am auzit un cântec de cocoş „Cucuriguuuu", cântec care s-a repetat de vreo două ori. La auzul cântecului de cocoş, mi-am pipăit verigheta de pe deget şi m-a apucat un plâns de bucurie că voi trăi, că mă voi întoarce la draga mea soţie, la toţi cei dragi ai mei, şi m-am înapoiat la patul meu, fără a mă ţine de pereţi sau paturi.

După câteva zile mi s-a făcut ieşirea din spital. M-am urcat în pod şi spre norocul meu am găsit chiar raniţa cu lucrurile mele.

Am început să caut prin celelalte ranițe, gândindu-mă că poate voi găsi vreo bucățică de pâine uscată și, în adevăr, am găsit într-o raniță a unui italian, o bucățică de pâine uscată, pe care am și mâncat-o până să mă dau jos din pod. A doua zi mă apucă o durere în gât, nu puteam să înghit așa ușor. întâlnesc pe camaradul de promoție căpitanul Șerban, căruia mă vait de acest hicru, și el îmi dă o tabletă de prontozil nemțească, Bayer. Avea asupra lui numai două bucăți, și una a păstrat-o, spunându-mi că poate va avea și el nevoie de ea.

A doua zi, spre satisfacția mea, nu am mai avut nimic. Nu m-am mai întors la baie, am stat ca și ceilalți camarazi fără serviciu, eram „șomer”. Dar nu mă simțeam bine, eu eram învățat să fiu ocupat. Nu aveam ce citi, cărți nu știam să joc ca ceilalți, table nu existau, așa că mă plictiseam de moarte.

Am învăţat să croşetez

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21c)

în timpul plictiselii mele, văd un ofiţer de rezervă, subloco-tenent, de meserie învăţător, că împletea ciorapi. Am stat lângă el şi m-am uitat cum manevra acele (patru andrele) mai abitir ca o femeie. Am observat că nu este aşa de greu, că e plăcut să ai cu ce te ocupa, să stai să împleteşti şi să-ţi depeni de unul singur amintirile. Am plecat prin curte şi la grămada de gunoi am găsit nişte arcuri vechi de la perna de trăsurică şi mi-am făcut patru ace, plus unul de rezervă. Le-am curăţat de rugină, le-am şters cu o cârpă până ce le-am lustruit şi tot cu ajutorul unor pietre le-am bătut la capete, dându-le forma ascuţită. Am început apoi să adun din gunoaie toţi ciorapii (resturi aruncate) de lână, luându-le numai partea bună (carâmbii). Am umplut o raniţă din aceşti carâmbi, cu care m-am dus la baie. Băieţii de la baie mi-au dat lighean şi apă caldă. Am spălat, bine de tot, toţi carâmbii, i-am băgat pe 4-5 inele şi apoi în etuvă, unde i-am uscat repede. După asta m-am apucat de deşirat făcând mai multe gheme, după culori. Ciorapii fiind uzaţi, firul deşirat era cam dezlânat şi trebuia răsucit din nou. Am ieşit din nou în curte, am găsit o creangă de lemn uscat şi am improvizat un fus cu care am răsucit tot materialul. Am trecut din nou pe la ofiţerul care împletea şi mi-a arătat cum să lucrez. Am prins repede meşteşugul şi mi-am făcut prima pereche de ciorapi.

Partea cea mai grea era la încheietura călcâiului, făceam călcâi nemţesc. Nu puteam prinde ultimele şase fire (ochiuri) cu andreaua, aşa că îmi trebuia un ac cu urechi

mari, prin care să intre firul de lână, care e mai gros decât aţa. De unde să-l iau? Nu avea nimeni aşa ceva, şi nici nu se putea confecţiona. Mergând cu aşa prin curtea lagărului şi gândindu-mă cum să rezolv această problemă, văd pe jos, presată în pământ şi ruginită, o cheie de desfăcut cutiile de conserve de pate, care la un cap avea o gaură pe unde intra tabla de la cutie şi răsuceai de desfăceai cutia. Am luat-o, am îndreptat-o bine şi am început s-o frec pe o piatră cu atâta răbdare, că după două zile am scos un ac aproape perfect, care avea urechile mari şi prin care putea intra firul de lână. Mi-am mai făcut încă două perechi de ciorapi, să am, să nu sufăr.

Apoi veneau ofiţerii la mine să le lucrez sau să le repar pe la călcâie, dar cu materialul lor, pe care îl găseau tot la grămada cu gunoi. în felul acesta timpul îmi trecea pe nesimţite. Lucram cu gândul la trecutul meu, la cei dragi din ţară.

Brigada de cules urzici

Lunile treceau, primăvara se apropia, iar razele soarelui încălzeau, din zi în zi, mai mult. Se luase zăpada şi dăduse colţul ierbii. Hrana ce ni se dădea şi despre care am vorbit era lipsită de vitaminele necesare unui om, şi la un moment dat s-a observat lipsa vitaminelor în organism. Mă întâlnesc cu Bulibaşa prin curtea lagărului, care discuta cu un rus pe care nu-l mai văzusem prin lagăr şi-mi comunică să merg la el chiar atunci. I-am urmat pe el şi pe rus şi am intrat în camera lui. îmi zise să iau loc şi că m-a chemat ca eu să-mi aleg vreo patru ofiţeri, oameni serioşi, şi să mă prezint cu ei a doua zi la poarta lagărului, unde voi găsi „pe cel ce-l vezi acum la mine. Dar bagă de seamă că mergeţi prin sat sau prin apropiere, să nu cumva să facă cineva vreun gest să fugă, că nu are unde se duce şi poate că-l împuşcă. Acolo voi o să culegeţi urzici pe care le vom adăuga, ca verdeaţă, la cazan, că urzicile conţin multe vitamine şi ciorba va avea alt gust". Am propus, în taină, patru ofiţeri, între care unul care ştia foarte bine ruseşte, slt. Moldoveanu.

A doua zi de dimineaţă, după ce am luat gustarea, ne-am prezentat la poartă, aşa cum a fost vorba, şi acolo am găsit pe rusul din ajun, care ne-a dat, la fiecare dintre noi, câte un sac. Acolo mai era un soldat rus, cu armă şi baionetă, care ne escorta. Am mers pe un şanţ mare în jurul lagărului, şi până la orele 10 am umplut, fiecare, sacul cu urzici, după care am intrat din nou în lagăr.

A doua zi dimineaţa, după ce am luat gustarea, ne-am prezentat la poartă, unde am găsit de data aceasta numai pe mes, fără santinelă. El ajuns acum şef ne era şi escortă. De data asta nu am mai mers prin sat, şi am mers direct la câmp, unde ştia el că sunt urzici, pe nişte şanţuri naturale.

Ceasovoiul, sau santinela care ne conducea la cules de urzici, era un om în vârstă şi tare slăbuţ ca fizic, dar era tare respectuos şi nu-i mai era frică că o să fugim sau să-i facem altă năzbâtie.

Zilele treceau, urzicile îmbătrâneau, dar ne întorceam cu sacii plini. într-o zi, pe când mergeam pe o stradă în altă

parte a satului, ne iese în faţă un invalid de război, fără un picior şi în cârje. Se repede spre noi înjurând şi gata să ne lovească cu cârja, arătând că la Odessa, a fost împuşcat de români şi a rămas invalid. Cred că unul dintre noi ar fi primit câteva lovituri de cârje dacă nu intervenea escorta, rusul care ne păzea, amenințându-l că, dacă nu pleacă şi nu ne lasă în pace, trage în el. Invalidul s-a întors şi noi ne-am îndepărtat şi n-am mai călcat prin locurile acelea.

Am cules la urzici până le-a dat floarea şi au făcut seminţe şi nu mai fierbeau în cazan. Am trecut atunci la adunatul şteviei şi măcrişului cu foaia lată şi grasă, ca salata. Acum mergeam prin nişte livezi sau prin ochiuri de pădure până la o distanţă de 2-3 kilometri.

Se arase şi se semănaseră cartofii, şi în drumul nostru la ducere sau întoarcere, printre tarlale, când vedeam câte un cartof necoperit bine de brazda plugului, ne repezeam şi-l luam. Altădată întorceam brazda care acoperea cartoful, şi astfel adunam câţiva cartofi la fiecare ieşire afară din lagăr. Cartofii îi duceam la baie, la slt. Mălăianu, care îi fierbea sau îi cocea, cu dijmă, din trei cartofi, el lua unul.

Eu îmi făcusem un săculeţ de pânză, în care încăpea cam un kilogram de măcriş, ales de mine, foaie cu foaie, verde şi gras şi, după ce dădeam sacii în primire şefului bucătar, mă duceam la grupa din care făceam parte, îl scoteam din săculeţ, îl tocam mărunt pe un fund de lemn şi-l puneam în gamelă. Nu-l consumam pe tot, mai dădeam şi la prieteni, cam la 2-4 inşi, şi a doua zi la alţi 2-4. Când venea supa şi ni se turna cu polonicul în gamelă, mie, care aveam măcrişul pus deja, astupam gamela cu un capac de lemn. Supa, fiind foarte fierbinte, îl opărea. Aşteptam cam 5 minute, în care timp măcrişul meu se îngălbenea şi lăsa un gust acrişor şi mâneam ciorba cu plăcere.

A ţinut povestea asta cam trei săptămâni, după care culegeam un fel de usturoi sălbatec, căruia pe la noi la ţară 1 ce spune „pur”. Fiindcă acest pur se găsea în cantităţi mici şi sosise în lagăr, din America, vitamină lichidă, şi cum ni se dădea şi nouă, nu am mai ieşit la cules verdeţuri.

Brigada de coasă

Către sfârşitul lunii iunie, sunt căutat în lagăr de ceasovoiul cu care mergeam la cules măcriş. Am luat lângă mine pe slt. Moldoveanu, ca „perivocic”, şi s-a stabilit să formăm o brigadă de coasă. Iarba crescuse înaltă, era grasă şi trebuia cosită. în următoarele zile trebuia să înceapă cositul. Eu le-am spus că nu ştiu să trag cu coasa, să ia pe altcineva şi mi-a răspuns că nu e nevoie să ştiu să cosesc, că eu voi fi şeful de brigadă. Am ales vreo 15 ofiţeri, toţi băieţi de la ţară, majoritatea învăţători, şi a treia zi a venit ceasovoiul după noi, ne-a hiat la magazia lagărului, ne-a dat în primire coase, ciocane, gresii şi nişte nicovale mici pe care se puteau bate coasele. Ne-a mai dat un căzănel pentru pregătit mâncare, alimente pentru prânz, găleată să aducem apă de băut şi căni din care să bem. Am ieşit la câmp la circa trei kilometri de lagăr. Era cam pe la 15 iunie, zi caldă de vară, cerul de un albastru-marin. Am oprit într-o poiană, în marginea unui pârâiaş a cărui apă era limpede şi rece.

Acolo, slt. Gheorghiu, de prin părţile laşului, a primit toate produsele (alimentele) şi s-a apucat să gătească masa de prânz. Pentru munca pe o făceam primeam mai multe alimente, cu 40% peste raţia camarazilor din lagăr care nu munceau. La muncă eram escortaţi de patru soldaţi care stăteau în cele patru colţuri ale careului în care munceam. Ni s-a fixat porţiunea ce aveam de cosit în ziua aceea şi ni s-a spus că la terminarea ei mergeam în lagăr. Fiind cald şi timp frumos, ne-am dezbrăcat cu toţii şi am rămas numai în chiloţi.

A intrat pe brazdă primul slt. Moldoveanu, o figură de atlet, şi, când a început să tragă cu coasa, se auzea numai un fluierat, în timp ce iarba sau fânul înalt şi frumos cădea în pale, la picioarele lui. A intrat după el tot un slt., apoi altul, înşirându-se 15 inşi, unul după altul, ca nişte cocori. Până la masa de prânz, nimeni nu a stat jos, cu toate că nacealnicul nostru ne spunea să ne odihnim, la fiecare rând când ajungeam la cap. La ora 12 am luat masa la iarbă verde şi la umbra deasă a mestecenilor, după care ne-am culcat şi am tras câte un somn bun.

Mai rămăsese de cosit cam o optime din porţia ce o aveam de cosit, pe care am terminat-o repede după ce ne-am sculat.

Nacealnicul era foarte bucuros că am terminat norma ce ni se dăduse, că nu se aştepta la aşa ceva. Eu nu puteam să stau să mă uit, să fac pe şeful, şi am început să cosesc. Mai băgăm eu câteodată vârful coasei în câte un muşuroi mic de furnici, dar a doua zi coseam la rând şi la fel ca toţi ceilalţi. Nu eram şef de brigadă decât cu numele, că trebuia să răspundă cineva de ordinea şi disciplina brigăzii, însă eu munceam ca şi restul ofiţerilor.

După o săptămână ne schimbasem la faţă. Ne prinsese soarele, pusesem carne pe noi şi ne simţeam în toate privinţele.

Aerul, hrana îmbunătăţită şi munca, coasa, care este un sport complet, ne redaseră forţele şi sănătatea. Eram invidiaţi de cei ce nu lucrau cu noi, în aer liber.

Santinelele care ne escortau stăteau în posturile lor, fumau sau citeau, ba chiar dormeau. Erau comandaţi de un sergent, care ne conducea la locul de muncă, apoi pleca prin satele vecine şi venea când se apropia ora de plecare. De multe ori ne trata cu ţigări, deşi aveam, şi noi, porţie zilnică

de 15 ţigarete. Am scăpat din vedere să scriu că începând cu luna martie ni se dădeau câte 15 ţigări pe zi, aşa că cei ce schimbau ţigările pe pâine acum o mâncau ei. înainte de luna martie, când eram la lucru, ne fugeau ochii după o ţigară de mahorcă şi ne uitam cu jind la santinelele care fumau câte o ţigară groasă, făcută cu hârtie de ziar. La început, aceste escorte se fereau de noi, nu puteam să ne apropiem mai mult de 7-8 metri de ei. Le ceream câte o ţigară de mahorcă, pe care o fumam toţi, trecând-o din mână în mână. Ţigara ce ne-o dădeau o făceau ei, apoi o lăsau jos şi numai după ce se îndepărtau 5-6 paşi de ţigară, atunci aveam voie să o luăm. încet, încet, ne-am împrietenit şi ajunsesem să ne luăm la trântă cu ei. Le arătam cum facem noi mânuirile de armă, dar cu un băţ, fiindcă nu ne dădeau armele lor, se temeau să nu-i dezarmăm şi să fugim. De fugit, era greu, şi din lagărele ruseşti nu a scăpat decât un căpitan medic şi un plotonier sanitar, dintr-un lagăr din Astrahan. Au fugit spre Turcia şi au reuşit să treacă graniţa, care era slab păzită de ruşi. Grănicerii turci i-au prins, şi după câteva luni au ajuns în ţară. Văzând noi că se poate uşor fugi, ne-am hotărât, şase inşi, să o luăm din loc. Am început să strângem zahărul şi pâinea ce ni se dădeau ca supliment, pe care le ascundeam, cu mare grijă, să nu dăm de bănuit. Căpitanul Mihăilescu din Târgovişte, mai vechi ca noi toţi, avea o bucată de ziar cu harta frontului, care ajunsese departe de noi, dar ne puteam orienta numai ca direcţie, atât ne folosea această hartă. Făcusem rost şi de o busolă mică aşezată pe un fluier şi care funcţiona şi ne împărţisem şi sarcinile. Unul cu orientarea, altul cu privirea spre dreapta, altul spre stânga, altul să se uite mereu la spate, altul pe sus, să nu fim surprinşi de avioane. Eu eram cu trecerea peste râuri, pe plute.

Ne mai trebuia un ceasornic şi trebuia să mai aşteptăm încă o săptămână să se coacă secara pe care contam s-o mâncăm pe drum. Ne ajungeau pâinea şi zahărul

ce-l strânsesem circa zece zile, în care timp trebuia să ne depărtăm cât mai mult de lagăr. Făcusem noi socoteala că, după strângerea recoltei, o să dăm de grâu, apoi de cartofi şi că am fi ajuns la Nistru cam pe la 1 octombrie, în cazul că am fi mers fără nici o piedică în calea noastră şi că totul va decurge normal. În acest timp, în lagăr, o echipă de trei ofiţeri, care erau absolvenţi ai Institutului de Educaţie Fizică din Bucureşti, înarmaţi cu o hârtie cu ştampilă în regulă (unul lucra la gazeta de perete a lagărului şi câştigase încrederea comisarului Cotler, altul care ştia perfect ruseşte), au evadat într-o noapte.

în noaptea evadării a fost tare întuneric şi au mai fost favorizaţi şi de o furtună cu descărcări electrice, de ziceai că se scufundă pământul. Au făcut o funie prin legarea a trei cearceafuri şi în timpul vijeliei s-au urcat peste gard, au tre-cut apoi prin reţeaua de sârmă, şi, culmea, pe lângă sentinela de la postul nr. 1. Lipsa lor s-a băgat de seamă abia a doua zi pe seară, când trei italieni îşi căutau bocancii cu tălpi Bally, căciulile de blană şi pufoaicele, pe care le luaseră fugarii.

în felul acesta s-a descoperit fuga lor. Trei zile au ţinut ploile, şi în acest timp nimeni nu a ieşit din lagăr la vreo muncă. Conducerea lagărului şi toţi cei din pază, împreună cu comisarii, erau foarte agitaţi şi cercetau pe prietenii fugarilor dacă nu cumva ştiau ceva de planul de fugă al celor ce plecaseră. Toţi prizonierii, indiferent de naţionalitate, se bucurau sincer de fuga celor ce plecaseră. Le admiram curajul şi ne rugam lui Dumnezeu să ajungă în ţară cât mai curând, să arate lumii civilizate cum eram trataţi şi să comunice familiilor noastre numele celor din lagăr, în care scop ei îşi făcuseră tabele nominale. Dar, ghinion, ploaia care le-a favorizat evadarea, tot ea nu le-a dat voie să meargă mai departe. Au fost prinşi într-o vâlcea, la numai 60 km de lagăr. Au făcut imprudenţa să meargă un timp pe un drum de care humos şi li s-a întipărit talpa bocancilor pe noroi şi asta a fost de-ajuns să li se ia urma. Câinii-lupi dresaţi pentru a-i descoperi pe fugari au derutat pe urmăritori, şi noi făceam mare haz pe socoteala câinilor. De altfel, ploaia căzută timp de trei zile spălase orice urmă. Mare a fost durerea noastră când, a patra zi, eroii noştri au fost aduşi sub escortă puternică în lagăr. Nimeni, nici chiar Bulibaşa, n-a putut sta de vorbă cu ei, fiindcă au fost închişi de NKVD şi bine păziţi.

După prinderea lor viaţa a intrat în normal. Brigăzile au ieşit la lucru, ca şi brigada de coasă. După o săptămână, paza brigăzilor de lucru la câmp, respectiv şi la noi, a început să slăbească. Santinelele îşi vedeau de fumat, citit şi dormit.

Într-o dimineaţă, în apropierea locului unde trebuia să cosim, am trecut pe lângă un păpuriş şi rogoz înalt şi spre mirarea noastră am văzut cum nişte raţe sălbatice încercau să zboare şi nu puteau. Ne-am repezit cu toţii în rogoz şi păpuriş şi am dat de opt raţe mari care încercau să fugă. Am culcat rogozul peste ele cu coasele, şi astfel am prins toate raţele. Le-am luat gâtul, le-am jumulit şi am făcut bucăţi pe numărul cosaşilor, plus pentru nacealnic. Le-am băgat la cazan, peste alimentele primite, aşa că la prânz am avut o masă excelentă. Cam în jurul orei 11 a venit un ofiţer rus să inspecteze santinelele ce ne păzeau. Noi, în înţelegere cu şeful lor, am dat semnalul fluierând că vine cineva străin şi santinelele şi-au luat locul în posturile de pază. După ce a stat de vorbă cu şeful nostru şi santinela, acest ofiţer vine şi la noi şi vede capetele de raţă, pe care nu le mai curăţisem de fulgi să le băgăm la cazan. Mă întreabă pe mine de unde sunt, cine şi cu ce le-am împuşcat şi eu fac o mare gafă, spu- nându-i că eu sunt vânător şi că le-am împuşcat cu arma unei escorte. Ofiţerul probabil că nu m-a crezut, dar a inspectat pe fiecare sentinelă la armă, cât şi la numărul de cartuşe. M-a certat la urmă şeful santinelelor, că spusesem că am tras cu arma lor. Ne simţeam aşa de bine, chiar voioşi, când plecam dimineaţa la coasă şi eram invidiaţi de restul de camarazi, care nu ieşeau din lagăr la nici un fel de muncă. Se plictiseau toată ziua jucând table şi remi. Ofiţerii superiori nu ieşeau niciodată afară din lagăr la vreo muncă, deşi ar fi vrut să iasă, să mai vadă natura, să mai ia aer ozonat şi miros de răşină de brad, cum luam noi, ofiţerii inferiori.

Fuge şi din brigada de coasă unul

în ultimul timp, intră în brigada de coasă un ofiţer de rezervă, învăţător, în locul unuia bolnav.

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

Acest nou cosaş era un oltean de prin părţile Gorjului, scund de statură, la trup destul de plin, tânăr, cu părul şi faţa şatenă. Era tare tăcut, aproape nu vorbea cu nimeni, stătea şi se gândea mereu, studia împrejurimile. A treia zi de la sosirea lui în brigadă ne-am schimbat locul de coasă.

Am început cositul în poienile unei păduri mari. începuseră să se coacă fragile şi noi le adunam din iarbă sau fân şi le mâneam cu multă plăcere, că aveau vitamine şi ne aminteam de timpul când eram copii, când ne duceam să

culegem fragi. A doua zi am venit în aceeaşi pădure, şi după masa de prânz ni s-a dat voie să intrăm chiar în pădure după fragi cu condiţia să nu ne depărtăm prea mult. Am cules fragi, apoi am început lucrul, şi când a sosit ora de plecare ne-am aliniat pentru a fi număraţi ca să plecăm la lagăr.

La numărătoare, iese unul lipsă. A rămas cu noi numai star-şeneaua, iar cei patru soldaţi au plecat în pădure să caute pe fugar. După o jumătate de oră au venit înapoi negăsind pe nimeni şi am plecat la lagăr. A fost însă prins după o săptămână. Se depărtase de lagăr la o distanţă de circa 200 de kilometri. Într-o dimineaţă (povestea el cum a fost prins), ud la piele că-l plouase mult, se apropia de un sat. Pe gardul unei case vede nişte rufe întinse la uscat şi, cum el avea nevoie de schimb uscat, pune mâna şi ia o cămaşă şi se uită la o pereche de izmene mai bune ca să o ia şi pe aceea. Spre ghinionul lui tocmai atunci iese pe uşă hazaica şi începe să strige pe limba ei: „hoţii, hoţii mi-au furat rufele". Au sărit, imediat, femei, copii şi bătrâni şi au prins pe bietul hoţ. Când s-au lămurit cine este hoţul, de ce a furat, li s-a făcut milă de el. I s-au dat cămaşa şi izmenele, apoi a fost băgat în casă şi ospătat. Dar în acelaşi timp fusese anunţată şi miliţia, care a venit şi l-a ridicat. A fost şi el adus în lagăr şi ţinut închis până ce s-a cercetat drumul pe unde a umblat până să fie prins, dacă a făcut vreo faptă rea sau vreun sabotaj sau vreo crimă, apoi a fost lăsat liber între noi.

Al treilea caz de fugă

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

Dorul de libertate, dorul de pământul sfânt al ţării, dorul de părinţi, fraţi, rude ne măcina la toţi sufletul şi aşteptam terminarea războiului să fim eliberaţi. Ne întrebam, de multe ori, unii pe alţii, în felul următor: „Spune, dragă Ionescu, sau Dumitrescu, ce doreşti tu în momentul acesta?" Răspunsul tuturor era: să mă mai văd o dată acasă la ai mei, să mă satur de vorbă, să stau la masă cu o faţă de masă curată, cu o veselă şi un tacâm, cum fiecare dintre noi aveam acasă, cu alte mâncăruri decât ce mâncăm aici, să beau un pahar de vin, apoi o cafea, să mă mai culc într-un pat cu cearceaf curat şi să nu mă mai mănânce ploşniţele astea. Să trăiesc aşa o lună, şi apoi întâmplă-se orice, chiar să mor sau să fiu alături de camarazii mei care luptă pe front. Aceasta era dorinţa tuturor care ne găseam închişi şi bine păziţi.

Peste suferinţele ce înduram, dorul de ţară şi de ai noştri ar fi fost mai uşor dacă ruşii ar fi respectat convenţia de la Geneva şi angajamentele la care au aderat la Crucea Roşie internaţională, ca să ne dea scrisorile ce ne veneau din ţară sau să fi permis să primim pachete de la ai noştri. Nu au dat ei nici numele nostru la Crucea Roşie internaţională, ca aceste nume să fie comunicate familiilor, să ştie de soarta noastră, că suntem în viaţă, că trăim, că, odată şi-odată, vom ajunge acasă. Îmi amintesc că prin curtea lagărului se plimba, de unul singur, un slt. tânăr, cu corpul şi faţa de copil. Se plimba cu mâinile la spate şi cu capul plecat ca şi când ar fi căutat ceva pe jos. într-o bună zi, profitând de

neatenţia santinelelor, a fugit luând drumul spre libertate. El, ca să deruteze cercetările, nu a luat-o direct spre S-SE, a mers spre NV, cu gândul să ajungă în Finlanda. Ziua mergea orientându-se după mijloacele învăţate, dar mergea mai mult călare. Era îmbrăcat ca ţăranii de prin acele locuri, cu lucrurile luate din casa unui colhoznic care lipsea de acasă. În marşul lui peste câmpii, că se ferea de sate, cum zărea un cal liber la păscut, îl prindea, îl încăleca şi-i dă-i bătaie, mergând ziua întreagă. Spre seară dădea drumul calului, căuta pe câmp ceva cartofi sau secară, mânca şi se culca la un adăpost. A mers el aşa vreo zece zile, şi după părerea lui făcuse circa 500 km. în una din seri, s-a culcat pe câmp, într-o căpiţă de fân proaspăt, băgându-se chiar în mijlocul căpiţei. Dimineaţa devreme au venit colhoznicii să ia fânul cu căruţele. El, obosit de drum cum era, nu se sculase la timp să plece şi se pomeneşte înţepat cu furca de cineva. Sare ca ars din căpiţă. Nici el nu ştia ce să facă, dar nici colhoznicul, au rămas toţi surprinşi, până ce o colhoznică mai tânără îl somează să ridice mâinile sus, să-i spună cine este, ce caută acolo etc. El a înţeles despre ce este vorba, le-a spus că este prizonier român, că a fugit din lagăr, că vrea să ajungă acasă, unde îl aşteaptă nevasta, copiii şi părinţii. I-au dat să mănânce. Tânăra l-a păzit până ce au încărcat căruţa cu fân şi la plecare, la colhoz, l-au luat două femei cu furcile dinapoi, ca nişte santinele, una în faţă, şi una în spate, şi l-au dus în sat predându-l miliţianului. Apoi a fost trimis în lagăr şi ţinut, ca şi ceilalţi, la închisoare până ce s-au terminat cercetările. După cercetări a fost pus în libertate şi ne-a povestit cum a fost prins.

De-atunci nimeni nu a mai încercat să fugă.

Brigada de coasă se transformă în brigada cotlovan

După ce s-a terminat de cosit, brigada noastră a fost transformată în brigadă de serviciu în interiorul lagărului. Dar ne-au trimis mai înainte la cosit secara, singura cereală ce creştea în această regiune. Erau nişte lanuri întinse şi secara era înaltă, cu paiul gros, de nu se vedea un om din ea, şi spicul era mare, cu boabe multe şi mari.

Ne-am jucat noi cu coasa prin fân şi prin trifoi, dar secara ne-a venit de hac. Se cosea greu, paiul era gros, coasele se îngroşau în gură şi trebuiau bătute des. După o săptămână, am terminat lanul ce ni se dăduse pentru cosit şi ni s-a spus că vom face nişte bordeie mari chiar lângă lan.

Într-o dimineaţă, în loc de coase ni se aduc nişte topoare şi securi, sfredele, joagăre şi ne ducem lângă cimitirul de lângă lagăr. Acolo ne aştepta un rus care ne-a împărţit pe echipe. De-a lungul unui drum erau cam o sută de bucăţi de lemn de brad, buşteni mari şi groşi, din care trebuia să construim nişte bordeie în pământ, lungi de 25 de metri şi late de 50 de metri. Ne-am apucat de lucru. Se săpa, se căra pământul, cu roabele, la vreo 50 de metri depărtare, se tăiau buştenii, după măsura dată, se cioplea, se măsura etc. Nu ştiam însă rostul acestor bordeie, şi când a fost gata primul (am lucrat la el cam o săptămână) au adus nişte budane mari şi largi la gură, cam de 2 metri în diametru şi înalte de 5 metri.

După ce am băgat aceste budane în bordei, în total 22 de bucăţi, de-a doua zi au început să sosească căruţele cu varză. Varza era adusă de colectivişti, care nu ne mai văzuseră până atunci şi erau curioşi să ştie ce naţie suntem şi să ne întrebe cum este pe la noi. Unul din ei spunea că a fost în ţara noastră în anul 1916-1917, în Primul Război Mondial, şi mai ţinea minte numele localităţilor pe unde luptase, prin Dobrogea, Topraisar, Ghelengic, Neajlov, Mărăşti, Mărăşeşti şi altele. Odată cu varza, ni s-au adus şi nişte trocuri mari şi lungi şi nişte lame ascuţite băgate în capul unor cozi de lemn. După ce varza era curăţită de foile murdare sau putrede, o tocam aşa cum o toacă gospodinele la noi acasă, cu aceste lame. Varza tăiată se punea în nişte coşuri mari, apoi o duceam şi o turnam în acele budane. Ca să ajungem sus să turnăm varza, ne suiam pe scară cu coşul. După fiecare strat de varză tocată se punea un strat de sare măruntă, în felul acesta am umplut toate budanele. Când am umplut pe ultimele, primele se şi acriseră, şi ne dădeau voie să luăm din ele. Aveam deci vitamină naturală.

în acest timp se lucra de zor la alte bordeie şi, pe măsură ce erau gata, se puneau în ele morcovi, cartofi, sfeclă comestibilă etc.

Când pleca nacealnicul, îmi lăsa mie cheia de la bordeie să dau sarea sau să primesc varza de la căruţe sau rădăci- noasele. Varza s-a acrit în timpul când noi încă lucram acolo.

Când ne duceam la masa de prânz şi de seară, băgăm, pe unde puteam, morcovi, cotoare de varză, sfeclă pentru cei ce nu ieşeau la lucru ca noi. Ne aşteptau, sărmanii, cu atâta

neräbdare, cum aşteaptă puii de rândunică pe mama lor cu ciocurile deschise să le bage în gură.

Lenuşca

încă de la începutul lucrului la bordeie, vedeam o femeie care avea casa în apropierea locului unde lucram noi. Aducea, pe umeri, câte o prăjină de lemn pentru foc din pădurea din apropiere. Trecea de 3-4 ori pe zi. într-una din zile, pe când trecea pe lângă mine, îi arăt nişte coji mari cioplite din buştenii de brad şi-i spun să le ia. Ea a întrebat mai întâi pe şeful pazei noastre, care era în apropiere şi care i-a spus că le poate lua. Lenuşca era foarte bucuroasă şi căra continuu toate ciopliturile. A treia zi, mă apropii de locul unde alegea aşchiile şi, nevăzut de nimeni, îi arunc o cutie de chibrituri goală, dar în care băgasem o cruciuliţă mică din os, pe care mi-o făcuse lt. Dăneţ. A luat cutia, a ascuns-o şi, când sarcina de lemne a fost gata, a ridicat-o pe umeri şi a plecat. A doua zi i-am dat o bucăţică de săpun de rufe, cam 250 grame, tot aşa, să nu fiu văzut de cineva. A treia zi îmi lasă un bileţel în care mă întreabă cum mă cheamă, câţi ani am, dacă sunt ofiţer, ce grad am şi-mi scrie că pe ea o cheamă Lenuşca. Bileţelul mi l-a citit slt. Moldoveanu. Am continuat să-i dau cruciuliţe făcute frumos din lemn de măr uscat, chibrituri, pe care le strângeam de la camarazi, şi săpun, pe care-l strângeam de la baie (resturi mici aruncate sau căzute pe sub grătare). Eu le strângeam şi le băgăm într-o cutie de conserve, puneam apă şi cenuşă, şi-l fierbeam puţin. După ce se răcea, răsturnam cutia şi-mi ieşea afară o bucată de săpun

de circa 250 grame. în fiecare săptămână, am rugat pe slt. Moldoveanu să-mi scrie, în rusește, ce vrea ea să știe despre mine. Moldoveanu mi-a scris, și a doua zi l-am pus în locul pe unde trecea ea la lemne. A doua zi, după masă, când veneam de la lucru, o văd pe lângă un tufiș, cu un băț în mână și cu caprele în apropiere, și-mi arată în direcția tufișului, apoi își ia caprele și pleacă mai departe.

În trecere se uita când la mine, când la un tufiș. După ce s-a depărtat, mă duc la tufiș și, spre mirarea mea, în niște frunze mari și late găsesc o legătură în care era un ou, o bucată de pâine albă, o ceapă și o piroșcă (plăcintă) cu brânză. Am luat legătura cu mare prudență, și din conținut am dat lui Moldoveanu, cpt. Stoian și unor ofițeri mai apropiați. Acest lucru se întâmpla cam de trei ori pe săptămână și conținutul pachețelului se schimba cu ce se găsea atunci și la ei. Odată, găsesc în legăturică o sticluță de un sfert, bine astupată, cu niște vodcă. Am gustat din ea 11 inși, din câți eram, că se mărise mult brigada noastră.

La un moment dat, slt. Bâtfoi, un învăţătoraş lipsit de cel mai elementar simţ ostăşesc, a prins mişcarea cu legătura şi fără nicio jenă, mergea şi lua legătura pusă de Lenuşca pentru căpitanul Dimitrievici, cum îmi spunea ea mie. Tot prin slt. Moldoveanu i-am scris să nu mai facă legăturică, fiindcă mi-o ia altul, şi Lenuşca a încetat cu atenţiile ei. A venit iarna, brigada s-a desfiinţat şi noi stăteam acum sus, în pat „pe creangă", cum spuneam noi, jucând table sau pietre, iar eu lucram la ciorapi, cu gândul la ai mei şi la data când ne vom revedea.

M-a impresionat mult gestul Lenuşcăi, poate avea şi ea soţ sau frate pe front sau prizonier ca noi, cine să ştie?

Ia fiinţă Divizia „Tudor Vladimirescu”

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

Când marşăluiam zi şi noapte, ca prizonier, în discuţiile noastre din timpul marşului, auzeam pe un locot. de rezervă, avocat de meserie, că vorbea cu cei din jurul lui despre unităţile de voluntari români, formate din prizonierii de război, din armata austro-ungară, care căzuseră la ruşi şi italieni. Este cunoscut cum aceştia au cerut să se formeze regimente, care au luptat alături de fraţii lor români pentru înfăptuirea idealului naţional „Unirea tuturor românilor”.

Ideea de a se forma unităţi româneşti şi a lupta contra nemţilor alături de Armata Roşie se punea pe tapet, cum se zice. Şi, mai târziu, în toamna anului 1943, se formează un comitet de ofiţeri superiori, care au luat contact cu Ana Pauker şi Vasile Luca, să facă propagandă în favoarea creării unei divizii de voluntari români, care să lupte contra nemţilor, alături de armata sovietică. Propaganda în favoarea creării acelei divizii a început cu toată puterea şi a prins rădăcini în sufletele multor ofiţeri, la unii în mod cinstit, la alţii ca o ocazie să scape de lagăr şi să dezerteze la români. Ofiţerii erau împărţiţi în două tabere, unii erau pentru a se forma unitatea, dar masa era contra. Deodată, se zvoneşte în lagăr că vine un comitet de ofiţeri superiori prizonieri, în frunte cu Ana Pauker şi Vasile Luca, refugiaţi politici, şi cu deputatul basarabean, avocatul Pisică (Mâţă)*.

* Alexandru Mâţă (n. 1890 în Basarabia ţaristă), om politic şi avocat. Deputat în Parlamentul României în mai multe rânduri în perioada 1919-1940. Apărător al Anei Pauker în procesul din 1936;

Lucrul s-a adeverit, într-o după-amiază din toamna anului 1943, se dă adunarea ofiţerilor din lagăr. Se improvizează o scenă din câteva mese, se aduce pe scenă o masă acoperită cu o pânză roşie şi se aduc mai multe scaune. Noi, masa de ofiţeri români, suntem invitaţi să ocupăm locuri pe scaune lungi, atâţia câţi am avut loc, restul în picioare. După ce ne-am adunat, vine şi comisia. Erau în comisie, în afară de cei arătaţi mai sus, locotenent-colonel Cambrea, maiorul Buzoianu şi încă alţii, de care nu-mi mai amintesc.

A vorbit mai întâi Ana Pauker, arătându-ne cum ţara noastră a fost trimisă în război de Antonescu şi Hitler, cum nemţii o să piardă războiul, cum o să fie Germania fărâmiţată în state mici, ca să-i treacă pofta să mai declanşeze vreodată un război. A mai spus că, pentru a redobândi Ardealul, România trebuie să iasă din război şi să se alăture puterilor aliate. Pentru asta trebuie să fim noi, ofiţerii şi trupa, în fruntea acestei lupte să ne putem scăpa ţara de sub jugul fascist şi redobândi Ardealul. Tot în acest sens au vorbit şi Vasile Luca, Mâţă, lt.-col. Cambrea, maiorul Buzoianu şi câţiva ofiţeri înscrişi şi pregătiţi de mai înainte să ia cuvântul. Era o tăcere ca de mormânt, nu se auzeau decât inimile care băteau şi musca în aer bâzâind. Eram cam în a cincea bancă, pe la mijloc, şi în stânga mea stătea bunul meu prieten, căpitanul int. Ionescu Virgil, iar cu două bănci mai în faţă şi spre stânga stătea un colonel rus, cu un fizic de Hercule.

Ana Pauker roagă şi invită pe ofiţeri să se scoale şi să ia cuvântul cine doreşte. După un moment de ezitări se scoală un căpitan de cavalerie, pe nume Popescu-Tudor. El făcea parte din comitetul ofiţerilor înscrişi la clubul antifascist şi nu a părut curios nimănui că doreşte să ia cuvântul. Ajuns pe scenă, îşi reglează vocea, îşi pune în ordine ţinuta şi începe să vorbească. Toţi cei ce-l ascultam ne aşteptam să vorbească ca şi predecesorii lui, mai ales că era în comitetul antifascist şi scria articole la gazeta de perete a lagărului. Îşi începe cuvântarea cam aşa: camarazi, să nu daţi ascultare la nimic din tot ce s-a spus aici de antevorbitori şi în special la cele spuse de doamna Pauker, care este o străină de neamul nostru, este în slujba duşmanilor noştri. Ruşii nu vor uita niciodată visul lui Petru cel Mare de a ne lua gurile Dunării şi a ocupa Dardanelele, spre a ieşi la Marea Mediterană.

Acest om asculta la cei ce luaseră cuvântul până atunci şi nota ceva într-un carneţel. Terminându-se vorbitorii,

în acest timp, colonelul rus de lângă noi se scoală şi strigă din toate puterile, în limba română: „Ajunge, nemernicule, tâlharule, bandit fascist care ai venit cu arma în mână contra ţării mele, ţară paşnică, care nu a făcut nici un rău ţării tale. La moarte cu tine, trădător al neamului tău. Ridicaţi-l de-aici pe acest bandit şi la moarte cu el." Imediat au sărit doi soldaţi ruşi şi l-au ridicat pe căpitanul Popescu-Tudor. Eu şi căpitanul Ionescu Virgil, ca de altfel toţi ceilalţi ofiţeri, am rămas înmărmuriţi de cele întâmplate. Adunarea s-a terminat, noi am trecut la barăci şi nimeni nu îndrăznea să scoată o vorbă referitor la cele petrecute, de teama de a nu fi aflat de vreunul din simpatizanţii mişcării, spre a fi reclamat lui Cotler sau Birman, reprezentanţii puterii sovietice în lagăr*.

în lagăr se găsea un număr de 5% care simpatizau cu mişcarea şi care nu se fereau să vorbească pe faţă, să facă propagandă. Mai era încă un procent de 2-3% care, deşi simpatizau şi se înscriseseră în mişcare, nu se dădeau pe faţă. Erau, şi în brigada pe care o conduceam eu, destui care se înscriseseră în Divizia „Tudor Vladimirescu", dar dintre ei mulţi nu erau sinceri, se înscriseseră cu gândul de a fugi, de pe front, la ai noştri. Când s-a format şi a plecat divizia pe front, unul şi-a pus planul în aplicare, a dezertat, a fost prins şi executat. E vorba de căpitanul Milica. Cum am spus, mulţi erau înscrişi şi nu s-a ştiut până în dimineaţa când ne-am trezit fără ei, că plecaseră în puterea nopţii. Aşa a plecat de

---

întreţine legături cu comuniştii şi, în 1940, aclamă ocuparea Basarabiei de către URSS. Arestat de sovietici în 1941 ca fost deputat român, şi anchetat în condiţii dure; este eliberat în octombrie 1942, probabil la intervenţia Anei Pauker, dar rămâne deportat. Ulterior dispare – probabil în Gulag (n. red.).

* Pentru detalii în legătură cu episodul şi cu discursul căpitanului Nicolae Popescu-Tudor *cf.* Radu Mărculescu, *op. cit.,* pp. 201-205

lângă mine zisul meu prieten bun, slt. Merişescu, vâlceanul din satul Pietrari, învăţător. Era un băiat bun şi ca învăţător, şi ca ofiter. Cânta frumos la vioară, pe care şi-o confecţionase singur, din ce a putut şi cum a putut şi cu care ne cânta din acelea, de-ale noastre, de pe la Olt. Vioara şi-a făcut-o singur, ruşii i-au dat numai corzile, iar părul pentru arcuş l-a tăiat din coada unui cal, pe furiş.

Mie îmi spunea că nu se înscrie şi, cu toate astea, în noaptea plecării, a dispărut de lângă mine, fără să-l simt.

Eram sigur că acest prieten, care ştia pe dinafară adresa soţiei mele, îi va comunica despre mine că sunt bine şi

sănătos. Acelaşi lucru am crezut că-l face slt. Mălăianu, pe care l-am luat cu mine la baie şi l-am băgat fochist la etuvă.

Mălăianu a ajuns general major în Divizia „Tudor Vladimirescu", apoi a trecut la comanda altor divizii. În anul când scriu aceste rânduri, anul 1947, a venit pe la Râmnicu Vâlcea, s-a dus pe la căpitanul Creţu, care a fost în lagăr cu noi, dar pe la mine nu a venit, îi este ruşine probabil. Divizia „T. Vladimirescu" s-a format la Riazan, în Rusia. Acolo s-a instruit, acolo şi-a completat efectivele în ofiţeri, înălţând, în grad, pe subofiţeri şi chiar din trupă. Unitatea aceasta s-a acoperit de glorie când a intrat în lupta contra nemţilor şi a avut pierderi mari în Ungaria, la Debreţin, unde a fost rănit chiar comandantul diviziei, colonelul Cambrea. La urmă mi-a părut rău că nu m-am înscris, dar aşa mi-a dictat soarta, să vin în ţară cu a doua divizie, „Horea, Cloşca şi Crişan", sub comanda ilustrului general de divizie Lascăr Mihail.

întâlnesc în lagăr patru camarazi din Regimentul 40 infanterie

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21c)

După 23 august 1944, deci după armistiţiu, ruşii au făcut prizonieri 80 % din unităţile ce luptaseră contra lor, la Iaşi. Când i-au strâns şi i-au îndrumat în spatele frontului lor (rusesc), le-au spus că-i strânge pentru reorganizarea unităţilor, înarmarea şi plecarea pe front contra nemţilor. Toţi i-au crezut pe cuvânt, nu ştiau sărmanii că vor ajunge la mii de kilometri în fundul Rusiei, soldaţii pentru muncă, ofiţerii pentru reeducare. Dintre cei prinşi în Crimeea sau la Iaşi, o parte au venit şi în lagărul 74. Primul cu care m-am întâlnit a fost căpitanul Stere Gh., cu care fusesem în Regimentul 40 infanterie la Bazargic. Mi-a spus ce fac ai mei (soţia) şi că despre mine se ştie că sunt mort sau într-un spital din Germania sau Polonia. I-ar li spus un soldat soţiei mele că m-a lăsat rănit grav într-o groapă de obuz şi că strigam să nu mă lase acolo, să mă ia şi pe mine. Sigur că aceste veşti m-au întristat şi mai mult când mi-a spus căpitanul Stere că soţia nu a primit nici o scrisoare de la mine. Alt cunoscut, tot din Regimentul 40 infanterie, era locotenentul Haeridin Galip, care nu ştia nimic decât de cumnatul meu, maiorul Berceanu, care era comandantul Regimentului 40 infanterie. Că e bine şi că l-a trimis pe front, pentru care nu mai găsea înjurături. în altă zi mă întâlnesc cu căpitanul Ionescu Dumitru, tot din Regimentul 40 infanterie, căruia noi îi ziceam, mai pe scurt, „Mituş". Când mă vede în lagăr, se opreşte, bagă un deget în gură, strânge şi se închină, spunând: „Doamne, nu visez? – Nu visezi, Mituş, îi spun eu, e adevărat, eu sunt Păsat, în carne şi oase, nu vezi că trăiesc?" Ne îmbrăţişăm, plângem amândoi, şi-mi povesteşte cum a văzut în ziarul *Universul*, la mica publicitate, că Centrul de Instrucţie Sărata din Basarabia a făcut un parastas pentru cei căzuţi pe câmpul de luptă şi printre ei era şi numele meu, şi că el a vărsat un pic de vin acasă cu soţia, spre a mi se ierta păcatele şi pentru odihna sufletului. Al patrulea a fost căpitanul adm. Gălăşanu Radu, cel care luase serviciul îmbrăcămintei de la mine la Regimentul 40 infanterie şi pe care îl călcase ursul, pus de copii în ziua de Paşti, la Bazargic. Când îl văd, îl întreb: „De când sunt prizonieri ofiţerii de administraţie?" El se scarpină după ceafa şi-mi spune cum, pe la Bacău, când au intrat ruşii în oraş, îl sfătuieşte soţia să se echipeze, să-şi pună centura, şapca pe cap, decoraţiile şi să iasă în poartă să primească

Armata Roşie, ca toţi locuitorii oraşului. Când m-au văzut ruşii, m-au înhăţat şi m-au dus la Iaşi, împreună cu ceilalţi, şi de-acolo iată-mă aici cu fine departe la 3000 km de ţară. Vezi, de-aceea e bine ca bărbatul să nu se ia după femeie, chiar dacă ea are, câteodată, dreptate.

Şefia brigada de cuie

Era după 23 august 1944, când năcealnicul cu care lucrasem la brigada de coasă şi la cotlovan vine la mine şi-mi spune că are nevoie de cuie de fier, şi pe piaţă nu se găsesc. Ar vrea să facă cuie din sârmă ghimpată şi crede că ar fi bune pentru a le bate în şindrilă. Am fost de părere cu el, şi a doua zi mi-a adus o masă lungă, patru bucăţi de şină de cale ferată, patru ciocane şi, alături, o instalaţie, o foarfecă mare de tăiat sârmă, aşa cum se taie astăzi pe şantiere fierul beton pentru construcţii. A mai adus vreo cinci suluri de sârmă ghimpată. Mi-a dat ca ajutoare doi ofiţeri români şi un căpitan aviator spaniol. În total eram patru oameni. Doi întindeam firul, unul punea firul pe foarfecă şi al patrulea apăsa pe cuţit. Tăiam sârma de lângă colţ şi ghimpele de sârmă îl dădeam la o parte, după care bucăţelele fără ghimpi le îndreptam cu ciocanul pe şină şi apoi, tot cu ciocanul, le ascuţeam Ia vârf.

În acest fel, făceam 10 kg de cuie pe zi.

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

Cele mai puţine cuie le făcea un căpitan spaniol. Era un băiat de o frumuseţe rară, era neam de conte şi ceruse să fie trimis pe frontul sovietic, fiind un fascist înfocat. Nenorocul lui să cadă cu avionul tocmai la ruşi. Odată nu ştiu cum s-a făcut că i-am spus „tu". A sărit ca ars de jar şi mi-a cerut socoteală de ce-i spun tu, că nu permite nimănui să i se adreseze cu tu. Ca să-l împac, i-am cerut scuze, dar n-a vorbit cu mine două zile.

în acest timp, avioanele germane au trecut timp de o săptămână, în fiecare noapte, peste lagărul nostru, mergând să bombardeze Moscova. Erau luate în primire de apărarea

AA şi în acest timp se dădea alarma şi nimeni nu avea voie să iasă afară din barăci pentru necesităţi, în special nemţii. Dacă îl apuca pe careva nevoia, o făcea în hârdăul în care aducea, a doua zi, ceaiul şi supa. îl spălau sumar şi aduceau mâncarea în el, fără să ţină seama că nu a fost spălat cu apă clocotită, dar nici nu aveau de unde să ia asemenea apă. Românii noştri nu ar fi făcut aşa ceva, orice s-ar fi întâmplat.

Când s-a jucat una dintre frumoasele reviste, făcute de băieţi talentaţi, între acte, până să se schimbe decorurile, unul dintre artişti făcea reclame, epigrame sau declama ceva. Una dintre reclame era aceasta: „Cuie orice format găsiţi la fabrica Păsat.”

Mi-am lăsat să crească barba

într-una din zile înainte de ora 15, când trebuia să încep programul la făcut cuie, mă duc la frizerie să mă bărbieresc. Mai erau circa cinci minute până la ora 15 şi rog pe un ofiţer din brigada frizerilor să mă bărbiereascâ, ca să fiu prezent la ora 15, să încep lucrul. Erau prezenţi toţi frizerii, dar n-a vrut nici unul să mă bărbiereascâ, spunând că şi ei au program tot la ora 15. Supărat, am ieşit pe uşă şi am plecat, trăgându-le o înjurătură de-a noastră tocmai când intra pe uşă un ofiţer. Acesta, auzind că i-am înjurat, le spune, iar ei s-au angajat să mă taie pe faţă când mă vor prinde la bărbierit. Aflând de planul lor, nu am mai călcat prin frizerie şi mi-am lăsat barba să crească. Mi-a fost greu vreo trei săptămâni, apoi m-am obişnuit. Aveam în barbă un firicel alb, două negre, cam asta era proporţia, şi-mi ajunsese barba, în februarie 1945, aproape de buric, cum se spune. Am dat-o jos la data de 25 martie 1945, din ordinul generalului Lascăr Mihail, comandantul Diviziei „HCC".

Vara, după baie, mă legam la cap cu un prosop şi-mi făceam un fel de turban, apoi mă aşezam turceşte jos şi croşetam la ciorapi, iar camarazii îmi spuneau că semăn cu un turc.

Ia fiinţă Divizia „Horea, Cloşca şi Crişan”

Se apropia primăvara anului 1945 şi, odată cu ea, speranţele că vom fi repatriaţi creşteau în inimile noastre. Ne era tare dor de pământul sfânt al ţării, de mame, fraţi, surori, rude şi prieteni. Ne gândeam, cei ce nu primiserăm nici o scrisoare, că cei plecaţi cu Divizia „T. Vladimirescu”, prieteni buni, camarazi de regiment sau de promoţie, vor spune alor noştri că suntem în viaţă, că trăim şi ne vom înapoia cât de curând. Nu ştiam că toţi aceştia vor păstra cu sfinţenie, mai mult ca pe un secret, ordinul de a nu spune absolut nimic despre cei lăsaţi în lagăr. Ar fi vrut să vorbească cu ai noştri, despre noi, dar îşi primejduiau situaţia. Comandantul lagărului şi ajutoarele lui, comisarii Cotler şi Birman, lucrau de zor la definitivarea tabelelor cu ofiţerii care urmau să formeze cadrele Diviziei „HCC”, care lua fiinţă la 1 aprilie 1945.

în jumătatea a doua a lunii martie 1945, soseşte în lagăr şi generalul Lascăr Mihail, fostul comandant al Diviziei a 6-a, cu care am căzut prizonier în aceeaşi noapte, aşa cum am mai povestit. Tot atunci au venit la noi în lagăr, la Oranki, toţi ofiţerii superiori din lagărul de la Monastîrka, pentru a-i vedea pe fiecare şi a sta cu ei de vorbă generalul Lascăr. în acest timp, s-a făcut ordinea de bătaie a Diviziei „HCC”, fiind constituită din regimentele 5 şi 6 infanterie, un regiment de artilerie şi subunităţi speciale de transmisiuni, pionieri, sanitare etc. Am fost şi eu chemat să mă vadă generalul comandant. M-am prezentat, dar nu m-a mai cunoscut şi mi-a dat ordin să-mi dau barba jos, lucru pe care l-am executat

degrabă. Pe data de 1 aprilie 1945, în mod oficial, a luat fiinţă Divizia „HCC”. Am fost repartizat în Regimentul 6 infanterie, în funcţia de comandant de companie de mitraliere (Compania a 4-a), din Batalionul 1. Comandantul de regiment a fost numit colonelul Doncea Florea, iar al batalionului, maiorul Materna Oscar.

Pe data de 1 aprilie, una mie una sută de ofiţeri români au părăsit lagărul 74 de la Oranki. Ne-au îmbarcat în bou- vagoane în gara Sonika, cu direcţia sud, în localitatea Birzula sau Kotovski.

Pe drum ni s-a dat mâncare caldă. Eram cu toţii bucuroşi că ne vom revedea ţara şi pe cei dragi, în trecere, spre front.

Situaţia lui Hitler era pecetluită şi ştiam că războiul se va termina curând şi de aceea doream să ajungem şi noi mai repede să luăm parte la ultimele lupte ce se dădeau în Ungaria, şi apoi în Cehoslovacia.

Ajunşi la Birzula, odată cu o bună parte din trupă, am început organizarea, echiparea şi primirea armamentului, după care am început instrucţia, după metoda rusească, fiind îndrumaţi de către ofiţeri sovietici.

De-abia la 1 iulie, după terminarea războiului, am intrat în ţară pe eşaloane şi numai după o inspecţie a colonelului sovietic Griscik, care constată un înalt grad de pregătire a cadrelor şi trupei pentru luptă. Cu începere de la 1 iulie 1945, intră în ţară primele eşaloane ale diviziei, în frunte cu generalul Lascăr Mihail şi statul său major. Soţia a aflat că şi eu fac parte din divizia de voluntari a generalului Lascăr Mihail şi că port o barbă mare. în ziare apăreau fotografii cu grupuri de ofiţeri sosiţi, şi ea se uita la fiecare fotografie din ziar să vadă care ofiţer are barbă mare, nu ştia că eu o dădusem jos, din ordin. Zilele treceau greu, nerăbdarea noastră era foarte mare, doream să ne revedem ţara şi pe ai noştri.

înainte de plecarea diviziei, pe la 25 iunie 1945, am depus jurământul de credinţă, cu mâna pe drapel, regelui Mihai I şi guvernului de sub conducerea Dr. Petru Groza.

Al douăzeci şi şaselea eşalon

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

în sfârşit, în ziua de 19 iulie 1945, îmbarc în gara Birzula compania pe care o comandam, a patra de mitraliere, şi formăm al douăzeci şi şaselea eşalon. în noaptea de 19 iulie, în jurul orei 21, trenul se pune în mişcare spre ţară. Ni se face ziuă la Ungheni, unde ni se opreşte trenul. Aici am aştep-tat cam până la orele 10. Ştiam dinainte că ne îmbarcăm în ziua de 19 iulie, dar aveam o stare sufletească pe care nici acuma nu o pot defini. Ştiu că nu puteam mânca şi că nu mai aveam somn. Aş fi vrut să dorm, să mănânc, dar nu puteam. Mă frământau fel de fel de gânduri, pe cine voi mai găsi în viaţă din cei pe care i-am lăsat, ce o fi cu fratele meu Gheorghe, care fusese comisar, îl vor fi arestat şi pe el, ca pe ceilalţi, şi câte şi mai câte gânduri negre mi se desfăşurau prin ochii minţii.

Pe la orele zece şi zece minute primim ordin să coborâm din vagoane cu bagajul personal alături. Am coborât şi eu cu raniţa mea cu bagajul alături, în care aveam un schimb de rufe, o cruciuliţă sculptată de mine de mărimea 30/25 cm şi două pudriere, una pentru pudră şi alta pentru ruj, făcute de mine din lemn de măr uscat, ca dar soţiei mele, pe care le păstrez şi azi.

Auzisem cum, din celelalte eşaloane, fuseseră opriţi să intre în ţară câţiva ofiţeri, printre care şi colonelul Dukhora Zosif, care îmi fusese comandant de batalion în Regimentul 40 infanterie la Bazargic. Mă gândeam ca nu cumva, deşi nu aveau motive, să mă reţină şi pe mine. Mă hotărâsem ca să-mi trag mai degrabă un glonte în cap decât să mă mai ducă înapoi în lagăr. Aveam pistolul încărcat cu opt cartuşe la centură, că eram dotaţi cu trei unităţi de foc pentru fiecare armă.

Controlul a trecut repede, am fost doar număraţi şi atâta. Trenul se pune în mişcare şi trecem Prutul. La capătul podului dinspre noi, văd o santinelă românească, cu arma în prezentare, dând onorul la întreaga garnitură. La circa ion metri de pod trenul se opreşte pentru formalităţile vamali.'. Ca la o comandă, întregul efectiv coboară, ofiţeri, subofiţeri şi trupă. Toţi se descoperă, se închină şi cad în genunchi sărutând pământul ţării scumpe pe care am revenit, apoi se scoală şi se îmbrăţişează soldaţi şi ofiţeri şi lacrimile curgeau şiroaie pe obrazul tuturor.

Au venit la noi şi ne-au întins mâinile bărbaţi, femei şi copii, îmbrăţişându-ne unii cu alţii şi întrebându-ne dacfl ştim ceva şi despre ai lor. Mi se dă în primire eşalonul acesta, Pentru asta pun pe locomotivă, lângă mecanic, pe subloco-tenent Buzilă Vasile, iar eu mă urc pe platforma ultimului vagon, într-o căruţă cu fân. Aici îmi scot cizmele şi mă apucil un plâns cu hohote, fără să-mi dau seama de ce plâng, de bucurie că mi-a ajutat Dumnezeu să pot săruta pământul ţării mele dragi, sau de altceva? Am ajuns şi am trecut prin gara Nicolina, şi în jurul orei 12 trenul a oprit în gara Iaşi.

Aici mă aşteptam să văd lume multă ieşindu-ne în cale, nu cu flori, că nu ne întorceam victorioşi, dar aşa, din curiozitate, dar gara era pustie.

Mi-am dat imediat seama de ce nu ne-a întâmpinat nimeni. Eram şi noi priviţi, ca şi cei din Divizia „Tudor Vladimirescu" că suntem comunişti şi lumea se ferea de noi.

O gustare care costa *5000* de lei

Nu aveam de gând să cobor în gara Iaşi, dar când trenul a început să se oprească văd o cucoană tânără şi frumoasă fugind după tren şi întrebând unde este un ofiţer, cu care vrea să vorbească. Un ostaş îi arată vagonul ultim, unde mă găseam eu, şi-i spune că acolo este comandantul trenului. Auzind-o, o întreb ce doreşte şi mă întreabă dacă nu cunosc şi nu este cumva în acest tren un ofiţer pe nume Buzilă

Vasile? Eu îi spun că-l cunosc, că este chiar în compania mea şi se găseşte pe locomotivă, lângă mecanic. Tânăra, cu rochia numai falduri ce-i fâlfâiau în juru-i, fuge către locomotivă.

îmi trag repede cizmele pe picioare, cobor şi o iau şi eu către locomotivă, tocmai când locot. Buzilă şi cumnata se îndreptaseră, după ce s-au îmbrăţişat, către restaurantul gării. Lt. Buzilă ceruse cumnatei nişte bani şi-i băga în buzunar tocmai atunci. După prezentarea mea, cer lui Buzilă 5000 de lei, cu care eu credeam că pot da de băut la toţi ostaşii din tren, şi-i invit în dosul gării, la cârciumă, pe Buzilă şi pe cumnata lui, să luăm o gustare şi să ciocnim un pahar de vin, pentru revenirea noastră în ţară. Era ora 12-12.30, cam aşa, când intrăm în cârciuma goală. Mă reped la bufet şi, spre dezamăgirea mea, nu văd în galantar decât nişte ardei copţi şi atât. Comand patru ardei, patru felii de pâine şi un litru de vin cu un sifon. îmi invit musafirii să servească, dar cumnata lui Buzilă refuză mâncarea, în afară de paharul cu vin, cu care am ciocnit, în amintirea revenirii noastre în patrie. Mai erau zece minute până la plecarea trenului şi eu fac semn fetei care servise să-mi facă nota de plată. Din ochi îmi face socoteala şi-mi spune că totul face 5000 de lei în cap. La auzul acestei sume, rămân surprins şi o rog să-mi arate pe patron, care tocmai venea spre noi şi care ştia ce am să-l întreb. N-a mai fost nevoie să-mi spună decât că eu vin de departe şi nu sunt la curent cu situaţia din ţară, cu inflaţia care începuse cu un an mai înainte. Am dat fetei, fără bacşiş, că nu aveam, hârtia de 5000 lei, mi-am luat la revedere de la cumnata lui Buzilă, mi-am luat locul în ultimul vagon, şi trenul a pornit în direcţia Ploieşti.

Debarcarea. Marşul la Curtea de Argeş

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

A doua zi am ajuns la Ploieşti, pe la orele 18, şi am început, debarcarea căruţelor, cailor, armamentului şi muniţiei. Acolo, comandantul Regimentului 6 infanterie, colonelul Doncen Florea, mi-a fixat locul unde voi face conovețe pentru cai, locul căruţelor etc. şi mi-a dat ordin ca a doua zi, pe la orele opt, să fiu gata pentru marş cu direcţia Târgovişte.

După ce mi-am pus totul la punct, am rugat pe comandau» tul de regiment să mă învoiască până a doua zi de dimineaţfl, şi mi-a aprobat învoirea. M-am dus direct la fosta mea gazdA, doamna Elena Ionescu, pe strada Şt.O. losif nr. 5. Şi, când m-a văzut doamna Ionescu, nu i-a venit să creadă. La repezeală mi-a făcut nişte ouă ochiuri şi mi-a dat să mănânc, După trei ani şi jumătate mâneam la o masă, pe o faţă de masa albă şi curată, şi numai bine că i-am pătat-o cu grilsime, aşa eram de stângaci, ca şi când în viaţa mea nu mai mâncasem pe o faţă de masă. Am mulţumit gazdei, am mai stat de vorbă puţin şi m-am culcat ca odinioară în aceeaşi cameră, în acelaşi pat, cu rufe curate şi cu miros de levănţiert, şi am adormit buştean.

Dimineaţa la ora cinci m-am sculat, m-am echipat, am mulţumit gazdei şi pentru amabilitate şi am plecat la unitate.

Aici se adunase între timp tot regimentul şi la ora opt ne-am pus în marş. A doua zi, pe la orele 10, am sosit la Târgovişte şi întreg regimentul a poposit pe malul Dâmboviţei, cu repaus până seara la orele 18. Era în 22 sau 23 iulie 1945, zi caldă cu cer senin. Până la ora mesei, oamenii au făcut, baie în Dâmbovița, şi-au spălat rufele, au făcut baie cailor şi s-au pregătit din nou pentru marşul de noapte.

În după-amiaza acestei zile, mi-am ales un loc pe prun- dişul Dâmboviţei, la umbra unui arin, mi-am aşternut foaia de cort, mi-am tras cizmele şi mi-am întins picioarele goale la soarele care ardea. După un timp m-am sculat şi am început să merg pe nisipul fierbinte cu picioarele goale. După atâta marş, contactul cu nisipul cald îmi producea o mare plăcere şi-mi dădea senzaţia că mi se întăreşte pielea crudă pe degetele picioarelor. M-am întins din nou la umbră, dar cu picioarele la soarele fierbinte şi am încercat să aţipesc. Am închis ochii şi, cu gândul, am plecat în căutarea locului şi momentului când mă voi întâlni cu soţia sau cu altcineva dintre ai mei. Cum călătoream eu aşa cu ochii minţii şi-mi imaginam întâlnirea cu soţia sau cu altul din familie, aud o voce de bărbat care întreba nişte soldaţi, care şi ei se tolă- niseră pe nisip, dacă este vreun ofiţer prin apropiere. Unul dintre soldaţi mă arată pe mine spunându-i, „uite colo la arinul acela este chiar comandantul nostru, dl maior Păsat”. Am uitat să spun că, înainte de plecarea în marş, colonelul Doncea Florea a adunat tot regimentul şi a dat citire decre- tului regal de avansare în grad a tuturor ofiţerilor ai căror camarazi de promoţie fuseseră avansaţi în timp ce noi eram în captivitate. Printre ei eram şi eu, deci eram maior cu vechimea de la 22 iunie 1944.

Domnul care întreba de un ofiţer era însoţit de o doamnă tânără şi foarte frumoasă. Pe cap purta o pălărie albă florentină, avea o rochie de mătase albă, care i se mula pe corpul ei frumos la adierea vântului. Părea o balerină. în mână avea o poşetă albă şi în picioare pantofi albi. Mi se părea că am în faţă o nimfa, o zeiţă coborâtă din ceruri pentru a fi văzută de cei ce, ani de zile, nu mai văzuserăm asemenea femei. După prezentările de rigoare, mă întreabă dacă nu am cunoscut în lagăr un ofiţer cu numele de Arsache, cu gradul de locotenent. I-am răspuns că nu l-ara cunoscut. Apoi domnul mă întreabă dacă nu sunt cumnatul maiorului

Bercianu Ion, comandantul PS al Regimentului 40 infanterie de la Medgidia, la care i-am răspuns că da, îmi este cumnat. În continuare, domnul îmi spune că a făcut o concentrare la Medgidia, în 1943, şi că cumnatul meu a invitat la parastasul meu ofiţerii din regiment. Deci cei din ţară, în acest timp, mă credeau mort. Mai târziu am aflat adevărul. Soţia mea primise o carte poştală scrisă de mine, prin Turcia. S-a dus de la Călăraşi la Medgidia, să o arate lui Bercianu şi sorei sale Fila, şi, cu această ocazie, s-a mâncat şi s-a băut, dar nu erau la parastas, erau la o bucurie.

Domnul şi doamna şi-au cerut scuze că m-au deranjat şi că mi-au dat o veste proastă şi au plecat. Am rămas singur, cu durere în suflet, gândindu-mă că pentru soţie şi fraţii mei eu nu mai exist, sunt mort, şi că soţia s-o fi şi măritat. Gânduri urâte, gânduri de care, până la urmă, mi-a fost ruşine. A venit ora mesei şi, după masă, ne-am pregătit de marş, cu direcţia Găeşti. La orele 18 ne-am încolonat şi am pornit. Până să ieşim din oraş, pe una din străzile mărginaşe, cum mergeam în fruntea companiei, iese din lumea care ne privea un cetăţean, care s-a apropiat de mine şi mi-a spus: „Să trăiţi, domnule căpitan, bine aţi venit.” Apoi a strigat: „Mărioară, Mărioară, vino să vezi pe domnu' căpitan Păsat, hai, vino repede.” îl întreb ce ştie despre ai mei şi-mi răspunde că soţia, socrul şi cumnaţii sunt bine şi că mă aşteaptă, că au primit o carte poştală de la mine, din Rusia. Atât a putut să-mi spună. Era plotonierul de gornişti Golea, originar din Călăraşi, chiar pe stradă cu socrul meu. îl trecuseră pe Golea în rezervă. La auzul că toţi ai mei sunt bine şi că soţia mă aşteaptă, m-am ruşinat de ce gândisem cu câteva ore mai înainte. După două ore de marş, am sosit la Găeşti, unde am stat două zile.

La Găeşti

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

Garnizoana noastră se hotărâse să fie oraşul Găeşti şi mă bucuram că ne vom stabili odată undeva. Dar, până la urmă, ni s-a fixat Curtea de Argeş.

în prima zi vine la mine un soldat bătrân, pe nume Gofu Miloş, din Constanţa, de meserie şef de echipă la hamali în portul Constanţa, şi mă roagă să-i dau drumul la Constanţa câteva zile, să-şi vadă familia. I-am dat drumul cinci zile şi l-am rugat să-mi ducă o scrisoare la Medgidia, la maiorul Berceanu, cumnatul meu, şi la Constanţa, la maiorul Rădulescu Ion, camarad de promoţie şi de regiment. Am vrut să dau un aviz telefonic la Călăraşi, să vorbesc cu soţia, dar firele de telegraf erau ocupate de Armata Roşie, aşa că am dat o telegramă lungă cât o scrisoare. Anunţam soţia că am sosit şi că o aştept să vie la Curtea de Argeş, cu ţinuta mea, că ai mei aveau una acasă, cu şapcă cu frunze de stejar, că mă făcuseră maior. Eram în haine de trupă date de ruşi şi nu mă deosebeam cu nimic faţă de soldaţi decât după epo- letul de pe umăr.

La Curtea de Argeş

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

A treia zi regimentul se încolonează cu direcţia Piteşti, unde ajungem seara şi dormim pe malul Argeşului, în corturi. Dimineaţa pornim din nou spre Curtea de Argeş, unde ni se fixase garnizoana şi unde ocupam, provizoriu, cazarma unui regiment de artilerie.

Cum am ajuns, am dat o telegramă şi mamei la Călina (satul natal), că am sosit în ţară, că sunt bine sănătos.

Eram cartiruit la un cârciumar pe strada principală, mi-am uitat numele lui, şi cât am stat la Curtea de Argeş nu l-am văzut de cinci ori. Se ferea de mine, crezând că sunt mare comunist şi să nu-i fac vreun rău. De asemenea, nici soţia lui nu se arăta, tot din acelaşi motiv.

îmi aşteptam soţia cu nerăbdare şi trimiteam, în fiecare zi, la gară un caporal să o aducă acasă. Caporalul nu o cunoştea, dar o descrisesem eu cum arată şi-i mai spusesem să întrebe pe cei ce coborau din tren (dacă cineva pare nedumerit, nu ştie încotro s-o ia). Aşa s-a întâmplat, dar asta după zece zile. Se călătorea foarte greu atunci şi soţia, ca să vină, a trebuit să fie condusă de cumnatul meu Gene, care, seara, a şi plecat înapoi. A venit, draga de ea, cu două lăzi de campanie, pline cu de toate ale mâncării şi cu hainele mele. Ce bunătăţi nu mi-a adus! Fel de fel de şunci, salamuri, pui fripţi în mujdei de usturoi, caşcavaluri, brânzeturi etc. Ne-am aşezai, la masă şi am mâncat pe săturate, din toate bunătăţile, cu pofta unui prizonier.

Noaptea mi-a fost foarte rău, mă văităm de stomac şi mă frământau nişte crampe, de credeam că mi-a sosit ceasul.

întâlnirea mea cu soţia a fost emoţionantă. După ce ne-am îmbrăţişat, m-a apucat un plâns, că nu mai puteam să mă stăpânesc. Ea, drăguţa, mă mângâia şi mă ruga să nu mai plâng, că nu simt femeie, să mă uit la ea, că ea nu plânge, în sfârşit m-am liniştit.

A venit de-acasă cu 400.000 de lei, solda mea strânsă, ban cu ban, de ea, pe tot timpul cât am fost prizonier. După trei săptămâni mai aveam doar 30.000 de lei, restul cheltuisem pe mâncare, fiindcă inflaţia creştea zilnic. După trei săptămâni, mi-a venit rândul şi mie să plec în permisie,

să-i văd pe cei ce nu-i văzusem din familie. Mie, pentru munca mea, colonelul Doncea Florea mi-a dat cincisprezece zile, iar celorlalți câte zece zile.

Când am plecat acasă, în acea permisie, colonelul mi-a dat, ca mijloc de transport, o căruță cu care să ajung la mine în satul Călina, Vâlcea.

Ajung la mama, la Călina

Am plecat la Călina, cu soţia şi lucrurile necesare, pe înserat, pe drumul ce ducea de la Curtea de Argeş la Râmnicu Vâlcea, cu o căruţă cu doi cai, că alte mijloace de transport nu existau. Atât conductorul, cât şi caii, care tuseseră ziua la lucru, erau obosiţi. Am mers încet şi cu pauză de zece-cincisprezece minute la fiecare oră. Totuşi, după orele 12, oboseala din timpul zilei a pus stăpânire pe cal şi conductor, aşa că ne-am trezit la un moment dat într-un şanţ. În zorii zilei, eram în comuna Goranu, la capul podului de peste Olt. Am tras căruţa afară din şosea la un pom de pe marginea drumului, am coborât din căruţă şi, împreună cu soldatul conductor, am luat o gustare, iar la cai le-am dat raţia de grăunţe. I-am spus soldatului să stea până la prânz în repaus, să se odihnească caii şi apoi să se înapoieze pe acelaşi drum. Mi-am pus ţinuta în ordine şi, cu puţin bagaj în mână, împreună cu soţia am plecat la gara din Râmnicu Vâlcea să luăm un tren spre Drăgăşani. Şeful de staţie mi-a spus că nici vorbă de tren de marfa, dar de persoane, şi mi-a spus că numai cu o ocazie, vreo maşină militară sovietică sau românească, pot ajunge la destinaţie, şi asta dacă am noroc (aşa se călătorea pe atunci). Am luat-o pe bulevardul Tudor Vladimirescu şi am ajuns în centrul oraşului. Din lumea pe care am întâlnit-o nu am cunoscut pe nimeni, în afară de magistratul Ciobanu Grigore, cu care am fost coleg de clasă la Râmnicu Vâlcea. El mă sfătuieşte să merg la podul Vinerii Mari şi să opresc o maşină, altfel nu ajung repede acasă. Ne-am luat la revedere şi am plecat spre pod. Nu după mult timp, văd un camion sovietic că venea dinspre Călimăneşti, dar mergea cu o viteză mare, lumea speriată se dădea în lături, chiar de pe trotuar. Fac semne şoferului, şi camionul opreşte dincolo de pod, în faţa curelarului Moldoveanu. Vreau să-i spun şoferului unde merg, dar el mi-a făcut semn să mă urc în camion, spunându-mi „davai, davai scărei”, adică haide, haide, repede. Ne-am urcat. Camionul mergea cel puţin cu 90 km la oră, că nu aveam timp să recunosc locurile pe unde treceam. Văd, ca prin vis, şcoala din sat, apoi podul Groşerii şi încep să bat în cabina şoferului. Şoferul a înţeles, dar a oprit abia după vreo 200 de metri, aşa de mare era viteza cu care mergea. M-am dat jos în dreptul lui N. Vlaicu şi am luat-o înapoi, că trecusem de casa noastră. Eram tare ameţit, şi eu, şi soţia, de zdruncinăturile din maşină, că şoseaua nu era asfaltată, ca acum. Nu ştiam precis unde mă aflu şi nu mai cunoşteam locurile, că se mai clădiseră două case şi dispăruse una.

Până să sosesc acasă, vecinii şi cei din jurul nostru erau deja acolo împreună cu sora mea Ioana, un nepot şi cele două fete ale ei, Maria şi Nuşa. Ne-am îmbrăţişat cu toţii şi ne-am bucurat de revedere. Mama lipsea, era plecată la fântână, cu vadra la apă. Cineva, o vecină, a fugit în calea ei să-i ia vadra şi să-i ducă vestea că i-a venit Mitrică acasă cu nevasta. Iată şi pe mama, trece şoseaua cu un ulcior cu apă în mână, şi eu îi ies în cale în marginea şanţului. Când mă cuprinde în braţe îi scapă jos ulciorul, dar, ca să vezi, ulciorul nu s-a spart.

Cuvânt înainte (de Eugen Negrici)..... 5
Notă asupra ediţiei..... *7*

[9/41]

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

Martor al rebeliunii legionare de la Ploieşti..... 11

Mă întâlnesc cu cinci milioane de lei şi două aparate

de radio.....18

Ziua de 23 ianuarie.....20

Primesc o scrisoare de ameninţare 25

Celula comunistă în curte cu sala de mese a companiei mele 26

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

Am format şi caractere, nu numai luptători.....29

O cavalcadă cu urmări neplăcute.....33

Decretarea mobilizării 37

Bombardarea rafinăriei „Astra Română”.....40

Alte atacuri ale aviaţiei inamice 42

înapoierea în oraş.....43

Scap o evreică de la moarte 45

MEMORIILE CĂPITANULUI DUMITRU PĂSAT 21C)

[19421

Mutarea mea din Regimentul 4 grăniceresc.....47

Prezentarea la centrul de instrucție din Sărata.....48

Satul Sărata 50

Batalionul 991 independent.....51

Tragerile cu tot armamentul 57

Tragerea cu grenada.....61

Am primit bocanci noi.....64

Plecarea pe front din gara Sărata.....65

Pe mulţi i-am botezat.....77

Repaus două nopţi şi o zi.....78

Intrarea pe poziţie 83

O imprudenţă fără urmări..... 86

Ce au făcut soldaţii de la trenul de luptă şi regimentar..... 87

Comandantul şi ajutorul administrativ

al Batalionului 991 Sărata..... 89

Luptele din Cotul Donului..... 90

Vânătorii de tancuri..... 93

O luptă aeriană..... 97

Inspecţia mea la trenul regimentar..... 98

Cimitirul de lângă satul Verhnîi Fominski.....103

Moartea căpitanului Stănescu Iorgu, nepotul nostru.....104

Căpitanul Costescu, comandantul Companiei a 3-a puşcaşi 109

Alt laş 110

înlocuirea unei mitraliere 111

Alte fapte ale lui Străoanu.....11a

Străoanu face una lată de tot, faptă ieşită din comun.....116

încă una de-a lui Străoanu, dar ultima.....119

Soldatul Găină 124

Ochitorul de la secţia de branduri.....127

Popa Leu.....133

Luptele din zilele de 19, 20, 21 noiembrie 1942

din Cotul Donului.....135

La postul de comandă al Diviziei a 6-a.....146

Prizonier la inamic.....149

Bem apă a doua oară.....156

O noapte de groază.....158

Mai departe în necunoscut.....162

Prima hrană dată de ruși.....163

Sunt numit de un ofițer rus comandantul coloanei

de prizonieri 166

Agentul îmi dă cojocul..... 168

Prima bucată de pâine..... 170

Din nou la drum..... 173

Trei zile nu am să mor! Am găsit o vânătă..... 176

Ajungem la prima staţie de cale ferată..... 178

Primul lagăr, Libidiansk, pe Don..... 181

în lagăr, la Libidiansk, pe Don 185

Prima ciorbă şi linguriţă de zahăr.....188

Sublocotenentul de rezervă Hânguleşteanu.....191

Transferarea în alt lagăr.....193

O mână de zăpadă.....197

U943]

încă cinci zile şi cinci nopţi de drum.....203

Lagărul 74 Oranki 205

Prima masă.....210

Bricheta.....212

Moartea căpitanului Ionescu.....214

Prima mea muncă din lagăr.....215

Cum se purtau soldaţii cu ofiţerii şi ofiţerii între ei.....217

Comandantul lagărului din partea prizonierilor.....218

Şef de baie.....220

Puterea credinţei 221

Sunt bănuit de furt şi ameninţat cu împuşcarea,

după patru ore.....226

„Litinanta" Nina.....227

Comisarul Cotler.....230

Comisarul Birman 231

Azima de tărâţe 232

Bolnav de tifos exantematic.....233

Am învăţat să croşetez.....236

Brigada de cules urzici.....238

Brigada de coasă.....240

Fuge şi din brigada de coasă unul.....245

Al treilea caz de fugă 246

Brigada de coasă se transformă în brigada cotlovan.....248

Lenuşca.....250

Ia fiinţă Divizia „Tudor Vladimirescu”.....251

întâlnesc în lagăr patru camarazi

din Regimentul 40 infanterie.....255

[1944]

Şefia brigada de cuie.....257

Mi-am lăsat să crească barba 258

[1945]

Ia ființă Divizia „Horea, Cloşca şi Crişan” 259

Al douăzeci şi şaselea eşalon.....261

O gustare care costa 5000 de lei.....262

Debarcarea. Marşul la Curtea de Argeş.....264

La Găeşti.....266

La Curtea de Argeș.....267

Ajung la mama, la Călina.....268

La ai mei acasă.....270